7741
2A63

LIBRARY OF PRINCETON
* APR 11 1907 *
THEOLOGICAL SEMINARY.

Division PJ7741
Section .S92A63

313

THE

WEAK AND GEMINATIVE VERBS

IN HEBREW

Judah ben David, Chayug

THE WEAK AND GEMINATIVE VERBS IN HEBREW

BY

ABÛ ZAKARIYYÂ YAḤYÂ IBN DÂWUD

OF FEZ

KNOWN AS

ḤAYYÛḠ

THE ARABIC TEXT NOW PUBLISHED FOR THE FIRST TIME

BY

MORRIS JASTROW Jr., PH. D.,

Professor of Semitic Languages at the University of Pennsylvania

Published through the aid of the "Deutsche Morgenländische Gesellschaft" and the "Société des Études juives"

LIBRAIRIE ET IMPRIMERIE

ci-devant

E. J. BRILL

LEIDE — 1897

IMPRIMERIE ci-devant E. J. BRILL à LEIDE.

TO

THE HON. MAYER SULZBERGER

A

TRIBUTE OF ADMIRATION AND FRIENDSHIP

PREFACE.

I.

After a much longer delay than I anticipated, I am at last enabled to place in the hands of scholars, the edition of Ḥayyûg's grammatical treatises on the so-called "Weak and Geminative Verbs in Hebrew". My chief regret in this delay — due to various circumstances — is that a scholar for whom this work was intended is no longer alive. I refer to Joseph Derenbourg, late member of the "Académie des Inscriptions et Belles-Lettres" and the most eminent scholar of his day in the domain of the Hebrew-Arabic Literature of the Middle Ages. To Prof. Derenbourg's encouragment, the completion of this edition is in large measure due, and it was my hope as one of his pupils to inscribe the work to him, coupling his honored name with that of the distinguished gentleman whose name now graces the dedicatory leaf. Derenbourg died in the fulness of years, active to the last, busy with plans for the future. As yet no adequate record of his remarkable career has appeared [1]) and in paying a tribute to his memory here, I venture to ex-

1) A good sketch of his life — but only a sketch with a portrait — appeared in the "Revue des Études juives", N°. 62.

press the hope that in Paris, where he spent almost the whole of his active career, some steps may be taken to perpetuate a name that shed so much lustre upon his adopted country.

The sentiment voiced by Joseph Derenbourg in his admirable introduction to the "Opuscules et Traités d'Abou-l-Walid Merwan Ibn Djanaḥ" [1]) (p. CXIX): "L'original arabe de l'œuvre grammaticale de Ḥayyoudj est encore inédit, et on peut le regretter" is probably shared by many Semitists. Ḥayyûg̈ occupies so distinct a place in the history of Hebrew grammar that a sense of historical justice would of itself be sufficient to prompt a publication of his two important treatises [2]) in the form in which they were written [3]).

---

1) Paris, 1880. The editing of the Arabic text was done in collaboration with Hartwig Derenbourg.

2) The Arabic text of a third treatise dealing with the Hebrew vowels, the "Kitâb at-Tanḳîṭ" was published by J. W. Nutt (שלשה ספרי הדקדוק, London, 1870) as an appendix to his edition of Môshe Ibn Gikatilyâ's Hebrew translation of the two treatises.

3) The Hebrew translation of the two treatises by Abraham Ibn Ezra was published as early as 1844 by Ewald and Dukes (Vol. III of the "Beiträge zur Geschichte der ältesten Auslegung und Spracherklärung des Alten Testaments", pp. 1—178). The earlier Hebrew translation by Môshe Ibn G̅iḳatilyâ was published by Nutt (see note 2) in 1870, together with an English translation. G̅iḳatilyâ's version — altogether freer than that of Ibn Ezra — contains additions regarding which one may consult Peritz ("Zeitschr. f. d. alttest. Wissensch.", XIII, p. 76), Bacher (ib., XIV, p. 156) and Poznanski (ib., XV, pp. 132—137). The latter defiuitely establishes the fact that, with few exceptions, these additions actually emanate from G̅iḳatilyâ.

Some fragments of the Arabic text of Ḥayyûg̅'s two treatises have been published as follows: 1) by Bacher, "Grammatische Terminologie des Jehûdâ b. Dâwîd Ḥajjûg̈" (Vienna, 1882), pp. 46—50, the general introduction to the "Kitâb al-Afʿâl D̲awât Ḥurûf al-Lîn"; 2) by myself, the first chapter of this treatise in the "Zeitschr. f. d. alttest. Wissensch.", V (1885), pp. 193—221; also *separatim;* 3) Selections from this same treatise (based in part on my edition), by Hirschfeld, "Arabic Chrestomathy in Hebrew characters", (London, 1892), pp. 37—50; 4) Peritz, "Ein Bruchstück aus J'hudah Ḥajjûg̈'s arabischem Werke

The influence exerted by Ḥayyûg upon his age was profound. Through his theory that all Hebrew stems consist of no less than three consonants, and his recognition of the fact that the four vowel letters form ingredient parts of the stem, he cleared up the difficulties which the grammarians preceding him encountered, when discussing the irregular verbs in Hebrew. Whatever may be the verdict regarding his fundamental proposition, when viewed in the light of modern science [1]), the impetus given by him to a methodical and rational study of Hebrew grammar resulted in the production during the following centuries, of an extensive grammatical literature — in Arabic and Hebrew — that is sharply marked off by a superior scientific spirit, from that produced before the days of Ḥayyûg.

Now that the grammatical works of Ibn Ganâḥ have been published in the Arabic original [2]), it is all the more imperative to have the Arabic text of Ḥayyûg's treatises at our disposal, since it is undeniable that

---

über die hebräischen Zeitwörter mit schwachen Stammlauten" in the "Zeitschr. f. d. alttest. Wissensch.", XIII, pp. 169—222.

1) It is perfectly absurd to speak of Ḥayyûg in the manner in which Prof. Sayce is in the habit of doing ("Hibbert Lectures", p. 425; "Zeitschrift für Assyriologie", II, p. 341). Sayce does not even know the correct form of Ḥayyûg's name. He persists in writing Ibn (*sic!*) Khayyuj and he has probably never read a line of this author.

2) *a*) His Hebrew Dictionary, the "Kitâb al-Uṣûl", by Neubauer, under the title "The Book of Hebrew Roots by Abu-'l-Walid Marwan ibn Janaḥ otherwise called Rabbi Jonah" (Clarendon Press, Oxford, 1873—75). In connection with the edition, Bacher's important corrections ("Z. D. M. G.", XXXVIII, pp. 620—29, and XLII, pp. 307—10) should be consulted. — *b*) His grammar, the "Kitâb al-Luma'", by Joseph Derenbourg, in the "Bibliothèque de l'École des Hautes Études, Sciences philologiques et historiques", 66ème Fasc. (1886). A French translation based on this edition was published by Metzger, (81ème Fasc. of the same series (1889). — *c*) His miscellaneous grammatical treatises by Joseph and Hartwig Derenbourg, under the title "Opuscules et Trai-

Ganâḥ, whether or not he actually enjoyed personal instruction [1]) under Ḥayyûg, is in a preëminent sense the latter's pupil.

Apart from the fact that the great advances made by Ibn Ganâḥ in the treatment of Hebrew grammar are due, as he himself frequently acknowledges, to the new direction given to the study by Ḥayyûg, one of Ibn Ganâḥ's works, the "Kitâb al-Mustalḥiḳ" [2]), is, as the name indicates a "Supplement" to Ḥayyûg's treatises, embodying many valuable comments on Ḥayyûg and correcting errors made by him. Another treatise, the "Risâlat at-Taḳrîb wa-'t-Tashîl" [3]) was intended to serve the purpose of an introduction to Ḥayyûg's theories, while two others, the "Risâlat at-Tanbîh" [4]) and the "Kitâb at-Taswiya" [5]) are for the most part concerned with Ḥayyûg. It is manifestly impossible to properly understand those works abounding in quotations from Ḥayyûg's treatises, without consulting the Arabic text of the latter. The insufficiency of the two Hebrew translations becomes all the more patent, if we bear in mind that Dukes' edition of Ibn Ezra's version is exceedingly faulty, and that Gikaṭilyâ's version — so admirably published by Nutt — is an abridgment of Ḥayyûg and frequently quite independent of the original.

---

tés d'Abou-l-Walid Merwan Ibn Djanaḥ de Cordoue" (Imprimerie Nationale, Paris, 1880).

1) In my Dissertation (see p. VIII, note 3), pp. 10—11, I was inclined to answer this question in the affirmative, but Derenbourg, in his introduction to Ibn Ganâḥ's "Kitâb al-Luma'", p. IV, has convinced me that there is more to be said on the negative side. The question, however, is still an open one.

2) "Opuscules et Traités", pp. 1—246.

3) Ib., pp. 268—342.

4) Ib., pp. 247—267.

5) Ib., pp. 343—379.

II.

It may be well to recall in this place the few circumstances that we know of Ḥayyûg's career and to sketch, briefly, the character of his works on Hebrew grammar.

Abû Zakariyyâ Yaḥyâ Ibn Dâwud Ḥayyûg [1]) was born in the city of Fez in Morocco, about the middle of the 10th century. He came at an early age to Cordova, settled there, and appears to have remained there till his death, which occurred early in the 11th century. Neither the year of his birth nor that of his death is known. Cordova was one of the centres of Jewish learning in Spain. The most celebrated grammarian of the place at the time that Ḥayyûg settled there, was Menaḥem ben Sarûḳ. The great opponent of the latter, Dunaš Ibn Labrat, though born in Fez, also resided at Cordova for a time. Ḥayyûg appears to have become the pupil of Menaḥem and in the bitter controversy that broke out between Menaḥem and Dunaš, we find Ḥayyûg espousing the cause of the former [2]). Later in life, however, Ḥayyûg is himself obliged to step forward as an opponent of Menaḥem's grammatical theories; and he refers to Menaḥem in terms, whereof the occasional severity tempts one to suppose that the original views developed by Ḥayyûg isolated him from the adherents of Menaḥem. A characteristic contrast

---

1) For the sources of our knowledge of Ḥayyûg's career, I may be permitted to refer to my Dissertation, pp. 4—13. See also my article in "Hebraica", Vol. V, pp. 115 and 120, and Bacher in Winter und Wünsche, "Die jüdische Literatur seit Abschluss des Kanons", Bd. II, pp. 161—169.

2) Bacher, ib., pp. 157—160, has now definitely established this point.

between Menaḥem and Dunaš is to be found in the strong advocacy on the part of the latter of what corresponds to the modern "comparative method" in the study of Hebrew, whereas Menaḥem maintains a rather hostile attitude toward appealing to the cognate Semitic languages for the explanation of Hebrew words and forms. There is a strong flavor of the modern spirit in Dunaš who insists upon the value of Arabic and Aramaic — and especially of the former — in the study of Hebrew. It is probably no accident that both, Dunaš and Ḥayyûg, were from Fez, where the Jewish scholars wrote Arabic and appear to have been in closer touch with Arabic literature than their colleagues in Spain.

At all events, Ḥayyûg's great advance over Menaḥem is due to the training he received in Arabic grammar. The life-work of Ḥayyûg may be described as an attempt to apply to Hebrew the methods perfected by the Arabic grammarians for the study of Arabic.

The greatest difficulty which the scholars preceding Menaḥem encountered when approaching the morphology of Hebrew was, to satisfactorily account for the divergences existing between the so-called "strong" and "weak" verbs. A hopeless confusion appeared to reign here in Hebrew; and much ingenuity was spent in endeavoring to discover the principles that controlled the conjugation of the weak verbs. The weakness of Menaḥem's position that there were stems in Hebrew containing three letters, two letters and one letter, respectively, was pointed out by Dunaš. But, although the latter was on the road to a solution of the problem it was left to Ḥayyûg to find the key.

The discovery which marked the beginning of a new era in the study of Hebrew grammar appears simple enough when viewed at this distance. Ḥayyûḡ maintained that all Hebrew stems consisted of three letters, but that when one of those letters was a "vowel letter", such a letter could be regarded as "concealed" in diverse ways in the various verbal forms.

To substantiate this thesis, he wrote a treatise upon which his reputation chiefly rests, the "Kitâb al-Afʿâl Ḏawât Ḥurûf al-Lîn" or "The Book of Verbs containing weak letters". The treatise consists of three parts. The first is devoted to verbs whose first radical is a weak letter, the second to verbs whose second radical is weak, and the third to verbs whose third radical is weak. Within each division, he furnishes us what he considered to be a complete list of the verbs belonging to the class in question, enumerates various forms or modes of the verb and, when necessary, adds brief comments and explanations. Preceding each division, the principles underlying the formation of the stems belonging to the division are systematically set forth in a series of introductory chapters.

As a supplement to this treatise, he wrote a second which he called the "Kitâb al-Afʿâl Ḏawât al-Miṯlain" or "The Book of Verbs containing Double Letters" [1]), in which he set forth the principles governing the verbs whose second and third radicals were alike. He furnishes a list of these verbs, together with the various forms of them occurring in the Old Testament.

---

1) Wright, "Comparative grammar of the Semitic languages", p. 227, uses the expression "geminate". The "Century Dictionary" authorizes "geminative" — a term suggested (I believe) by Whitney.

It is these two treatises which I herewith publish. To enter upon a consideration of their merits and shortcomings is unnecessary. Suffice it to say that not only did Ḥayyûg's theories triumph over those of his predecessors and contemporaries, but the succeeding generations vied with another in sounding the praises of "the distinguished master" and "the chief of grammarians". It is not likely, however, that he himself lived to see this triumph, for Ibn Ḡanâḥ is obliged frequently to defend Ḥayyûḡ against the attacks of critics. Indeed, the fact that Ibn Ḡanâḥ was forced to write controversial treatises is a sufficient proof of the opposition that Ḥayyûḡ at first encountered. But apart from his chief discovery or theory, Ḥayyûḡ displays, especially in the introductory chapters to the various divisions of his treatises, a mastery of the intricacies of Hebrew grammar which is truly surprising. Nothing apparently escapes his keen gaze and what is even more remarkable, he handles his subject in a manner that approaches the scientific spirit of modern times. Thoroughly modern is his successor Ibn Ḡanâḥ.

There is much in Ḥayyûḡ's treatises which is still of value. Subsequent writers as Ibn Ḡanâḥ, Abraham Ibn Ezra, Parḥon and the two Kamḥis exploited him thoroughly, not to speak of the two Hebrew translations made of his treatises. His fame and the knowledge of his works extended even to distant Babylonia. If the material furnished by him in the introductory chapters to the divisions of his two treatises were to be arranged systematically, we would have a tolerably complete Hebrew grammar; and this grammar would differ from a modern treatise chiefly in the *manner* of putting principles, not in the principles themselves, of

which Ḥayyûg had a remarkably clear grasp. His view of the function and pronunciation of the Šewâ (pp. 5—7 of the text) may be instanced as an illustration of Ḥayyûg's method at its best. Moreover, throughout his exposition, there are scattered valuable suggestions affecting the interpretation of certain Biblical passages. But after all, his chief claim to being remembered rests upon his accomplishments in the domain of Hebrew grammar. He marks in every sense the beginning of a new era, and the indebtedness of modern scholarship to him is indexed by the technical terms still employed in our Hebrew grammars, most of which are simply Hebrew translations of the Arabic terms employed by Ḥayyûg [1]).

It was from the Arabic grammarians, as already intimated, that Ḥayyûg obtained his method of investigation, and his skill in adapting the principles and grammatical terms devised by the Arabic scholars to Hebrew, forms the basis of his success in clearing up the mysteries of the Hebrew verbs. So e. g. his treatment of the Šewâ above instanced betrays the partial adaptation of the principle of the Arabic *imâla* to Hebrew.

III.

Besides the two treatises on the verbs, Ḥayyûg wrote a monograph "Kitâb at-Tanḳîṭ" or "The Book of Punctuation". This work, which appears to have been written before his two chief treatises, is an attempt to set forth the features underlying the Massoretic use of the vowels and of the word-tone. In this little work [2]), he deals

1) See Bacher's "Die grammatische Terminologie Jehûdâ b. Dâwîd Ḥayyûg's" (Vienna, 1882).

2) The Hebrew and Arabic texts together with an English translation published by Nutt (see p. VIII, note 2).

chiefly with nouns and particularly with those of the so-called S^egolate class and those containing a guttural. His treatment of the subject is characterized by the same clearness which constitutes the merit of his other compositions. Its purpose is more of a practical than of a theoretical character. He does not enter into any long discussions, but contents himself with arranging his facts in an orderly manner. What he says about the so-called "vowel letters" (chapter 1) is of interest in view of his treatment of the same subject in his treatises on the verbs (pp. 7—10 of the text).

Still a fourth work, written by Ḥayyûḡ, is known to us, though as yet only some fragments of it have been found. Abraham Ibn Ezra, in a well-known passage (Sēfer Moznaim, ed. Venice, p. 197a), speaks of Ḥayyûḡ's four works and calls the fourth ספר הקרחה. As long ago as 1862, Dr. Neubauer, commenting in his valuable essay "Sur la Lexicographie hébraïque" [1]) on this passage in Ibn Ezra, called attention to some marginal glosses in a Bodleian Manuscript [2]) which furnished extracts from various authors. Among these authors, Ḥayyûḡ also appears, but the quotations from Ḥayyûḡ not being found in the known works of the latter, Neubauer concluded that they belonged to the lost production.

In my dissertation on Ḥayyûḡ (p. 7), I maintained that this ספר הקרחה was of a grammatical character. This conjecture is now confirmed, as is also Neubauer's supposition made in 1862.

In 1889, I. Israelsohn [3]) called attention to a reference

1) "Journal Asiatique", 5ème série, Tome XX, p. 211.

2) See Neubauer, "Catalogue of the Hebrew Manuscripts in the Bodleian Library", N°. 316, p. 63.

3) "Revue des Études juives", Tome XIX, pp. 305—309. See also Harkavy,

to this fourth work of Ḥayyûg preserved in the introduction of "Tanḥûm Yerûšalmî" to his Biblical commentaries. The passage reveals that the Arabic title of the work was كتاب النتف, i. e. "Kitâb an-Natf", and Derenbourg has shown [1]) that the proper translation of the title is "Book of Extracts" [2]). The Hebrew name is therefore to be read "Sēfer haḳ-Ḳorḥâ" (cf. Deut., XIV, 14) and is a literal translation of the Arabic title.

It also becomes evident from the passage in question that this work of Ḥayyûg was a supplement to his two grammatical treatises in which he noted the weak and the double-letter or geminative stems that were omitted by him in his previous treatises. In doing this, he anticipated in a measure Ibn Ǧanâḥ's Mustalḥiḳ, which, it will be recalled, was devoted to this very purpose. The method, however, pursued by Ḥayyûg differed from that of Ibn Ǧanâḥ. He arranged and discussed the verbal stems in question, not alphabetically, but in the order in which he found them in the Books of the Old Testament. Derenbourg is probably right in supposing that such a collection of passages was never issued by Ḥayyûg himself during his life-time. Ibn Ǧanâḥ evidently does not know of its existence; and it does not seem plausible that a man of such a scientific turn of mind as Ḥayyûg shows himself to be in his other three works should have sanctioned the publication of what constitutes the material of a work, but can hardly be called a finished production.

"Studien und Mittheilungen aus der St. Petersburger Bibliothek", V (1891), p. 36, note 3.

1) "Revue des Études juives", ib., pp. 310—311.

2) *Lit.:* "Book of Plucking" — *natf* being applied to the plucking out of hairs from the body of an animal.

Quite recently, Dr. Harkavy of the St. Petersburg Library has been fortunate enough to discover among the manuscripts of the great collection under his charge four pages of Ḥayyûǵ's "Kitâb an-Natf". [1])

The fragment is inserted in the middle of a grammatical commentary on the Books of Kings. Harkavy furnishes a specimen passage of the fragment, which besides removing all doubts as to the correctness of the identification, bears out the statement of "Tanḥûm Yerûšalmî" as to the general character of the work. Harkavy promises further details regarding this document, and we may look for a complete publication of it in the near future [2]).

As I also propose to publish in a forthcoming number of the "Revue des Études juives", the glosses from the "Kitâb an-Natf" to which Dr. Neubauer was the first to call attention, scholars will soon be able to form an intelligent judgment regarding this book. I may say here that those glosses — seven in all — seem to show that Ḥayyûǵ embodied in his remarks on the weak and geminative verbs occurring in the passages selected by him, comments of a more general character, without, however, passing beyond the limits of purely grammatical exegesis.

IV.

My edition is based upon the two well known manuscripts of Ḥayyûǵ's treatises, at present in the Bodleian Library, and designated in my notes as A and B.

---

1) "Revue des Études juives", Tome XXXI, pp. 288—289.

2) I am informed that Dr. Paul v. Kokowzoff, of the University of St. Petersburg, is preparing this publication.

They have been described in my dissertation on Ḥayyûg (pp. 17—18) and I content myself here with brief indications.

A (Pococke 134; Uri 135; Neubauer 1453 [1]) bears the date Sᵉbhâṭ 1627 of the Seleucidian era, equivalent to the year 1316 of our era. It was written in Cairo by Yôsēf ben Šᵉlômô. Besides the two treatises of Ḥayyûg (folios 1—117), it contains the above mentioned four works of Ibn Ǧanâḥ, which appear to have been generally regarded as a supplement to Ḥayyûg. The characters — described by Neubauer as Greek Rabbinical letters — are clear, and the manuscript, although of a later period than B, is the better of the two — indeed far superior to B.

B (Pococke 99; Uri 459; Neubauer 1452 [2]) is of the year 1521 (4th of Elûl) of the Seleucidian era, corresponding to the year 1210 A. D. Attached to the two treatises (fol. 1—121) is the third treatise of Ḥayyûg, the "Kitâb at-Tanḳîṭ", copied in the year 5226 (7th of Elûl) of the traditional year of creation, equivalent to 1467 A. D. The older scribe is Yôsēf ben Saʿadya ben Dâwîd; the later, Yôsēf ben Ṣᵉdâḳâ ben Yišay ben Yôšiaʿ ben Šᵉlọmô ben Yᵉdîdyâ ben Šᵉlômô ben Yᵉhûdâ ben Dâwîd ben Zakay (all with the title "han-Nâsî"). The home of the writers is not mentioned, but both manuscripts are evidently of South Spanish or North African origin. The portion containing the two treatises with which we are concerned has many gaps, and the errors made by the

---

1) Neubauer, "Catalogue of the Hebrew Manuscripts in the Bodleian Library", pp. 514—515. The Bodleian Library also possesses three transcripts into Arabic characters of the Ḥayyûg manuscripts made by Joannes Gagnier (Neubauer ib.).

2) Ib., p. 515.

copyist are also numerous. On the margin occur notes in the same handwriting as that which appears in the third treatise. These notes are corrections of errors and also supply omissions. The later copyist thus assumes the role of revising the work done by the earlier one. He has also added at the beginning and end of the mss., ethical reflections, a series of poems and some grammatical notes. The characters in B are designated by Neubauer as Syriac Rabbinical.

These two manuscripts, A and B, are independent of one another. It is also interesting to observe that the variations between Ibn Ezra's and Ḡiḳaṭilyâ's versions are parallelled by the divergences presented by the manuscripts. In general, Ibn Ezra's version agrees more closely with A, while Ḡiḳaṭilyâ must have had a manuscript before him presenting greater affinities with B. There are, however, instances in which the reverse is the case. Without pressing the point too far, Ḡiḳaṭilyâ's variation from Ibn Ezra may be due in part — by no means wholly — to the character of the manuscript before him and not to his own wilful curtailment of Ḥayyûḡ. A testimony in favor of this supposition is furnished by Ibn Ḡanâḥ, who defends "the distinguished master", as he calls Ḥayyûḡ, against the false views imputed to him on the basis of defective manuscripts. A large proportion of the variants between A and B affect the Biblical quotations adduced in illustration of the verbal stems discussed. I have given the preference in all cases to the manuscript giving the more copious illustrations.

This generally turned out to be A, but often I have added to A some illustrations found only in B

where Ibn Ezra's version or Ǧiḳaṭilyâ's warranted the addition. As for other variants, I have not thought it necessary to indicate any but really essential ones. My object has been, by a careful study of A and B, together with other means at my disposal [1]), to produce a text that, I trust, is as close to the one actually prepared by Ḥayyûǧ as we are able to reach.

I may add also that I have not been particular or consistent in following the manuscripts in their manner of writing Hebrew words, especially such as form part of quotations. Here since the point involved is generally a certain verbal form, I have adopted the accepted Massoretic reading without much regard whether in the manuscript there is a *wâw* or a *yôd* to indicate an *u*, *o*, or an *i* vowel.

The manuscripts not being consistent in this respect, we have no means of ascertaining exactly how Ḥayyûǧ himself would have preferred to have written the words in question. So far as vowels are concerned, I have attached them in every case to that word in the Biblical quotation which serves as an illustration. Beyond that, the vowels are confined to such words as require them — wholly or in part —, in order to bring out the author's meaning. Obvious mistakes in the quotations, some of them due to careless copyists, others to the fact that Ḥayyûǧ depended upon his memory, have been corrected, with the exception of some instances where special interest is attached to the error. Regarding other readings of the manuscripts which involve grammatical errors in the handling of the Arabic tongue, I have in

---

1) See below, p. XXVII.

most cases preferred to let the manuscripts speak for themselves, the exception to this principle being confined to cases where it is clear that we have to deal with a copyist's mistake. I cannot vouch for complete consistency in this respect, but the examples furnished will be sufficient to show that Ḥayyûg did not wield a facile pen in Arabic. He was too much under the influence of Hebrew to do so. He does not appreciate the syntactical niceties of Arabic and particularly in his use of the article and in the combination of nouns and adjectives, he often sins against the canons set up by Arabic grammarians.

Ibn Ganâḥ is much more exact in this respect. Some of the constructions and forms introduced by Ḥayyûg approach closer to vulgar Arabic than to the classical standard. Since a large part of the interest attached to an edition of Ḥayyûg's works is historical, it naturally affords a much more accurate picture of his style, if we let his words stand (so far as practicable) as he wrote them with their peculiarities and imperfections.

Besides the two complete manuscripts, I have availed myself of two fragments in the Royal Library at Berlin and in the British Museum respectively.

C. The fragment in the Berlin Library bearing the signature "Ms. Or. Oct. 242" consists of eight leaves, taken from the third division of the treatise on weak verbs. The manuscript was first fully described and analyzed by Rödiger in a paper published in the "Monatsberichte der Kgl. Akademie der Wissenschaften" for November 1868, and has recently been published by Peritz (see p. VIII, Note 3) with a German translation and a valuable commentary. Rödiger is probably right in

placing the manuscript as not older than the 15th century.

D. The fragment in the British Museum is more extensive than that in Berlin. It consists of 18 leaves, bound up with fragments of Ibn Ḡanâḥ's "Kitâb al-Uṣûl" and a number of small treatises on Hebrew grammar. It bears the signature "Ms. Or. 2594" and was purchased by the British Museum in 1882. A full description of it will be found in a paper of mine published in the "Proceedings of the American Oriental Society" for October 1888, pp. XXXVIII—XL. Beginning in the middle of the introductory chapters to the first division of the treatise on weak verbs, it proceeds till the commencement of the second division, where a break occurs which extends well into the third division. The second part of the fragment is considerably smaller than the first. The date of the fragment is uncertain. It appears to be quite as old as B. Its interest lies in its independence of both A and B — pointing to the existence of a third class of Ḥayyûḡ manuscripts and thus incidentally furnishing another proof for the popularity that his treatises enjoyed.

While neither of the fragments furnish many important new readings, they have been of value in controlling A and B. They also enable us in quite a number of passages to render a satisfactory decision as to the reading to be preferred.

In my dissertation on Ḥayyûḡ (p. 17), I called attention to a fifth manuscript belonging to the Imperial Library at St. Petersburg. Since then I have learned from Dr. Paul v. Kokowzoff, Lector at the University of St. Petersburg, that the St. Petersburg Library possesses a most extensive and remarkable collection of Ḥayyûḡ manuscripts. In the first place, there are two

large fragments that extend over the whole of the two treatises, but contain some gaps. These manuscripts I designate as E and F respectively. In addition [1]) to this, there are some twenty-six smaller fragments, in part supplying the gaps of the larger fragments, in part running parallel to the latter. These fragments represent, according to Dr. Kokowzoff, as many independent manuscripts. They all belong to the so-called second Firkowitsch collection, and their existence in Crimea, whence Firkowitsch procured them, is another interesting testimony to the popularity which the study of Ḥayyûḡ enjoyed among scholars in various parts of the Mediæval world. Thanks to the extreme kindness of Dr. Kokowzoff, who has taken the trouble to carefully study the St. Petersburg collection for the benefit of my edition of Ḥayyûḡ, I am enabled to furnish details as to the contents of the fragments.

E consisting of 85 leaves 8vo. begins at p. 15 of my edition and extends to the close of the second treatise (p. 271 of my edition). It contains, however, some 20 serious gaps, which, scattered throughout the two treatises, affect over one hundred pages of the edition.

F consists of 119 leaves 8vo. and extends from the beginning till page 234 of my edition, with six serious gaps comprising about 40 pages.

Of the two, the latter is by far the superior, though not free from errors. The Hebrew portions in F are pretty thoroughly vocalized, while in E the vowels are not added.

The exact relationship of these two manuscripts to the pages of my edition is given by Dr. Kokowzoff as follows:

---

1) Dr. Kokowzoff believes that further search will reveal the existence of still more fragments.

E.

Pp. 15, l. 15—34, 5. 37, 8—46. 48, 15—61, 1, 64, 15—66, 19. 74, 4—75, 15. 78, 16—82, 1. 83, 11—85, 11. 88, 20—90, 11. 109, 13—121, 8. 122, 17—126, 4. 137, 1—150, 14. 151, 18—157, 9. 158, 18—161, 15. 167, 17—171, 7. 174, 19—176, 10. 182, 6—184, 1. 197, 10—214, 9. 216, 4—217, 17. 219, 5—222, 8. 223, 17—225, 7. 227, 1—228, 8. 231, 1—239, 13. 244, 7—245, 19. 255, 9—256, 19. 261, 49—to end.

F.

Pp. 1, 10—21, 12. 37, 2—38, 4. 39, 9—48, 7. 49, 19—107. 118, 16—120, 3. 123, 7—139, 5. 149, 13—235, 11. 269, 16 — to end.

The smaller fragments fill out all but five of these gaps, viz: pp. 34—37. 48. 108—109. 246—255. 257—261.

Dr. Kokowzoff also furnishes the contents of the 25 smaller fragments, as follows:

1)[1]) 8 leaves corresponding to pp. 1, 9—10, 6 of my edition.

2) 2 leaves corresponding to pp. 7, 2—10, 5 and 17, 9—21, 1.

3) 2 " " " " 15, 19—18, 19.

4) 10 " " " " 17, 15—31, 16.

5) 5 " " " " 18, 17—21, 14; 25, 1—28, 20 and 59, 8—61, 6.

6) 2 " " " " 57, 12—61, 5.

7) 3 " " " " 70, 9—72, 11 and 87, 12—88, 13.

8) 2 " " " " 74, 10—78, 12.

1) All, except N°. 18, 8vo. size.

9)	2	leaves corresponding to pp.	107,13—108,18 and 114,13—115,18.
10)	6	" " " "	116,21—124,8.
11)	1	leaf corresponding to pp.	151,18—153,4 of my edition.
12)	2	leaves corresponding to pp.	154,7—156,2 and 163,5—165,5.
13)	26	" " " "	158,11—175,11; 185,1—212,19; 216,10—225,5; 230,4—237,9; and portions of the "Kitâb at-Tanķîţ".
14)	10	" " " "	172,9—179,12; 191,13—194,21; 200,4—203,8 and 243,5—246,16.
15)	7	" " " "	178,16—180,2 and 235,8—245,13.
16)	16	" " " "	182,13—192,4 and 193,18—213,6.
17)	7	" " " "	199,7—215,1.
18)[1]	2	" " " "	211,1—218,19.
19)	1	leaf " " "	220,1—221,5.

1) 12mo. size and written on parchment.

20)	4 leaves	corresponding to pp.	221,11—228, 4.
21)	1 leaf	" " "	226, 2—227, 12.
22)	1 "	" " "	230, 1—231, 9.
23)	2 leaves	" " "	231, 9—232, 14 and 239, 8—240, 17.
24)	4 "	" " "	232,14—237, 21.
25)	2 "	" " "	255,12—257, 17 and 270, 6 to end.
26)	3 "	from the "Kitâb at-Tanḳîṭ".	

Dr. Kokowzoff has greatly increased the obligations under which he has placed me, by making a most accurate collation of my text with all the fragments, and in my "Textual Notes", which thus assume the proportions of an *apparatus criticus*, I have embodied all important variations of the manuscripts in question. It was impossible and also needless to include all and I have been guided in my choice by two considerations chiefly; 1) to produce a more complete text; 2) the relationship between the Arabic original and the two Hebrew translations. I take great pleasure in making public acknowledgment of the valuable service thus rendered to the study of the text by the learned Lector at the University of St. Petersburg. Without this collation, my edition would have been lamentably imperfect.

Finally, as a valuable source for fixing the text of Ḥayyûğ's treatises, Ibn Ğanâḥ is to be mentioned, who in the four monographs above described furnishes a very large number of quotations from our two treatises; and it has often been possible by a comparison

of the manuscripts with these quotations to render a decision in cases that would otherwise have remained doubtful.

All the manuscripts of Ḥayyûǧ utilized by me as well as all those in St. Petersburg are written — as practically all of the Jewish-Arabic literature of Spain and Africa — in Hebrew characters. Bacher [1]) having proved that Ibn Ǧanâḥ himself used these characters in writing Arabic — and not merely the copyists —, there is of course every reason to assume that Ḥayyûǧ did the same. This method of writing Arabic with Hebrew characters appears to have been adopted by the Jewish scholars of the day merely as a matter of convenience. Hirschfeld [2]), indeed, goes so far as to declare that the Arabic speaking Jews of Spain and Northern Africa were unable to read Arabic in any other form than in Hebrew transliteration, but this extreme view is not tenable. For purposes of commercial intercourse, it would have been necessary for most of the Jews to read and write the Arabic characters, and certainly scholars like Ḥayyûǧ and Ibn Ǧanâḥ, who acquired their method from a study of the Arabic grammarians, notably Sîbawaihi, must have been able to read Arabic characters as fluently as Hebrew. At the same time, we may assume that it was easier for scholars who happened to be Jews and whose chief interest lay in the study of Hebrew, to make use of Hebrew characters when writing Arabic [3]), much as

---

1) "Z. D. M. G.", Bd. XLII, pp. 305—306.

2) "Z. D. M. G.", Bd. XLV, p. 331.

3) In Yemen, in the other hand, we find Jews employing Arabic characters when writing Hebrew (see Hoerning, "British Museum Karaitic Manuscripts", London, 1889).

elsewhere Christian scholars preferred the Syriac characters when writing Arabic.

If the use of Hebrew letters was more convenient even for scholars versed in Arabic literature, it stands to reason that it would be preferred by Jewish copyists as well as by such scholars as confined their activity to Biblical and Rabbinical Literature. It must also be remembered that Ḥayyûḡ as well as his predecessors and successors wrote for an audience of Jewish scholars. The Arabs took little or no interest in Hebrew and several centuries elapsed after the death of Ḥayyûḡ before Christian theologians turned their attention to the study of Hebrew. An additional motive was thus furnished to lead the Jewish-Arabic writers to the employment of Hebrew characters, which could so easily be adapted to writing Arabic.

In conclusion, I beg to direct attention to the "Textual Notes". In these notes, I have included *a*) the result of a collation of my text with the fragment in the British Museum and of a final collation of my printed text with the Bodleian manuscripts made during a visit to Oxford in September 1896; *b*) Dr. Kokowzoff's collation with the twenty-seven [1]) St. Petersburg fragments, and *c*) some readings found in Ibn Ḡanâḥ's monographs which it was too late to insert at the proper place in the foot-notes. Fourthly, I have embodied in these notes, numerous corrections to the text. While most of these are of a minor character, it nevertheless seemed advisable to me to include all of them in these notes.

---

1) N°. 26, it will be recalled (p. XXVII), belongs to the Kitâb at-Tanḳîṭ.

My thanks are due to Dr. Paul Herzsohn, the scholarly proof-reader of the E. J. Brill Company, who made numerous valuable suggestions to me while the work was passing through the press. I beg also to tender my acknowledgments to Prof. Dr. Franz Praetorius of the University of Halle, and to M. Zadoc Kahn, chief Rabbi of France, through whose kind services, the aid of the "Deutsche Morgenländische Gesellschaft" and of the "Société des Études juives", respectively, in publishing this work was obtained.

University of Pennsylvania,
June 1897.

MORRIS JASTROW JR.

TEXTUAL NOTES.

Page. Line.

١, 5, read فيها.

» 7, » لِلرُّشْدِ.

٢, 12, F omits وجاؤا.

» 15, F reads وانّ اصل يقوم.

٣, 1, F and fragm.[1] 1 read وتتكرب.

» 5, F فلمّا.

» 8, F and fragm. 1 read وموضع.

» » F and fragm. 1 read ادغام.

» 9, A reads ضمّت. Also F and fragm. 1.

Page. Line.

٣, 9, F reads فيه.

» 13, F يدفعه القياس.

» » F omits دافع.

» 15, F » ترتيبا.

» » F مواضعها.

» 16, F and fragm. 1 correctly منها.

» 20, read املى.

٤, 10, F لا بدّ; fragm. 1 لم يكن بدّ.

٤, 13, read الثالثة. So F and fragm. 1.

» 15, read المتحرّك.

» 16, F فأقول.

---

1) I. e. St. Petersburg fragments in order as indicated pp. XXV—XXVI.

Page. Line.

٤, 17, F omits هذه.

» » Ḡanâḥ, Opuscules etc., p. 274, adds عند اهل المشرق after שבעה מלכים.

» 18, F reads وأَيْ وهى סגל ويسمّى ايضا פתח קטן وأَيْ وهى צרי ويسمّى ايضا קמץ קטן.

» 19, F لا instead of لم.

» » F vocalizes שֻׁרק; fragm. 1 שֻׁרֶק.

٥, 3, F and fragm. 1 يبتدون.

» 4, Fragm. 1 متحرّك.

» 5, F generally writes שוא though often שבה

» » read مبتدى. So F and fragm. 1.

» 6, F متحرّكة.

» » F يتحرّك.

» 8, F اذا for إِنْ.

» 10, F كانت.

Page. Line.

٥ 16, F and fragm. 1 omit وكذلك.

» 17, F المبتدى.

» 18, Fragm. 1 هذه الاحرف; F الاربعة احرف.

» » Better حركتها.

» 20, F قبله.

٦, 2, Better لٰكن F لاكن.

» 8, F omits هذه.

» 13, F more correctly المبتدا.

» 14, F كلامهم.

» 20, F بعينها فى اوّل الكلام الفا او هاء او حاء او عينا.

» 21, F writes אלגאעיה.

٧, 1, F استدلّت.

» 3, Fragm. 2 omits فاذا .... والقطع.

» 5, Fragm. 1 المبتدى.

» 9, » 2 متحرّكتان.

» 16, » 2 وغيره مثله.

» 17 and 20, Ḡanâḥ, Opuscules, p. 277 ثلاثة; F ثلاث.

Page. Line.

v, 19, F احرف.

» 21, F and fragm. 2 למענאין.

» » read المنطق.

٨, 3, F فهذه for فاذا.

» » F and fragm. 2 احرف; fragm. 1 الاحرف.

» 4, F and fragm. 2 سائر صور

» 9, F and fragm. 2 more correctly الظاهرة.

» 19, Fragm. 2 الاصول.

» 20, » » correctly السواكن. If the singular is to be retained, we must read الذى.

٩, 1 and 2, Ḡanâḥ, Opuscules, p. 292, has اللّام. So also Ibn Ezra.

» 2, read كتابتها.

» 4, F انّه.

» 5, F and fragmts. 1 and 2 واعتلال.

» » Ḡanâḥ, Opuscules p.

Page. Line.

302, omits اوائل; also F and fragmts. 1 and 2.

٩, 6, Fragm. 2 الالف.

» » » » فانْ.

» 9, » » الزايد فى الهاء at beginning of line.

» » Fragm. 2 omits التى; F in place of it الظاهرة.

» 11, Fragm. 2 جميعا for معا.

» 13, read واتّكالا.

» 17, Fragm. 2 كتبوها.

» 20, F and fragm. 2 ذلك الاسم.

١٠, 1, read وكلّما.

» 2, F and fragmts. 1 and 2 omit קמוצה.

» » F and fragmts. 1 and 2 אלהא או אלהא.

» 3, read وكذلك.

» 5, Fragm. 2 after קמוצה reads وكاف كذلك فانّ; F وكاف كذلك كان, fragm. 1 وكاف فانّ.

Page. Line.

١٠, 5, F אלכא או אלכ֗א; fragm. 1 אלכא או אלכאף·
» 8, F فانّ for كان.
» » F او بهاء for بعد الهاء.
» 11, F كتابتها.
» 13, F ادغام.
» 14, F اندغام.
» 15, F correctly الكلم والاسماء.
» 16, F اليسير.
» 17, F omits التى . . . الفعل.
» 19, F more correctly المشتقّان.
١١, 3, read יָצַרְתִּי·
» 4, F اندغام.
» 6, add مثل at end of line.
» 12, read נאמַר·
» 14, » ישראל·
» » F correctly كلّها.
» 17, F بلاهاء for بهاء وبغيرها.
» 20, F اسقاطها for اسقاط الهاء.
١٢, 1, F omits اللفظ. This is correct. Ibn Esra and Gikaṭilyâ also omit these words.
١٢ 4. The words اللين من ב״ג ד״כ״פ״ת belong to the heading of the chapter and should have been placed in line 3.
» 4, F omits الضرب.
» 5, F والضرب which is better.
» 14, F وامّا.
» 15, read תַּחַת·
» 16, F omits ومثل.
» 20, read فَسَمَّيْتَ.
١٣, 3, F وهذا.
» » F له.
» 4, read F נָאַלְתָּ·
» 9, F omits الثانى.
» 10, F correctly وهو.
» 11, F ذلك instead of تعلّم.
» 13, F on the margin من الالف instead of منها.
» 16, F والوجه فيه.

Page. Line.

١٣, 17, F مثل for والوجه.

» 19, F وقد.

١٤, 1, F וְהָאֲרִיאֵל.

» » F איך יוכל.

» 2, F مثل for من.

» 3, F adds on margin לאט לי לנער.

» 11, F reads after قبل as follows انّ الياء تبدل بالالف والالف بالياء وذلك مثل שְׁפָאִים שְׁפָיִים תלויים נך.

» 13, A תלאים.

» 17, F وقد قبل.

١٥, 5, read יהוה.

» 6, F omits بالياء والهاء.

» 8, E and F جميع.

» » F اللغات.

» 9, E and F وهو for وهى.

» 14, E and F omit فى.

» 15, Ganâḥ, Opuscules, p. 301, adds لينة after الفا.

» 18, F adds محركة after باء.

Page. Line.

١٥, 18, F متحركتين.

١٦, 2, read عندنا.

» 6, add فيه after فرق; so also F, while E reads لا فرق فيه عندهم; Ganâḥ, Opuscules, p. 303, has بينة.

» 7, E and F more correctly قبلهما.

» 12, read קומתו.

» 13, E كتب هذا.

» 14, E and F وقد.

» 19, F بالف وبها.

١٧, 1, E, F and fragm. 3 وقد.

» 2, E omits فيه; fragm. 3 reads بواو.

» » E and fragm. 3 لانّه.

» » read שְׁאָסֵיךְ.

» 5, E, F and fragm. 3 omit فيه.

» 8, E variant reading on margin as follows فنقول أنّ هذه الالف كتبت.

» 10, E جاز ايضا.

Page. Line.

١٧, 10, Fragm. 3 النسبة الذى.

» 11, adds واصحابها after חומה.

» 12, Fragm. 2 اذ for إنْ.

» 14, read المطّرد وجّهناه.

» 16, E after לא on margin الذى معناه.

» 20, Fragm. 2 لكتابهم.

١٨, 5, E, F and fragmts. 3 and 4 الياء التى.

» 6, E, F and fragmts. 3 and 4 وقد.

» » E and fragm. 4 كتبوا for تكتب.

» 8, E and fragm. 3 and 4 שתיתי; F and fragm. 2 תשתו instead of שתה.

» 14—15 E and fragm. 4 مرّة بهاء ومرّة بالف ومرّة بواو.

» 15, E, F and fragm. 2 وكتبوا for ايضا كتبوا.

» 16, Mss. يكتبان.

Page. Line.

١٨, 17, Fragm. 2 كتابهم.

» 19, E and fragm. 2 omits في ما.

١٩, 3, Fragmts. 2, 4 and 5 وانّما.

» 6, Fragm. 4 الزايدة.

» 7, » 5 لانّ for فانّ.

» » » » في for ع.

» 8, E الزايدة; fragm. 2 الزايد.

» 9, Fragm. 5 في الاصل.

» 10, E, F and fragmts. 2 and 4 مزيدة.

» 13, E omits هذه.

» 14, E and fragmts. 2 and 4 اصل.

» 15, Fragm. 5 omits على ما بيّنت.

» 16, read فليس.

» 17, Fragm. 2 omits على.

» » Fragmts. 2 and 5 التى.

» 18, Fragm. 5 قبلها التى.

» 19, A and B الجماعة for للجمع.

Page. Line.
١٩, 20, Fragm. 5 بينهم.
» » » » ام for او.
» 21, E, F and fragmts. 4 and 5 زيادة.
» » read فيقال.
٢٠, 1, E omits ان اقول.
» 2, F يجوز instead of جائز.
» 3, E, F and fragm. 4 omit ما; fragmts. 2 and 5 read ذلك مجرى.
» 6, Fragm. 2 وجدتها تكتب.
» 7, E لا for لم.
» 8, E, F and fragmts. 2 and 5 الكلام.
» 9, E, F and fragm. 5 الانتفاع.
» 10, Fragm. 4 adds تعالى after اللّه.
٢١, 3, E and fragm. 5 ثلثة حروف; F احرف.
» 5, E on margin شبهاته.
» 8, E, F and fragm. 4 (sic!) لم يعوضون; fragm. 5 (sic!) لا يعوضوا.

Page. Line.
٢١, 8, Fragm. 5 سنبيّنه.
» 11, E and fragm. 4 غير for خلاف.
» 12, read و for او; fragm. 4 omits או פועלתי; E أنّ for في and omits انه.
» 14, E and fragm. 4 omit اللين.
» 15, read وسمّيت.
» 16, Fragm. 4 places منه after يكون.
٢٢, 1, E and fragm. 4 add الذى after الساكن.
» 2, Fragm. 4 تصاريفها.
» » E لا for فلا.
» 3, Fragm. 4 تصريف.
» 5, read اخفّها.
» 6, E and fragm. 4 فشدّدة.
» » read البنيتان.
» 8, E and fragm. א'ה'ח'ע'ר; also l. 12.
» » Fragm. 4 لأنّ.

Page. Line.

٢٢, 9, A (and also E on margin) بانحاء for بانها.

» » E لانّها.

٢٢, 11, read وانّما for واما; E and fragm. 4 فاما.

» » E سلم.

» 13, E adds الغارب after الشاقّ.

» 14, E and fragm. 4 correctly وهى.

» 19, E and fragm. 4 add cousistently وحده after פָּעַל.

٢٣, 1, E and fragm. 4 omit او פָּעַל פָּעל.

» 2, E and fragm. 4 correctly جميعًا.

» 7, D reads (more correctly) صرفوهما; also E and fragm. 4.

» 9—10, E and fragm. 4 read مرّة على الاصل الفا ومرّة واوا.

Page, Line.

٢٤, 10, E and fragm. 4 فالواو.

» 13, » » » 4 انقلبت like B.

» 14, read اتّكالا.

» 17, E and fragm. 4 تُنْبِئ عن.

» 2, read בני.

» » E موقوفة.

» 3, E ذكرت for وصفت.

» » E وقف for توقيف.

» 5, E موقوف.

» 8, E موقوفة.

» 10, D adds at close of chapter والله نستعين.

» 16, E موقوفة.

٢٥, 1, D after יאבד הון adds وقد لينت الف المتكلّم فى هذا الضرب عند دخول الواو عليها واسقطت من الخطّ اتّكالا على اللفظ, but in return omits all from الساكن (l. 3 of our text) up to اللفظ of line 5.

Page. Line.

٢٥, 3, E and fragm. 4 الالف والواو.

» 4, E and fragm. 4 more correctly أَلبِنت.

» 4—5. Fragm. 5 omits اتّكالا على اللفظ.

» 4. 9. 20, read اتكالا.

» 8, D adds الالف after قلبت; also E on margin.

» 11, E and fragmts. 4 and 5 add هو after والباء.

» 12, E يستعملونها for تكتب.

» 18, read الخطّ.

» 20, E and fragm. 4 like B.

٢٦, 3, Fragm. 4 omits שבא, تحت الالف.

» » E and fragm. 4 لكن.

» 5, E بالשבא.

» » read بצרי.

» 8, » וַיֶּאֱהַל.

» 10, » اتّكالا.

» 12, » מכלינו.

Page. Line.

٢٦, 14, Fragmts. 4 and 5 omit لين.

» 15, read بالצרי.

» 19, Fragm. 4 more correctly يكونا; E يكونان.

» 20, Fragm. 5 omits اعنى.

٢٧, 1, E هذا.

» » Fragm. 4 adds ثقيل after فعل.

» 2, E and fragm. 4 الالف for الفاء.

» » Fragm. 4 لثقل.

» 6, E fragmts. 4 and 5 خفيف.

» 9, E reads غير أنّها القيت; fragm. 5 غير أنّه القيت.

» 11, E omits ان اقول.

» 12, Fragm. 5 وهو اصل.

» » » » على حسب.

» 13, E and fragm. 4 كانت for كان.

» 14, Fragm. 5 adds والانفعال (Ps. 65, 7) נֶאְזָר בגבורה

Page. Line.
والافـتـعـال עז הִתְאַזָּר (Ps. 93, 1).
٢٧, 16, Fragm. 5 وتنقلب.
» 20, read الاستخفاف. So also fragm. 5.
٢٨, 2, E والحاء هو فاء الفعل.
» 2, Fragm. 4 يكونا.
» 5, D adds هذه الالف after تنقلب; fragm. 5 adds الالف.
» 5, E and fragm. 5 omit لينة.
» 6, read ימין.
» 7, E and fragm. 5 ومثله.
» 10, E ונוחוו.
» 11, E and fragm. 4 נבחרו for נכחדו.
» » read האחיו.
» 13. The quotation is inexact. Cf. I Reg. 10, 19, — the parallel passage to II Chr. 9, 18; E and fragm. 4 both times לכסא.

Page. Line.
٢٨, 15, E and fragmts. 4 and 5 واصل.
» 16, E and fragm. 4 نحو.
» » E ולאכן.
» 17, read أن.
» » E and fragm. 4 א'ה'ח'ע.
» 18, » » » » ينقل.
» » E وتحريك.
» 19, E and fragm. 4 omit كقولك מאחז.
» 20, Fragm. 5 omits مكان.
٢٩ 1, E adds ולא אחר עד (Gen. 32, 5) (sic!) עתה.
» 6, E and fragm. 4 omit وهو.
» 9, E at end of line adds ואאחר.
» 11, Fragm. 4 omits עד עתה.
» 13, E لاكنهم.
» 15, E الف اخر at beg. of line.
» 18, E محركة.
» 19, E and fragm. 4 كتبوها.

Page. Line.

٢١, 19, E واوا اللفظ على.

٣٠, 2, add Jes. 1, 20 after תאכלו.

» » Fragm. 4 omits أن.

» 5, E and fragm. 4 קמוצים.

» 8, E omits جاء.

» 8—9, E and fragm. 4 read פועל ان ذلك المعنى أمشى فى هذا الموضع ولو كان فعلا الخ.

» 11, E and fragm. 4 omit ومثله.

» » E adds جدّا after كثير.

» 12, E كان after ורקמץ.

» 13, E مؤخرة.

» » E فتصير.

» 14, D ومتقدّمة.

» 16—17, Fragm. 4 reads الذى هو واقعا.

» 17, Fragm. 4 المقدّم.

» 18, E and fragm. 4 وللاثنين.

» 19, » » » » omit معنى.

Page. Line.

٣١, 1, Fragm. 4 لقال.

» 2, E omits جاء.

» » E and fragm. 4 مثال for بنية.

» 3, E and fragm. 4 omit איננו; fragm. 4 also omits מאתך.

» 6, E جاء for خرجت.

» » E خامسا.

» » E and fragm. 4 لم for ولا.

» 6, Fragm. 4 reads فى המקרא.

» 10, E and fragm. 4 تكتب for قلبوا; frag 4 also omits واوا.

» 13, E ולעמסה תאמרו.

» 20, read "A and D read "ادراج"; also E and fragm. 4 which likewise have, like A, اللفظ.

٣٢, 4, E الهاء.

» 6, » قال for قيل.

Page. Line.

٣٢, 7, E يقول for يقال.

» 10, D, and Ganâḥ, Opuscules, p. 20, يجوز; E يجيز.

» 11, E الاوامر for الامر.

» 12, » الامر من.

» 13, E adds קרב קרבה.

» 14, E واحدة شاذة, and omits ايضا.

» » E هذه.

» » » تلك.

» 18, D ينقسم.

» 19, E واما.

٣٣, 5, D and E ينقسم.

» 10, E omits كما.

» 12, E وصعنا.

» » D به for بها.

» 14, E لازما.

» 15, D منفعل for انفعلت.

» » E رتبوا instead of جعلوا.

» 16, read وقف for وقد. So D and E.

» 18, read עצמותיו.

Page. Line.

٣٣, 18, E omits الذى هو انفعلت.

» 19 and 20, D ووقفه. E وقفه.

» 20, E معناه for هو.

» 21, read "A בלא קמצות". So also D.

٣٤, 1, D and E add וַאֲסַרְנוּהוּ (Jud. 16, 5) לְעַנּוֹתוֹ.

» 2, D اجازوا.

» 3, E واسقطوها.

» 4, omits مثل.

» 6, D لكان السين مشدّدا.

» 9, D بلين الالف.

» 14, D reads הרמים את יורם and adds واصله הארמים.

٣٦, 6, read اتّكالا.

» 9, » اجتمعا for جاءت معا. So D.

» 17, D ונאשים אם לא ישים.

٣٧, 9, E and F اذه.

» » read يدرك فى الجلوت.

» 11, E اجل انّ.

Page. Line.
٣٧, 14, E انفعل.
» 15, E ماضيا.
» 16, E مستقبلا.
» » read زيدت.
» 17, E אלשואיה.
» 21, E فيهما for فيها.
» » E omits וַיֵּדְעוּ.
٣٨, 2, E الياء التى للغائب.
» » E and F وانّما.
» 3, read لأنّها.
» 4, E موقوفة.
» 5, E adds فى كلّ موضع after ابدا.
» » read וַיֵּדְעוּ at end of line.
» 6, E مثله for القول.
» 8, E تحريك for كثرة.
» 9, E وقبل.
» 12, E الاصل for الوجه, and omits كلّه.
» 13, E יעץ او עץ.
» 14, E יְרָא את יי בני ומלך (Pr. 24, 21).
» 15, read التى.

Page. Line.
٣٨, 19, E مصادر.
٣٩, 4, read الانفعال.
» 6, E omits الفاء.
» 9, read יכרת.
» » » التى.
» 10, E adds قبلها after الياء.
» 12, F omits فى.
» 15, read נושע.
» 16, » נותר.
» 15—16, E adds as examples תולד תודע, תושע תורא.
» 17, E ונעדת אועד ונוקש; F נוקש יוקש ונועדתי אועד and omits ومن.
» 18, E والقياس.
» » E omits هذه; F reads هذا.
٤٠, 1, E and F الشديدة.
» 4, E يقال for نقول.
» 5, F ولذلك.
» » read اشتدّت.
» 11, F باب منه.
» 13, F ساكنا مضموما.

Page. Line

٤٠, 15, read فاءات.

» 19, F بانّ فعل ماض سوا هذه; E فانّ جميع.

» 20, E فموجودة.

» » read كلمات. So correctly E and F.

٤١, 4, » ומשירי.

» 6, » בּהפעיל.

» 7, » منه. So E and F.

» 9, E adds הורדתם.

» 12, » » את תועבותיה.

» 15, E erroneously بردّ الياء.

» 17, E واما ما.

» 18, F بردّ.

» » E omits لبنة. So also Ganâḥ. Opuscules p. 47.

» 19, E and F فاول.

٤٢, 3—4, E omits التى .... المקרא.

» 4, read الموجودة.

» 6, E اولها for فاوّها.

» 10, E ثان.

» 11, read אשר נואלנו ואשר (Num. 12, 11) חטאנו. (Jes.19,13) נֹאֲלוּ שרי צען. So F.

٤٢, 15, read יֶאְשַׁתְּ.

» 16, ,, דִּבַּרְתְּ.

» 17, F مثل for على زنة; E omits מדבר.... والفاعل.

» 18, F مضموما.

» 19, E and F او بتشديد.

٤٣, 1, read יאת.

» 4, F omits هو; A reads هى.

» 12, E ومعنى omitting وفى ..... الاصل.

» 15, E reads תיבש איבש ורוח וכאה תִּיַבֵּשׁ גרם.

» 18, read أن.

» 21, » زيدت. So E and F.

٤٤, 4, E فقال מן יבש יְיַבֵּשׁ יבש ויבשהו וַיְיַבְּשֵׁהוּ; F.

» » E ومثله.

» 7, E الفعل ثابت غير ساقط.

Page. Line.

۴۴, 7, A reads ومما يشبه for ومثل; F ومما شبه.

» » E ويبشهو ومثل, and omits في ويبشهو.

» 8, E أن for من.

» 10, E الاخيرة for الاخرى.

» 11, F وكتب.

» 15, E تدع تدعו الوزن.

» » E תפעלו for תפעל.

» 18, E adds بقلب الياء واوا after والتقيل لبّنة.

» 20, E and F like A.

۴۵, 2, E omits في.

» 7, E ماض. See note to p. ٥٠, 15.

» 10, read وشׁِנָה.

» 14, » לְיִחְמֶנָּה.

» 15, E adds (Jud. 5, 28) على زنة מדוע אֶחֱרוּ after הצאן.

» 17, read וַתֵּיחַמְנָה.

» » F omits قد.

» 19, A and Ḡanâḥ Opuscules p. 354 omit في.

۴٦, 1, add "او פִּעֵל او פֻּעַל". So Ḡanâḥ, Opuscules, p. 354; F punctuates פִּעֵל او פֻּעַל.

» 2, F مشدّدة.

» 12, E ויחל.

» 15, E كلمة.

» 16, E ואלתהא; A, B and F ואלאהא.

» » F صغير.

» 17, E וייחל; F ויחל וייחל.

» 18, add וַיְיָחֶל עוד after first word.

» 20, read "Ḡanâḥ".

۴۷, 4, E adds on margin והדא
ממא וגד עלי האמש נצכה
צחיח ללשיך עבד אלכאפי
והו ישיר באן יקדם הדא
אלבאב אעני יחל עלי
אלבאב אלמתקדם לה והו
יחם עלי תלאוה חרוף אלמ.

» 8, E ויטבו דבריהם.

Page. Line.

٤٧, 11, read מַה־תֵּיטִבִי דַּרְכֵּךְ (Jer. 2, 33) and add والوجه في יֵיטִיבוּ תֵּיטִבִי.

» 15, E اصلا like B.

» 16, E اوايلها for اوله.

٤٨, 3, F adds المذكر after الاصل.

» 4, read יֹסֵף.

» 6, » ويتحرّكون.

» 16, E לֹא אוכל.

٤٩, 5, E مبنى من بنية.

» 6, E omits مبنى.

» 7, read שָׂסִיתִי; E ושיסיתי.

» 8, E adds אצמת after צמת.

» 10, read צִמְּתוּנִי.

» 11, E פעללתוני הפעלתוני

» » E اللغة.

» 12, read הֶעֱלִיתָנוּ.

» 15, » שׁוֹבַבְתְּ.

» 16, E omits مبنى.

» 17, E من بنيتين.

» 18, E الفاظ.

» » read شاذّة.

Page. Line.

٤٩, 19, read عليها.

٥٠, 2—4, E places وكذلك.... من ضرب.... لبنية before יוֹדַעְתִּי. So also F which however omits ومن ضرب שופטתי. E and F read שׁוֹסִיתִי instead of שׁוֹסַתִּי. Both E and F add فعلا ماضيا على مثال after שוסיתי.

» 4, E and F omit والامر... الاصل.

» 8, F من الفعل الثقيل.

» 13, E and F ורשע.

» 14, read הַשִּׁכּוֹר.

» » F فعل.

» 15, The Mss. so frequently have ماضى (and ثانى) with or without the article that there is every reason to believe that Ḥayyûḡ used this form. E and

Page. Line

F are somewhat more consistent than A and B in reading מאץ but. A in the case before us reads מאצי, and it will be preferable therefore for the sake of consistency to adopt the form with *yâ* throughout. Ġanâḥ likewise uses ماضى.

٥٠, 17, E omits فاشتدّت.

» 18, E להרפה (so also E and F line 16) instead of לו.

» » read وحرّك.

٥١, 4, F הבשן.

» 5, and 6. See note to p. ٥٠, 15; F has מאצי in both places.

» 7, E and F أمّا.

» 13, E الاولة.

» 15, E الكلمة الواحدة.

Page. Line.

٥١, 17, F وكان الوجه.

» 18, F الفرق.

» 19, F منها for منهما.

» » E correctly اسم واحد.

٥٢, 1, E and F كتبوه like A.

» 2, » » » المقروء.

» 3, E ونسبوه.

» » E and F omit قال.

» » E adds בן ימיני.

» 6, E places יוֹנֵק at end of line.

» 7, E والتقيل.

» 8, read וְהִינָּקְהוּ.

» 12, E יוסד والصفه; F والفاعل יוסד.

» 15, E ادغام.

» 17, E ثان.

٥٣, 4, E and F نظيره.

» 6, F adds וְהוֹסַפְתִּי עַל כָּל תְּהִלָּתֶךָ (Ps. 71, 14).

» 8, E and F ויאסף שאול עוד.

» 13, read יִסֹּר.

Page. Line.

٥٣, 17, E ثان.

» 21, read "Ğanâḥ, Opuscules, p. 310".

٥٤, 5, F واصله عندى.

» 6, read שְׁמָרַנִי

» 9, F والمستقبل after יעדה and بواو after والانفعال.

» 10, read וְנוֹעַדְתִּי; E וְנַעַדְתִּי (Ex. 25, 22) לך שם.

» 13, F adds والواو اصلا.

» 14, » » לא יועיל.

» 18, E and F add כי יָעַץ עליך (Jes. 7, 5) ארם.

» 20, read شاذّ. Ğanâḥ, Opuscules, p. 38, reads الشاقّ. So also E and F.

٥٥, 4, F adds ردّت فيه الياء واوا after والتثقيل.

» 6, F (Gen.19,23) השמש יָצָא instead of יצאתי and adds after עמך, the following: יצוא יצא والمستقبل بياء لينة مسقطة من الخطّ استخفافا اتّكالا على اللفظ.

٥٥, 8, F ואותנו הוציא (Deut. 6, 23) instead of הוציא.

» 15, F لادغام.

» 16, A بالادغام, which is to be preferred.

» 17, F الصاد المشدّدة.

» 19, read ארץ.

» 21, F more correctly ותפתעל.

٥٦, 1, F التاء الاولة.

» 8, F تاء الافتعال instead of التاء.

» 10, F omits وهى.

» » remove Dâgêš from ש.

» 11, A and F omit لانّ.

» 18, F adds فى after الّا.

٥٧, 2, F more correctly ותפתעל.

» 4, F ויתיצב ויתפעל.

» 6, F موقوف.

» 10, F فيها.

Page. Line.

٥٧, 11, F ووزنها.

» 12, remove Dâgêš from מוציק.

» 17, read אֶשְׁמְרָךְ.

٥٨, 1, F כיקוד אש.

» 3, E and fragm. 6 ينقلب.

» 4, Ganâḥ, Opuscules, p. 218, adds لينة after واوا. So also E, F and fragm. 6.

» 8, E موقوفة.

» » E and F هى. Fragm. 6 omits فهى... וְהַקִּיצָה.

» 13, F אל תיקר נא.

» 17, Fragm. 6 ورשע.

» » F صارت for كانت.

» » F and fragm. 6 ולקוה.

» » E and F مفتوحة.

» 19, E and fragm. 6 תפארת גדולותו.

» 20, F adds ردت فيه الياء واوا ساكنة after معدا.

٥٩, 3, F omits معنى.

» 3—4. Fragm. 6 omits פעולים... مثل; E and F omit مثل.

٥٩, 13, Fragm. 6 الموقفة في.

» 17, » » الياء الذى; E and fragm. 6 read هو for في.

» 19, Fragm. 6 الالف.

» 20, E and fragm. 5 also שאול.

٦٠, 1, Fragm. 5 من الاصل for الاصل.

» 2, E واحسبه.

» » F and fragm. 5 omit ان; E reads من.

» 3, E omits من after هو.

» 5, E and fragm. 6 فيه.

» 9, Fragm. 5 גרשוני היום.

» 15, E and fragmts. 5 and 6 omit والمستقبل.. الياء; F reads والمستقبل بلين الياء واسقاطها من الخطّ استخفافا.

» 16, F adds לא יֵרֵד בני עמכם

Page. Line.

(Gen. 42, 38) after עמך·

٦٠, 16, F וַיֵּרְדוּ אחי יוסף (Gen. 42, 3) instead of ירדו·

» » E and fragm. 6 مو قوّة.

» 18, Fragm. 5 adds والاسم רד מֻרָד after רד·

٦١, 2, read בפניה·

» 3, F and fragmts. 5 and 6 add יָרֵק·

» 16, F adds וְהוֹרִישׁ יי את כל הגוים האלה (Deut. 11,23)

» 18—19. E reads יי מוריש ומעשיר פן אִוָּרֵשׁ ונגבתי وثقيل اخر في هذا المعنى יָרַשׁ אִוָּרֵשׁ יְיָרֵשׁ הצלצל (Deut. 28, 42)·

» 21, F also ثان.

٦٢, 6, F قلب.

» 12, F חוֹשֵׁב כספי (Gen. 42, 28).

» 18, F ثقيل.

» » read יִשַׁבְתִּי

Page. Line.

٦٣, 10, read at beginning of line יָשָׁן.

» 18—19. See Derenbourg's note in Ḡanâḥ's, Opuscules, p. 56.

» 19, F انفعل.

٦٤, 3, F والصفة קמץ.

» 5, F omits وكان.... ايضا.

» 17, F فتكون.

» 18, read اقوى. So E and F.

» » F لم for لا.

» » add من الفعل الثقيل after نجد. See Ḡanâḥ, Opuscules, p. 361. So F which, however, omits ויפעלנה·

٦٥, 1, E مثال for زنة.

» 2, F adds שׁוֹכֵן וְשָׁכֵן·

» 16, F adds וְהַנּוֹתָר בבשר (Lev. 8, 32).

» 19, A ولله الحمد والشكر; E والحمد لله وحده, while F omits entirely.

Page. Line.

٩٥, 21, F also التصاريف.

» 22, E and F also على مثال.

٩٦, 1, E omits هذه while F begins as follows نبتدى المقالة الب" من الكتاب حروف اللين العبرانية.

» 2, E (דאווד) يحيى بن داود.

» » F مضى منا.

» » E وانا ان كر.

» 4, read كنهها. So F which also adds وبعد.

» » read والله.

» 9, F اصل.

» 13. In B את has been erased. F omits את.

» 17, F والدال instead of بين الدال.

» 20, read ‘A and B’ instead of ‘Mss’.

» 21, F לְקַיֵּם כל דבר (Ruth 4, 7).

٩٧, 4, read וְהָיָה ה'; and 16 for 15.

Page. Line.

٩٧, 8, read كثيرة. F وامثالها كثيرة.

» 12, F يسقط.

» » » adds معا at end of line.

» 20, F ماضيا.

٩٨, 1, read שָׁם.

» 2, add “Zach. 12, 2”.

» 4, F in both instances ראש; also in l. 5.

» 9, F פוֹעַל او פָּעַל او פָּעֵל او פעל المشدّد.

» 13, read وحرّكت.

» 15, A and Ganâḥ, Opuscules, p. 313, כֵּנִים אֲנַחְנוּ (Gen. 42, 11).

» 16, من هذه الافعال belongs to preceding line.

» 18, F مضموما.

٩٩, 1, F ימוש for ימוט and بساكن for باسكان.

» 1, read الاربع.

» 4, » التى.

Page. Line.

٦٩, 6, F الاسكان.
» 8, F فاسكنوها.
» 9, F اربع.
» » read والياء.
» 14, » الزوايد.
» » F حركاتها.
» 15, F التين for التى.
» 18, read اصلها. So F.
٧٠, 7, F correctly الثابت.
» 10, Fragm. 7 بضمير.
» 15, The word ראש belongs to l. 14 after ישופך. So F which adds תְּשׁוּפֶנּוּ (Gen. 3, 15) עקב.
» 17, A يجوز.
» 18, read יְבאון.
» 20—21. Fragm. 7 الשרק in l. 20 and الחלם in l. 21.
» 21, F and fragm. 7 التصاريف.
٧١, 1, A and fragm. 7 ازيد.
» 3, read الفعل. So also fragm. 7; F لفعل.

Page. Line.

٧١, 4, F and fragm. 7 correctly مضموما.
» 7, F and fragm. 7 וַיָּגָר בגרר (Gen. 20, 1).
» 11, read في ما.
» 15, F اللفظ الذى.
» 19, F بالمبنيات instead of بالمكنيات.
٧٢, 7, F ونظرها; A and fragm. 7 ونظايرهما.
» 15 and 20. A and F ونظايرها.
» 18, read سقوطه.
» 20, F ان.
٧٣, 4, read منها for منه.
» 5, » مضمومة against Mss.
» 14, read דִּינָךְ.
٧٤, 4, F adds טוב בעיני יי (Num. 24, 1).
» 9, E انّها.
» » E and F التصاريف.
» 11, add לָקוּם.
» 17, A and F ونظايرها.

Page. Line.

٧٤, 20, read אלתצאריף.

٧٥ 2, F متحرك.

» 7, Fragm. 8 ساكنة.

» 12, F المبنيات for المكنيات. So also in ll. 20 and 21.

» 16, F adds הַצִּיקוֹתִי.

» 20, read بهذه. So F and fragm. 8.

٧٦, 3, F بالمبنيات.

» 4, F المبنيات.

» 7, Fragm. 8 reads فيها لان بعدها; F also فيها.

» 8, read هذا. So A and F.

» 17, » אלהים.

» 21, » הַחִיִּתֶם הֲחַיּתה

٧٠, 2, » לו for לך. So F and fragm. 8 correctly.

» 6, read רצוח.

» 7, » الهاء.

» 10, F and fragm. 8 יפרנו for יניפנו.

» 11, Fragm. 8 ויעירני. So also Ibn Ezra.

Page. Line.

٧٧, 13, F اجتمعت.

» 14, read اصلا.

» 21, » هي for هو. So F.

٧٨, 2, » وهي for وهو. So F.

» 16, F (also l. 3). واحوتهما; E واصحابهما.

» 18, add וַיִּצְרוּ.

» 20, read השיב for השב.

٧٩, 6, F (I Chr. 25, 7) שִׁיר לה׳.

» 9, E omits الاوّل...... الامر.

» 12, E and F add תנומה.

» 18, E والهاء for والهاءات.

» 19, Mss. מרוץ.

» 21, Read ‘A and B’ instead of ‘Mss.’ E and F אחכי.

٨٠, 2, F والفعل.

» 4, read كلّ and ماخوذ.

» » F السالم.

» 5, E א״ה״ח״ע.

» 6, E مسقطة; F مسقوطة.

» 13, read הוקם for הוכח.

» 15, E واخواتهما for اصحابهما.

Page. Line.

٨٠, 17, F adds منها.

» 19, F الذى عين الفعل واوا ساكنا مضموما.

٨١, 1, A, E and F omit נחלם.

» 3, E الاولة for الاولى.

» 16, F נכון for נבון. So also l. 18.

» » E واصحابها.

» 19, E السواكن »

٨٢, 1, F נכון.

» 13, F المشددة.

» 15, read ومثله. So F.

» 21, » ومثل هذه.

٨٣, 2, » تنفعل. So B and F.

» 11, F الانفعالات.

» 13, erase افعل.

» 17, E انفعل; both E and F omit ومثله . . . انفعل.

» 19, E يكون معناه.

٨٤, 7, E יקומם instead of יעקב עליו.

» 12, read וְהִתְשַׁטַּבְּנָה.

Page. Line.

٨٤, 14, read נד.

٨٥, 2, F adds אֲבוּסֶנּוּ (Jes. 14, 25).

» 4, F adds ואעמד עליו וַאֲמוֹתְתֵהוּ (I Sam. 1, 10).

» 9, read כברקים.

» 17, F adds יָלוּן.

» 21, F » יָלִיץ.

٨٦, 6, F קט for קוט.

» 7, F adds אתקוטט before קינה.

» 10, F הַשִּׁיר for השירו and omits ישיר.

» 12, F وانّما for واما.

» 13, F فليس.

» 14, read וְסָבַב.

» 17, » וְאֶשְׁתּוֹמֵם.

» 18, add שממה after من. So also F which however reads لانها for لانهما.

٨٧, 1, F هذا.

» 11, F הֲתָעִיף עיניך בו (Pr. 23, 5).

Page. Line.

٨٧, 15, F omits ll. 15—p. ٨٨, 5.

» 17, A احديهما.

» » Ganâh, Opuscules, p.315. احداهما من الاخرى; Fragm. 7 احدها.

» 20, The reading المثل appears to have been the original one. So F.

٨٨, 4, Ganâh, ib., اثباتى. B اثبته.

» 11, read وكذلك.

٨٩, 9, F איור for אִוּר.

» 10, read ليكون. So also F.

» 13—14. F omits.... والاسم الماضى.

٩٠, 3, read اتّكالا.

» 11, F الاولة.

» 17, read كلمتان شاذّتان.

» 20, F جعل مصلحو.

٩١, 3, F استعملوا.

» 3, for וַתִּגְבְּהֶינָה see Ez. 16, 50.

٩٢, 1, F فاصل.

Page. Line.

٩٢, 6, F adds יָבוּם צרינו (Ps. 60, 14).

» 21, F عين الفعل.

٩٣, 1, F انقلبت.

» 7, F adds יבושש.

» 11—12. F omits.. الانفعال, הגוו.

» 20, read اللين for النون; F omits بواو اللين.

٩٤, 16 and 18. F omits استخفافا.

» 19, F correctly omits تشديد.

٩٥, 2, read הָדִיחַ.

» 3, remove Dâgêš from העולה.

» 4, read דון for דן.

» 5, F تحرّكت.

» 7, F נדונותי.

» 11—13. F omits...... ومنه לוטה.

» 21, F also omits דוץ, but adds ידוץ at end of line.

٩٦, 4, F דיש.

Page. Line.
٩٦, 11, and 15, read حرّكت.
» 15, F omits فيه.
» 17, F مفتوحة.
» 19, read הֶהִים.
٩٧, 5, remove Dâgêš from הַהִין.
» 6, read "Jer. 49, 4".
» 10, F אָזוֹר.
» 11, F بياء.
» 19, read حرّكت.
» 21, F مقلوب من.
٩٨, 9, F אֵזוֹר for תזור.
» 11, F ياء محرّكة.
٩٩, 1, F وفي المعنى.
» 8, F reads وفي هذا الاصل معنى ثالث ثقيل חוללה الخ.
» 15, F adds לְחַרְחַר ריב مصاعف (Pr. 26, 21).
١٠٠, 1, F טָח טָחְתִּי.
» 3, read אָטוּם.
» 4, » الامر.
» 8, » في for فيه. So F.
» 17—18. F omits הטול· יָטוּל.

Page. Line.
١٠٠, 20, read "Ḡanâḥ".
١٠١, 4, F وفي الاصل instead of فيه and adds אָבִיל.
» 11, F adds הַכּוֹן.
» 20, read تنقلب. F reads like B לאט... واوا لينة, but omits the following words.
١٠٢, 2, read הַלִּיט.
» 3, F correctly ولغة اخرى.
» 4, F وقد.
» 8, read לאבשלום.
» 18, F adds לברך (sic!) וְלַצְּתָה (Pr. 9, 12).
١٠٣, 6, read הַמּוֹג.
١٠٤, 3, F נמול. So also in l. 4.
» 4, F ויפעולו.
» 5, F ונשלח ספרים.
» 8, F معناها.
» 9, F كانت for كان.
» 19, F בְּצרי.
» » F فقالوا.
» 20, read "B" for C.

Page. Line.

١٠٥, 21, F also اَلثناء.

١٠٦, 1, F adds פעלול after ניחוח

» 19, F ניף.

» 20, F adds בְּנָפַת שוא (Jes. 30, 28) after גנים.

١٠٧, 8—9 F נָסוגו אחור (Jes. 42, 17) instead of נסוג . . . נסוגותי.

» 13, read المتغيّرة.

» 17, » וְהֻסַּג אחור (Jes. 59, 14).

١٠٨, 8, Fragm. 9 אדרושנו instead of אדרוש.

١٠٩, 12, read עָבִים.

» 13, » עָנָה.

» 15, E وفى الاصل فعل ثقيل.

» 18, read בנו for בו.

» 21, E also בהם.

١١٠, 3, read הָעַד.

» 5, E עיז for יעיז.

» 12—13. E merely من هذا المعنى.

١١١, 1, E ويقال من עלוה انّه.

Page. Line.

١١١, 2, E هذه for هذا.

» 5, E adds נפש עֲיֵפָה עָיֵף ויגע (Jer. 31, 25) (Num. 25, 18).

» 7, E omits من.

» 10, E (Dan. 9,21) מֻעָף ביעף.

» 16, E מְעוּפַף.

» 20, read "Ḡanâḥ".

١١٣, 5, E (Ps. 91, 3) מִפַּח יקוש.

» 11, read כל הארץ. So correctly E.

١١٤, 13, read וּפִישְׁתִּים.

١١٥, 1, Fragm. 9 تضاعف.

» 2, read להם for לכם.

» 10, Fragm. 9 استعمل.

» 19—20. E omits ليكون .... الاصل.

١١٦, 2, E عليه for على.

» 5, E ثانٍ.

» 9, read هذه.

» 16, E adds וַיָּצָם (II Sam. 12, 16).

» 22, read הֲצִיצוּתִי.

Page.	Line	
١١٧,	11,	Fragm. 10 في for فيه.
»	12,	read وحرّكوا.
»	16,	E and fragm. 10 واستعمل. So also l. 18.
»	17,	E استعمل.
»	20,	E and fragm. 10 like A.
١١٨,	14,	Fragm. 10 في الصفة.
»	21,	» » وزن for زنة.
١١٩,	1,	read "Jes. 51, 2".
»	8,	» הַאֲזִנָה.
١٢٠,	2,	E, F and fragm. 10 add הָקֵר.
»	6,	Fragm. 10 الكلمة.
»	11,	» » الساكن الذى omitting the preceeding الياء.
»	13,	Fragm. 10 يكون.
»	16,	read הֵרִיד for תריד. So E and fragm. 10.
»	20,	E also רוד.
١٢١,	4,	Fragm. 10 רים.
»	»	E adds ירימו רמה.
»	21,	Fragm. 10 like B.
١٢٢,	1,	read وشدّة.
»	2,	» مثلها. So fragm. 10.
»	4,	Fragm. 10 omits فى عين الفعل.
»	12,	read مثله. So fragm. 10.
»	16,	Fragm. 10 هى.
»	21,	» » ومסלול.
١٢٣,	6,	read מעלליהם.
»	8,	E, F and fragm. 10 וירע לעשות.
»	13,	St.Petersburg Mss. וַיָּרַע העם ויתקעו (Jos. 6, 20).
»	19,	read ועלהו. So E and F.
١٢٤,	19,	E ومعنى اخر فيه.
١٢٥,	6,	F adds אָרוּר.
»	9,	E עֹשֶׂה פעלת שקר (Pr. 11, 18).
»	14,	read רְשַׁשְׁנוּ.
»	15,	E اصل اخر ويمكن. F omits من .... يمكن.
»	»	read يكون من معنى. So E and F.

Page. Line.

١٢٥, 21, E and F likewise ראש·

١٢٦, 1, F השיב والتقبيل.

» 14, F فعل تقبيل.

١٢٧, 1. This line wanting in F.

» 5, F אָשִׂים בחקיך confusing with אָשִׂיחָה (Ps. 119, 48).

١٢٨, 11. E المتحرّك.

» 12, F الفתח التي في ויושם.

» » insert Gen. 19, 9 after גש הלאה.

» 15, F omits هو.

١٢٩, 2, F correctly בשערה

» 5, F ومعنى ثاني.

» 10, read שִׁיר. F adds وتقبيل اخر.

» 17, read שׁוֹרְרוּ.

١٣٠, 10, F שִׁית שות·

» 12, F adds وكان الوجه שִׁיתִי مثل שִׁיתִי אותותי (Ex. 10,1) وكذلك الوجه في שַׁתּוּ בשמים פיהם (Ps. 73, 9) after مثل מחסי but omits אָשׁוּת.

١٣٠, 13, F adds אָשׁוּת יָשׁוּת שׁוּת after השערה·

» 15, F שִׁיתִי כליל לבך (Jes. 16, 3).

» 21, F والحمد لله تع.

١٣١, 2, F merely يحيى.

» 6, A and B لم for لا.

» 9, F ولهذه.

» 12, read والله.

» 13, F على for في.

» 16, F يقلبوا منها.

» » Ḡanâḥ, Opuscules, p. 296 omits لبينة.

» » F مكسورا.

» 18, F منه for منها.

١٣٢, 3, Ḡanâḥ, Opuscules, p. 297 يقلبونه.

» 8, note *a* belongs to حذفهم, line 9.

» » A انّي.

» 9, F لهذه.

» 12, F منه for منها.

Page. Line.

١٣٢, 15, F اصله.

١٣٣, 17, F adds וַיֵּשֶׁב ישמעאל (Jer. 41, 10).

١٣۴, 5, F וַיֵּשְׁתְּ and וישתה.

» 13, F فيه.

» 14, read اطّرد. So F.

» » F فاذا.

» 16, F منها for منه.

١٣٥, 8, F adds רואים עושים.

» 10, » » רועה זונה.

» 13, F فافهم ذلك.

» » F فليس instead of فلم.

١٣٦, 4, F من for في.

» 8, F محرّكا.

» » F بالافعال.

» 16. The reading وكثيرا ما is probably the one employed by Ḥayyûg. See also ١٢١, 13, where A, B and fragm. 10 have وكثيرا ما.

١٣٦, 20, F agrees with A, B and A respectively.

Page. Line.

١٣٧, 3, F adds ماخوذ من הפנה after تقبيل.

» 10, read ومثله. So E and F.

» 12, E and F omit غير.

» » F وبتحريك الياء مفتوحة,

» 13, E الذى after לבן.

» 15, omits في.

» 16, and 17 (and 18?) E النقصان.

» 20, E also كلّها.

١٣٨, 2, E الذى after ואשמידם.

» 4—5. In E the words ومن .... جميعها appear p. ١٣٧, 18 after جميعها.

» 6, E and F הפעלה.

» » F فبناء.

» 11, E and F omit استعمل.

» 12, » » » read محرّكا.

» 14, E والوجهان.

١٣٩, 7—8, D omits ومن .... كلّها.

Page. Line.

١٣٩, 8 and 13, E النقصان.

» 20, E also الجميع.

١٤٠, 8, E هى for التى; D omits هى .... الهاء.

» 11, E والهاء.

» 14, E الاولة.

١٤١, 8, D and E נפעלים.

» 12, D inserts الفعل before التخفيف.

» 14, E omits هو.

» 19, D inserts אלישע both times after ויאמר.

» 19—20, E omits او .. حسنا.

١٤٢, 7, E ليست.

» 10, read الواو. So E.

» 15, E الاسم من אשר הונָה ה׳ ايضا انّ الياء.

» 17, read נָּאון.

» 18, D adds وما اشبه ذلك.

» 20, E begins as follows الافعال التى فاوها نون ولامها حرف لين مثل

Page. Line.

(Job 15, 25) נָטָה אל ידו כי יואב الخ.

١٤٣, 7, E الذى اصله.

» 11, D and E واصله אל תִּנְטֶה ימין ושמאל.

» 20, E like A.

١٤٤, 3, E תִּנְטֶה بلا ادغام.

» 4, read بالادغام. So D and E.

» 7, E adds مثل מַרְבִּים after מטים.

» 9, D reads انطاء شديدة لاندغام النون واصله.

» 21, read وأمّا.

» 21, D والسالمة.

١٤٥, 4, After الشديدة, D adds واصله מַנְבֶּה מַנְבָּה מַנְבּות.

» 6, E هذه.

» 14, E الفعل for الفاعل.

» » E הציו מציה.

» 15, E المندغمة for المكتوبة.

» 16, E الفعل مندغمة.

» 18, D والسالمة.

Page. Line.

١٤٦, 6, E omits الشديدة.

» 9, E لانّه لم.

» 10 and 12, D writes המקרה.

» 11, E ان يكون.

» 14, D and E المندغم.

» 19, read עליה.

١٤٧, 2, D and E عليه.

» 18, E النوع الاخر.

١٤٨, 8, D فيكون.

» 12, read وربّما.

» 19, D and E انّ for انّه.

١٤٩, 4, D omits هاء . . . . واوا.

» 6, E وقال.

» 7, D and E كالحاقها.

» 11, read معناه. E has معنى.

» 17, F ويصح.

١٥٠, 4, read אניתי.

» 6, Ganâḥ, Opuscules, p. 326, reads ومن هذا الاصل.

» 8, E and F add אָלוּ אָלְתָה.

١٥١, 4, مرة واوا ومرة الفا.

Page. Line.

١٥١, 10, F adds יֶאֱרֶה אָרָה.

» 13, F אָתָיָה.

١٥٢, 4, E, F and fragm. 11 ان اصل אפו.

» 5, F وقد جاء.

» » Fragm. 11 ابتدلت; E ادخلت.

» 7, Fragm. 11 correctly בדא.

» 8, E كتبوا.

» 10. The proper reading appears to be وانّ منهم; E, F and fragm. 11 read او الشيء على اصله ان منهم الخ.

» 11, Fragm. 11 בּוּדאָם; E בודם.

» 12, E בודאם for בודם.

» 18, Fragm. 11 בוז.

١٥٣, 3, F adds בָּכוּ.

» 11, E الفعل for الفاعل.

١٥٤, 1, F places على القياس after רוים.

Page. Line.

١٥٤, 4, F اصلها.
» 6, F اصله.
» » F واعلم.
» 8, Fragm. 12 اصله.
١٥٥, 1, E פעלל; fragm. 12 פעלן.
» » read בִּנְיָן.
» 5, E and F add תִּבְעָה.
» 16, F والمصدر before הַבְּרוֹת.
» 19, E واسقطت.
١٥٦, 5, E الاصل for مذهب; F لفظة.
» 19, add "(ib.)" after הָגְלְתָה.
١٥٧, 1, » "(II Reg. 17, 11)" after הִגְלָה.
» 9, read وكذلك.
١٥٨, 5, F reads لعلّة and places after ארץ.
» 6, A من الوجوه.
» 21, F also ليس.
١٥٩, 1, read דְּוַי.
» 3, E والمؤنّث.
» 14, read דחו.
١٦٠, 4, Fragm. 13 مبدلا.

Page. Line.

١٦٠, 5, F منها for معها.
» 16, Fragm. 13 אל מי דָמִיתָ בגדלך (Ez. 31, 2).
» 20, E also דכה.
١٦٢, 16, F and fragm. 13 omit ومنهم.
١٦٣, 3, F and fragm. 13 add הֵמָּה.
» 6, Ḡanâḥ, Opuscules, p. 328, adds أن after احسب.
» 7, Ḡanâḥ, Opuscules, ib. reads نسب.
» 9, F and fragm. 13 correctly וילד שקר.
» 19, F اسم كامل.
١٦٤, 15, read שאריתך.
» 19, F and fragm. 13 لولا.
١٦٥, 2—3. Fragm. 13 omits اخر.... وتقبيل.
» 3—4. Fragm. 12 הורי הוריתי, תורי.
» 5, F adds חָבָה.

Page. Line.
١٦٥, 5, read שְׁבִי.
» 12, F omits ...... وكان .... القياس.
» » Fragm. 13 والتاء.
» 19, place a dash (—) after the word "line".
» 21, F and fragm. 13 also الباء.
١٦٦, 3, F חָוָה חִוִּיתִי which is preferable.
» 8, read הַרְבָּה.
» 10, F انّ ليس هو.
» 11, Fragm. 13 فيه.
» 18, » » פתח.
» 20, See note to p. ١٣٦, 16.
١٦٧, 11, F وقال.
» 17, read העורם.
» 20, E, F and fragm. 13 omit the superfluous words من الافعال.
» 21, also F.
١٦٨, 1, E, F and fragm. 13 omit حكم.

Page. Line.
١٦٨, 20, E omits תמימה ... وأمّا; F omits من תמימה.
١٦٩, 4, E, F and fragm. 13 מרור for מרורים.
» 5, E تَشْتَدّ; fragm. 13 تشدّ.
» 13, read יְרַנְּנוּ.
» 16, Fragm. 13 صحيحا.
١٧٠, 10, read אֶחֱבֶה.
» 11, F adds חַכּוּ לִי נאם ה' (Zeph. 3, 8).
» 16, E and fragm. 13 ויחלא.
» 21, read בְּמַחֲלָה.
١٧١, 5, » הֶחֱלֵתִי.
» 9, » יְחַלֶּה. So F and fragm. 13.
» » F חִלָּה את פני ה' (II Chr. 33, 12).
» 12, F and fragm. 13 اصله.
» 18 and 19, Ḡanâḥ, Opuscules, p. 143, reads يكن for يقل, and على زنة for مثل.

Page. Line.

١٧٢, 2, read כנפיך.
» 15, » המלקוח.
» 21, » היריעה.
١٧٣, 3, » מְחַקָּה.
» 12, C, F and fragmts. 13 and 14 add أخذ before من.
» 13, F الاصل for الوجه.
» 14, F واصحابهم.
» 18, Fragmts. 13 and 14 اصل.
» 20, F and fragmts. 13 and 14 also אנשי.
١٧٤, 10, F ومعنى ثاني ثقيل.
» 11, read مثال. So F and fragm. 13.
» 13, read الكلمتان. So F.
» 14, Last word of line should be טְוֵה (imper.)
» 18, Fragm. 14 هاء.
» 19, C, E, and fragmts. 13 and 14 טַחֲוָתִי אֲטַחֲוּ מְטַחֲוּ. Dr. Kokowzoff gives these readings the preference.
١٧٤, 21, E begins وفيه فعل خفيف טָעִיתִי بوزن נָעִיתִי والثقيل.
١٧٥, 1, E and fragmts. 13 and 14 also omit this line; F reads ומכה טריה بوزن רְמִיָּה.
» 6, E, F and fragm. 13 كاملا.
» 7, Fragm. 13 מוּגָה מוּגִים מוּגָה מוּגוֹת.
» 8, read ناقصا נוגה נוגות ناقصين. So C; E and fragm. 13 also ناقصين.
» 11, Fragm. 13 والمنفعل for والانفعال.
» 20, E also انفعل which seems to be the better reading.
١٧٦ 10, E المعروف الصحيح.
» 15, F adds הוֹדֵיתִי.

Page. Line.

١٧٧, 8, Fragm. 14 وقـيـل for ويقال.

» 12, C المذهب.

» 14, C and fragm. 14 add التى after الشين.

» 19, Fragm. 14 adds on margin على زنة פְּעַלְעַל as a note to הפכפך.

١٧٨, 2 and 3. Fragm. 14 مكرّرا.

» 6, F adds נִירָה וַיִּירָה וַנִּירָה ويير ونير بالحذف مثل וַיִּיף בגדלו (Ez. 31, 7) וַיִּשְׁבְּ (Jer. 41, 10) ישמעאל.

» » Fragm. 14 adds او ير וייר (like F) بالحذف الخ.

» » F adds לירות במסתרים (Ps. 64, 5) after יִּרָה.

» 7, F instead of וייר a lengthy discussion of the form ונירם (Num. 21, 30) which is practically identical with

Page. Line.

Kitâb al-Mustalhiḳ pp. 146—147.

١٧٩, 4, C واحدهم.

» » F and fragmts. 14 and 15 omit דלים.

» 14, read כִּהְיִתִי.

» 20, Fragmts. 14 and 15 also كلمتين.

١٨٠, 8, Fragm. 15 والمعنى الثانى.

» 10, read ביום השביעי. So correctly F.

» 15, F احدهما.

» 16, F and fragm. 15 الاخر.

» 18, F وممكن for ويمكن.

١٨١, 5, F والهاء.

» 6, F omits بل.... كتبت.

» 8, F كتبت فى.

» 20, F correctly ولم instead of وليس.

١٨٢, 17, E, F and fragm. 16 add לָאָה.

١٨٣, 1, E and fragm. 16 add לדה; and similarly in

Page. Line.

most of the articles, one fragment or the other or several, add the 3d person perfect of the kal of the verb under consideration.

١٨٣, 13, read וַיִּמַח.

» 16, E, F and fragm. 16 مكسورا.

١٨٤, 3, F يبدلون.

» 4, F مُوَصَّل.

» 5, F يجرى for جاء.

» 12, F and fragm. 16 اصل.

» 12, and 14, F and fragm. 16 التشديد.

» 16, F and fragm. 16 اسقطوه which is preferable.

» 17, F and fragm. 16 בִקְשׁוּ.

» 21, F correctly ماضيًا.

» » the ء belongs to وأسقط (so!).

١٨٥, 3, Fragm. 13 لأنه.

» 4, read فمن. So E and fragmts. 13 and 16.

١٨٥, 6, Fragm. 13 يقول for يكون.

» 7, F فجعلوا.

» 8, F omits الاوايل; fragm. 13 instead الواحد.

» 8, read لئلّا.

» 9, Fragm. 13 المستعمل.

» 12, read المثل. So fragmts. 13 and 16.

» 17, F المكتوب קראים.

» 20, read انّ لا for أنّا. So fragmts. 13 and 16.

» » Fragm. 13 يجعل.

» 21, Fragm. 13 omits this line; fragm. 16 adds اثنين after استعمالين and both F and fragm. 16 read اقول for نقول.

١٨٦, 1, Fragm. 13 ينطقوا.

» 6, F and fragmts. 13 and 16 omit من.

» 10, Fragm. 13 كتبت في.

Page.	Line.	
١٨٦,	11,	F البآء for الواو; fragm. 16 واو.
»	14,	read מוּנֶה.
١٨٧,	1,	F and fragmts. 13 and 16 correctly omit הזה.
»	3,	Fragmts. 13 and 16 omit فيه.
»	5,	F and fragm. 13 قالوا.
»	6,	Fragm. 13 انّه.
»	19,	» 16 adds والثقيل before המרה.
١٨٨,	2,	read علي for عليه. So F and fragmts 13 and 16.
»	3,	F and fragmts. 13 and 16 والثقآء which is preferable.
»	6,	F and fragm. 13 اصله.
»	9,	read אֶמְשֶׁה; F and fragm. 16 add والثقيل.
»	10,	read יַמְשְׁנִי.
١٨٩,	6,	F הנחה والثقيل.
١٨٩,	21,	Fragm. 16 הַט אזנך (Pr. 22, 17) ושמע.
١٩٠,	6,	read ויחבשנו.
»	18,	Fragmts. 13 and 16 correctly נָצָא.
١٩١,	2,	Fragm. 16 adds ومعنى ثالث ועריך תִּצֶּינָה (Jer. 4, 7).
١٩١,	8,	F כי נשה ממלכתו (II Sam. 5, 12) after لقال and instead of נשאת.
»	13,	Fragm. 16 هذا الاصل.
»	14,	» » الهآء.
»	»	F الالف.
»	18,	F adds ماضى וינטלם (Jes. 63, 9) וַיְנַשְּׂאֵם מְנַשְּׂאִים את היהודים (Esth 9, 3).
١٩٢,	6,	F and fragm. 16 correctly פעיל.
»	14,	F נתנקה for תנקו.
»	19,	Fragm. 14 انّها.

Page. Line.

١٩٣, 2, E, F and fragm. 13 omit the superfluous بالفتح.

» 5, read I Reg. 8, 31.

» 8, » תַּנְשֶׁה. So F and fragm. 14.

» 11, Better סֶחָה. So fragm. 13.

» 16, F and fragmts. 13 and 14 correctly המסלאים.

» » Fragmts. 13 and 14 كاملا.

» 19, F and fragmts. 13, 14 and 16 add אֶסְפָּה.

١٩٤, 5, read בַּעֲבִי ; בְּמַעֲבֵה.

» 9, F لمكان for من طريق.

» 11, read בַּעֲדֵי עֲדָיִים.

» 12, F and fragmts. 13, 14 and 16 correctly ويمكن ان يكون من.

١٩٥, 4, F יַעֲלֶה for עָלָה.

» 6, F adds וַיַּעַל אברם (Gen. 13, 1).

Page. Line.

١٩٥, 8, Fragm. 13 וַיַּעַל; fragm. 16 וַיַּעַל.

» 9, F and fragmts. 13 and 16 المعدا.

» » read وكذلك.

» 11, Fragm. 16 المعنى الثانى.

» 14, read כלה.

» 17, Fragm. 16 אל תַּעֲלֵנוּ מזה (Ex. 33, 15).

» 21, erase את.

١٩٦, 5, read יַעֲנֶה.

» 20, F and fragm. 13 correctly לחשוב תהפוכות (Pr. 16, 30) for מראות ברע which rests upon a confusion with Jes. 33, 15.

١٩٧, 2. So also ١٧٩, 18, but see ٢٠٧, 7; ٢١٣, 15, and ٢١٥, 15; F and fragm. 13 اربعة.

» 9, read צַוּוּ for יְצַוּוּ. So

Page. Line.

F and fragmts. 13 and 16.

١٩٧, 9, F adds والافتعال תשכרי (Threni 4, 21) וְתִתְעָרִי·

» 13, read עָרָה and בָּלָה. So F and fragm. 13.

» 15, E, F and fragmts. 13 and 16 אנכי עשיתי ארץ·

١٩٨, 2, E, F and fragm. 13 ومعنى ثاني.

» 4, read עְשִׂיתִי. So E and fragmts. 13 and 16.

» 6, F and fragm. 13 قوم for بعض الناس.

» 10, E, F and fragmts. 13 and 16 פִּדְיוֹן פְּדְיוֹם פְּדוּיִים which is preferable. In all these manuscripts as also in the two Hebrew translations, the three words appear after עבדיו (l.11).

» 12, read פּוֹדֶךָ. So E, F and fragmts. 13 and 16.

Page. Line.

١٩٨, 18, E and fragm. 13 add (Ps. 17, 7) מושיע חוסים·

١٩٩, 5, read וַיִּפֶּנָה עמדו ואין מפנה·

» 8, Fragmts. 13, 16 and 17 יִפְנֶה מִפְּנֶה·

» 13, read פִּצְנִי·

٢٠٠, 2, F adds واصله וַיִּפְרֶה.

» 9, E, F fragmts. 13, 14, 16 and 17 المعنا.

٢٠١, 2, E and fragm.16 ולהנפיל·

» 4, E, F and fragmts. 13, 14, 16 and 17 לַנְחוֹת واصله לְהַנְחוֹת.

» 12, Same six Mss. omit ومعنى.... צעדינו.

» 14, Fragm. 14 وقال for يقال.

» 15, read יִצָּרָה (with Dageš).

٢٠٢, 6, » צָעָה. So fragm. 16.

» 7, Six St. Petersburg Mss. צפית for צָפִיתִי

» 8, read בינך·

Page. Line.

۲۰۲, 13, F adds וַיְצַף אותם (Ex. 38, 6).

» 15, read הבוסר.

۲۰۳, 1, Fragm. 16 places קוה אלה' before ومعنى (l. 2).

» 8, read הִקְלוֹתַנִי

» 9, » גברתה.

» 11, » רודפיכם.

» » » هذا.

» 15, F and fragm. 13 קִנֵּךְ.

» » read עֻשְׁךָ.

» » Fragm. 13 اتّصال for الوصل.

۲۰۳, 20. Six St. Petersburg Mss. like A ثاني.

» » E, F and fragm. 17 like A; fragm. 13 واندراج.

۲۰۴, 10, F بعيد.

» 15, read כי.

» 19, F adds ה' לִקְרָאתִי (Num. 23, 3).

۲۰۵, 1, F لمّا for اذا.

Page. Line.

۲۰۵, 1—2. Fragm. 13 omits وما....القاف.

» 2, F adds البتّة after بوجه.

» » read מִקְרֶה. So F.

» 5, F and fragmts. 13 and 16 المشدّدي which is preferable.

» 6, Fragm. 17 قبل.

» 10, Better לקראתך in both places. So five St. Petersburg Mss.

» 16, read כי.

» 20, Also St.Petersburg Mss.

۲۰۶, 5, read אמרת.

» 10, Fragm. 16 ואֵרָא, ויֵרָא, ותֵרָא.

» 17, read בני.

» 19, » הכהן.

» 20, » حرّكت.

» 21, » נהיתה.

۲۰۷, 1, » כי

» » F adds לא יֵרָאֶה לך חמץ (Ex. 13, 7).

Page.	Line	
٢٠٧,	4,	E, F and fragmts. 13, 16 and 17 omit גדול.
»	5,	read מְרְאֶה· So F and fragmts. 13, 16 and 17.
»	17,	F הַרְבָּה.
٢٠٨,	1,	Fragm. 16 ومعنى for وثقيل.
»	»	read צבאך for צאנך·
»	12,	read וְיֵרֵד מיעקב.
»	13,	» הַרְדָּה. So correctly fragmts. 13 and 16.
»	14,	F الذى اصله.
»	20,	E, F and fragm. 13 correctly ביתך·
٢٠٩,	3,	read כי·
»	7,	F and fragm. 17 יושבי for אלהי·
»	11,	F ירמה for רמה (after ארמה)·
»	13,	F ومعنى ثانى ثقيل.
»	16,	St. Petersburg Mss. תרמה.

Page.	Line.	
٢٠٩,	21,	Fragm. 16 adds תִּרְעֶינָה (Jes. 11, 7).
٢١٠,	2,	read רָעָה לו..
»	5,	F اصله before תתכסה and before תתגרה.
»	7,	Ḡanâḥ, Opuscules, p. 111, reads فليست.
»	7—8,	Fragm. 17 omits ومعنى.... רוח.
»	9,	read לערוב.
»	10,	Place צוין before אל (l. 11).
»	11,	erase "(*sic*)".
»	12,	F and fragm. 16 والانفعال נִרְפִּים·
»	17,	read ממני·
»	18,	F adds (*sic!*) וידיו תִּרְפֶּינָה بوزن תִּכְבֶּנָה (Job 5, 18) (*sic!*).
٢١١,	1,	F adds נרפו.
»	10,	E, F and fragm. 13 correctly יראיו·
»	11,	St. Petersburg Mss. correctly פגול.

Page. Line.

٢١١, 16, St. Petersburg Mss. كان.
» » E omits فيه.
» 17, E, F and fragmts. 16 and 17 كان لوجه.
» 19, Fragm. 17 ناقصا.
٢١٢, 21, read שְׁבִיתָם
٢١٣, 1, » כי
» 4, Fragm. 16 adds יִשְׁגּוּ (Ez. 34, 6) צאני.
» 13, read הן.
» 15, Fragm. 18 هذه.
» » F ثلاث.
» 16, E, F and fragmts. 17 and 18 וכל חפצים לא (Pr. 8, 11) יִשְׁווּ בה.
» 18, E والتقيل منه.
٢١٥, 14, read يكن.
» 20, F like A וְשִׂנְאָ.
٢١٦, 2, F correctly אלהיך; fragm. 18 merely אל תשתע.
» 3, Fragm. 18 مثل for كما..... في.

Page. Line.

٢١٦, 6, E, F and fragm. 18 ولبس.
» 9, F نة for مثال; E مثل.
» 12, St.PetersburgMss. יִשְׁפָּה for שופה.
» 19, F وتقيل اخر שקה.
٢١٧, 2, Fragm. 18 ابتدلت.
» » E, F and fragmts. 13 and 18 واوا like A.
» 3, Fragm. 18 هذا.
» 6, E and fragmts. 13 and 18 لشدّ; F شدّ.
» 7, read אלהים.
» 7—8. Article שׂרה missing in fragm. 18; in F placed before שׂרה.
» 8, read עם.
» 9, E, F and fragm. 13 correctly omit את
٢١٨, 1, F adds תתאה.
» 2, F and fragm. 13 תתאו.
» 5, Ganâḥ, Opuscules, p. 121, reads اصلا.

Page. Line.

٢١٨, 10, F and fragm. 13 תלויים; fragm. 18 correctly תלאים.

٢١٩, 5, Fragm. 13 omits الثالثة and reads بتمامه.

» 5—7, والحمد.....باثباته missing in F and fragm. 13. F has instead: ويتلوه كتاب الافعال ذوات المثلين العبرانية. Fragm. 13 merely ولله الحمد. In P the following additional lines are found رحم الله مألّفه ورضى عنه ونفع به من نشط الطالبين نفع (sic) مؤدّى الى رضا من الله سبحانه وتعالى يتلوه كتاب ذوات المثلين العبرانية.

٢٢٠, 1, Fragm. 19 begins as follows בשם אל עולם كتاب الافعال ذوات المثلين تأليف يحيى بن داود رحمه الله عليه قال الخ; F begins كتاب الافعال ذوات المثلين العبرانية قال الخ.

Page. Line.

٢٢٠, 1, Fragm. 19 ابن.

» » E דאווד.

» » F علمت for تاملت.

» 2, E and fragmts. 13 and 19 omit العبرانية.

» » E فوجد.

» 3, Fragm. 19 وجدته فيها.

» » According to Mr. H. W. Hogg of Oxford who kindly looked up the passage for me again, A reads at end of line תצדיא i. e. تصدّيا.

» 5, Fragm. 19 adds فقد.

» 6, read ويسلك.

» 8, E, F and fragmts. 13 and 19 omit قال يحيى الافعال.

» 10, St.Petersburg Mss דללו.

» 11, F الافعال for الفعل.

Page. Line.

٢٢٠, 12, Fragm. 13 اصل .

» 13, » » باندغام.

» 14, » » omits بالفتح.

» 15, » 19 وقيل.

٢٢١, 3, F and fragmts. 13 and 19 ومثله.

» 8, Fragm. 13 omits الواحد.... الاوّل; E and F omit الواحد.

» 9, E and F חננני.

» » E ماض.

» 10, F واصحابها.

» 11, F مفتوحة at beg. of line.

» » F منها فعل; E and fragm. 13 فعل منها.

» 15, F and fragm. 13 omit بالتشديد.

» 17, F واصله.

» 18, F and fragm. 13 بالواو.

» 19, Fragm. 13 انّه.

» 20, Fragmts. 13 and 19 تكون مشدّدة like A; E and F correctly تكن مشدّدة.

٢٢١, 20, E and F بادغام in first instance (l. 10); F also in second (l. 12).

» » Fragm. 13 like B مشدّدة and like A المشدود and حرفين.

٢٢٢, 1, F omits ربّما.

» 5, Fragm. 13 بفتح.

» 8, F عوضا for وتكميلا.

» » F and fragm. 13 بالافعال.

» 14, Fragm. 20 omits ومثله.

» 17, F وامثاله.

» » Fragm. 20 لحق.

» 18, » 13 فعل for الفعل.

» » F and fragm. 20 دالّا for دالّة at end of line.

» 20, E, F and fragm. 13 like A.

٢٢٣, 3, F وليس يكون.

Page. Line.
٢٢٣, 4, Fragm. 13 المثل الواحد منلغمة.
» 5, F and fragm. 13 كان; fragm. 20 كانوا.
» 8, Fragmts. 13 and 20 omit واو.
» 9, Fragm. 13 omits كما. كان.
» 10, » » فانا for فانْ.
» » F and fragmts. 13 and 20 المضمر for الضمير.
» 11, F and fragm. 13 الساكن.
» 16, » » » correctly יְשָׂדֵם.
» 17, F and fragm. 13 יחום.
» » Fragm. 13 وممثلهما.
» 18, to ٢٢٤, 1 F omits. ولكن .... وامثالهما.
» 20, Fragm. 13 like B.
٢٢٤, 1, » 20 omits الاصل and وامثالهما.
» 2, F تشتبه for تتشابه.
» » F وامثالها.

Page. Line.
٢٢٤, 2, F and fragmts. 13 and 20 فانا.
» 3, F and fragm. 13 الاصل for اصله.
» » and 4. Fragmts. 13 and 20 وامثاله for وامثالهما.
» 4, Fragm. 13 نبينة for ناقصة.
» » E واعلم.
» 6, Fragm. 20 وامثاله.
» 7, F and fragm. 13 مشدّدا.
» » St. Petersburg Mss. correctly كلّ ما.
» 8, Fragmts. 13 and 20 correctly هذه.
» » E א"ה"ח"ע"ר; Fragm. 20 א"ח"ה"ר"ע.
» 11, E اللين.
» 18, E and fragm. 13 omit الواحد فى; F omits الواحد only.
» 20, F and fragmts. 13 and 20 اتّصلت.

Page. Line.

٢٢٥, 10, Fragm. 20 adds يقوم مقام اثنين after واحد.

» 12, read הארץ.

» 13, F adds ולבבו יבין (Jes. 6, 10) after من.

» 18, Fragm. 20 adds תְּפִי.

٢٢٦, 2, » 21 بمقام.

» 7, » 20 ولا يكون.

» 8, F وتبتنا; fragm. 20 وثبتنت; fragm. 21 وثبت.

» 12, Fragm. 21 بغيرها.

» 13, F and fragmts. 20 and 21 وتحريك.

» 14, F והדקות.

٢٢٧, 1, St. Petersburg Mss. أن.

» 2, E الموصولة.

» 4, F الذين.

» » E and fragm. 21 الفعلة for الفاعلين.

» 6, E omits فعل.

» 10, Fragm. 21 واصله.

» 11, » 20 omits او before יקלל.

Page. Line.

٢٢٧, 12, F correctly יָסֵב.

» 13, F وقال for يقال.

» » F adds وكذلك after ויסב.

» 16, F الذى for التى.

» 20, Fragm. 20 اتّصلت.

» 21, read ‘A and B’ instead of ‘Mss.’

٢٢٨, 1, E, F and fragm. 20 يردّ.

» 1, F omits مندغما ..... الساقط; E omits only والساكن.

» 3, A’s reading اتّصل is preferable.

» 13—14. F omits نحو .... השימוהו.

» 17, F more correctly מסבים מחילם.

» 20, E and F also اتّصل and مردود.

٢٢٩, 1, F omits ذلك.

» 3, F اثنين for حرفين.

» 4, F واصحابه.

» 7, F omits او.

Page. Line.

٢٢٩, 15, Ḡanâḥ, Opuscules, p. 222, reads والواحد منها غير المتّصل.

» 21, read ʿA and Bʾ instead of ʿMss.ʾ

٢٣٠, 1, F omits الساكنان...... اعنى.

» 5, F الضمير.

» 6, F omits ابدا.

» 7, Fragm. 13 اسقطت.

» 8, » 24 انفعل for انفعال.

» 13, read وتركت. So F, fragm. 24 and Ḡanâḥ, Opuscules, p. 224.

» » Ḡanâḥ, ib. مشدّدة.

» 15 and 18. Fragm. 13 انفعال for الانفعال.

» 16, Ḡanâḥ, Opuscules, p. 183, adds الصحيح after والقياس.

» 17, Fragmts. 13 and 24 واسقط.

Page. Line.

٢٣٠, 20, Fragm. 24 بتشديد.

» 21, F omits ما يشبه لانفعال.

» » Fragm. 24 الليّنة for اللين.

» » F and fragm. 13 adds مثل הבון after العين.

٢٣١, 3, Fragm. 24 adds ايضا after واحد.

» » Fragm. 24 وعلامته.

» 4, E الذى هى الקמאץ.

» » read وعلامة.

» 5, E هتان العلامتان; fragm. 24 omits ان.

» 5, Fragm. 13 الفعل منه فاء.

» 6, E, F and fragm. 24 امّا; fragm. 13 وامّا.

» 9, E ראין; F ראיין; fragm. 13 ראאין.

» 11, F וקמצות.

» 12, Fragm. 13 ذكرت for وضعت; fragm. 23 وصفت.

» 13, St. Petersburg Mss. קמץ.

» 14, Fragm. 13 جعل.

» 15, » » مثل.

Page. Line.

٢٣١,16, Fragm. 13 انفعال.

» 17, » 23 مثل.

» 18, F واما for وانّما.

» 19, F פיסוק.

٢٣٢, 1 and 2 E متى ما.

» 2, F انفعال for انفعل.

» 3, F اسقطو[ا].

» 6, F and fragm. 23 ردّت.

» 14, St. Petersburg Mss. נְסַבֵּי נְסַבֵּי נְסַבֵּיךְ which is preferable.

٢٣٣, 1, E واصله at beg. of line.

» 2, E omits اصله.

» 6, F الوجه.

» 8, Fragm. 24 اردت انفعالا.

» » » » او غيرهما.

» 13, E and fragm. 24 مخاطبة.

» 16, F » » 13 واعلم.

» 17, St. Petersburg Mss. هى for هو.

» » Fragm. 13 هذه for هذا.

» 19, St. Petersburg Mss. قايم for يقوم.

Page. Line.

٢٣٣,12, St. Petersburg Mss. واصله both times.

٢٣٤, 3, St. Petersburg Mss. יִדַּל (Jes. 17, 4) כבוד יעקב اصله ידלל after יקלל.

» 4, F اجتمعت for اجتمع.

» 5, St. Petersburg Mss. correctly لام الفعل (for عين).

» 9, St. Petersburg Mss. الاصل.

» 15, St. Petersburg Mss. correctly التى اصلها.

» 16, St. Petersburg Mss. correctly فى كتاب حروف اللين.

» 16, Fragm. 24 אלליין.

» 18, F مشددا كاملا.

» 19, F ناقص.

» » E פתחין; F adds الفا.

» 20, E and F correctly omit وانفصاله.

» 20, to ٢٣٥, 1, fragmts. 13

Page. Line.

and 24 omit ... واتصاله الكلام.

٢٣٤, 21, St. Petersburger Mss. also المعتّل which must therefore be noted as the correct reading in l. 14.

٢٣٥, 1, St. Petersburg Mss. correctly وانفصاله for واتّصاله.

» 3, Ḡanâḥ, Opuscules, p. 138 قالوا for قيل.

» 5, F والاصل; Ḡanâḥ ib. اصله.

» 8, Fragm. 15 omits جملة.

» 10, St. Petersburg Mss. correctly المتعلّمين.

» 15, read לַאֲשִׁישֵׁי.

٢٣٦, 1, St. Petersburg Mss. add יֵאָר.

» 2, St. Petersburg Mss. omit فيه.

» » read אֹרְרֶיךָ אָרוּר (Gen. 27, 29).

Page. Line.

٢٣٦, 3, E and fragm. 13 omit فيه.

» » E للادغام; fragm. 13 للاندغام.

» 4, St. Petersburg Mss. omit المثل.

» » St. Petersburg Mss. omit تشدّ.

» » Fragm. 24 adds مشدّد على زنة מחתת דַּלִּים (Pr. 10, 15) after מארת ה׳.

» 8, Fragm. 24 adds وما لم يسمّ فاعله תָּאוֹר יוּאָר وقد جعل נֵאָרִים (Mal. 3, 9) من هذا الاصل على انّ [الاصل] فيه נְאָרִים على زنة נְמַקִּים after فاعلم. See Ḡanâḥ, Kit. al-Must., p. 178.

» 8, Fragm. 15 vocalizes אָרֹר אֲרַרְתִּי.

» 11, Fragm. 15 هذا امر واصله

Page. Line.

ארדה לי (like B); E and fragmts. 13 and 24 هذا امر اصله.

٢٣٦, 12, St. Petersburg Mss. مقام رائين.

» 13, Fragm. 24 adds an article as follows אבב אָבִיב בְּאִבֵּי הנחל (Cant 6, 11) עודנו בְאִבּוֹ לא יקטף (Job 8, 12).

» 15, Fragm. 24 ويقرب ان.

» » E and fragmts. 15 and 24 add פרא בודד לו (Hos. 8, 9).

٢٣٧, 3, Fragm. 24 adds وما لم يسمّ فاعله חרב אל אוצרותיה ובֻזּוּ (Jer. 50, 37) (see Ganâḥ, Kit. al-Must., p. 179).

» 6, Fragmts. 15 and 24 בָּא בֶל; fragm. 13 בָּא בֶל.

» » E and fragm. 24 وجعل منهما; fragmts. 13 and 15 وجعل منها.

Page. Line.

٢٣٧, 7, Fragm. 15 يؤدّى الى.

» » » » ايضا for هذا.

» 8, Fragmts. 15 and 24 الذى كتب; E and fragm. 13 الذى كتبوه.

» 9, Fragm. 15 والاصل فيه.

» » Fragmts. 13 and 15 كلمتين.

» » Fragmts. 15 and 24 בָּא גָד.

» » E and fragmts. 15 and 24 ان يكون בבל.

» 13, Fragm. 24 adds an explanatory note to יבול as it did p. 178, 7.

» 15, Fragm. 24 adds والافتعال אפרים בעמים הוא יִתְבּוֹלָל (Hos. 7, 8).

٢٣٩, 10, Fragm. 23 adds على מְדָּה נֹא; after דִבָּה.

Page. Line.
٢٣٩, 13, Fragm. 23 بالتشديد.
» 18, » » יִדְּמוּ (Ex. 15, 16) כאבן.
» 19, Fragm. 15 فيها والميم.
» 20, » 23 فيها for فيه.
٢٤٠, 4, » 15 اثنين for مبهين.
» 5, Fragm. 23 والاصل.
» 15, Fragmts. 15 and 23 واسقاط الساكن.
» » Fragm. 23 omits اللين.
» » » 15 » الذى.
» 16, read הַלְלוּיָה.
» » Fragm. 23 بالتشديد.
» 17, » » adds (from the Kitâb al-Mustalhiḳ p. 184 والافتعال ויתהלל המתהלל המ..... (fragment ends) after ידבר פי.
٢٤١, 3, Fragm. 15 omits الاصل.
» 11, » » التشديد.
٢٤٢, 17, » » او for هو.

Page. Line.
٢٤٢, 20, Fragm. 15 من for في.
٢٤٣, 4, » » اصل חיים » נפש חיה.
» 8, Fragm. 15 لامه لام الفعل for الشديدة.
» 10, Fragm. 15 الاولة for الاولى.
» 11, Fragmts. 14 and 15 ثقيل.
٢٤٤, 4, Fragmts. 14 and 15 חמותי at end of line.
» 6, Fragm. 15 أصلها for الاصل فيهما.
» 8, E and fragm. 15 אין for ان; frag. 14 ان אין.
» 17, E and fragm. 15 correctly بان for كان.
٢٤٥, 1, St. Petersburg Mss. الاصل.
» 2, Fragmts. 14 and 15 omit الاولى.
» 3, Fragm. 14 الاصل.

Page. Line

٢٤٥, 5, Fragm. 14 omits وساكنين.

» 11, E من معنى.

» 13, Fragm. 14 شىء for معنى.

» 19, read חָק. Fragm. 14 adds על ספר חֻקָּה (Jes. 30, 8).

٢٤٦, 10, Fragm. 14 التاء.

» 14, read החת.

٢٥٥, 20, i. e. A and B.

٢٥٦, 15, Here and elsewhere read ‘Threni’ for ‘Lam’.

» 17—18, E writes בסכה, וסכה, בסכות; fragm. 25 also בסכות.

٢٥٧, 15, read ומגני

٢٦٢, 2, E اصله.

٢٦٣, 5, E ماض.

» 6, E correctly مثله.

» 10, E omits التقبيل.

» 13, E يجرى for يجوز.

» 14, E omits كما... والماضى.

٢٦٤, 4, E الاصل.

Page. Line

٢٦٦, 2, E נשרונו.

» 4, 6 and 7, E معناه.

٢٦٧, 6, E ومعنى ثانى.

» 12, E places منه after וישרק (l. 13).

» 14, E الشين فيه.

» 18, E بالשרק.

» 19, E لانّها.

٢٦٨, 3, E بساكن اللين.

» 15, E adds اصله ישססו.

» 17, E يكون منه.

» 18, E תשקק.

» 21, E فليس من هذا الاصل.

٢٦٩ 14, E like B المعنى for الاصل.

» 15, E more correctly بوجه من الوجوه.

» 16, E and F add וְתַמּוּ כל (Jer. 44, 27) איש.

٢٧٠, 4, E omits فيه.

» 8, E and F have the correct quotation וְיַתֵּם את (II Reg. 22, 4) הכסף.

» 13, F اتّصل for اتّصلت.

Page. Line.			
٢٧٠,	13,	E and F and fragm. 25 بتشديد for بشدّة.	تـو[فـيـقـه] ברוך יי לעולם אמן ואמן كتبه العبد الفقير الى الله السائل منه المغفرة والرحمة ישעיהו הכהן בן עזיאל ... עיהו הכ' הרופא נ[?]בתויא. There follow several defective and illegible lines.
»	19,	E and F and fragm. 25 omit الاصل.	
»	20,	E and F and fragm. 25 add תמימות after תמימים.	
٢٧١,	4,	F inverts order of quotations.	F adds العبرانية ברוך ..... ר.
»	6,	Fragm. 25 adds after المثلين: العبرانية الحمد لله على حسن	E » وتمّ بتمامه (*sic!*) جميع الكتاب ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה.

Regarding the collation with the St. Petersburg manuscripts I beg to add:

(1) In so many cases do we find the simple Kal form of the verb added after the indication of the verbal stem, that we are justified in adding this form throughout, in connection with each article.

(2) The St. Petersburg Mss. very frequently arrange the quotations and verbal forms introduced, in a different order from that found in the Oxford manuscripts. I have not thought it necessary, except in a few instances that may serve as specimens, to indicate such variations. In the comparative study, however, of the Arabic original with the

Hebrew versions, these divergences in the manuscripts must be taken into account.

(3) In the Biblical quotations, there is rarely agreement among the manuscripts as to the number of words quoted. At times one manuscript gives the quotation in fuller form, at times another. I have not considered it necessary, except in a few instances, to indicate such variations.

(4) The orthographical inconsistencies and peculiarities of the Mss. are so numerous that Dr. Kokowzoff very properly did not deem it worth while to note any but really important ones; and in my notes I have only embodied some — by no means all — of these.

(5) Dr. Kokowzoff calls especial attention to fragment no. 18. — the one on parchment — which appears to be quite old and represents a copy prepared with great care. It agrees in most cases with F which is by far the best of the St. Petersburg manuscripts.

(6) The two elaborate notes (*a*) in F to p. 178, 7 (נִירָם) (*b*) in fragm. 24 to p. 237, 13 (ויבל) are interesting as illustrating the liberties that were taken with the text of Ḥayyûǵ and that must have led to considerable confusion. See my introduction p. VIII note 3 and p. XX. I have not deemed it necessary to embody these two notes in the collation.

كتاب

الافعال ذوات حروف اللين

وكتاب

الافعال ذوات المثلين

בשם ה׳ אל עולם

الحمد للّه الذى كان بلا ٱبتداء ويكون بلا ٱنتهاء مبدعِ الدنيا ومالكِها مقدرِ الاشياء وسائسِها الذى خلق بقدرته الانسانَ فاضلا بما خصّه به من ٱلنُّطْقِ والبيان فضيلةً أَحْسَنَ بها اليه ونعمةً أَنْعَمَ بها عليه احمده جلّ ثناؤُه وتقدّستْ اسماؤه حمدا يودّى الى رضوانه ويوجب المزيد من إحسانِه وَاستوفِقه لِلرشُّدْ والالهام واستوهِبه الفهم والإفهام ✸

قال يحيى بن داود غَرَضِى فى هذا الكتاب الإبانةُ عن حروف اللين والمدّ العبرانيّة والتنبيهُ على أنحائها وتصاريفِها فقد خَفِىَ امرُها عن كثير من الناس لِلينها واعتلالها ودقّة معانيها وبُعد غورها فلا يدرون كيف تتصرّف الافعال ذوات حُرُوف اللين وكثيرا ما يستعملونها فى خُطَبِهمْ واشعارهم على غَيْرِ ٱلصّواب ويسلكون بها غَيْرَ سبيل الحقّ كمن قال فى بعض كلامه הן נמצא האדם נודע טרם הבראו ומקודש טרם צְרוּתוֹ اشتقّ צְרוּתוֹ بزعمه من יָצַר יְצַרְתִּיךָ ولم يَشْعُرْ بانّ مثل هذا المصدر لا يكون إلا من الافعال التى لامُها حرف

لين كما سنبيّن وقال ايضا מה לבני פרחח לָעוּד בנזם וחח أَخَذَ לָעוּד بظنّه من וְעָדִית עֲדִי (Ez. 23, 40) תַּעְדֶּה כליה (Jes. 61, 10) עֲדֵה־נָא גָאוֹן וָגֹבַהּ (Job 40, 10) ولم يأبه انّ مثله لا يكون إلّا من فعل عينهُ حرف لين كما سيتّضح ذلك مما أَسْتَأْنِفُ شَرْحَهُ وكمن يعتقد أنّ اصل וַתֹּפֵהוּ (I Sam. 28, 24) الفاء فقطْ ولا يحتسب بالواو ولم يدر أنّ الالف فى אֹפָה انقلبت واوا ساكنة فى וַתֹּפֵהוּ وكمن يقول أنّ اصل הוֹבִישׁ בשׁ فقطْ ولم يَسْئَلْ عن الواو الساكنةِ التى كانت ياءً فى יָבְשָׁה הארץ (Gen. 8, 14) יָבְשׁוּ עצמותינו (Ez. 37, 11) فانقلبت واوا ساكنة فى הוֹבִישׁ وكمن يقول ايضا أنّ اصل קָם יָקוּם קם فقطْ واصل דָּשׁ יָדוּשׁ דשׁ فقط وكذلك שָׁתָה שָׁתִיתִי יִשְׁתֶּה الاصلُ فيه שת فقط وجاوا الى كلمات كثيرة وافعال جمّة غيّروا بنْيتها واسقطوا منها ما ليس بالساقط فاذا قال أنّ اصل וַתֹּפֵהוּ لا شىء غير الفاء وأنّ اصل הוֹבִישׁ لا شىء غير בשׁ واصل יָקוּם קם فقط واصل יָדוּשׁ דשׁ فقط وكذلك שתה ישתה שת فقط فقد اجاز انْ يقال من אפה וַתְּפֵהוּ باسقاط الواو وانْ يقال من הוביש בַּשְׁתִּי יָבוּשׁ او בָּשִׁיתִי יִבְשֶׁה وانْ يقال من קם יקום יָקַם יָקַמְתִּי יוֹקִים او קָמָה קָמִיתִי יִקְמֶה ومن דש ידוש יָדַשׁ יָדַשְׁתִּי יוֹדִישׁ او דָּשָׁה דָּשִׁיתִי יִדְשֶׁה وانْ يقال من שתה ישתה שָׁת שַׁתִּי יָשׁוּת او יָשַׁת יָשַׁתִּי יוֹשִׁית كيف ما اراد المريدُ انْ يقول قال فتنهدم حينئذ أبنية اللغة

وَتُخْرَبُ حدودُها وتنهدّ اسوارها لِأَنّ الفعل الذى فاؤه حرف لين يرجِع فعلا عينه او لامه حرف لين وكذلك الفعل الذى عينه حرف لين يرجع فعلا فاؤه او لامه حرف لين وكذلك الفعل الذى لامه حرف لين يرجع فعلا فاؤه او عينه حرف لين ولمّا رايت هذا التغيير الواقع فى حروف اللين خاصّة وضعت فيها بتأييد الله وعونه هذا الكتاب الذى بيّنت فيه انحائها وتصاريفها ومواضع سقوطها وانقلابها فى الافعال بعد ان بيّنت لِمَا قيل لها حروف اللين والمدّ ومواضع اندغام الساكن اللين وغير ذلك مما دعت ٱلْحَاجَةُ اليه ورجوت المنفعة به مستمدّا فى جميع ذلك من المكتوب وقياسا بالموجودِ فيه ما لمْ يكن موجودا اعنى أنّى اذا وجدت فى המקרא بعض تصريف فعل ما ولم أَجِدْ بعضه قسْت بالبعض الموجود على الغير موجود ما لم يَدْفَعْ عن القياس دافعٌ ولا منع منه مانع وجمعت كلّيّةَ الافعال ذواتِ حروف اللِين الموجودةِ فى המקרא والّفتها تأليفا ورتّبتها ترتيبا فى مواضعهم وضممت كلّ نوع منه الى جنسه وكلّ شخص الى نوعه ليكون ذلك أَتَمَّ فى ما قصدت بيانه وأبْلَغَ فى ما نويت من الانتفاع بالكتاب إنْ شاء الله وما حضرنى فى حكاية ذلك ووصفِه شيء من اللفظ الجيّد الفصيح ونظام الكلام ٱلْمُتْقَنِ سوى ما ارجو أَلَّا يُخِلَّ بالمعنى ولا يذهب بالغرض المقصود اليه فقطْ فانّما أَصْلِي ومُرادى انْ يُفْهَمَ عنّى ويُلقن معانىّ بأَىّ لفظ امكننى واى

نَسَقٍ انتسق لى ولعلّ الناظر فى هذا الكتاب يوسعنى عُذْرًا فى ذلك او فى غيرِه من خلل يطّلع عليه إنْ شاء اللّه ❋ والواجبُ علينا اهلِ الشوق الى هذه اللغة والتطلّع نحوها ان نقتدى فيها بالعبرانيين القدماء الاوّلين الناشئين فيها المطبوعين عليها لا سيّما لغة الوحى وكلام النّبوّة وأنْ نقفو فيها اثارهم ونسلك بها مسالكهم ونجريها على مناهجهم فاذا فعلْنا ذلك انبنى كلامنا على اساسه وتفرّع لنا من اصله وعَلِمْنَا من اللغة ما جهلناه وٱنتفعنا بما علمناه ❋

وقسمت كتابى هذا على ثلث مقالات المقالةُ الاولى فى ذكر ما احتجت الى ذكره وتقديمِ ما لم يكن بدّا من تقديمه من اسباب حروف اللين قبل ذكرِ تصريف الافعال بها وفى الافعال التى فاؤها حرف لين والمقالة الثانية فى الافعال التى عينُها حرف لين والمقالة الثالث فى الافعال التى لامها حرف لين ❋

القول فى المتحرّك والساكن

وقبل أنْ ابتدئَ بذكر شيءٍ من حروف اللين ابيّنُ ما المتحرك وما الساكن فنقول أنّ الحرف المتحرّك ما نُطِقَ فيه باحدى هذه السبع حركات المسمّات שִׁבְעָה מְלָכִים وهى אַא وٱسمه פתח وאָא وٱسمه קמץ وאֶי وٱسمه סגול وאֵי وٱسمه צרי وאִי وٱسمه חרק وאֹו وٱسمه חולם وאוּ وٱسمه שרק والساكن ما لم يُنطق فيه باحدى هذه السبع حركات ولولا كراهة التطويل والخروجِ عن غرض الكتاب لبيّنت هذه الحركات المشتملة

على جميع اللغة العبرانيّة بيانا كافيا واوضحت مواضع الפתחין والקמצין ايضاحا شافيا ❋

واقول أنّ العبرانيين لا يبدون بساكن ولا يقفون على متحرّك ولا يكون عندهم ساكن او ساكنان ملتقيان إلّا بعد متحرّك متقدّم لانّ كلّ שבא تكون اوّل كلمةٍ او اسمٍ مبتدأً بها فهى محرّكة وكيفيّةُ حركتِها على انحاء وذلك أنّ منها ما يحرَّك بمثل حركةِ ما بعده اذا كان ما بعده ألفًا او هَاءً او حاءً او عينًا أَعْنِى إنْ كان الذى بعد الשבא من هذه الاربعة احرف محرَّكا بالفتح حُرِّكَتْ الשבא قبلها بالفتح وإنْ كان محرّكا بالضمّ حُرِّكتْ بالضمّ وإنْ كان بالكسر حرّكت بالكسر مثل יְאַבֶּד הוֹן (Pr. 29, 3) فانّ الياء محرّكة بالفتح لانّ الالف بعدها مفتوحة ومثل תְּאֵנָה فان التاء ممالةٌ الى الצרי لِأَنّ الالف بعدها צרי وكذلك קְחוּ القاف مضمومة لِأَنّ الحاء مضمومة קְחִי القاف مكسورة لِأَنّ الحاء مكسورة وكذلك דְּעוּ דְּעָה חכמה (Pr. 24, 14) סְחִי ומאוס (Thr. 3, 45) יְהִי אור (Gen. 1, 3) وكذلك שם יְהוּא (Ecc. 11, 3) حركةُ الשבא مثل حركة ما بعدها على هذا تجرى حركة الשבא المبتدا بها التى بعدها احد هذه الاربع احرف حركتها ابدا مثل حركة ما بعدها أَىَّ حركة كانت من السبع حركات سوى الקמץ فانّهم يستثقلون فى اكثر كلامهم تحريكَ שבא قبلها بالקְמָצוֹת فحرّكوها بالفتح فى مثل נְעָרָה קְעָרָה שְׂעָרִים נְעָרִים

רְהָבִים לְהָבִים נהרה נהרים דאגה דאבה שְׂחקים פחדים
פתחים لم يحرّكوا الשבא بالקמץ الذى بعدها لَكِنْ بالفتح
ٱستخفافا ومنها ما يُحرّك بالكسر فقط اذا كان ما بعدها
ياء محرّكة ولا يُسْئل عن اىّ حركةٍ تحرّكت بها الياء
فكيف ما كانت فالשבא قبلها مكسورة ابدا مثل
בְּיַד משה (Ex. 9, 35) וְיָדְעוּ וִיֵדְעוּ וְיָרְדוּ וירדו ויאמרו
حركة الשבא بالكسر ابدا ومنها ما يحرّك بالفتح
وذلك كثير جدّا اذا لم يكن ما بعدها احد هذه
الخمسة احرف التى قدّمت بل كائنا ما كان من سائر الحروف
مثل בְּרָכָה קְלָלָה רְשָׁעִים שְׁמָנִים נְדוּדִים נְבוּכִים דשנים
כבדים גלילים רביבים تحريك الשבא أبدا بالفتح إلّا
الجمع الذى واحده مضمومُ الاوّلِ بالחלם والاسم الذى الاصلُ
فيه ضمُّ اوّلِه بالחלם فانّ الשבא المبتدى بها فيهما محرّكة
بالקמץ فى جلِّ الكلام مثل קֳדָשִׁים التى واحدها קוֹדֶשׁ
חֳדָשִׁים التى واحدها חוֹדֶשׁ גֳּרָנוֹת التى واحدها גוֹרֶן ومثل
אֳנִיָּה אֳנִי חירם (I Reg. 10, 11) الذى اصله אֹנִי אל רֳאִי
(Gen. 16, 13) الذى اصله רוֹאִי מלעל وهو القياس فى מה־
חֳרִי (Deut. 29, 23) אל־דֳּמִי־לך (Ps. 83, 2) الذى اصلهما חֹרִי
דֹּמִי بالחלם وليس يلزم احد هذه الشروط اذا كانت الשבא
بعينها تَحْتَ أَلِف او حاء او هاء او عين لانّ لحركتها انحاء غَيْرَ
هذه فاعلْمه وبحركة الגעיה التى تكون مع الשבא المبتدإ بها

الجاريةِ على هذه الشروط يستدلّ على جميع ما وصفت واقول ايضا أنّ العبرانيين لا يجمعون بين ساكنَيْنِ غيرِ لينين إلّا فى الوقف وٱنقطاعِ الكلام فاذا ٱلتقى שבא مع שבא وسطَ الكلام او آخِرَهَا فالثانية متحرّكة إلّا فى الوقف والقطع وحركتُها فى جلّ كلامهم على تلك الشروط التى قدّمت فى الשבא المبتدإ بها مثل יִשְׁמְרוּ יִשְׁמְעוּ فانّ الشين ساكنة والميم متحرّكة أمّا حركة الميم فى יִשְׁמְרוּ فبالفتح وحركتها فى יִשְׁמְעוּ بالضمّ لانضمام العين بعدها وكذلك יִרְמְיָהוּ יֶחְדְּיָהוּ الراء والحاء ساكنتان والميم والدال متحرّكتان بالكسر للياء التى تتلوهما وكذلك וַיֵּבְךְּ עליהם (Gen. 45, 15) וַיֵּבְךְּ על צואריו (46, 29) אל תּוֹסְףְּ על דבריו (Pr. 30, 6) יַפְתְּ אלהים (Gen. 9, 27) וַיִּפְתְּ בסתר לבי (Job 31, 27) וַיִּשְׁבְּ ישמעאל (Jer. 41, 10) אל יֵשְׂטְ אל דרכיה לבך (Pr. 7, 25) וְיֹלַדְתְּ בן (Gen. 16, 11) לא שַׂמְתְּ אלה (Jes. 47, 7) هذه كلّها محرّكة الاواخر لاندراجها مع ما بعدها واما فى الوقف والقطع فساكنة مثل וישא עשו קולו וַיֵּבְךְּ (Gen. 27, 38) وغيره وممّا يَجِبُ أنْ تعرفه وَتَقِفَ عليه ايضا أنّ العبرانيين لا يجمعون بين ثلثة احرف متحرّكة فى الكلمة السالمة من א״ח״ה״ע ومن ٱلْتِقَاء المِثْلَيْنِ ✲

ابتدا حروف اللين والمدّ

حروف اللين والمدّ ثلثة وهى א״ו״י صورةُ هذه الثلثة احرف مشتركةٌ فى العبرانية لمعنيين متباينين فى المَنْطَق المعنى

الاوّل حركة ظاهرة بيّنةُ الحسّ وسكون ظاهر بيّن الحس مثل سائر الحروف فى حركتها وسكونها والمعنى الثانى سكون خفىّ غيرُ محسوس البتّة فاذا صورةُ هذه الثلثة حروف خاصّة دون سائر الحروف مشتركة لنوعَيْنِ من السكون مختلفينِ احدهما ظاهر بيّن والاخر خفىّ فالظاهر مثل الالف التى فى ואל תְּאְטַר עלי באר פיה (Ps. 69, 16) וַיֶּאְסֹר את רכבו (Ex. 14, 6) فإنّ هذه الالف ساكنة ولكنها ظاهرة ومثل الواو التى فى שַׁלְוְתִי (Job 3, 25) מְקַלְלְוְנִי (Jer. 15, 10) فانّها ظاهرة السكون غير خفيّة ومثل الياء التى فى וַיְדַבֵּר וַיְשַׁבֵּר ظاهرة السكون والنوع الاخر الخفىّ مثل الالف التى فى וְקָאם שאון (Hos. 10, 14) רְפָא נא (Num. 12, 13) التى هى ساكنة خفيّة غير ظاهرة وكذلك الواو التى فى שׁוֹפָר ועוֹלָם والياء التى فى דָוִיד שָׂרִיד רָבִיד ولهذا النوع الاخر سُمِّيَتْ هذه الاحرف حروف اللين فانها تلين حتى تَخْفَى فلا يكون لها فى اللفظ ظهور ولا حسّ وانّما يودّيها الى السمع تحريك ما قبلها بالضمّ او بالفتح او باحد השבעה מלכים وامّا لِمَا قيل لها حروف المدّ فلِأنّها تزاد فى الافعال والاسماء من أَجْلِ المدّ الحادثِ فيها مثل الواو التى فى שׁכור וגבור التى زِيدَتْ للمدّ فقطْ وليست من الاصل ومثل الياء التى فى שָׂרִיד ופָלִיט ومثل الساكن التى فى שָׁמַר ואָמַר ודבר וחכם التى هى للمدّ فقط وليست اصلاً واعلم أنّ الهاء كثيرا ما تُكتب فى

موضع حرف لين وبخاصّة فى اواخر الكلم والاسماء امّا كتابتهم فى موضع الالف اللينة فى اواخر الكلم والاسماء فقد كثر ذلك جدّا حتى ليس لأَحَد أنْ يقول انها الف لينة فى الاصل إلّا ولاخر انْ يقول انها هاء لينة فى الاصل إلّا انّها لا يعرض لهاء لين والاعتلال فى اوائل تصريف الافعال كما يعرض ذلك للالف والواو والياء وإنْ قيل انّ تصريف הָלַךְ قد جاء بلين الهاء مثل הָלוֹךְ אֵלֵךְ עִמָּךְ (Jud. 4, 9) הָלוֹךְ יֵלְכוּ (Jer. 37, 9) اىْ انّ الساكن اللين الذى فى אֵלֵךְ יֵלְכוּ بعد الالف والياء هو الهاء التى فى הָלוֹךְ فنقول انّه قد يمكن انْ يكون הָלוֹךְ אֵלֵךְ עִמָּךְ הלוך ילכו اصلَيْنِ اعنى انّ اصل הלוך הָלַךְ واصل אלך ילכו יָלַךְ وانّما نطق بهما معا لاشتباه الاصلين مع اِتّفَاق معناهما واعْلم أنّ العبرانيين اجازوا اسقاط السواكن اللينة من الخطّ آستخفافا واتكالا على انّها ثابتة فى اللفظ مثل גִּבּוֹר וְשׁוֹפָר וְעוֹלָם التى اجازوا أنْ تُكتب بواو وبلا واو وكذلك דויד كتبوه بيود وبلا يود اعلاما بانّه جائز وكذلك יַעֲקֹב וְאַבְשָׁלוֹם كتبوهما بواو وبلا واو وكذلك לֵאמֹר كتبوه بواو وبلا واو נְשִׂיאִים נְבִיאִים بيود وبلا يود لِأَنّ ذلك جائز واقول فى الجملة انا متى رايناهم كتبوا فعلا ما او اسما مرّة חסר ومرّة מלא علمنا علما يقينا انّه يجوز عندهم أنْ يُكتب ذلك الفعل او الاسم חסר ومלא واعْلم ايضا أنّ אָמַרְתָּ שָׁמַרְתָּ דִּבַּרְתָּ נתת עשית ראית

בנית وكلّ ما انضمّ اليها مما فى اخره תָא קְמוּצָה او תָּא קְמוּצָה فانّ الاصل فيه انْ يكتب بهاء بعد תָא او תָּא وربّما كتبوا بعضَها بهاء على الاصل وذلك יָדְךָ יָדֶיךָ עֵינְךָ עֵינֶיךָ רגלך רגליך אזנך אזניך وبالجملة كلّما كان فى اخِرِه כָּא קְמוּצָה او כָּא كان الاصلُ فيه انْ يُكتب بهاء بعد כָּא او כָּא وربّما كتبوا بعضها بهاء على الاصل وكذلك اقول ايضا فى אֵלֶיהָ וְעָלֶיהָ וְיָדֶיהָ וְעֵינֶיהָ وكلّما كان فى اخره هاء קְמוּצָה كان اصله انْ يكتب بالف بعد الهاء وقد جاءتْنا منها كلمةٌ واحدةٌ مكتوبة بألف على الاصل אשר על אחריה וְאַתִּיקֶיהָא (Ez. 41, 15) وانّما أُسْقطتْ هذه السواكن من الخطّ استخفافا وفائدتنا من كتابتهم البعض מלא والبعض חסר هى عِلْمُنَا بجواز ذلك عندهم ❋

بـاب فى اندغام الساكن اللين

وقد اجاز العبرانيون ادغامَ الساكن اللين فى الحرف الذى يتلوه فيكون مشدّدا امّا فى وسط الكلم فلم يتّفق أنْ يأتينا منه فى המקרא إلّا يسير مثل כי אֶצָּק מים על צמא (Jes. 44, 3) الصاد مشدّدة لاندغام الياء فيها التى هى فاء الفعل لانّه مُشتقّ من וְיָצַקְתָּ עליה שמן (Lev. 2, 6) ومثله אתה הִצַּבְתָּ (Ps. 74, 17) הִצִּיבוּ משחית (Jer. 5, 26) المشتق من וַיִּתְיַצֵּב (Ex. 34, 5) ومثله אם לא יָשִׂים עליהם נוהם

(Ez. 6, 6) المشتقّ من והבמות תִּישַׁמְנָה (Jer. 49, 20)
והאדמה לא תֵשָׁם (Gen. 47, 19) ومثله בטרם אֶצָּרְךָ בבטן
(Jer. 1, 5) المشتقّ من יָצַר יְצַרְתִּי وأمّا الاندغام الواقع فى
اخر الكلم والاسماء فكثير جدّا فانّهم اجازوا ادغام السواكن
اللينة التى هى فى اواخر الكلم فى ما بعدها من اوايل الكلم
وجعلوا الكلمتين فى اللفظ كلمة واحدة وفى الخطّ اثنتين
קוּמוּ צְּאוּ (Gen. 19, 14) فانّ الصاد شديدة لاندغام الواو
فيها وקוּמוּ צְּאוּ فى اللفظ كلمة واحدة لاندغام الواو فى
الصاد وفى الخطّ كلمتين وكذلك נָתַתָּה־לִּי (Jos. 17, 14)
תִּשְׁתֶּה־מָּיִם (Deut. 11, 11) וְעָשִׂיתָ קְּעָרֹתָיו (Ex. 25, 29)
וּמִשְׁנֶה־כֶּסֶף (Gen. 43, 15) וְעָשִׂיתָ פֶּסַח (Deut. 16, 1)
מַה־בְּרִי וּמַה־בַּר בטני (Pr. 31, 2) מַה־נֹּאמַר (Gen. 44, 16)
מַה־נְּדַבֵּר (ib.) מַה־זֶּה שבתם (II Reg. 1, 5) מַה־לָּכֶם וליי
אלהי ישראל (Jos. 22, 24) هذه كلّه مقروءة بالتشديد
لاندغام السواكن الذى ذكرت والكلمتان فى اللفظ كلمة
واحدة ومثلها كثير لا احصيْه كثرَة قال يحيى ولهذه العِلّة
جاز ان يُكتب מַה־זֶּה מַה־לָּכֶם بهاء وبغيرها كما كتبوا
מַזֶּה בידך (Ex. 4, 2) מַלָּכֶם תדכאו עמי (Jes. 3, 15) بلا هاء
لانّهم لَمَّا ادغموها فى الزاء وفى اللام وجعلوا الكلمتيْن كلمة
واحدة فى اللفظ اجازوا اسقاط الهاء من الخطّ وكتبوهما
كلمة واحدة بلا هاء كما ينطقون بهما كلمة واحدة لأنّ

أَكْثَرَ السواكن المندغمة فى وسط الكلم فساقطة من اللفظ والخطّ ❋

باب فى ما يتلو الساكن

اللين من ב״ג״ד״כ״פ״ת اعْلم أن ב״ג״ד״כ״פ״ת يُنطق بها فى العبرانىّ على ضربينِ الضرب الاوّل هكذا בּית גּימל דּל כּף פּא תּא فالضرب الثانى בית גימל דל כף פא תא فسُمّى الضرب الاوّل ثقيلا والثانى خفيفا وانّما سمّينا الاوّل ثقيلا والثانى خفيفا لان الاوّل يأْتى فى الكلم العبرانيّة ثقيلا وخفيفا أمّا الثقيل فمثل יְשַׁבֵּר יְדַבֵּר הָרַכָּה בך והענגה (Deut. 28, 56) וְרַפֹּא יְרַפֵּא (Ex. 21, 19) וַיְבַתֵּר אתם (Gen. 15, 10) תחת כל אלה עֲבֹתָּה (Ez. 6, 13) כי עשׂרת הַבָּתִּים (14 ,45) מה־בְּרִי ומה־בַּר בטני (Pr. 31, 2) מה תֹּאמַר (I Sam. 20, 4) וּמשנה־כֶּסֶף (Gen. 43, 15) وهذا الذى يقال له مشدّدٌ على الحقيقة فامّا الخفيف فمثل בְּרֵאשִׁית בָּרָא אלהים (Gen. 1, 1) תַּחַת גְּעָרָה במבין (Pr. 17, 10) יִרְבֶּה יִשְׁגֶּה יִרְפֶּה ومثل ומלאו בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כל עבדיך (Ex. 10, 6) ومثل הלא כְּכַרְכְּמִישׁ (Jes. 10, 9) הלא כְּגַעַת בה (Ez. 17, 10) בהכבדי בְּפַרְעֹה (Ex. 14, 18) ויהי בְּבֹאָהּ (Jos. 15, 18) وامّا الضرب الثانى فلا يأْتى فى اللغة العبرانيّة إلّا خفيفا ابدا فسُمّيت الضرب الاوّل ثقيلا بالاضافة الى الثانى لا لانّه ثقيل مشدّد فى كلّ حال ❋

فاقول أنّ الضرب الثقيل الذى هو בית גימל דל כפת لا يتلوا ساكنا لينا فى وسط الكلمات والاسماء اصلا إلّا فى בָּתִּים وهذه لا نظير لها فى شىء من المקרא وامّا فى غير الوسط فربّما يتلوه مثل יִדְּמוּ כָּאָבֶן (Ex. 15, 16) עם זוּ גָּאָלְתָּ (v. 13) מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ (v. 11) כִּי גָאֹה גָּאָה (v. 1) וְנִלְאֵיתִי כַּלְכֵל (Jer. 20, 9) הֲלֹא כְּגַעַת בָּהּ (Ez. 17, 10) הֲלֹא כְּכַרְכְּמִישׁ (Jes. 10, 9) וַיְהִי בְּבוֹאָהּ (Jos. 15, 18) וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה (Ex. 14, 4) בְּהִכָּבְדִי בְּפַרְעֹה (v. 18) ومثلها يسير قليل والاطّراد فى غير الوسط على الضرب الثانى الخفيف وهى التالى للساكن اللين فى وسط الكلم ابدا الّا فى בתים كما ذكرتُ فافْهم تَعلّمْ إنْ شاء اللّه ❋

بـاب من א״ה״ו״י فى اللفظ

قد تُبدل الالف من الهاء والهاء منها على سبيل المجاز فقد قيل ואחרי־כן אֶתְחַבַּר יהושפט (II Chr. 20, 35) والوجهُ فيه הִתְחַבַּר וכל מלבושי אֶגְאָלְתִּי (Jes. 63, 3) والوجه فيه הִגְאַלְתִּי אֶשְׁתּוֹלְלוּ אבירי לב (Ps. 76, 6) والوجه הִשְׁתּוֹלְלוּ אַשְׁכֵּים ודבר (Jer. 25, 3) والوجه הַשְׁכֵּם ודבר אַזְכָּרָה (Lev. 24, 7) مثل הַזְכָּרָה הָאָמוֹן (Jer. 52, 15) مثل הֶהָמוֹן فقد قيل הֵתָיוּ לאכלה (12, 9) واصله אתיו مثل אֵתָיוּ אקחה יין (Jes. 56, 12) لانّه من אָתָה בקר (Jes. 21, 12) יֶאֱתָיוּ השמנים (Ps. 68, 32) וְהַהַרְאֵל ארבע אמות

(Ez. 43, 15) مثل וְהָאֲרִאֵל וְהֵיךְ יוכל (Dan. 10, 17) مثل אֵיךְ
בְּלַהֲטֵיהֶם (Ex. 7, 11) مثل בְּלָאטֵיהֶם لانه من לָאַט את
פּנין (II Sam. 19, 5) وقد تلين هذه الالف وتُسقط من
الخطّ فيقال בְּלָטֵיהֶם (Ex. 7, 22) وقيل הֲדוֹרָם (II Chr. 10,18)
و אֲדוֹרָם (I Reg. 12, 18) הָדֶר (Dan. 11, 20) و אֶדֶר (Mic. 2, 8)
وقد قيل לָהּ باظهار الهاء ولה بلينها والمعنى واحد
וְאֶתְנַנָּה (Jes. 23, 18) باظهار الهاء و אֶתְנַנָּה (v. 17) بلينها
والمعنى واحد والهاء اللينة هى الالف اللينة اذا كان ما
قبلها محرّكا بالקמץ כְּלָה بهاء ظاهرة כָּלָא (Ez. 36, 5) بالف
لينة والمعنى واحد ועברתו שְׁמָרָה נצח (Am. 1, 11) بلين
الها ولو ظهرت لكان حسنا وقد قيل بالالف والياء שְׁפָאִים (!)
وשְׁפָיִים (Jes. 41,18) והיו חייך תְּלוּיִים (sic!) לך (Deut. 28,66)
ועמי תְּלוּאִים (Hos. 11, 7) בְּלוֹאֵי הסחבות והמלחים תחת
אצילות ידיך (Jer. 38, 12) בְּלוֹיֵי הסחבות וּבְלוֹיֵי מלחים
(v. 11) אִישַׁי (I Chr. 2, 13) יִשַׁי (2, 12) אֲשַׂרְאֵלָה (25, 2)
יְשַׂרְאֵלָה (v. 14) אֱלִיאָתָה (v. 4) אֱלִיָּתָה (v. 27) מְנָאוֹת
(Neh. 12,44) מְנָיוֹת (ib. 47) وقيل הַהַגְרִאִים (I Chr. 5, 10)
הָעַרְבִיאִים (II Chr. 17, 11) بالالف فى موضع ياء النسبة
والاصل הַהַגְרִיִּים הָעַרְבִיִּים مثل הָעִבְרִיִּים מִצְרִיִּים כּוּשִׁיִּים
وقد قيل بالواو والالف פֻּוָּה (Gen. 46, 13) وפּוּאָה (I Chr. 7, 1)
وقد قيل بالواو والياء פְּנוּאֵל (Gen. 32, 32) وפְּנִיאֵל (32, 31)

פּוּנֹן (Num. 33, 42) וּפִינֹן (Gen. 36, 41) עַלְוָן (v. 23) וְעַלְיָן (I Chr. 1, 40) עוֹבָל (10, 28) וְעֵיבָל (v. 36 23) שְׁפוֹ (ib. 3) וּשְׁפִי (I Chr. 1,40) מְחוּיָאֵל (Gen. 4, 18) וּמְחִיָּיאֵל (ib.) الياء الاولى فى מְחִיָּיאֵל مندغمة فى الياء الاخرى ولذلك اشتدّت נַעֲקָן (Gen. 36, 27) יַעֲקָן (I Chr. 1, 42) וְקוֹיֵ יה (Ps. 37, 9) אשר לא יבושו קוָי (Jes. 49, 23) وقد قيل بالياء والهاء ואת הנערים יוֹדַעְתִּי (I Sam. 21, 3) والاصل הוֹדַעְתִּי ويمكن انْ تكون جميعة هذه لغات مختلفة واللّه اعلم واَمّا ما لا يجوز غيرُه ولا يقال سواه وهى اللغة العامّة فمثل انقلاب الف אָמַר וְאָכַל واوا فى יֹאמַר וְיֹאכַל وياء יָדַע וְיָלַד واوا فى נוֹדַע וְנוֹלַד والساكن اللين الذى فى שֵׁב וְקֻם واوا فى יָשׁוּב וְיָקוּם والهاء اللينة التى فى עָשָׂה וְרָאָה ياءً فى עָשִׂיתִי וְרָאִיתִי كما سنبيّن وكذلك انقلاب واو יוֹם الفًا لينة فى יָמִים وياء בַּיִת الفا لينة فى בָּתִּים وانقلاب واو فى רֹאשׁ الذى هو الف فى الخطّ الفا فى רָאשִׁים الذى لا يجوز غيره ومن العامّ الذى لا يقال غيره قِرَاءتُنَا واوَ العطف المضمومة بالשרק التى تكون على حرف ساكن وواوَ العطف ايضا المضمومة بالשרק التى تكون على باء او ميم او فاء محرّكةً كانت او ساكنة ألفا مهموزة مثل וּשְׁמַרְתֶּם וּקְרָאתֶם ومثل וּבִיי וּבֵאלֹהִים וּמִיי וּמֵאלֹהִים וּפֶתַח אהל מועד (Lev. 8, 35) וּפָרוּ (Gen. 8, 17) וּפָשׁוּ (Hab. 1, 8) لا تُقرأ هذه الواو الّا الفا

ابدا لا تُقرأ واوا اصلا والعلّة فى ذلك ظاهرة لانّها واو مستثقلة هذا انّدنا قديم قد تَوارَثْنَاهُ وتناقلناه رجلا عن رجل ✱

بـاب من א״ה״ו״י فى الخطّ

واعلم أنّ التهجّى بالالف والهاء اللينتين فى اللغة العبرانيّة واحد لا فرق بينهما وبخاصّة فى اواخر الكلم والاسماء اذا كان ما قبلها محرّكا بـ קמץ גדול ولهذا السبب تُكتب الالفُ فى ما كان الوجه المعروف فيه أنْ يُكتب بهاء مثل וְשִׁנָּא את בגדי כלאו (II Reg. 25, 29) اصله انْ يُكتب بهاء لانّه من מְשַׁנֶּה פניו (Job. 14, 20) כי אני ה׳ לא שָׁנִיתִי (Mal. 3, 6) وكذلك כן יתן לידידו שֵׁנָא (Ps. 127, 2) על כן גָּבְהָא קומתו (Ez. 31, 5) כי תפושו כעגלה דָשָׁא (Jer. 50,11) קראן לי מָרָא (Ruth 1, 20) كُتبت هذه الالف فى موضع هاء التأنيث فقد كُتب אתא בקר (Jes. 21, 12) بالف וְאָתָה מרבבות קדש (Deut. 33,2) بهاء אם יפתוך חטאים אל תֹּבֵא (Pr. 1, 10) بالف לא תאבֶה לו (Deut. 13, 9) بهاء חַרְבוֹנָא (Esth. 1, 10) بالف وبهاء (ib. 7, 9) אָנָּה (Ps. 118, 25) بالف وبهاء (Jon. 1, 14) יְרוּשָׁא בת צדוק (II Reg. 15, 33) بالف وبهاء (II Chr. 27, 1) הֱוֵה גביר (Gen. 27, 29) بهاء הֱוֵא ארץ (Job. 37, 6) بالف وٱعْلم انّ الهاء التى فى צֹנֶה ואלפים כלם (Ps. 8, 8) هى الالف التى فى לְצֹנַאֲכֶם (Num. 32, 24) لا شكّ

فى ذلك عندى فقد كتبوا בְּצֹאתָיו וּגְבָאָיו (Ez. 47, 11) بالف والوجه فيه واو لأنها من בִּצָּה (Job 8, 11) בְּצוֹת והיו שֹׁאסַיִךְ (Jer. 30, 16) بالف فى موضع واو المدّ وكتبوا וְרָצֵאתִי אתכם (Ez. 43, 27) רִפִּאנוּ את בבל ולא נרפתה (Jer. 51, 9) بالف والوجه فيه ياء وعلى هذا التخريج نُخْرِجُ אשר לא יעדה (Ex. 21, 8) אשר לא כרעים (Lev. 11, 21) אשר לא חומה (25, 30) وغيرَها مما كان الوجه والعادة فيه انْ يُكتب بواو فكتب بالف بانْ نقول كُتبت هذه الالف فى موضع الواو وكما جاز ايضا انْ تُكتب واو النسبة فى כֻּלֹּה (Jes. 15, 3) וְאָהֳלֹה (Gen. 12, 8) هاء كذلك جاز انْ تُكتَبَ واو النسبة فى לא יעדה, לא כרעים, ולא חומה ألفًا لانّ كثيرا ما تكتب الهاء والالف فى موضع الواو ولا وجه لكتابتها بألف إنْ لمْ يكن على هذا التخريج لمُضَادَّةِ المعنى وإنْ وجدناهم كتبوا לא الذى معناه النفى بواو على غير الوجه المطّرد وَجَهْنَاه الى هذا الوجه ايضا وفسّرناه حسب المعنى والمُجَاوَرَةِ وقد رأيناهم ايضا كتبوا לא النفى بهاء على خلاف العادة הֲלֹה הוא ברבת בני עמון (Deut. 3, 11) وهذا بيّن واضح لا يردّه إلّا معاند وقد كتبوا الياء بعد حرف محرّك بالקמץ وكان القياس والوجه المعروف انْ تُكتب الفا وهى الياء التى فى בְּגָדָיו וסוּסָיו וּפָרָשָׁיו ועיניו וידיו ורגליו غير انّ لكتابتهم هذه بياء علّة ظاهرة وهى لانّها ياء الجمع او التثنية وهى

الياء التى فى בְּגָדִים וסוּסִים ופרשים ועינים וידים ורגלים فلمّا نسبوا هذا الجمع او التثنية الى الواحد الغايب آختاروا فيما قبل الياء القמץ وتركوها مكتوبة على الاصل فآفهم وآعْلم انّ الهاء التى فى פֶּה هى الياء التى فى פִּיו ופִּיהוּ وانّ الهاء التى فى שֶׂה هى الياء فى שֵׂיוֹ (Deut. 22, 1) وفى שֵׂיֵהוּ (I Sam. 14, 34) فقد تُكتب الهاء فى موضع الواو مثل בָּנֹה בָנִיתִי (I Reg. 8, 13) רָאֹה רָאִיתִי (Ex. 3, 7) שָׁתֹה תִשְׁתֶּה (Jer. 49, 12) כי עָשֹׂה יעשה לו כנפים (Pr. 23, 5) وكثير مثلها وتُكتب الهاء ايضا فى موضع واو النسبة مثل כֻּלֹּה (Jes. 15, 3) אָהֳלֹה (Gen. 9, 21) הֲמוֹנֹה (Ez. 31, 18) בְּתוֹכֹה (48, 15) בְּרֵעֹה (Ex. 32, 17) וְהִזְהִירֹה (II Reg. 6, 10) وتُكتب ايضا فى موضع واو الجماعة مثل כאין שֻׁפְּכֻה אשרי (Ps. 73, 2) ومثل לאמר שָׁמֵמָה (Ez. 35, 12) ערים לא נוֹשָׁבָה (Jer. 22, 6) נִצְּתָה (2, 15) وقد كتبوا פה مرّة بواو ومرّة بهاء ومرّة بالف ايضا كتبوا אֵיפוֹ مرّة بواو ومرّة بهاء ومرّة بالف على ما ذكرت من انّ الالف والهاء تُكتبان فى موضع الواو وامّا كتابتهم לוּא קרעת שמים (Jes. 63, 19) بالف بعد الواو فهو على ما أَصِفُ انّ الواو التى فى كلّ לוּ المكتوب بلا الف يجوز انْ تكتب الفا ثمّ يجوز انْ تُدخل واو زايدة فى ما بين اللام والالف كما تُزاد فى كلّ מלא فاقول فى לוא קרעת שמים (Jes. 63, 19) انّ الالف هى المكتوبة فى موضع

الواو الاصليّة والواو التى فيه زايدة ولو كتب לוא קרעת שמים بلا واو لجاز كما يجوز انْ يكتب المָלֵא חָסֵר والחָסֵר מָלֵא فانّما سُمّى לוא קרעת שמים מָלֵא من اجل الواو الزايدة فيه لا من اجل الالف ومثل هذا اقول فى לוא الذى معناه النفى المكتوب فيه واو بين اللام والالف فانّ الالف من اصل الحرف والواو زايدة وكذلك القول فى אֵיפוֹא المكتوب بواو بين الفاء والالف فانّ الالف هى الاصل وهى المكتوبة فى موضع الواو الاصليّة والواو زايدة وكذلك القول فى מֵחֲטוֹא (Ps. 39, 2) المكتوب بواو بين الطاء والالف فانّ الالف اصل وهى لام الفعل والواو زايدة فيه كما تزاد فى كلّ מָלֵא وقد يجوز ان يكتب מחטוא بلا واو كما كُتِبَ חלילה לי מֵחֲטֹא ליי (I Sam. 12, 23) بلا واو وقد تُكتب هذه الالف واوا كما كُتِبَ ואחשך גם אנכי אתך מֵחֲטוֹ לי (Gen. 20, 6) هذه الواو هى الاصل وهى لام الفعل وكذلك القول فى נָגוֹף וְרָפוֹא (Jes. 19, 22) الالف لام الفعل والواو زايدة على ما بيّنت وأمّا הֶהָלְכוּא אתו (Jos. 10, 24) المكتوب بالف بعد الواو فليست يُخرج على مُخْرَج هذه التى ذكرت لانّا إن قلنا انّ الالف كُتبت مكان واو الجماعة فما معنى الواو قبلها توسّطت بين علامة الجمع وبين لام الفعل ونحن ندرى انّ لا واسطة بينهما فى كلّ فعل للجمع ماضيا كان او مستقبلا اذ لا يحتمل ذلك الموضع زايدة واو ويقال فيه מלא وإن قلنا

ايضا انّ الواو للجمع فما معنى الالف بعدها الّا انْ اقول انّ فعل الجماعة الماضى جائز ان يُكتب عندهم بالف بعد واو الجماعة ويُجرى ذلك على ما يجرى لغة العرب ومثل הֶהָלְכוּא אתו (Jos. 10, 24) וְלֹא אָבוּא שְׁמוֹעַ (Jes. 28,12) وامّا كتابتهم הוא وהיא بالف فأحسب ذلك اصطلاحا واتّفاقا لانّى لم أجدْ הוא فى شىء من המקרא مع كثرته يكتب بلا واو ولا وجدته يكتب بلا الف وكذلك היא لم اجده يكتب بلا ياء او بلا الف ففى ما اجتلبتُه من الكلم وأتيت به من اسباب حروف اللين ما ارجو لانتفاع بذلك فى ما استقبله من شرح الافعال ذوات حروف اللين إن شاء اللّه ۞

ابتداء الافعال ذوات حروف اللين

ابتدى بعون اللّه بشرح هذه الافعال وأقدّم منها الافعال التى فاؤها الف واوّل ما أقدّمه لذلك ان اقول انّه لا يكون فعل من الافعال على اقلّ من ثلاثة حروف الا ان يكون قد نقصت [منه] *a* بعض اشباهه *b* او حذفت فيقال حينئذ هذا فعل ناقص او محذوف وكان اصله كذا وكذا بدليل وبرهان لانّ العبرانيين ينقصون ويعوضون من ذلك النقصان وربّما لم يعوضوا كما سيتبيّن *

وقسمت الافعال على خفيف وثقيل فسمّيتُ الخفيف ما جاء منها على بنية פָּעַלְתִּי اذ هو اخفّ الابنية والثقيل ما جاء منها على خلاف بنية פעלתי مثل הפעלתי او פּעלתי او פועלתי او غير ذلك من الابنية وانما قلت فى פָּעַלְתִּי انّه اخفّ الابنية لسقوط الساكن منه فى المستقبل اعنى الساكن اللين الذى بين الفاء والعين ولانّ الفاعل والمفعول منه بلا ميم ايضا وسميت הפעלתי ثقيلا لزيادة الهاء ولانّ الفاعل والمفعول منه لا يكون الا بميم وسمّيتُ ايضا פיעלתי ופועלתי وغيرهما مما يكون على خلاف بنية פעלתי ثقيلا

---

a) So Ganaḥ, Opuscules etc.: p. 307. *b*) A شبهاته.

لثبوت[a] الساكن بين الفاء والعين او شدّة العين فى مستقبلها وسائر تصريفها ومع ذلك فلا يكون الفاعل والمفعول منها الّا بزيادة ميم فلم أَجد فى تصاريف الابنية اخفّ من تصريف פֻּעַלְתִּי لسقوط الساكن من مستقبله والميم من فاعله ومفعوله فلذلك قلت انّه اخفّه واعلم ان كلّ פִּעֵל وפֻּעַל الماضيين مشدّد العين ابدا لا تتغيّر هاتان البنياتان اعنى انهما لا ينتقلان من التشديد الى التخفيف ولا الى بنية פָּעַל او פָּעֵל بالتخفيف ايضا الّا لعلّة א״ח״ה״ע״ר فانّ هذه الخمسة احرف[b] منفردة بانها ليست من سائر الانحاء وسأُفْرِدُ لها مقالة تشتمل على جميع انحائها بتأييد اللّه واما اذا سلمت هاتان البنيتان اعنى פִּעֵל وפֻּעַל الماضيين من א״ח״ה״ע״ר فانّهما لا يتغيّران ولا يكونان الّا مشدّدين ابدا الّا الشاذّ الذى لا يقاس عليه فانّى تذكّرت كلمة واحدة جات مخفّفة وهى سالمة من هذه الخمسة احرف وهو ואביכן הֵתֶל בִּי (Gen. 31, 7) הֵתַלְתָּ בִּי (Jud. 16, 10) אִם כְּהָתֵל באנוש תְּהָתֵלּוּ בוֹ (Job 13, 9) وقد جات ايضا مشدّدة على الوجه المعروف والقياس الصحيح וַיְהַתֵּל בהם אליהו (I Reg. 18, 27) ومن الافعال ما يستعمل فى اصله פֻּעַל وحده او הפעיל وحده او פִּעֵל وحده او פָּעַל ومنها ما

a) A لثبات. b) B الخمس الاحرف.

يستعمل فى اصله פעל והפעיל او פָּעַל ופִּעַל او הִפְעִיל
ופִּעֵל ومنها ما يستعمل فى اصله פעל והפעיל ופעל جميع
ثمّ نقول ان العبرانيين اذا استثقلوا فعلا فاؤه او عينه او لامه
الف او واو او ياء او كثر استعمالهم له رأوا ان اللين والاسكان
فيه اخفّ عليهم من الاظهار والتحريك فالانوا ما الاصل
فيه الاظهار واسكنوا ما الاصل فيه التحريك كما فعلوا فى
אָמַר ואָכַל لمّا صرّفوها مع الزوايد الاربع وهى א״י״נ״ת قلبوا
الالف واوا ساكنة لينة فقالوا אוֹמַר יאמַר נאמַר תאמַר
אוֹכַל יאכַל נאכַל תאכַל وكتبوها فى الخطّ الفا مرّة على
الاصل وواوا مرّة على اللفظ والواو التى فى אוֹמַר ואוֹכַל
التى بعد الف المتكلّم هى فاء الفعل وكذلك כי יוֹכְלוּ אתיקים
(Ez. 42, 5) الواو التى بعد ياء الغائب هى الالف التى فى
אָכַל قلبت *a* واوا لينة ولذلك وقفت الياء حتى يظهر الساكن
وقد تسقط هذه الالف من الخطّ اتكالا على ثباتها فى
اللفظ بمدّ ما قبلها مثل ולעמשא תֹמְרוּ (II Sam. 19, 14)
فلا يظنّ ظانّ ان هذه الالف ساقطة من اللفظ كما سقطت
من الخطّ لان التاء موقّفة تَنْبُو على الساكن الذى بعدها
وهو فاء الفعل ومثله אֹמַר אל אלוה (Job 10, 2) וְאֹכַל פתי
לבדו (Job 31, 17) الواو ساقطة من الخطّ ثابتة فى اللفظ

---

a) B انقلبت.

والزوايد التى فى יֹאמְרוּ תֹּאמְרוּ אֹמְרָה יֹאכְלוּ תֹּאכְלוּ וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי (Gen. 27, 25) موقّفة ابدا للعلّة التى وصفت ولذلك نستجهل من قرأ شيا منها بلا توقيف لانه يسقط من اللفظ فاء الفعل المدلول عليها بالوقف واما וְאֹכְלָה מִצֵּידוֹ (v. 19) فغير موقّف الالف لانها فاء الفعل وهو امر مثل שָׁמְרָה זָכְרָה وانّما توقّف الالف اذا كانت زايدة مثل וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי (v. 25) וָאֹכְלָה וַתְּהִי בְּפִי כִּדְבַשׁ לְמָתוֹק (Ez. 3, 3) هذه موقّفة لانها الف المتكلّم وبعد تقديمى لهذه الجملة ابتدى بذكر الافعال التى اوّلها الف اوّلا فاوّلا ❋

وهذه الافعال التى فاؤها الف الغير سالمة من اللين والانقلاب

אבד ومنوم אָבַד מָנוֹס מֵהֶם (Job. 11, 20) אָבַדְתָּ עַם כְּמוֹשׁ (Num. 21, 29) وقد تقلب الالف واوا لينة فى اللفظ יֹאבַד יוֹם (Job 3, 3) אַל נָא נֹאבְדָה (Jon. 1, 14) וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל (Num. 16, 33) الزوايد موقّفة للساكن الذى بعدها وفى هذا الاصل فعل ثقيل וְהֶאֱבִיד שָׂרִיד מֵעִיר (Num. 24, 19) מַאֲבִיד מִפְּנֵיכֶם (Deut. 8, 20) وتقلب فيه الالف ايضا واوا لينة אֹבִידָה עִיר (Jer. 46, 8) الالف للمتكلّم والواو بعدها فاء الفعل وانّما قلبت واوا ساكنة استثقالا لاجتماع الالفين واصله

אאבידה وفيه ثقيل اخر אִבַּד ושבר (Thr. 2, 9) יְאַבֶּד הון (Pr. 29, 3) אאבד ואחללך מהר אלהים וָאַבֶּדְךָ (Ez. 28, 16) الساكن اللين الذى بين الواو والالف فى ואבדך هو الف المتكلّم لينت استخفافا واسقطت من الخطّ اتّكالا على اللفظ واصله ואאבדך بالتحريك מְאַבְּדִים ומפיצים (Jer. 23, 1)

אבה לא אָבָה ה׳ השחיתך (Deut. 10, 10) אם תֹאבו ושמעתם (Jes. 1, 19) לא תֹאבֶה לו (Deut. 13, 9) قلبت فى اللفظ واوا لينة وربما اسقطت من الخطّ اتّكالا على اللفظ בני אם יפתוך חטאים אל תֹבֵא (Pr. 1, 10) الساكن اللين الذى بين التاء والباء فاء الفعل والالف كتبت فى موضع الهاء اللينة لانّ كثيرا ما تكتب فى موضعها كما اعلمتك

אהב אָהַב את יוסף (Gen. 37, 3) לא יֶאֱהַב לץ (Pr. 15, 12) וְאֹהֲבֵי אשישי ענבים (Hos. 3, 1) وقد تلين الالف اذا اجتمعت مع الف المتكلّم لثقل النطق بالالفين אני אהבי אֵהָב (Pr. 8, 17) فاء الفعل بين الالف والهاء واسقطت من الخط ثقة *a* بانّها فى اللفظ وربّما قلبت الالف الاصليّة واوا لينة عند اجتماع الالفين ايضا וָאֹהַב את

---

a) B اتّكالا وثقة.

יעקב (Mal. 1, 2) والاصل فى אֶהָב וְאֹהַב אאהב ואאהב תְּאֵהֲבוּ פֶּתִי (Pr. 1, 22) كان اصله תֶּאֶהְבוּ بסגול تحت التاء وשבא تحت الالف مثل יֶאְשְׁמוּ יֶחֶרְדוּ ولكن صعب النطق به هكذا لاجتماع الالف مع الهاء فردّت التاء שבא وحرّكت الالف بצירי حتى يخفّ النطق بها وفى الاصل فعل ثقيل אהב אהבתי קראתי לַמְאַהֲבַי (Thr. 1, 19) ولولا مكان الهاء لكان مشدّدا فاعلمه

אהל וַיֶּאֱהַל עד סדום (Gen. 13, 12) وفى هذا الاصل فعل ثقيل האהיל האהלתי הן עד ירח ולא יַאֲהִיל (Job 25, 5) وقد تلين الالف وتسقط من الخطّ اتكالا على اللفظ ולא יַהֵל שם ערבי (Jes. 13, 20) والاصل فيه יאהל

אזל כי הלחם אָזַל מכלינו (I Sam. 9, 7) אָזְלוּ מים (Job 14, 11) מה תֵּזְלִי מאד (Jer. 2, 36) بين التاء والزاء فى תזלי ساكن لين هو فاء الفعل ولهذه العلّة وُقِفَتْ التاء بالצירי

אזן ולא הֶאֱזִין אליכם (Deut. 1, 45) מי בכם יַאֲזִין זאת (Jes. 42, 23) وقد الانوا الالفَ ايضا وجعلوها لينة واسقطوها من الخطّ تعويلا على اللفظ فقالوا אָזִין עד תבונותיכם (Job 32, 11) שקר מֵזִין (Pr. 17, 4) ويمكن ان يكون אזין מזין اصلا اخر اعنى זין وفى هذا الاصل نوع اخر من الفعل الثقيل וְאִזֵּן וחקר (Ecc. 12, 9) יאזן אאזן مثل אִמֵּץ

יְאַמֵּץ אֲאַמֵּץ ولا يجوز التليين فى هذه الالف لانّه فعل
مبنى على تشديد العين فلو لانت الفاء ثَقُلَ النطق
بتشديد العين وانّما مذهبهم فى التليين التخفيف *a* وانّما
جاز التليين فى אָזִין (Job 32, 11) וָאוֹהַב (Mal. 1, 2) אֹבִידָה
עִיר (Jer. 46, 8) وאֹסְפָה הצלעה (Mic. 4, 6) وغيرها لان
عين الفعل منها مخفّف فافهم

אזר אָזְרוּ חיל (I Sam. 2, 4) ואתה תֶּאֱזוֹר מתניך (Jer. 1, 17)
والثقيل וַתְּאַזְּרֵנִי שמחה (Ps. 30, 12) وقد اسقطت هذه
الالف من اللفظ والخطّ معا وأُلْقِيَتْ حركتها على ما قبلها
وخفّفت الزاء المشدّدة וַתַּזְרֵנִי חיל למלחמה (II Sam. 22, 40)
واحسن من هذا ان اقول ان ותזרני חיל مشتقّ من
ארחי ורבעי זֵרִיתָ (Ps. 139, 3) اصل يفسّر حسب المعنى
والاحتمال وان كان ותזרני וזרית نوعين من الفعل الثقيل
كما سيتبيّن ذلك فى موضعه

אחד אֶחָד היה אברהם (Ez. 33, 24) הִתְאַחֲדִי הימיני
(ibid. 21, 21) وتقلب هذه الالف ياء יַחַד על עפר ישכבו
(Job 21, 26) מיד כלב יְחִידָתִי (Ps. 22, 21) ורק היא יְחִידָה
(Jud. 11, 34) כמספד על הַיָּחִיד (Zach. 12, 10) وتلين هذه
الياء בקהלם אל תֵּחַד כבודי (Gen. 49, 6) אל יִחַדְּ בימי

---

a) A لاستخفاف

שנה (Job 3, 6) الياء اللينة بين التاء والحاء وبين الياء والحاء فاء الفعل ووزنهما תִּפְעַל יִפְעַל ويمكن ان يكون אחד יחד اصلين

אחז חיל אָחַז (Ex. 15, 14) אֲחַזְתָּ שמורות עיני (Ps. 77, 5) وقد تقلب واوا لينة ساكنة וָאֹחֵז בפלגשי (Jud. 20, 6) וַתֹּחֶז יד ימין יואב (II Sam. 20, 9) الساكن الذى بين الالف والحاء وبين التاء والحاء هو فاء الفعل ومثل יֹאחֵז בעקב פח (Job 18, 9) والانفعال נֶאֱחַז בסבך (Gen. 22, 13) וַיֵּאָחֲזוּ בה (ibid. 47, 27) وقد جاء الانفعال منه بلين الالف وقلبها واوا لينة فى اللفظ וְנֹאחֲזוּ בתוככם (Num. 32, 30) ووزنه נִכְחֲדוּ נִשְׁבְּתוּ والفعل الثقيل האחז יאחיז מאחיז والمفعول מָאֳחָז ושש מעלות לכסא וראש עגול לכסה מָאֳחָזִים (II Chr. 9, 18) ومثله והמלך היה מָעֳמָד במרכבה (I Reg. 22, 35) טבעתי ביון מצולה ואין מָעֳמָד (Ps. 69, 3) الذى هو مفعول העמיד واصله מאחז מעמד מֻאְחָז מֻעְמָד مثل מֻשְׁלָךְ מֻשְׁכָּב מֻקְטָר ولكن هذا النحو من انحاء א״ח״ה״ע وذلك إن كلّ מֻפְעָל يكون اوّله احد هذه الاربعة احرف ينتقل فيه الضمّ من الميم اليه وتحرّك الميم بקמץ גדול كقولك מָאחז وثقيل اخر فى الاصل אִחֵז יאחז מְאַחֵז פני כסא (Job 26, 9) الاصل فيه التشديد لولا مكان الحاء

אחר ולא אֵחַר הנער (Gen. 34, 19) מדוע אֵחֲרוּ פעמי (Jud. 5, 28) כי בא יבוא לא יְאַחֵר (Hab. 2, 3) אל תְּאַחֲרוּ אותי (Gen. 24, 56) هذا فعل ثقيل ولولا مكان الحاء لكان مشدّدا مثل גִּדֵּל שִׁבֵּר גִּדְּלוּ שִׁבְּרוּ יְגַדֵּל יְשַׁבֵּר תְּגַדְּלוּ תְּשַׁבְּרוּ والامر אַחֵר مثل גַּדֵּל שַׁבֵּר وفى الاصل نوع اخر من الفعل الثقيل قلبت فيه الالف واوا ساكنة وهو הוֹחִיר תּוֹחִיר יוֹחִיר וַיּוֹחֶר מן המועד אשר יעדו (II Sam. 20, 5) مثل הוֹסִיף תּוֹסִיף יוֹסִיף וַיּוֹסֶף הוֹרִיד תּוֹרִיד יוֹרִיד וַיּוֹרֶד وفى هذا الاصل فعل خفيف אָחַר אחרתי יאחר תאחר וָאִחַר עד עתה (Gen. 32, 5) مثل בָּחַר יבחר וָאֶבְחַר الالف المكتوبة فى ואחר עד עתה هى الف المتكلّم والساكن الذى بينها وبين الحاء هو فاء الفعل واصله ואאחר ولكنهم استثقلوا تحريك الالفين وقد يمكن ان يكون וַיּוֹחֶר מן המועד (II Sam. 20, 5) فعلا خفيفا قلبت فيه الالف واوا كما قلبت الف אָמַר واوا فى וַיֹּאמַר والف אָחַז واوا فى וַיֹּאחַז

אכל אָכַל אכלתי تقلب هذه الالف فى المستقبل واوا لينة محرّكا ما قبلها بالחלם فيقال יֹאכַל תֹּאכַל والاصل יֶאֱכַל תֶּאֱכַל وربّما كتبوا واوا على اللفظ כי יוֹכְלוּ אתיקים (Ez. 42, 5) وربّما اسقطوها من الخطّ וְאֹכַל פתי לבדי (Job 31, 17) וְאֹכְלָה מציד בני (Gen. 27, 25) וָאֹכְלָה ותהי

בפי (Ez. 3, 3) وما لم يسمّ فاعله אֻכְּלוּ כקש יבש (Nah. 1, 10) חרב תְּאֻכְּלוּ وقد كنت اظنّ ان והסנה איננו אֻכָּל (Ex. 3, 2) فعل ماضى وكنت احسب קמצות الكاف لانقطاع الكلام اذ اكثر الافعال والاسماء فى الوقف وانقطاع الكلام قمוצין حتى قرأت אם תראה אותי לֻקָּח מאתך יהי לך כן (II Reg. 2, 10) ورأيته קמץ فى غير وقف ولا انقطاع الكلام فصِرْتُ الى ان اعتقد ان איננו אכל ולקח מאתך פֻּעוּל جاء على بنية פֻּעָל اذ ذلك فى المعنى والتفسير اقواء لانّ לקח فى هذا المعنى لو كان *a* فعلا ماضيا لكان فتح مثل כי לֻקַּח עמי חנם (Jes. 52, 5) וְלֻקַּח מהם קללה (Jer. 29, 22) ومثله וְשֻׁפַּךְ דמם כעפר (Zeph. 1, 17) وغيرها كثير فقد كان يمكن ان يكون לקח מאתך لولا القمץ فعلا ماضيا واقعا على אותי مؤخّرا لان את حرف تقع على الافعال مؤخّرة ومقدّمة فيصير اسمًا مفعولا به مثل וְאוֹתִי צִוָּה ה׳ (Deut. 4, 14) כי כן צִוָּה אותי (I Reg. 13, 9) ومثل ותקח האשה את שני האנשים וַתִּצְפְּנוֹ (Jos. 2, 4) الذى يتّجه ان يكون ותצפנו واقعا على لفظة את المتقدّم لان את اسم مفرّد للواحد والاثنين والجماعة اذ لا يمكن ان يقع ותצפנו على معنى שני האנשים لانه لو وقع على معنى

---

a) B ولو كان לקח מאתך فى هذا الموضع.

שני האנשים لقيل וַתִּצְפְּנֵם فلمّا رأيت לקח מאתך קמץ فى اخراج [a] الكلام اعتقدته פעול جاء على بنية פְּעָל ثمّ وجدت لهما اعنى איננו אכל ולקח מאתך نظيرَيْنِ فى المקרא وهما שֵׁן רועה ורגל מוּעָדֶת (Pr. 25, 19) כהם יוּקָשִׁים בני האדם (Ecc. 9, 12) هذه ايضا פְּעוּלִים خرجت على مثال פּוּעָלִים ولا اذكر لها خامسة فى شىء من المקרא

אמר אמרתי هذا الاصل كثر استعماله فالانوا فيه الالف فى المستقبل وقلبوها واوا فى اللفظ على غير الاصل فقالوا יאמַר תאמַר وقد قلبوا الالف واوا على ما فى اللفظ אם ארעב לא אמַר לך (Ps. 50, 12) وربّما اسقطوها من الخطّ مثل אמַר אל אלוה (Job 10, 2) וָאמַר אעלה אתכם (Ex. 3, 17) ולעמשא תֹמְרוּ (II Sam. 19, 14) אָמַר קהלת (Ecc. 1, 2) على المعنى وترك اللفظ אָמְרָה קהלת (Ecc. 7, 27) على اللفظ وترك المعنى لانّ קהלת من لفظ [b] المؤنّث مثل יוֹשֶׁבֶת שׁוֹפֶכֶת فقيل אמרה קהלת على لفظه وترك معناه ثقة بالفهم فافهم وفى الاصل فعل ثقيل من معنى اخر וה׳ הֶאֱמִירְךָ היום (Deut. 26, 18) את ה׳ הֶאֱמַרְתָּ היום (ibid. v. 17)

---

a) Read ادراج.　　*b*) A אללפט.

אסף וְאָסַף איש טהור (Num. 19, 9) לך וְאָסַפְתָּ (Ex. 3, 16) אָסֹף אֶאֱסֹף יעקב כלך (Mic. 2, 12) ולא נֵאָסֵף את תבואתינו (Lev. 15, 20) وربّما قلبت الالف واوا لينة مضمومة ما قبلها بالחלם אוֹסְפָה הצלעה (Mic. 4, 6) والهاء زايدة مثل אֶשְׁמְעָה אֶזְכְּרָה والاصل فى אוספה אאספה ولكنهم استثقلوا فيه[a] تحريك المثلين وانّما قيل אֶאֱסֹף ولم يقال אאספה لانّ אאסף اخفّ من אאספה والامر אֱסֹף את העם (Num. 21, 16) وايضا אֶסְפָה לי שבעים איש (ibid. 11, 16) وهذا شاذّ لانّ الوجه المعروف فى ما كان فى الامر פְּעוֹל وزيدت عليه الهاء التى يجيزون العبرانيون زيادتها فى الامر ان يكون פָּעְלָה مثل שְׁמוֹר שָׁמְרָה זְכוֹר זָכְרָה אֱכוֹל אָכְלָה وفيما كان فى الامر פְּעַל ان يكون بزيادة الهاء פְּעָלָה مثل שְׁמַע שִׁמְעָה שְׁלַח שִׁלְחָה[b] الّا انّ واحدا شذّ ايضا من هذا كما شذّ אֶסְפָה من ذلك وهو קְרַב אתה ושמע (Deut. 5, 24) קָרְבָה אל נפשי גאלה (Ps. 69,19) والانفعال من אסף נֶאֱסָף אל עמי (Gen. 49, 29) קמץ لانّه منفعل כאשר נֶאֱסַף אהרן (Num. 27, 13) פתח لانه انفعل واعلم ان נפעל يتقسّم قسمة اوّليّة على قسمين إما ان يكون انفعل إما ان يكون منفعل ونפעל الذى

---

a) B.

b) B adds קרב קרבה.

معناه انفعل على قسمين ايضا إما ان يكون קמץ فيكون
في انقطاع الكلام وانفصاله وإما ان يكون פתח فيكون
في ادراج الكلام واتّصاله وأمّا נפעל الذى معناه منفعل
فهو קמץ في كلّ موضع الاّ إن اصفناه الى شيء خاصّة
فيصير פתח فهو بهذا الوجه يتقسّم قسمين ايضا مثل
الاوّل فاذا اَرَدْنَا أَن نقول من אסף انفعل قلنا נֶאֱסַף
بالפתח a) في الادراج والاتّصال او بالקמצות في الانقطاع
والانفصال فاذا اَلْحَقْنَا هاء التأنيث بالمتّصل قلنا נֶאֶסְפָה
باسكان السين وان الحقناها بالمنفصل قلنا נֶאֱסָפָה بקמצות
السين كما كان ذلك فيها قبل دخول الهاء وان اردنا ان
نقول من אסף منفعل قلنا נֶאֱסָף ممدودا بالקמצות في
كلّ موضع الّا في المضاف خاصّة كما وصفت فإن الحقنا بها
هاء التأنيث قلنا נֶאֱסָפָה باثبات الקמצות كما كان هذا
الشرط لازم لكلّ נפעל الّا ان הסופרים الذين اصلحوا
ألحان القرأة ربّما جعلوا بين נפעלה الذى معناه انفعلت
وبين נפעלה الذى معناه منفعلة فرقا بانْ جعلوا وقف
انفعلت في العين ووقف منفعلة في اللام مثل שומר כל
עצמותינו אחת מהנה לא נִשְׁבָּרָה (Ps. 34, 21) الذى هو
انفعلت ووقف في الباء ومثل זבחי אלהים רוח נִשְׁבָּרָה
(51, 19) الذى هو منفعلة ووقف في الراء

---

a) A בالקמצות

אסר וְאָסְרָה אסר (Num. 30,4) וַיֶּאְסֹר את רכבו (Ex. 14, 6)
אשר אֲסוּרִים בבית הסהר (Gen. 40, 5) وقد أجاز العبرانيون
إسكان الف אסורים ولينها واسقاطها من الخطّ ثقة باللفظ
اذا دخلت عليها هاء المعرفة مثل כי מבית הָסוּרִים יצא
למלך (Ecc. 4, 14) الذى هو من אסורים لانه لو لم يكن منه
لكانت السين مشدّدة على نظام امثاله من المعارف مثل
הַצּוּרִים הַטּוּרִים הַפּוּרִים הַשּׁוּמִים הַזּוּזִים وكذلك فعلوا
فى אזקים لمّا دخلت على الالف الهاء والباء اسكنوها
باللين فقالوا הָאזִקִּים (Jer. 40, 4) בָּאזִקִּים (v. 1) بلين
والاصل הָאֲזִיקִים בָּאֲזִיקִים بالتحريك ومثله וְהָאסַפְסֻף
(Num. 11, 4) الذى قيل بلين الالف والاصل וְהָאֲסַפְסֻף
بالتحريك ومثله וישב אבימלך בָּארוּמָה (Jud. 9, 41)
باللين والاصل التحريك בָּאֲרוּמָה הָארָרִי (II Sam. 23, 33)
باسكان الالف واصله הָאֲרָרִי ויכו הָארַמִּים את יורם
(II Chr. 22, 5) ברוך ה׳ וַאעְשִׁר (Zach. 11, 5) باسكان الالف
والقاء حركتها على الواو والاصل וַאֲעַשִּׁר וַאעַנֶּה את זרע
דוד (I Reg. 11, 39) بلين الالف استخفافا والوجه וַאֲעַנֶּה
بتحريك الالف ואחללך מהר אלהים וָאַבֶּדְךָ (Ez. 28, 16)
الساكن اللين الذى بين الواو والالف هو الف المتكلّم
وانّما اسكنت استخفافا والاصل וָאֲאַבֶּדְךָ بتحريك الالفين
בֵּאלֹהִים (Gen. 21, 23) בֵּאלֹהִים (3, 5) וֵאלֹהִים (50, 24)

לֵאלֹהִים (17, 7) بالمين والاسكان استخفافا والاصل التحريك وقد يقال ان זובח לָאֱלֹהִים יחרם (Ex. 22, 19) جاء على الاصل بتحريك الالف واظنّه معرفة ولذلك خالف غيره بקמצות اللام والاصل فيه להאלהים فلمّا سقطت الهاء القמוצה أُلْقِيَتْ حركتها على اللام كما فعلوا فى להמזבח להגדוד اذا اسقطوا الهاء المفتوحة أَلقوا حركتها على اللام فقالوا לַמִּזְבֵּחַ לַגְּדוּד وهكذا فعلوا ايضا فى יְיָ اذا دخلت على الالف احد هذه الاربعة احرف وهى ב״ו״כ״ל الانوا الالف استخفافا والاصل فيها التحريك وكذلك كلّ ما قيل فى معنى السيادة مثل ארני ארניהם اذا دخلت هذه الاربعة احرف على الالف الانوها وقد جاءت منها سبعة بالعدد بتحريك الالف على الاصل לַאֲדֹנֵיהֶם למלך מצרים (Gen. 40, 1) וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים (Deut. 10, 17) וַאֲדֹנֵנוּ דוד לא ידע (I Reg. 1, 11) האמורות לַאֲדֹנֵיהֶם (Am. 4, 1) וַאֲדֹנֵנוּ מכל אלהים (Ps. 135, 5) הודו לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים (136, 3) כי קדוש היום לַאֲדוֹנֵינוּ (Neh. 8, 10)

אפה ומצות אָפָה (Gen. 19,3) אָפִיתִי על גחליו (Jes. 44,19) וַתֹּפֵהוּ מצות (I Sam. 28, 24) الالف فى אפה انقلبت واوا لينة فى ותופהו والواو التى بعد التاء هى فاء الفعل

אצל הלא אָצַלְתָּ לי ברכה (Gen. 27,36) וְאָצַלְתִּי מן הרוח (Num. 11, 17) ولم يسلم هذا الاصل من اللين וַיָּאצֶל מן

הרוח (Num. 11, 25) واصله וַיַּאְצַל وهو فعل ثقيل فاعلمه
אשם תֶּאְשַׁם שמרון (Hos. 14, 1) למען יחרבו וְיֶאְשְׁמוּ
(Ez. 6, 6) ولم يسلم هذا الاصل من اللين والانقلاب فقد
قلبت فيه الالف الى ياء لينة והבמות תִישָׁמְנָה (ib.) شبيهه
תִּכְרַעְנָה (Job 39, 2) תְּשַׁלַּחְנָה (ib.) الياء فاء الفعل وقد
تسقط من الخطّ اتّلالا على اللفظ והאדמה לא תֵשָׁם
(Gen. 47, 19) וַתֵּשַׁם ארץ ומלואה (Ez. 19, 7) وقد يمكن
ان يكون من هذا الاصل יִשּׁוֹם וישרוק (Jer. 50, 13) لان
יִפְעוֹל ויִפְעַל ربّما جاءت معا فى اصل واحد مثل יִשְׁבּוֹת
ויִשְׁבַּת ويكون الحرف اللين مندغما فى الشين الشديدة
لِأَنّ العبرانيين يجيزون ادغام السواكن اللينة فى ما
بعدها مثل כי אֶצָּק־מים (Jes. 44, 3) الذى هو من וְיָצַק
עליה שמן (Lev. 2, 1) בטרם אֶצָּרְךָ בבטן (Jer. 1, 5) الذى
هو من יצר ويمكن ان يكون ايضا וַנַּשִּׁים עד־נפח
(Num. 21, 30) אם לא יַשִּׁים עליהם נויהם (Jer. 49, 20)
من هذا الاصل على بنية الفعل الثقيل وحرف اللين مندغم
فى الشين الشديدة والاصل فيهما נאשים יאשים ❊

القول فى الافعال التى فاؤها ياء

الافعال التى فاؤها ياء مثل ירד ישב יצא ידע اذا صرفت
هذه بالزوايد الاربع اسكنت الياء باللين واسقطت من

الخطّ استخفافا فقيل יֵרֵד יֵשֵׁב יֵצֵא יֵדַע فاء الفعل بعد
الياء الزايدة وكذلك יֵרְדוּ תרדו ארדה נרדה ישבו תשבו
אֵשְׁבָה נשבה יֵדְעוּ תדעו אדעה נדעה יֵצְאוּ תצאו אצאה
נצאה الزوايد موقّفة بالצרי ليدلّ ذلك على ان بعدها
ساكن لين ومن قرأ شيا منها بلا توقيف فقد جهل الصواب
لانّه اسقط فاء الفعل ووزن ירדו ישבו واصحابهما يفعلوا
ورأيت اكثر الناس خفى عنهم الفرق بين וְיָדְעוּ المقروء
بالקמץ وبين וַיֵּדְעוּ المقروء بالצרי مع ظهوره وبيانه حتى
صار بعضهم الى ان يقول انهما شيء لا يدرك فى الجلوة
وبعضهم يقول انهما واحد فى المعنى لا فرق بينهما اصلا
وانّما غاب عنهم الفرق بينهما من اجل الاوך التى ربّما
سقطت من الخطّ فلا يرونها مكتوبة ولا يأبهون الى ما فى
اللفظ فاقول ان الياء فى וְיָדְעוּ הקמץ فاء الفعل كما علمت
ان فعل الواحد الماضى ידע والجماعة ידעו فاذا زيدت الواو
على هذه الكلمة الماضية كان التفسير على وجهين إما ماضى
واما مستقبل لان هذا جائز فى اللغة العبرانيّة اذا زيّدت
الواو השבאية على الافعال الماضية رجعت مستقبلة مثل
וְיָצְאוּ וְרָאוּ וּבָנוּ בני נכר חומותיך (Jes. 60, 10) וְשָׁמְרוּ
בני ישראל את השבת (Ex. 31,16) וְזָכְרוּ פליטיכם (Ez. 6,9)
فزيادة الواو فى וְיָדְעוּ הקמץ مثل زيادتها فى וזכרו
פליטיכם [ו]ובנו בני נכר المعنى فيها سوا وقد يكون וְיָדְעוּ

القמץ فعلا ماضيا على الاصل واما וידעו المقروء بالצרי فالياء المكتوبة فيه هى ياء الغائب ليست اصلا فانّما الاصل الساكن اللين الذى بينها وبين الدال لانّه موقّفة بالצרי كما أعلمتك فى יֵדַע וְתֵדַע ولذلك لا يمكن ان يكون וַיֵּדְעוּ الذى بالצרי الّا مستقبلا ابدا ووزن וְיָדְעוּ וּפָעֲלוּ וַיֵּדְעוּ וַיִּפְעֲלוּ وكالقول فى וְיָדְעוּ וַיֵּדְעוּ كذلك القول فى וְיָרְדוּ וַיֵּרְדוּ וְיָשְׁבוּ וַיֵּשְׁבוּ וְיָצְאוּ וַיֵּצְאוּ والامر من هذه الافعال بسقوط الياء من اللفظ والخطّ معًا وليس لذلك علّة غير كثرة الاستعمال قيل من יָרַד יֵרֵד רֵד ومن יָשַׁב יֵשֵׁב שֵׁב ومن יָצָא יֵצֵא צֵא ومن יָדַע יֵדַע דַּע حركة الامر تابعة لحركة المستقبل وقد جاء الامر من יעץ איעץ עוץ עוצו עצה ותפר (Jes. 8, 10) وهو شاذّ عن الباب كلّه وكان الوجه فيه ان يكون עֵץ او עֲץ[a] والاصل فى هذه كلّها יְרַד ישב יְצֵא יעץ بالياء مثل יְרָא את יי (Pr. 3, 7) ים ודרום יְרָשָׁה (Deut. 33, 23) וגם יְצוֹק בו מים (Ez. 24, 3) الذى جاءت على الاصل وقد تُزاد الهاء فى الامر فيقال רְדָה שְׁבָה وزيادة الهاء فى דְּעֶה חכמה לנפשך (Pr. 24, 14) كزيادتها فى هذين وان اختلفت الحركة وقد يمكن ان يكون דעה חכמה اسما وقد تُزاد التاء فى مصدر هذه الافعال عوضا من الياء

---

a) B יְעַץ

الساقطة فيقال רֶדֶת שֶׁבֶת דַּעַת بالفتح من اجل العين لانه ثقل أن يقال דֶּעֶת بالסגול ويقال צֵאת باسكان الالف استثقالا لحركتها *

باب من الافعال

اعلم ان فاء كلّ נפעל ساكنة مثل נשמר נגרע נכרת נשבר الّا إنْ كانت الفاء الفًا او هاء او حاء او عينا فانها حينئذ محرّكة فاذا صرّفوا נפעל السالم من א״ה״ח״ע مع الزوايد ادغموا النون فى الفاء وحرّكوها مشدّدة مثل יִשָּׁמֵר יִגָּרַע יפרת ישבר فاذا ارادوا נפעל من الافعال الذى فاؤها ياء اسكنوا الياء وقلبوها واوا لينة مضمومة ما قبلها بالחלם فى اكثر كلامهم فقالوا נוֹשַׁע נוֹדַע נוֹרָא נולד נותר נועץ هذه الواو هى الياء وهى فاء الفعل وهى فى موضع الשין فى נשמר والכף فى נכרת والגימל فى נגרע فاذا صرّفوا נושע נודע واصحابهما مع الزوايد ادغموا النون فى الواو وحرّكوها بالتشديد فقالوا من נוֹשַׁע יִוָּשַׁע ومن נודע יִוָּדַע ومن נולד יִוָּלֵד ومن נורא יִוָּרֵא ومن נותר יִוָּתֵר ومن נועץ יִוָּעֵץ ومن נודעת אִוָּדַע ונוקשו תִּוָּקֵשׁ בו (Deut. 7, 25) وكذلك القياس فى נוסד יִוָּסֵד ومثل هذه שם ישר נוֹכָח עמו (Job 23, 7) קמץ الكاف لانه منفعل والمستقبل منه לכו נא וְנִוָּכְחָה (Jes. 1, 18) لانّ النون فى נוכחה نون الجماعة

ونون الانفعال مندغمة فى الواو التشديد واما וְנוֹסְּרוּ כל הנשים (Ez. 23, 48) فشاذّ عن هذا الباب لان النون نون الانفعال وكان القياس ان يكون וְנוֹסְרוּ باسكان الواو مثل غيره وقد يجوز ان نقول فيه انه ונתוסרו فاندغمت التاء الساكنة فى الواو فلذلك اشتدّت ومثله וְנִכַּפֵּר להם הדם (Deut. 21, 8) ונתכפר لانى قد وجدت فى لغتهم נתפעל ואשת מדינים נִשְׁתָּוָה (Pr. 27, 15) والامر הִוָּדַע הִוָּשַׁע הִוָּסֵר مثل פנו־אלי וְהִוָּשְׁעוּ (Jes. 45, 22) הִוָּסְרִי ירושלים (Jer. 6, 8) والمصدر مثله ואחרי הִוָּדְעִי ספקתי על ירך (Jer. 31, 19) בְּהִוָּסְדָם יחד עלי (Ps. 31, 14) ❋

بـاب

اذا ارادوا הפעיל من الافعال التى فاؤها ياء ردّوا الياء فى جلّ كلامهم واوا ساكنة مضمومة ما قبلها بالחלם فقالوا הוֹשִׁיעַ הוֹדִיעַ הוֹצִיא הוֹשִׁיב הוֹרִיד הוֹבִישׁ הוֹלִיד الواوات فاوات الافعال واشباهها הִשְׁמִיד הִכְרִית הִקְרִיב فاذا صرفوا הפעיל من الافعال التى فاؤها ياء او من غيرها مع الزوايد اسقطوا الهاء استخفافا فقالوا יוֹשִׁיעַ יוֹדִיעַ יוֹרִיד יוֹצִיא יוֹשִׁיב كما قالوا יַשְׁמִיד יַכְרִית יקריב وكان القياس ألّا تُسقط هذه الهاء لان كلّ فعل ماضى سوا هذه فجميع حروفه المحرّكة موجودة فى مستقبله وقد جاءت كلمة

يسيرة مستقبلة من الافعال ذوات الياء باثبات الهاء على القياس والوجه الصحيح وهى כִּי לֹא בְּחֶרֶב וּבַחֲנִית יְהוֹשִׁיעַ ה׳ (I Sam. 17,47) דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ (Ps. 116, 6) וּמִשִּׁירִי אֲהוֹדֶנּוּ (ibid. 28, 7) עַל כֵּן עַמִּים יְהוֹדֻךָ (ibid. 45, 18) מֹשְׁלָיו יְהֵילִילוּ (Jes. 52, 5) لان الماضى הוֹשִׁיעַ הוֹדָה הֵילִיל واعلم انهم اذا وصلوا הפעיל تاء الفاعل اسقطوا الياء منها قالوا من הוֹדִיעַ הוֹדַעְתִּי הוֹדַעְתָּ הוֹדַעְתֶּם ومن הוֹשִׁיעַ הוֹשַׁעְתִּי הוֹשַׁעְתָּ הוֹשַׁעְתֶּם ومن הוֹשִׁיב הוֹשַׁבְתִּי ومن הוֹרִיד הוֹרַדְתִּי وامثالها הִשְׁמַדְתִּי من הִשְׁמִיד הִקְרַבְתִּי من הִקְרִיב הִשְׁמַעְתִּי من הִשְׁמִיעַ والامر من הוֹשִׁיעַ وהוֹדִיעַ واخواتهما הוֹשַׁע ה׳ אֶת עַמְּךָ (Jer. 31, 7) הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלִַם (Ez. 16, 2) بالفتح لمكان العين הוֹשֵׁב אֶת אָבִיךָ (Gen. 47, 6) הוֹרֵד עֶדְיְךָ (Ex. 33, 5) וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל (Ex. 3, 10) الواو اللينة هى فاء الفعل التى كانت ياء فى الاصل وربّما جاء الامر منها بالياء على الاصل مثل הַיְצֵא אִתָּךְ (Gen. 8, 17) הַיְשַׁר לְפָנַי דַּרְכֶּךָ (Ps. 5, 9) وما لم يسمّ فاعله من الافعال التى فاؤها ياء فيردّ الياء التى هى فاء الفعل واوا لينة لانضمام ما قبلها لان كلّ فعل لم يسمّ فاعله واول حروفه مضموم [חלם او שרק او קמץ] *a* ابدا قيل וַיּוּסַף הוּרַד מִצְרָיְמָה

a) On margin of B.

(Gen. 39, 1) אַךְ אֶל שְׁאוֹל תּוּרָד (Jes. 14, 15) הִיא מוּצֵאת (Gen. 38, 25) הַמּוּצָאִים (Ez. 14, 22) מוּדַעַת זֹאת (Jes. 12, 5) הוּצַק חֵן (Ps. 45, 3) وبعد هذا اذكر جملة الافعال التى اوّلها ياء الموجوبة فى المקרא فعلا فعلا وما وجدت من خواصّ بعضها دون بعض ان شاء الله ❋

وهذه جملة الافعال التى فاؤها ياء

יאל جاء فى هذا الاصل فعل ثقيل כִּי הוֹאִיל הָלַךְ אַחֲרֵי צָו (Hos. 5, 11) הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי (Gen. 18, 27) וְלוּ הוֹאַלְנוּ וַנֵּשֶׁב (Jos. 7, 7) الواو فاء الفعل والمستقبل אוֹאִיל יוֹאִיל والامر הוֹאֶל נָא וְלֵךְ אֶת עֲבָדֶיךָ (II Reg. 6, 3) ومعنى ثانى فى الاصل وهو انفعال אשר (sic!) נוֹאֲלוּ שָׂרֵי צֹעַן (Jes. 19, 13) النون للانفعال والواو بعدها فاء الفعل والمستقبل אֶוָּאֵל יִוָּאֵל والامر הִוָּאֵל

יאש לְיָאֵשׁ אֶת לִבִּי (Ecc. 2, 20) فعل ثقيل ولولا مكان الالف لكان مشدّدا مثل לְדַבֵּר والماضى יֵאַשְׁתִּי مثل דִּבַּרְתִּי والمستقبل אֲיָאֵשׁ יְיָאֵשׁ والامر יָאֵשׁ مثل דַּבֵּר والفاعل מְיָאֵשׁ على زنة מְדַבֵּר والمفعول מְיוּאָשׁ مثل מְדוּבָּר والانفعال كما أعلمتك بردّ الياء واوا ساكنة مضمومة ما قبلها بالחלם فى الصفة والماضى وبتشديد الواو فى المستقبل וְנוֹאַשׁ מִמֶּנּוּ שָׁאוּל (I Sam. 27, 1) אֶוָּאֵשׁ יִוָּאֵשׁ

אתה יאת יָאֲתִי بادغام التاء التى هى لام الفعل فى تاء الفاعل כי לך יָאָתָה (Jer. 10, 7) والمستقبل נֵאוֹת לכם (Gen. 34, 15) יֵאוֹתוּ לנו האנשים (ibid. 22) الساكن اللين الذى بعد الزوايد فى اللفظ هو الياء التى فى יאתה ووزن נאות נִשְׁמוֹר יאותו יִשְׁמוֹרוּ

יבל הוביל הובלתי מי יוֹבִילֵנִי עיר מצור (Ps. 60, 11) יוֹבִילוּ שי למורא (Ps. 76, 12) בעת ההיא יוּבַל שי (Jes. 18, 7)

יבש כי יָבְשׁוּ אפיקי מים (Joel 1, 20) יָבְשָׁה הארץ (Gen. 8, 14) יָבוֹשׁ תִּיבָשׁ (Zach. 11, 17) וַיִּיבַשׁ הנחל (I Reg. 17, 7) والثقيل بقلب الياء واوا لينة אשר הוֹבִישׁ ה׳ (Jos. 4, 23) הוֹבַשְׁתִּי עץ לח (Ez. 17, 24) وفى هذا الاصل معنى اخر הוֹבַשְׁתָּ היום את פני כל־עבדיך (II Sam. 19, 6) הוֹבִישׁוּ חכמים (Jer. 8, 9) כל הוֹבִישׁ (Jes. 30, 5) ونوع اخر من الفعل الثقيل فى هذا الاصل יִבֵּשׁ יִבַּשְׁתִּי איבש תְּיַבֶּשׁ גרם (Pr. 17, 22) גוער בים וַיַּבְּשֵׁהוּ (Nah. 1, 4) وقد يظنّ ان فاء الفعل ساقطة من ויבשהו فنبيّن انها غير ساقطة بِان نقول انا اذا ادخلنا ياء الغائب على יִבֵּשׁ الماضى اجتمع ياءان ياء الغائب والياء التى هى فاء الفعل فنقول יְיַבֵּשׁ مثل יְשַׁבֵּר وقد علمت ان الياء التى فى ישבר تسكن اذا زيد عليها واو العطف المفتوحة فاذا زيدت

هذه الواو على ياء الغائب التى فى וייבש سكنت واندغمت
فى الياء التى هى فاء الفعل فاشتدّت لذلك اذ ليس فى
اللسان استطاعة على اظهار ياء ساكنة بعدها ياء
محرّكة فيقال יָבֵשׁ וַיְּבַשֵּׁהוּ مثل יְשַׁבֵּר וישברהו فالياء
الشديدة التى فى ויבשהו ياءان الياء التى هى فاء الفعل
وياء الغائب مندغمة *a* فيها فقد بَانَ مما اوضحتُ ان فاء
الفعل فى ויבשהו ثابتة غير ساقطة ومثل ויבשהו فيما
ذكرت من وزنه وتصريفه וַיְּשְׁרֵם למטה־מערבה
(II Chr. 32, 30) هذا ايضا ياء الغائب الساكنة فيه مندغمة
فى الياء الاخرى التى هى فاء الفعل ولذلك اشتدّت
وكتبت بيائين على الاصل فافهم تعلّم ان شاء الله

יגר כי יָגֹרְתִּי (Deut. 9, 19) יָגֹרְתִּי כל עצבותי (Job 9, 28)
אשר אתה יָגוֹר מפניהם (Jer. 22, 25)

ידע יָדַעְתִּי وتلين الياء فى المستقبل وتسقط من الخطّ
אֵדַע תֵּדַע والوزن אֶפְעַל תִּפְעַל والانفعال וְנוֹדַע ה' למצרים
(Jes. 19, 21) לא נוֹדַע מי הכהו (Deut. 21, 1) לא נוֹדַעְתִּי
להם (Ex. 6, 3) יִוָּדַע לכם (Ez. 36, 32) ואחרי הִוָּדְעִי
(Jer. 31, 19) والثقيل וה' הוֹדִיעַנִי (Jer. 11, 18) ואתה לא
הוֹדַעְתַּנִי (Ex. 33, 12) הוֹדַעְתָּ בעמים עזך (Ps. 77, 15)

---

a) A אלמנדגמה.

הוֹדִיעוּ בעמים עלילותיו (Ps. 105, 1) הוֹדַע את ירושלים (Ez. 16, 2) وقد نطق بالياء فى موضع الهاء ואת הנערים יוֹדַעְתִּי (I Sam. 21, 3) مثل הוֹדַעְתִּי والاحسن عندى ان يكون פוֹעַלְתִּי مثل שׁוֹפַטְתִּי לִמְשׁוֹפְטִי אתחנן (Job 9, 15) وفى الاصل معنى اخر וַיּוֹדַע בהם את אנשי סכות (Jud. 8, 16)

יהב השלך על ה׳ יְהָבְךָ (Ps. 55, 23) فعل ماضى مثل יְדָעֲךָ والامر הַב مثل דַּע وقد يمكن ان يكون יהבך اسما لا فعلا

יזע לא יחגרו בַּיָּזַע (Ez. 44, 18) وقد جاء المصدر بلا ياء בְּזֵעַת אפך (Gen. 3, 19) مثل דֵּעָה من ידע יְשֵׁנָה من ישן

יחם יַחַם יַחֲמְתִּי איחם יֶחֱמַתְנִי אמי (Ps. 51, 7) פְּעַלְתַּנִי على زنة מדוע אֶחֱרוּ (Jud. 5, 28) والمصدر בעת יַחֵם הצאן (Gen. 31, 10) مثل למען טַהֵר את הארץ (Ez. 39, 12) לְיַחֲמֶנָּה במקלות (Gen. 30, 41) على زنة לְטַהֲרֶנָּה وفى هذا الاصل فعل خفيف וַיֶּחֱמוּ הצאן (ibid. 39) וַיִּפְעֲלוּ וַיֵּחַמְנָה בבאן לשתות (ibid. 38) וַיִּפְעַלְנָה وكان الوجه וַתֵּיחַמְנָה مثل וַתִּשְׁלַחְנָה וַתִּכְרַעְנָה ولكنى قد وجدت مثله וַיִּשַּׁרְנָה הפרות (I Sam. 6, 12) מגוי יַעֲמֹדְנָה (Dan. 8, 22) واعلم انى لم اجد فى المستقبل من الفعل

الثقيل الذى على زنة פִּעֵל او פֻּעַל a) مشدّد العين او غير مشدّد الّا مفتوح الفاء ابدا او مضموم الفاء بקמץ גדול فى الغير مشدّد العين فلذلك قلت ان ויחמו הצאן ויחמנה فعل خفيف لان الياء الشديدة التى هى فاء الفعل ليست مفتوحة ولا مضمومة بקמץ גדול הַנֵּחָמִים באלים (Jes. 57, 5) הַנִּפְעָלִים بين النون والحاء فاء الفعل יחל וְיִחֲלוּ לְקַיֵּם דבר (Ez. 13, 6) יִחַלְנוּ לָךְ (Ps. 33, 22) على زنة וְטִהֲרוּ וטִהַרְנוּ وهو فعل ثقيل الياء فاء الفعل والمستقبل ולא יְיַחֵל לִבְנֵי אדם (Mich. 5, 6) הן יקטלני לא אֲיַחֵל (Job 13, 15) וַיָּחֶל עוד (Gen. 8, 10) ياء الغائب فى ויחל עוד مندغمة فى الياء التى هى فاء الفعل على ما فسرت فى גוער בים וַיַּבְּשֵׁהוּ b) (Nah. 1, 4) لانه יְיַחֵל فاذا زدنا واو العطف المفتوحة سكنت الياء الاولى واندغمت فى الثانية وانّما صار اللحن فى الياء من اجل עוד على عادة مصلحى الالحان من نقلهم اللحن الى اوّل الكلمة اذا وَالِيها كلمة صغيرة واما וַיִּיָּחֶל עוד c) (Gen. 8, 12) فهو انفعال مثل וַיִּבָּרֶת هذا جواب من سأل عن وزن וַיָּחֶל עוד وفى هذا الاصل نوع اخر من الفعل الثقيل ردّت فيه

---

a) B פִּעֵל كما שֵׁרֵת פֻּעַל كما בֵּרַךְ פֻּעַל كما שֻׁבַּר.

b) Sub יבש, p. ٤٣. c) Cf. Ganah, Opuscules (ed. Derenbourg) etc., p. 365.

الياء واوا لينة הן הוֹחַלְתִּי לְדִבְרֵיכֶם (Job 32, 11) מַה אוֹחִיל לַה׳ עוֹד (II Reg. 6, 33) וַיּוֹחֶל שִׁבְעַת יָמִים (I Sam. 13, 8) הוֹחִילִי לֵאלֹהִים (Ps. 42, 12) والاسم תּוֹחֶלֶת

الواو فاء الفعل

יטב יָטַב יָטַבְתִּי וְתִיטַב לַה׳ מִשּׁוֹר פָּר (Ps. 69, 32) וַתִּיטַב הַנַּעֲרָה בְעֵינָיו (Esth. 2, 9) וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר (Deut. 1, 23) וַיִּיטְבוּ דִבְרֵיהֶם (Gen. 34, 18) الساكن اللين الذى بين الياء والطاء فى וייטבו هو فاء الفعل ولذلك وقفت الياء ووزنه וַיִּשְׁמְרוּ وفى الاصل فعل ثقيل مُعْدًا הֵיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ (Deut. 18,17) הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת (Jer. 1,12) والمستقبل הֲלֹא דְבָרַי יֵיטִיבוּ (Mich. 2, 7) מַה תֵּיטִיבִי ייטיבו תיטיבי باظهار الياء وفتح الزوايد قبلها مثل יַשְׁלִיכוּ תַּשְׁלִיכוּ ولكنهم رأوا لين الياء وتحريك ما قبلها بالצֵרי اخفّ عليهم والفاعل מֵיטִיב הֵמָּה מֵיטִיבִים אֶת לִבָּם (Jud. 19, 22) ولو لم تكن الياء اصليّة[a] لقال מְטִיבִים مثل מְרִיקִים מְשִׁיבִים وغيرهما مما ليس فى اوّله ياء מֵיטַב שָׂדֵהוּ (Ex. 22, 4) מִפְעַל من هذا الاصل مثل מִבְחַר واما מַה־טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ (Num. 24, 5) הֱטִיבוֹתָ כִּי הָיָה עִם לְבָבְךָ (II Chr. 6, 8) טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים (Ecc. 7, 26) הַטּוֹבָה הִיא

---

a) B اصلا.

אם רעה (Num. 13, 19) فاصل اخر من الافعال التى عينها
حرف لين

יכל الماضى من هذا الاصل جاء على بنية פָּעוֹל
ולא יָכֹל יוסף להתאפק (Gen. 45, 1) ומה יָכֹלְתִּי עשות
ככם (Jud. 8, 3) مثل יְקוֹשְׁתִּי יָגוֹרְתִּי קָטוֹנְתִּי وقد يسقطون
واو المدّ استخفافا وادراجا للكلام ويحركون ما
قبلها بקמץ חטף للدلالة على الواو الساقطة فيقولون
וְיָכָלְתָּ עמוד (Ex. 18, 23) פן יאמר אויבי יְכָלְתִּיו (Ps. 13, 5)
كما اسقطوها ايضا من יכלו ויכלה ולא יָכְלוּ לעשות
הפסח (Num. 9, 6) ולא יָכְלָה עוד הַצְּפִינוֹ (Ex. 2, 3) فى
الادراج والاتّصال استثقالا لها واما فى الوقف وقطع الكلام
فيردّون الواو להוציא את הכינים ולא יָכֹלוּ (Ex. 8, 14)
وهو القياس فى יָכוֹלָה والمستقبل بردّ الياء واوا ساكنة
لينة مضموما ما قبلها بالשרק للفرق بينه وبين المستقبل
من אכל المضموم بالחלם לא תוּכַל לזבוח את הפסח
(Deut. 16, 5) אוּכַל לו (I Sam. 17, 9) כאשר יוּכְלוּן שאת
(Gen. 44, 1) לא תוּכְלִי כפרה (Jes. 47, 11) والاسم יְכֹלֶת
ה׳ (Num. 14, 16)

ילד לא חלתי ולא יָלַדְתִּי (Jes. 23, 4) מה יֵלֶד יום
(Pr. 27, 1) גם כי יֵלֵדוּן (Hos. 9, 16) בעצב תֵּלְדִי בנים
(Gen. 3, 16) الساكن اللين الذى بعد الزوايد هو فاء

الفعل والفاعل יוֹלֵד חכם (Pr. 23, 24) יוֹלֵד כסיל (Pr. 17, 21) הרה וְיוֹלֶדֶת יחדו (Jer. 31, 7) واما הנך הרה וְיוֹלַדְתְּ בן (Gen. 16, 11) ففيه من بنية יוֹלֶדֶת وָיָלַדְתְּ على ما اجازته اللغة من تركيب كلمة واحدة من بنيتين فى اصل واحد وكذلك מִשְׁתַּחֲוִיתֶם קדמה (Ez. 8, 16) مبنى من משתחוים والשתחויתם وעתידותיהם שׁוֹסֵתִי (Jes. 10, 13) مبنى من שׁוֹסֶה وשָׁסִיתִי בִּעוּתֶיךָ צִמְּתוּתֻנִי (Ps. 88, 17) من צִמְּתוּ وצִמַּתְתֻּנִי لانك تقول צמת צִמַּתְתָּ باظهار التاء التى هى لام الفعل على الاصل او צִמַּתָּ بادغامها فى تاء الفاعل فاذا اردت منها פְּעַלְתּוּנִי قلت צִמַּתְתּוּנִי او צִמַּתּוּנִי بالاظهار او بالادغام لان פְּעַלְתּוּנִי פעלתונו جايز فى لغة العبرانيّة مثل צמתוני ולמה הֶעֱלִיתֻנוּ ממצרים (Num. 20, 5) فوجدت فى צמתותוני [طرفين الطرف الاوّل[a]] צמתו والطرف الاخر من צמתתוני فقلت انه مركّب من צמתו وצמתתוני وكذلك שׁוֹכַנְתְּ על מים רבים (Jer. 51, 13) مركّب من שׁוֹכֶנֶת وשָׁכַנְתְּ وكذلك יוֹשַׁבְתְּ בלבנון (ib. 22, 23) مبنى من יוֹשֶׁבֶת وיָשַׁבְתְּ מְקוּנַּנְתְּ בארזים (ib.) مبنى من מְקוּנֶּנֶת وקוּנַּנְתְּ وهذه الالفاظ شاذة غريبة لا يقاس علهيا ويمكن ان يكون הנך הרה וְיוֹלַדְתְּ בן وשוכנת על מים

---

a) B.

רבים ויושבת בלבנון فعلا ماضيا مؤنّثا على مثال פּוֹעַלְתְּ
من ضرب שופטתי לִמְשׁוֹפְטִי אתחנן (Job 9,15) كما ذكرت
في ואת הנערים יוֹדַעְתִּי (I Sam. 21, 3) *a* وكذلك שׁוֹסַתִּי
פּוֹעַלְתִּי الّا ان لام الفعل لينة والامر من هذا الاصل לֵד
مثل שֵׁב او יְלַד على الاصل وفي الاصل فعل ثقيل יִלֵּד
יִלַּדְתִּי אֲיַלֵּד מְיַלֵּד ותקח הַמְיַלֶּדֶת (Gen. 35, 28) לַמְיַלְּדוֹת
העבריות (Ex. 1, 15) والامر יַלֵּד وكذلك المصدر واستعمل
ايضا في هذا الاصل نوع اخر من الثقيل ردّت فيه الياء
واوا لينة וְהוֹלִיד בן (Ecc. 5, 13) אשר הוֹלִידוּ בארצכם
(Lev. 25, 45) אם אני הַמּוֹלִיד (Jes. 66, 9) والامر הוֹלֵד او
הוֹלִיד وكذلك المصدر والاسم جاء بياء בעוד הַיֶּלֶד חי
(II Sam.12, 22) وجاء بواو אין לה וָלָד (Gen. 11, 30) على
زنة חָכָם רשע כל הבן הַיִּלּוֹד (Ex. 1, 22) مثل הַגִּבּוֹר
הַשִּׁפּוֹר واما שמע לאביך זה יְלָדֶךָ (Pr. 23, 22) ففعل
خفيف ماض منفصل ولو اتّصل لقيل יְלָדְךָ والانفعال
נוֹלַד נוּלְּדוּ לְהָרָפָא (I Chr. 20, 8) אִוָּלֶד בו (Job 3, 3) وقد
ادغمت الواو التي في נולד في اللام فاشتدّت אלה נוּלְּדוּ
לו (I Chr. 3, 5) وحرك ما قبل الواو بالשרק لان ذلك اخفّ
في هذه الكلمة

---

a) Cf. s. ידע.

ילל עד אגלים יִלְלָתָהּ ובאר אלים יִלְלָתָהּ (Jes. 15, 8)
وفى هذا الاصل فعل ثقيل והֵילִילוּ שירות היכל
(Am. 8, 3) וְהֵלִיל כל ישב הארץ (Jer. 47, 2) הֵילֵל ברוש
(Zach. 11, 2) הֵילִילוּ כל אלוני בשן (ib) الماضى والامر على
لفظ واحد وكذلك הֵיטִיב ماض وהֵיטִיב امر היטיבו אשר
דברו (Deut. 18, 17) ماض הֵיטִיבוּ דרכיכם (Jer. 7, 3) امر
والمستقبل بلين الياء الاصليّة وبحركتها وأمّا بلينها לכן
יְיֵלִיל מואב (Jes. 16. 7) وبحركتها ומשבר רוח תְּיֵלִילוּ
(ib. 65, 14) وكذلك לא יֵיטִיב ה׳ ולא ירע (Zeph. 1, 12)
بلين الياء ואלמנה לא יְיֵטִיב (Job 24, 21) بحركتها
وكذلك יֵדַע بلين الياء וגבוה ממרחק יְיֵדָע (Ps. 138, 6)
بحركتها

ימן אם השמאל וְאֵימִינָה (Gen. 13, 9) الياء الاولى اصل *a*
מֵיְמִינִים ומשמאילים (I Chr. 12, 2) وقد ردّت الياء الفا
فى كلمة واحدة כי תַאֲמִינוּ וכי תשמאילו (Jes. 30, 21)
والوجه תימינו والامر התאחדי הֵימִינִי (Ez. 21, 21) والنسبة
הַיְמָנִי הַיְמָנִית وكان القياس הַיְמִינִי הַיְמִנִית ولكن جعل
فرق بينه وبين النسبة الى בִנימין واعلم ان בנימין كلمتان
בן ימין جعل منهما اسما واحدا والدليل على ذلك انهم

---

a) A اصلية.

رُبّما كتبوها a كلمتين مثل ויהי איש מִבֶּן יָמִין (I Sam. 9, 1)
المكتوب كلمتين والمقروء واحدة وايضا انهم اذا نسبوا
اليها اسقطوا בן ونسبوا الى ימין قال איש יְמִינִי (II Sam.20,1)
وربّما نسبوا الى الاسم كلّه فقالوا לַבֶּנְיְמִינִי (I Chr. 27, 12)

ינק וְיָנַקְתְּ חלב גוים (Jes. 60, 16) ראש פתנים יִינָק
(Job 20, 16) יוֹנֵק יָנִיק مثل פָּלִיט את ראש יְנִיקוֹתָיו
(Ez.17,4) الثقيل היניק הינקתי יֵינִיק וַיֵּנִיקֵהוּ דבש מסלע
(Deut. 32, 13) וְתֵינִיק לך את הילד (Ex. 2, 7) וְהֵינִקִיהוּ לי
(Ex. 2, 9) מֵינֶקֶת רבקה (Gen. 35, 8)

יסד יָסַד ארץ על מכוניה (Ps. 104, 5) על מים יְסָדָהּ
(Ps. 24, 2) איסוד ייסוד مثل לא יִיצוֹק עליו (Num. 5, 15)
יוסד والاسم יְסוֹד המזבח (Ex. 29, 12) وقد جاء الاسم
بواو لينة מוּסָד מוּסָּד الاوّل الخفيف اسم والثانى المشدّد
السين لاندغام فاء الفعل فيها مفعول ويجوز ان يكون
المفعول ايضا خفيف بلا اندغام والثقيل יִסַּדְתָּ עז למען
צורריך (Ps. 8, 3) ידי זרבבל יִסְּדוּ (Zach. 4, 9) בבכורו
יְיַסְּדֶנָּה (Jos. 6, 26) والانفعال נוֹסַד יִוָּסֵד ومعنى ثانى فى
الانفعال ורוזנים נוֹסְדוּ יחד (Ps. 2, 2) בְּהִוָּסְדָם יחד עלי
(Ps. 31, 14)

---

a) A كتبوه.

יסף ולא יָסַף עוד לדעתה (Gen. 38, 26) ולא יָסְפָה שוב
אליו עוד (ib. 8, 12) ייסוף والفاعل יוֹסֵף אם יוֹסְפִים
אנחנו (Deut. 5, 22) وقد جاء الفاعل على بنية פועיל הנני
יוֹסִיף להפליא (Jes. 29, 14) ونظيره אתה תּוֹמִיךְ גורלי
(Ps. 16, 5) لانه من תָּמַךְ יתמוך والثقيل ולא הוֹסִיפוּ בני
ישראל[a] לא אוֹסֵף אהבתם (Hos. 9, 15) יוֹסֵף ה׳ לי
בן אחר (Gen. 30, 24) وقد كتبت الواو الفا לא תֹאסִיפוּן
לתת תבן לעם (Ex. 5, 7) וַיּוֹסֶף שאול (I Sam. 19, 21)
אל תּוֹסְףְּ על דבריו (Pr. 30, 6) اسقطت حركة السين من
תוסף استخفافا وادراجا للكلام

יסר יָסַר יסרתי איסר יוֹסֵר לץ (Pr. 9, 7) والاسم بواو
ساكنة מוּסַר ה׳ (Deut.11,2) מוּסַר אביך (Pr. 13, 1) والثقيل
יִסַּר יִסְּרַנִּי[b] יה (Ps. 118, 18) וְיִסַּרְתִּי אתכם (Lev. 26, 28)
כאשר יְיַסֵּר איש את בנו [כן] ה׳ אלהיך מְיַסְּרֶךָּ (Deut.8,5)
ויספתי לְיַסְּרָה אתכם (Lev. 26, 18) הרוב עם שדי יִסּוֹר
(Job 40,2) والانفعال נוסר בדברים לא יִוָּסֶר עבד (Pr. 29, 19)
הִוָּסְרִי ירושלים (Jer. 6, 8) وفى الاصل معنى ثانى אַיְסִירֵם
כשמע לעדתם (Hos. 7, 12) على زنة אשליכם وتقلب

---

a) Wrong quotation. Ibn Esra and Gikatilia have ולא הוסיף עוד מלך מצרים (II Reg. 24, 7).

b) Cf. Ganaḥ, Opuscules, p. 320.

ايضا واوا ساكنة וּמוֹסְרוֹת ערוד (Job 39, 5) מוּסַר מלכים פִּתֵּחַ (Job 12, 18) מוֹסֵרוֹת וּמוֹטוֹת (Jer. 27, 2) واما בְּמָסוֹרֶת הברית (Ez. 20, 37) فاحسبه من וְאָסְרָה אִסָּר (Num. 30, 4) ولكن الالف لانت بين الميم والسين وسقطت من الخطّ واصله בְּמַאֲסוֹרֶת مثل מַחֲגוֹרֶת

יעט מעיל צדקה יְעָטָנִי (Jes. 61, 10) مثل שְׁמָרַנִי אִיעַט יוֹעֵט وليس هو من עֹטֶה אור (Ps. 104, 2) كما ظنّ قوم

יעד מן הַמּוֹעֵד אשר יְעָדוֹ (II Sam. 20, 5) אשר לא יְעָדָהּ (Ex. 21, 8) ואם לבנו יִיעָדֶנָּה (ib. 9) والانفعال נוֹעַד וְנוֹדַעְתִּי שמה לבני ישראל (Ex. 29, 43) כי הנה המלכים נוֹעֲדוּ (Ps. 48, 5) אשר אִוָּעֵד לך (Ex. 30, 6) ومعنى اخر فى الاصل הוֹעִיד יוֹעִיד כי מי כמוני ומי יוֹעִידֶנִּי (Jer. 49, 19) ואם למשפט מי יוֹעִידֵנִי (Job 9, 19)

יעל הוֹעִיל הוֹעַלְתִּי מה הוֹעִיל (Hab. 2, 18) ואין בם מוֹעִיל (Jer. 16, 19)

יעף יָעַפְתִּי לא יִיעַף ולא ייגע (Jes.40,28) וְיִיעֲפוּ נערים (ib. 30) לשתות הַיָּעֵף במדבר (II Sam. 16, 2)

יעץ יעצתי כי ה׳ צבאות יָעָץ (Jes. 14, 27) כי יָעַצְתִּי (II Sam. 17, 11) אשר יְעָצָנִי (Ps. 16, 7) לכה אִיעָצְךָ (Num. 24, 14) יֹעֵץ בליעל (Nah. 1, 11) والامر جاء على شاذ עוּצוּ עֵצָה ותפר (Jes. 8, 10) والوجه עֲצוּ او יַעֲצוּ على

الاصل والانفعال את מי נוֹעָץ (Jes. 40, 14) וַיִּוָּעַץ המלך
דוד (I Reg. 12, 6)

יפח̄ וִיפֵחַ חמס (Ps.27,12) תִּתְיַפֵּחַ תפרש כפיה (Jer.4,31)

יפע̄ וחללו יִפְעָתֶךָ (Ez. 28, 7) والثقيل הוֹפִיעַ מהר פארן
(Deut. 33, 2) ועל עצת רשעים הוֹפָעְתָּ (Job 10, 3)

יצא̄ יָצָאתִי יָצָאתָ לישע עמך (Hab. 3, 13) לֹא יֵצֵא
בצבא (Deut.24,5) יֵצְאוּ תֵּצְאוּ וּמִיצִיאֵי מֵעָיו (II Chr.32,21)
والثقيل بواو لينة הוציא יוציא والاسم למות תּוֹצָאוֹת
(Ps.68,21) כי לא מִמּוֹצָא וממערב (ib. 75, 7) ויכתב משה
את מוֹצָאֵיהֶם· (Num. 33, 2)

יצב̄ יִצֵּב יִצַּבְתִּי אֵיַצֵּב תֵּיַצֵּב والمصدر יַצֵּב גבולות
עמים (Deut. 32, 8) وفى الاصل ثقيل اخر جاء بادغام الياء
فى الصاد הִצִּיבוּ משחית (Jer. 5, 26) אתה הִצַּבְתָּ (Ps. 74,17)
דרך קשתו וַיַּצִּיבֵנִי (Thr. 3, 12) והנה מַצִּיב לו יד
(I Sam. 15, 12) الصاد شديدة لاندغام الياء فيها والانفعال
بالادغام ايضا נִצָּב לריב ה׳ (Jes. 3, 13) נִצְּבוּ כמו נד
(Ex. 15, 8) النون للانفعال والياء مندغمة فى الصاد ووزنه
נפעל נפעלו والافتعال ויבא ה׳ וַיִּתְיַצֵּב (I Sam. 3, 10)
וַיִּתְיַצֵּב מלאך ה׳ (Num. 22, 22) יִתְיַצְּבוּ מלכי הארץ
(Ps. 2, 2) וַתֵּתַצַּב אחותו (Ex. 2, 4) واعلم ان וַתֵּתַצַּב
וַתִּתְפָּעֵל الياء التى هى فاء الفعل مقدّمة على تاء الافتعال

ولذلك صارت تاء التانيث التى فى ותתצב محرّكة بالצרי لتدلّ على الياء التى بينها وبين تاء الافتعال ودخول تاء الافتعال فى الافعال على وجهين إمّا ان تكون مقدّمة على فاء الفعل او فاء الفعل مقدّمة عليها على قدر استسهال الكلمة واستثقالها فان كان فاء الفعل سينا او شينا او صادا فهى المقدّمة على التاء مثل וְיִסְתַּבֵּל הֶחָגָב (Ecc. 12, 5) וְיִשְׁתַּמֵּר חֻקּוֹת עָמְרִי (Mic. 6, 16) וּמַה־נִּצְטַדָּק (Gen. 44, 16) وهذه الطاء فى נצטדק هى التاء وانّما ابدلت طاء ليسهل الافصاح بالصاد التى قبلها الّا ان كلمة واحدة استثقلوا فيها تقديم الشين على التاء *a* وهى וְהִתְשׁוֹטַטְנָה בַּגְּדֵרוֹת (Jer. 49, 3) وانّما استثقلوا ذلك لانّ فى هذه الكلمة لِئَلّا تلتقى التاء مع الطايين فيثقل ذلك لانّ مخرج الطاء من الفمّ قريب من مخرج التاء وإن كان فاء الفعل من سائر الحروف سوا هذه الثلثة تقدّمت التاء عليها مثل וָאֶתְנַפַּל (Deut. 9, 18) יִתְבָּרֵךְ (Jes. 65, 16) וְהִתְגַּדִּלְתִּי וְהִתְקַדִּשְׁתִּי (Ez. 38, 23) على هذا النظام اطّرد الباب لا تكون التاء الّا مقدّمة على فاء الفعل ما لم تكون الفاء سينا او شينا او صادا الّا ותתצב אחותו فانّ فاء الفعل مقدّمة عليها وهى الياء اللينة التى قبلها ذلك

---

a) A אלטא.

لاستخفافهم الكلمة واستثقالهم النطق بها مع تقدّم الياء فقد بان ان ותתצב ותתפעל الياء بين التاءين في اللفظ لانّ تاء التانيث محرّكة بالצרי الدالّ على الساكن بعدها ותתצב ותפתעל ותתיצב ותתפעל

יצק וְיָצַק עליה (Num. 5, 15) לֹא יִצֹק עליה (Lev. 2, 1) וְיִצְקוּ עַל הָעוֹלָה (I Reg. 18, 34) موقّف الياء وقد جاء المستقبل بإدغام الياء في الصاد כי אֶצָּק מים על צמא (Jes. 44, 3) والامر جاء على الاصل וגם יְצֹק בו מים (Ez. 24, 3) وعلى غير الاصل צַק לעם ויאכלו (II Reg. 4, 41) יְצוּקִים בִּיצֻקָתוֹ (I Reg. 7, 24) הוּצַק חן בשפתותיך (Ps. 45, 3) رجعت فيه الياء واوا لانضمام ما قبلها ووزنه הָשְׁלַךְ הָשְׁכַּב وفي الاصل فعل ثقيل הוֹצִיק יוֹצִיק מוֹצִיק מוצקת הם מגישים אליה והיא מוֹצָקֶת (II Reg. 4, 5)

יצר אשר יָצָר (Gen. 2, 8) עם זו יָצַרְתִּי לי (Jes. 43, 21) וַיִּיצֶר ה' אלהים (Gen. 2, 7) وقد جاء بالادغام בטרם אֶצָּרְךָ בבטן (Jer. 1, 5) ובמקבות יִצְּרֵהוּ (Jes. 44, 12) والوزن אֶשְׁמָרְךָ יִשְׁמְרֵהוּ וִיצֻרַי כצל כלם (Job 17, 7) والانفعال לפני לא נוצר אל (Jes. 43, 10) אֶוָּצֵר יִוָּצֵר

יקד יקד יָקַדְתִּי וַתִּיקַד עד שאול תחתית (Deut. 32, 22) יֵקַד יְקוֹד כִּיקוֹד אש (Jes. 10, 16) יִפְעַל פְּעוֹל כִּפְעוֹל כְּמוֹקֵד נחרו (Ps. 102, 4) על מוֹקְדָה (Lev. 6, 2) الياء التي

فى ותיקד יקד יקוד כיקוד انقلبت واوا لينة فى מוקד ومוקדה

יקע لم يأتنا من هذا الاصل الّا الفعل الثقيل الذى تنقلب فيه الياء واوا וְהוֹקַעֲנוּם לה׳ (II Sam. 21, 6) וַיּוֹקִיעֻם בהר (ib. 9) וְהוֹקַע אתם לה׳ (Num. 25, 4)

יקץ יקץ יקצתי וַיִּיקַץ יעקב משנתו (Gen. 28, 16) וַיִּיקֶץ נח מיינו (Gen. 9, 24) וְיִקְצוּ מזעזעיך (Hab. 2, 7) الياء فى וייקצו موقّفة دالّة على ان بعدها ياء ساكنة فهى فاء الفعل واما לא הֵקִיץ הנער (II Reg. 4, 31) העירה וְהָקִיצָה (Ps. 55, 23) וַהֲקִיצוֹתָ (Pr. 6, 22) הֱקִיצוֹתִי ואראה (Jer. 31, 25) فاصل اخر

יקר מה יָּקָר חסדך (Ps. 36, 8) מאשר יָקַרְתָּ בעיני (Jes. 43, 4) ולי מה יָּקְרוּ רעיך (Ps. 139, 17) תִּיקַר נא נפשי (II Reg. 1, 13) תִּפְעַל וְיֵיקַר דמם (Ps. 72, 14) וְיֵקַר פדיון נפשם (ib. 49, 9) וְיִפְעַל والصفة יָקָר מחכמה ומכבוד (Ecc. 10, 1) וירח יָקָר הולך (Job 31, 26) קמץ على زنة חָכָם רָשָׁע فان أَصَفْتَه كانت القاف פתוחה יְקַר רוח (Pr. 17, 27) مثل חֲכַם לב (Job 9, 4) والاسم אדר הַיְקָר (Zach. 11, 13) קמץ وان أضفته كان פתח ואת יְקַר (sic!) תפארת (Esth. 1, 4) وفى هذا الاصل فعل ثقيل معدا הוֹקִיר יוֹקִיר אוֹקִיר אנוש (Jes. 13, 12) הוֹקַר רגליך (Pr. 25, 17)

יקש יקוש יָקוֹשְׁתִּי לָךְ (Jer. 50, 24) פָּעוּלְתִּי مثل קָטוֹנְתִּי שָׁכוּלְתִּי יָכוֹלְתִּי יוּקָשִׁים בני האדם (Ecc. 9,12) פוּעָלִים جاء على معنى פְּעוּלִים مثل כשך יְקוּשִׁים (Jer. 5, 26) الذى جاء على معنى פְּעוּלִים والانفعال נוֹקַשְׁתָּ באמרי פיך (Pr. 6, 2) וְנוֹקְשׁוּ ונלכדו (Jes. 28, 13) פֶּן תִּוָּקֵשׁ בו (Deut. 7, 25) הִוָּקֵשׁ امر ومصدر כי מוֹקֵשׁ הוא לך (ib. 16) الواو اصل مثل מוֹעֵד

ירא ולא יָרֵא אלהים (Deut. 25, 18) כי יָרְאוּ המילדות (Ex. 1, 21) כי יָרֵאָה (Gen. 18, 15) כי לא יָרֵאנוּ את ה׳ (Hos. 10, 3) والمستقبل וַיִּירָא ויאמר (Gen. 28, 17) וָאִירָא כי ערום אנכי (ib. 3, 10) وكذلك וַיִּירְאוּ מגשת אליו (Ex. 34, 30) ופן ירך לבבכם וְתִירְאוּ (Jer. 51, 46) וְתִפְעֲלוּ יִירְאוּ מה׳ (Ps. 33, 8) יִפְעֲלוּ لان الزوايد موقّفة ومن لم يوقّفها جهل طريق الحقّ وموضع الصواب וַתִּירֶאןָ המילדות (Ex. 1, 17) וַתִּפְעַלְנָה ولكن اختلفت الحركة للسين الالف לֵירֹא מפני דוד*a* (I Sam. 18, 29) לִפְעוֹל*b* مثل לִשְׁמוֹר الياء بعد اللام هى فاء الفعل والاسم יִרְאָה ורעד (Ps. 55, 6) والامر יְרָא את ה׳ בני ומלך (Pr. 3, 7) واما יְראוּ את ה׳ קדושיו (Ps. 34, 10) فالالف ساقطة من اللفظ استخفافا

---

a) A erroneously שאול.

b) From המילדות till לפעול added on margin of B; apparently copied from A.

ثابتة فى الخطّ لانّها الاصل والاصل فيه יִרְאוּ بتحريك
الالف مثل שִׁמְרוּ אִמְרוּ واحسب ان اسقاط هذه الالف
من اللفظ هو لئلّا يشتبه בּ֫יִרְאוּ الذى هو من الرُّوية
וּמוֹרַאֲכֶם וחתכם (Gen. 9, 2) יובילו שי לַמּורא (Ps. 76, 12)
ואת מוֹרָאוֹ לא תיראו (Jes. 8, 12) الواو فيها بدل من
الياء والانفعال וְנוֹרָא מאד (Joel 2, 11) נוֹרָאוֹת בצדק
תעננו (Ps. 65, 6) למען תִּוָּרֵא (Ps. 130, 4) وفى الاصل فعل
ثقيل مَعْدًا יֵרֵא مثل גֵּרֵשׁ او مثل שִׁבֵּר لانّ اصله التشديد
لولا الراء כי יֵרְאוּנִי העם (II Sam. 14, 15) مثل גֵּרְשׁוּנִי او
שִׁבְּרוּנִי والمستقبل אֲיָרֵא יְיָרֵא والامر יָרֵא مثل גָּרֵשׁ
والفاعل מְיָרֵא مثل מְגָרֵשׁ כי כולם מְיָרְאִים אותנו
(Neh. 6, 9) والمصدر יָרֵא مثل الامر לְיָרְאָם ולבהלם
(II Chr. 32, 18)

ירד וְיָרַדְתִּי ודברתי עמך שם (Num.11,17) יָרוֹד יָרַדְנוּ
בתחלה (Gen. 43, 20) والمستقبل بلين الياء אנכי אֵרֵד
עמך (ibid. 46, 4) נֵרְדָה אֵרְדָה יֵרְדוּ الزوايد موقّفة للساكن
اللين كما ذكرت وقد ذهبت الياء فى الامر مع كثرة الاستعمال
רֵד ויכום בַּמּוֹרָד (Jos.7,5) הם בְּמוֹרַד בית חורון (ib.10,11)
الواو بدل من الياء والثقيل וְהוֹרַדְתֶּם את אבי (Gen.45,13)
הוֹרַדְנוּ בידנו (Gen. 43, 22) יוֹרִידוּ אותו (Num. 1, 51)
וַיּוֹרֶד כנהרות מים (Ps. 78, 16)

ירע יָרַעְתִּי נפשו יָרְעָה לו (Jes. 15, 4) אִירַע תֵּירָע

ירק יָרַקְתִּי יָרוֹק יָרַק בפויה (Num.12,14) וְיָרְקָה בפניו

(Deut.25,9) אִירַק יִירַק יוֹרֵק واما וכי יָרוֹק הזב (Lev.15,8)

מכלמות וָרוֹק (Jes. 50, 6) עד בלעי רֻקִּי (Job 7, 19)

לא חשבו רק (ib. 30, 10) فاصل اخر *a*

ירש יָרַשְׁתִּי וְיָרַשׁ ישראל את יוֹרְשָׁיו (Jer.49,2) וִירַשְׁנוּ

אותה (Num. 13, 30) וִירִשְׁתָּהּ וישבתה בה (Deut. 17, 14)

כי לא יִירַשׁ אותו (Gen. 21,10) תִּירַשׁ וַיִּירְשׁוּ את ארצו

(Num. 21, 35) وجاء الامر على اصله ים ודרום יְרָשָׁה

(Deut. 33, 23) الهاء مزيدة وهو على زنة העמק שְׁאָלָה

(Jes. 7, 11) وعلى غير اصله עלה רֵשׁ (Deut. 1, 21) والاسم

מוֹרָשָׁה קהלת יעקב (Deut.33,4) את מוֹרָשֵׁיהֶם (Obad 1,17)

לְמוֹרַשׁ קפוד (Jes. 14, 23) الواو مبدلة من الياء والثقيل

הוריש יוריש את אשר יוֹרִישְׁךָ (Jud. 11, 24) וְתוֹרִישֵׁנִי

עונות נעורי (Job 13, 26) وفيه معنى اخر *b* ה׳ אלהיך

מוֹרִישׁ אותם (Deut. 18, 12) לְהוֹרִישׁ גוים גדולים

(Deut.4,38) ואם לא תוֹרִישׁוּ את יושבי הארץ (Num.33,55)

وثقيل اخر فى معنى اخر מוֹרִישׁ ומעשיר (I Sam. 2, 7)

פן אִוָּרֵשׁ וגנבתי (Pr. 30, 9)

ישב אברם יָשַׁב בארץ כנען (Gen. 13, 12) וְיָשַׁבְתָּ בארץ

---

a) i. e. רקק. *b*) A ثاني.

גשן (ib. 45, 10) والمستقبل بلين الياء كما ذكرت واسقاطها
من الخطّ استخفافا יֵשֵׁב עולם לפני אלהים (Ps. 61, 8)
יָשֹׁב אֵשֵׁב עם המלך (I Sam. 20, 5) יֵשְׁבוּ לכסא לך
(Ps. 132, 12) בסכות תֵּשְׁבוּ (Lev. 23, 42) הַיּוֹשְׁבִי בשמים
(Ps. 123, 1) وقيل أنّ כי אם שוב תֵּשְׁבוּ مقلوب الساكن
اللين الذى بعد التاء فى תשבו فاء انقلب a فى שוב
عينا والامر שֵׁב باسقاط الياء من اللفظ والخطّ معا
وانقلبت الياء واوا لينة فى ומושב בני ישראל (Ex. 12, 40)
בכל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם (ib. 12, 20) والانفعال ערים לא נוֹשָׁבוּ
(Jer. 22, 6) אל ארץ נוֹשָׁבֶת (Ex. 16, 35) יִוָּשֵׁב אֶוָּשֵׁב
وما لم يسمّ فاعله بواو لينة مبدلة من الياء لانضمام ما
قبلها הוּשַׁב וְהוּשַׁבְתֶּם לבדכם (Jes. 5, 8) والثقيل فى
الاصل הוֹשִׁיב וערים נשמות יושיבו (Jes. 54, 3) עוד
אוֹשִׁיבְךָ באהלים (Hos. 12, 10) אשר הוֹשִׁיבוּ נשים
נכריות (Ezr. 10,18) וַיּוֹשִׁיבֵם לנצח (Job 36, 7) כי בסכות
הוֹשַׁבְתִּי (Lev. 23, 43) מוֹשִׁיבִי עקרת הבית (Ps. 113, 9)
במיטב הארץ הוֹשֵׁב את אביך (Gen. 47, 6) ونوع اخر من
الفعل الثقيل יִשֵּׁב יִשַּׁבְתִּי וְיִשְּׁבוּ טירותיהם בך (Ez. 25, 4)
אֲיַשֵּׁב מְיַשֵּׁב מְיוּשָּׁב יַשֵּׁב

---

a) A فاء قيل. See Gikatilia's rendering (ed. Nutt, p. 31).

ישן יָשַׁנְתִּי אז ינוח לי (Job 3,13) וַיִּישָׁן ויחלם (Gen. 41, 5)
עורה למה תִישַׁן ה׳ (Ps. 44, 24) וְיָשְׁנוּ שְׁנַת עולם
(Jer.51,39) موقّف الياء אני יְשֵׁנָה ולבי ער (Cant. 5, 2) וַיִּקַץ
כְּיָשֵׁן אדני (Ps. 78, 65) ורבים מִיְּשֵׁנֵי אדמת־עפר יקיצו
(Dan.12,2) איננו מניח לו לִישׁוֹן (Ecc.5,11) على زنة לִשְׁמוֹר
לִשְׁבּוֹר وقد اسقطت الياء من الاسم כן יתן לידידו שֵׁנָא
(Ps. 127, 2) אל תאהב שֵׁנָה (Pr. 20, 13) والثقيل יִשֵּׁן
יִשַּׁנְתִּי אִישַׁן וַתְּיַשְּׁנֵהוּ על ברכיה (Jud.16,19) מְיַשֵּׁן מְיוּשַּׁן
وفى الاصل معنى اخر חדשים גם־יְשָׁנִים (Cant. 7, 14)
ואכלתם ישן [נוֹשָׁן] (Lev. 26, 10) والانفعال ואכלתם ישן
נוֹשָׁן (ib.) צרעת נוֹשֶׁנֶת הוא (Lev. 13, 11) וְנוֹשַׁנְתֶּם
בארץ (Deut. 4, 25) יִוָּשֵׁן אִוָּשֵׁן הִוָּשֵׁן

ישע יצאת לְיֵשַׁע [את] עמך (Hab. 3, 13) כי־כל־יִשְׁעִי
(II Sam. 23, 5) יְשׁוּעָה ישית (Jes. 26, 1) والثقيل بواو כי
הוֹשִׁיעַ ה׳ (Ps. 20, 7) יוֹשִׁיעַ ציון (Ps. 69, 36) הוֹשַׁע ה׳ את
עמך (Jer. 31, 6) הוֹשִׁיעֵנוּ ה׳ אלהינו (Ps. 106, 47) ויהי
להם לְמוֹשִׁיעַ (Jes. 63, 8) والانفعال بواو אין המלך נוֹשָׁע
ברב חיל (Ps. 33, 16) קמץ لانّه منفعل ישראל נוֹשַׁע בה׳
(Jes. 45, 17) פתח لانّه انفعل וממנה יִוָּשֵׁעַ (Jer. 30, 7)
בימיו תִּוָּשַׁע יהודה (ib.23,6) פנו אלי וְהִוָּשְׁעוּ (Jes.45,22)

ישר לאשר יָשַׁר בעיני (Jer. 27, 5) فتح لانّه ماضى ולא

יָשְׁרוּ בעיניו (I Reg.9,12) כי היא יָשְׁרָה בעיני (Jud. 14, 3) אולי יִישַׁר בעיני האלהים (Num. 23, 27) וַתִּישַׁר בעיני שמשון (Jud. 14, 7) יֹשֶׁר לבי אמרי (Job 33, 3) والصفة יָשָׁר מעגל צדיק תפלס (Jes. 26, 7) واذا أُضيف تغيّر وكان فتح ايضا ותועבת רשע יְשַׁר־דרך (Pr. 29, 26) והיה העקוב לְמִישׁוֹר (Jes. 40, 4) مفعول مثل מִבְחוֹר מִזְמוֹר מֵישָׁרִים מִפְעָלִים مثل מִשְׁפָּטִים والثقيل יִשֵּׁר עַלְכֵּן כל־פִּקּוּדֵי כל יִשָּׁרְתִּי (Ps.119,128) וַיְיַשְּׁרֵם למטה מערבה (II Chr. 32, 30) והדורים אֲיַשֵּׁר (Jes. 45, 2) יַשְּׁרוּ בערבה (ib. 40, 3) הַמְיַשְּׁרִים ארחותם (Pr. 9, 15) מְיֻשָּׁר על המחקה (I Reg. 6, 35) وأمّا וַיִּשַּׁרְנָה הפרות (I Sam. 6, 12) فيحتمل وجهين ان هو مشدّد الشين إمّا ان يكون فعلا خفيفا اندغمت الياء التى هى فاء الفعل فى الشين فاشتدّت لذلك على مذهب אֶצָּק־מים (Jes. 44, 3) אֶצָּרְךָ בבטן (Jer. 1, 5) وإمّا ان يكون فعلا ثقيلا على بنية וַיְפַעַלְנָה ولذلك اشتدّت الشين وياء المستقبل مندغمة فى الياء التى هى فاء الفعل وتكون شديدة ايضا لذلك والمعنى الاوّل اقواء لانّا لا نجد ויפעלנה بكسر الفاء بل بفتحها فافهم وثقيل اخر فى الاصل הֵישִׁיר הֵישַׁרְתִּי אַיְשֵׁר תישר יַישִׁירוּ נגדך (Pr. 4, 25) والامر הַיְשַׁר לפני דרכך (Ps. 5, 9) مثل כפך מעלי הַרְחַק (Job 13, 21)

יתר. יָתַר יָתַרְתִּי والصفة جاءت على زنة פּוֹעֵל وפָּעֵל مثل
שׁוֹכֵחַ وשָׁכֵחַ וְיוֹתֵר מֵהֵמָּה בְּנִי הִזָּהֵר (Ecc. 12, 12) וְיוֹתֵר
לְרֹאֵי הַשָּׁמֶשׁ (Ecc. 7, 11) יָתֵר מֵרֵעֵהוּ צַדִּיק (Pr. 12, 26)
والاسم יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז (Gen. 49, 3) שְׂפַת יֶתֶר (Pr. 17, 7)
מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם (Ecc. 1, 3) وقد جاء الاسم ايضا بواو
וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה (ib. 3, 19) واما פַּחַז כַּמַּיִם אַל
תּוֹתַר (Gen. 49, 4) فهو عندى فعل لم يسمّ فاعله وان كان
بالחלם ولم يكن بالשרק فقد علمت *a* ان الחלם والשרק
واحد فى بعض التصريف *b* وقد يمكن ان يكون ايضا אַל
תּוֹתַר فعلا ثقيلا مثل *c* זְכוֹר מִלְחָמָה אַל תּוֹסַף (Job 40,32)
ومعنى ثانى فى الاصل יתר יתרתי ייתר ואת הַיּוֹתֵר הֶחֱרַמְנוּ
(I Sam. 15, 15) والاسم יֶתֶר הַגָּזָם (Joel 1, 4) וּמִיֶּתֶר הַשֶּׁמֶן
(Lev. 14, 17) وفى هذا المعنى فعل ثقيل معدّا قلب فيه
الياء واوا لينة אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד (Ex. 10, 15) הוֹתִיר לָנוּ
שָׂרִיד (Jes. 1, 9) וַיּוֹתִירוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ (Ex. 16, 20) אָכוֹל
וְהוֹתֵר (II Reg. 4, 43) والانفعال וְלֹא נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ
(Num.26,65) וְהַנּוֹתָר בַּשֶּׁמֶן (Lev. 14, 18) וְאִם יִוָּתֵר מִבְּשַׂר
הַמִּלֻּאִים (Ex. 29, 34) לֹא יִוָּתֵר דָּבָר (II Reg. 20, 17) ✵

✵ تمّت المقالة الأولى بحمد اللّه وشكره ✵

---

a) B on margin has Hebr. gloss כגון אך אל שאול תּוּרָד (Jes. 14, 15) החלם והשרק שוין. *b*) B التصاريف. *c*) A עלי מתאל.

وهذه المقالة الثانية [من كتاب حروف اللين العبرانية *a*]

قال يحيى *b* قد مضى القول فى الافعال اللينة الفاء فاذكر فى هذه المقالة الافعال اللينة العين وابسّط قبل تأليفها شروحا (*sic!*) يوقّف بها على كنه ومدى غورها وبالله المستعان ❋

القول فى الافعال التى عينها حرف لين

[اعلم انه *c*] اذا ارادوا العبرانيون فعلا ماضيا خفيفا او صِفة من الافعال التى عينها حرف لين اسكنوا العين وجعلوها الفا لينة فى جلّ كلامهم على غير الاصل واسقطوها من الخطّ استخفافا فلا تكتب الّا على الشاذّ الغريب فقالوا והיה כי קָם הפלשתי (I Sam. 17, 48) זדים *d* קמו עלי (Ps. 86, 14) بين القاف *e* والميم ساكن لين هو عين الفعل واصله קָיַם لانّه من קִיַּם את (*sic*) דברי הפורים האלה (Est. 9,32) לְקַיֵּם את ימי הפורים *f* (Est. 9,31) وقد كتب هذا الساكن الذى هو عين الفعل على النادر فى וְקָאם שאון בעמיך (Hos. 10, 14) وكذلك צָדוּ צעדינו (Thren. 4, 18) צוד צָדוּנִי (ib. 3, 52) الساكن الذى بين الصاد وبين الدال فى اللفظ هو عين الفعل والاصل צָיְדוּ צָיְדוּנִי لانّه من צַיַּד

---

a) So B. *b*) B adds رضى الله عنه. *c*) So B. *d*) Mss. רבים confusing with Ps. 3, 2. *e*) Mss. אלקוף. *f*) A לְקַיֵּם דבר (Ez. 13, 6).

לרבים צַיָּדִים (Jer.16,16) وكذلك וְקָץ עליו העיט (Jes.18,6)
اصله קיץ لانّه من וְקַיִץ וחורף (Gen. 8, 22) وكذلك דָשׁ
חטים (I Chr. 21, 20) من והשיג לכם דַיִשׁ (Lev. 26, 5)
وكذلك דָן דָנוּ من והיה לה׳ לְדַיָּן (I Sam. 24, 15) وكذلك
שָׁטוּ העם ולקטו (Num. 11, 8) من אני שַׁיִט (Jes. 33, 21)
وكذلك القياس فى אשר שָׁר לה׳ (Ps. 7, 1) רָר בשרו
(Lev. 15, 3) רָשׁוּ ורעבו (Ps. 34, 11) כי שָׁת לי אלהים
(Gen. 4, 25) שָׁב הגלגלה (II Reg. 4, 38) وامثاله كثير جدّا
واعلم ان מֵת הילד (II Sam. 12, 18) من هذه الافعال
لانّه من מָוֶת וחיים (Pr.18,21) הַמָּוְתָה לחסידיו (Ps. 116, 15)
وبهذا الشرح سقط ظنُّ مَن ظَنَّ ان هذه الافعال الماضية
من حرفين وقد سقط هذا الساكن من اللفظ والخطّ
اذا قيل من هذه الافعال וּפָעַלְתִּי وكان معناه الاستقبال
مثل וְשַׁבְתִּי בשלום (Gen. 28, 21) וְגַלְתִּי בירושלים וְשַׂשְׂתִּי
בעמי (Jes. 65, 19) וּמַשְׁתִּי את עון הארץ (Zach. 3, 9) וְקַמְתִּי
על בית ירבעם (Am. 7, 9) ويسقط ايضا اذا قيل منها פְּעַלְתֶּם
והנה קַמְתֶּם תחת אבותיכם (Num. 32, 14) וְסַרְתֶּם מן
הדרך (Deut. 11, 28) מה־זה שַׁבְתֶּם (II Reg. 1, 5) وكذلك
كلّها واعلم ان اكثر ما تأتى الصفة من هذه الافعال فَعَلَى
لفظ ماضيها קָם صفة קָמִים עלי (Ps. 3, 2) وماضى והיה
כי קָם הפלשתי (I Sam. 17, 48) צָד صفة הוא הַצָּד ציד

(Gen. 27, 33) وماضى צוד צָדוּנִי (Thren. 3, 52) שָׂם اسم הנה
אנכי שָׂם את ירושלים (   ) وماضى אשר שָׂם ה׳ מבטחו
(Ps. 40, 5) שָׁב اسم הולך וָשָׁב (I Sam. 17, 15) وماضى והעם
לא שָׁב עד המכהו (Jes. 9, 12) רֵשׁ اسم רָשׁ (sic) עשה כף
רמיה (Pr. 10, 4) אחד עשיר ואחד רָשׁ (II Sam. 12, 1)
وماضى רָשׁוּ ורעבו (Ps. 34, 11) وكذلك מֵת صفة ובנך
הַמֵּת ובני החי (I Reg. 3, 22) وماضى כי מֵת הילד (II Sam. 12, 18)
هذه الاسماء وغيرها مما هو على بنيتها الاصل فيها
بتحريك العين اما على وزن פָּעַל او פָּעֵל او פִּעֵל المشدّدة
العين كيف ما كان المعنى واحسب ان اصل מֵת الماضى
والاسم מָוֶת بِצֵרִי تحت الواو مثل חָפֵץ יָבֵשׁ الذين هما
اسمان وماضيان فلمّا سكنت الواو اسقط קמצות الميم
وحركت بحركة الواو ليدلّ ذلك على اصله ولذلك فارقُ
اصحابه وكذلك القياس فى לֵץ كان اصله לָיֵץ وكذلك רֵק
وعֵר וזֵר וכֵן אם כֵּנִים אתם (Gen. 42, 19) ✻

باب [من هذه الافعال a]

اعلم ان المستقبل من هذه الافعال باسكان العين ايضا
ورَدّها واوا لينة مضمومة ما قبلها بالשרק على الاكثر
او بالחלם على الاقلّ يقال יָשׁוּב יָקוּם יָסוּר יָמוּת יָפוּץ

a) B.

יָמוּת ولا يكون ايضا الّا بساكن مزيد بعد الزوايد الاربعة تواطئا فيه واصطلاحا عليه هكذا نطق العبرانيون به والسبب الذى دعا الى التواطئ على زيادة هذا الساكن بعد الزوايد هو سكون عين الفعل الذى كان اصلها الحركة فلمّا لانت وسقطت حركتها نقصت بنية الكلمة فعوّضوها شيئا يكمل بنيتها وهو ذلك الساكن وازيد ذلك شرحا بان اقول ان اصل יָקוּם יקיום مثل יִשְׁמוֹר יִשְׁפּוֹט فاستثقلوا حركة الياء التى هى عين الفعل واسكنوها فلمّا اسكنوها اجتمع اربعة سواكن القاف *a* الياء وواو المدّ والميم وذلك ما لا ينطق به فى لغة العبرانيين فاسقطوا واو المدّ وحرّكوا القاف بضمّة الياء وجعلوا الياء واوا لانضمام ما قبلها فلمّا حرّكوا القاف الساكنة احتاجوا الى ساكن *b* يقوم مقامها فَاحْفَظْ هذا وقف عليه فانك لا تجد ساكنا مزيدا بعد الزوايد الا فى فعل سقط بعض حركاته مثل יקום الذى اصله יקיום ومثل יָשׁוּמּוּ יָסֹבּוּ التى اصلهما ישממו יסבבו او نقصت بعض اشباهه مثل יִכֶל בשרו מראי (Job 33, 21) יִצֶף ה׳ (Gen. 31, 49) וַיִּקֶן את חלקת השדה (ib. 33, 19) التى اصله יִכְלֶה יִצְפֶּה יִקְנֶה على ما سأشْرَحُ ولا يظنّ ظانّ ان هذه الواوات التى فى יקום וישוב וימות

---

a) Mss. אלקוף. *b*) B gloss. وهو الساكن الذى بعد الزوايد الاربعة.

واصحابها مزيدة للمدّ مثل الواوات التى فى יִשְׁמוֹר יִשְׁפּוֹט
יִזְכּוֹר لانّ واوات יקום ישוב וימות واصحابها ثابتة اذا
وصلنا الافعال بواو الجماعة كان الكلام متّصلا او منفصلا
مثل יָשׁוּבוּ יָקוּמוּ יָמוּתוּ יָסוּרוּ יָצוּמוּ وواوات יִשְׁמוֹר
וְיִשְׁפּוֹט וְיִזְכּוֹר واصحابها ساقطة اذا وصلناها بواو
الجماعة فى اتّصال الكلام وادراجه خاصّة مثل יִשְׁמְרוּ
יִשְׁפְּטוּ יִזְכְּרוּ فلا يجب ان يقاس الثابتة بالساقط فهذا
دليل قوىّ على ان الواوات التى فى יָשׁוּב יקום واصحابهما
ليست لَوَاحِقَ بل هى عينات الافعال واصلها كان التحريك
فاسكنت استخفافا فاذا اتّصلت هذه الافعال بالضمير
المفعول سقط الساكن الذى بعد الزوايد لانّه ليس اصلا
يقال יְצוּדֶנּוּ למדחפות (Ps. 140, 12) אל תְּצֻרֵם (Deut. 2, 19)
תְּרֹעֵם בשבט ברזל (Ps. 2, 9) אל תְּבוֹאֵנִי (Ps. 36, 12)
הוא יְשׁוּפְךָ (Gen. 3, 15) אֲשׁוּרֶנּוּ ולא קרוב (Num. 24,17)
וַיְכוּנֶנּוּ ברחם אחד (Job 31, 15) ראש וַתְּמוּגֵנוּ ביד עונינו
(Jes. 64, 6) وكذلك يسقط ايضا اذا زيدت عليها النون التى
يجيز العبرانيون زيادتها بعد واو الجماعة يقال יְמוּתוּן
יְשׁוּבוּן יְקוּמוּן יְרוּמוּן יְבוֹאוּ وكذلك جميعها واعلم انه
يجوز ان يقال יָשׁוּב بالשרק וְיָשֹׁב بالחלם وكذلك יָקוּם
וְיָקֹם יָמוּת וְיָמֹת ירום וירֹם ינום וינֹם لانّ الחלם
فى بعض التصريف يقوم مقام الשרק وكذلك الשרק يقوم

مقام الחלם فاذا زيد على יָשׁוּב וְקוּם וְמוּת التى هى بالחלם واصحابها واو العطف المفتوحة التى هى علامة للفعل الماضى اسقطت الواو التى هى عين الفعل فى ادراج الكلام استخفافا وبقى ما قبلها مضمومة بالקמץ ليكون دليلا على الواو الساقطة مثل ויגוע וַיָּמָת אברהם (Gen. 25,8) וַיָּקָץ מואב (Num. 22, 3) וַיָּקָם שדה עפרון (Gen. 23, 17) וַיָּשָׁב מימים (Jud. 14, 8) וַיָּגָר מואב (Num. 22, 3) وكذلك וַיָּנָם וַיָּעַף וַיָּפָג וַיָּצָם וַיָּרָם וַיָּרָץ וַיָּמָל على هذه الضمّة جرى *a* الباب كلّه الّا أن كان فاء الفعل عينا او حاء او راء او كان لامه عينا او حاء او راء فانّهم ربّما استثقلوا الضمّ فيما قبلها ففتحوها مثل וַיָּעַף דוד (II Sam. 21, 15) וַתַּחַשׁ על מרמה רגלי (Job 31, 5) וַתָּנַח התבה (Gen. 8, 4) וַיָּנַע לבבו (Jes. 7, 2) וַיָּצַר עליה (II Reg. 17, 5) וַיָּסַר אליה (Jud. 4, 18) וַיָּזַר את הגזה (ib. 6, 38) ومن قرأ شيئا منها بالفتح غير الالفاظ التى استثنى بها الكتاب للعلّة التى ذكرت فقد اخطاء فاذا قُطع الكلام وفصل مما بعده ردّت الواو التى هى عين الفعل وضمّ ما قبلها بالחלם كما كان قبل زيادة واو العطف عليه فيقال וַיָּמוּת וַיָּשׁוּב ויקוץ וינום וירום וימוג וירוץ واما ان اتّصلت بالمكنيات فلا

---

a) B اجرى.

تكون ابدا الّا بالواو فصل الكلام او لم يفصل مثل וַיָּקוּמוּ וַיָּשׁוּבוּ וַיָּנוּסוּ וַיָּרוּצוּ*

باب

واعلم ان الامر من هذه الافعال باسكان عينها التى هى واو وضمّ ما قبلها مثل المستقبل يقال מוּת שׁוּב קוּם חוּם רוּם גוּר רוּץ פוּץ فان قال قائل كما قلت ان الساكن المتوسّط فى שׁוּב وקוּם ونظيرهما عين الفعل لِمَ لا تقول ايضا ان الساكن المتوسّط فى לֵךְ وשֵׁב وרֵד ونُظَرَائها عين الفعل ولا تجعلها اوامر من افعال فاؤها ياء فاقول ان ليس فى לֵךְ وשֵׁב وרֵד ساكن متوسّط من اصل اللغة وانما هو مدّ باللحن الذى تقرأ به فاذا زال اللحن زال ذلك المدّ والدليل على ذلك من לֶךְ־לְךָ מארצך (Gen.12,1) וְלֶךְ־לְךָ אל ארץ המריה(ib.22,2) לֶךְ־נא אל הצאן (ib.27,9) קוּם עלה בית אל וְשֶׁב שם (ib. 35, 1) التى ليس فيها لحن ولا ساكن واما קוּם وשׁוּב وמוּת ونُظَرَائها فان الساكن المتوسّط فيها ثابت زال اللحن عنها او لم يزل ومما يدلّ ايضا دلالة قويّة على ان الساكن المتوسّط فى לֵךְ وשֵׁב وרֵד ليس اصلا فيها سقوطها اذا قيل منها לְכוּ שְׁבוּ רְדוּ فى اتّصال الكلام وان الساكن المتوسّط فى קוּם وשׁוּב وסוּר ونظرائها هو اصل فيها ثابتا*a* اذا

a) B ثباتة.

قيل منها קומו שובו סורו גורו צומו רוצו נודו נוסו فى الاتّصال والانفصال معا فهذا اوضح الدلايل على ان الواو فى קום واصحابه عين الفعل واللّه اعلم واما المفعول المأخوذ من هذه الافعال فقد جاءت منه كلم يسيرة تدلّ على غيرها وهى ساكنة الواو ايضا مضموم ما قبلها مثل الامر سوا סוּגָה בשושנים (Cant. 7, 3) ومعنى ثانى מדרכיו ישבע סוּג לב (Pr. 14, 14) כי מולים היו (Jos. 5, 5) וּבוּז משפחות יחתני (Job 31, 34) כל שה חום (Gen. 30, 32) כי על פי אבשלום היתה שׂוּמָה (II Sam. 13, 32) לוּטָה בשמלה (I Sam. 21, 10) פני הַלּוֹט הַלּוּט (Jes. 25, 7) الثانى פָּעוּל قياسا على ما بعده וְהַמַּסֵּכָה הַנְּסוּכָה (ib.) שן רועה ורגל מועדת (Pr. 25, 19) ويمكن ان يكون من هذا الضرب*a* למען תדעון שַׁדּוּן (Job 19, 29) لانّه من דָּן דִּינֵךְ (Jer. 30, 13) והיה ה׳ לְדַיָּן (I Sam. 24, 15) ويقال ان עתרי בת־פוּצַי (Zeph. 3, 10) مثل هذه والاصل فى هذه الواوات التحريك بالضمّ على زنة كلّ פעוּל فاستثقل ذلك فيها فاسكنت وضمّ ما قبلها اما بالשרק او بالחלם وواو المدّ ساقطة وربّما جاءت الصفة على مثل هذا*b* ايضا مثل הפנה ערף מואב בּוֹשׁ (Jer. 48, 39) בחתיתם מגבורתם

---

a) A الاصل. *b*) B هاذين.

בּוֹשִׁים (Ez. 32, 30) الاصل فيها والله اعلم בָּוֹשׁ בְּוֹשִׁים على زنة רָחוֹק רְחוֹקִים קָרוֹב קָטוֹן רָחוֹק גָּדוֹל فاسكنت الياء والقى ضمّها على الباء وكتبت واوا لانضمام ما قبلها واسقطت واو المدّ ومثله טוֹב ה׳ לַכֹּל (Ps. 145, 9) הֲטוֹבָה הוא אם רעה (Num. 13,19) وكذلك גּוֹלָה וְסוּרָה (Jes. 49, 21) וְסוּרַי בארץ יכתבו (Jer. 17, 13) סוּרֵי הגפן נכריה (ib. 2, 21) שכנה דוּמָה נפשי (Ps. 94, 17) כְּדוּמָה בתוך הים (Ez. 27, 32) وان كانت هذه بالשרק وتلك بالחלם فقد علمت انهما واحد فى بعض التصريف *a* والمصدر بالשרק والחלם مثل هذه سوا סוּר שׁוּב קוּם מוּת לָסוּר לָשׁוּב לָמוּת وقد تكون סוֹר שׁוֹב קוֹם נוֹם נוֹחַ צוֹר بالחלם ❊

باب

اذا ارادوا من هذه الافعال الفعل الثقيل الذى على بنية الהפעיל زادوا بعد اللواحق ساكنا اصلاحا للكلمات وتكميلا لبنيتها وتعويضا لها مما نقص منها كما ذكرت فى יָקוּם וְיָשׁוּב ونظائرهما وجعلوا عين الفعل ياء لينة مكسورة ما قبلها فقالوا הֵקִים הֵשִׁיב יָקִים יָשִׁיב מֵקִים מֵשִׁיב وكذلك הֵבִיא יָבִיא מֵבִיא הֵסִיר יָסִיר מֵסִיר הֵמִית

---

a) A אלתצריף.

יָמִית מֵמִית الّا ان الساكن المزيد فى الماضى والفاعل محرّك ما قبله بالצֵרִי والساكن المزيد فى المستقبل محرّك ما قبله بالקמץ والاصل فى הֵקִים יָקִים מֵקִים واصحابها הִקְוִים יַקְוִים מַקְוִים مثل הִשְׁלִיךְ יַשְׁלִיךְ מַשְׁלִיךְ فصعب النطق به هكذا فاسكنوا الياء والقوا حركتها على القاف واسقطوا ياء المدّ لكثرة السواكن وزادوا فيها ساكنا بعد اللواحق ليكمل فيها ما نقص منها وهكذا القول فى جميع هذه الافعال الثقيلة واذا اتّصل הקים واصحابه بواو الجماعة وحدها ولم يكن بعدها حرف اخر او بهاء التأنيث الفاعلة ثبت الساكن المزيد הֵקִימוּ הֵשִׁיבוּ הֵקִימָה הֵשִׁיבָה واما ان اتّصلت بغيرها من المكنيات سقط الساكن المزيد فيقال וַהֲקֵמֹנוּ עָלָיו שבעה רעים (Mic. 5, 4) הֱשִׁיבֹנוּ אליך (Gen. 44, 8) עד אשר אם הֲבִיאוֹנוּם אל מקומם (Num. 32, 17) ويقال הֲקִימוֹתִי הֲשִׁיבוֹתִי הֲרִימוֹתִי הֲנִיפוֹתִי הֲסִירוֹתִי הֲנִיעוֹתִי הֲפִיצוֹתִי הֲכִינוֹתִי הֲבִינוֹתִי הֲקִיצוֹתִי הֲצִירוֹתִי הֲרִיעוֹתִי הֲבִיאוֹתִי הֲרִיקוֹתִי הֲשִׁימוֹתִי والاصل فى הֲקִימוֹתִי واصحابه هكذا הִקְיַמְתִּי הִשְׁיַבְתִּי הִרְיַמְתִּי مثل הִשְׁמַעְתִּי הִקְרַבְתִּי הִשְׁבַּעְתִּי واما علّة تحريك اواخر הקים واصحابه اذا اتّصلت بهذا المكنيات ودخول الساكن بعدها فهى لانهم لما وصلوا הקים واصحابه بهذه المكنيات

ثقل النطق بها دون تحريك اواخرها وادخال ساكن بعدها وهكذا عادة العبرانيين فى اكثر كلامهم اذا وصلوا الافعال بالمكنيات حرّكوا لاماتها وادخلوا بعدها سواكن تصل بها الى المكنيات واعلم ان הַעִידֹתִי בכם היום (Deut. 4, 26) הַעִירוֹתִי מצפון (Jes. 41, 25) من هذه الافعال واصلهما הֶעִידוֹתִי הֶעִירוֹתִי بتحريك الهاء بلا ساكن مثل اصحابهما ولكنّهم استثقلوا ذلك فى هاء بعدها عين كما استثقلوا ذلك فى هاء بعدها حاء فى غير هذه الوزن اذ قالوا היום הַחִלֹּתִי (I Sam. 22, 15) הַחִתֹּתָ כיום מדין (Jes. 9, 3) ولم يقولوا הֶחִילוֹתִי הֶחִתּוֹתָ على الاصل مثل הֲקִלֹּתַנִי (II Sam. 19, 44) וַהֲשִׁמֹּתִי אני את הארץ (Lev. 26, 32) כי ה' אלהינו הֲדִמָּנוּ (Jer. 8, 14) וַהֲדִקּוֹת עמים רבים (Mic. 4, 13) הֲסִבֹּתָ את לבם אחרנית (I Reg. 18, 37) وكما استثقلوا ذلك ايضا فى هاء الاستفهام اذا دخلت على عين او حاء او هاء او الف اذ قالوا הַעוֹדֶנּוּ חי (Gen. 43, 27) הַעוֹדָם חיים (Ex. 4, 18) הַחִנָּם ירא איוב אלהים (Job 1, 9) הַחִידָה חדתה (Jud. 14, 16) הַחִיִּיתֶם כל נקבה (Num. 31, 15) הֶהָיְתָה זאת (Joel 1, 2) הַהֵמִיר גוי אלהים (Jer. 2, 11) הַאַתָּה האיש (Jud. 13, 11) הָאִישׁ כמוני (Neh. 6, 11) הֶאָנֹכִי הריתי (Num. 11, 12) ولم يقولوا הֶעוֹדֶנּוּ הֶעוֹדִים הֶחִנָּם הֶחִידָה הֶחִיִּיתֶם הֶהָיְתָה

הַהמיר הַאתה הַאיש הַאנכי على الاصل كما قالوا הֲשָׁלוֹם לך (Gen. 29, 6) הֲשֹׁמֵר אחי אנכי (ib. 4, 9) הֲטוֹבִים מן הממלכות האלה (Am. 6, 2) הֲטוֹבָה היא אם רעה (Num. 13, 19) הֲמָאוֹם מאסת (I Sam. 24, 16) הֲקוֹלְךָ זה (Jer. 14, 19) הֲשָׁמַע עם (Deut. 4, 33) הֲבַת תשעים שנה (Gen. 17, 17) הֲגָנֹב ורצוח (Jer. 7, 9) הֲשֹׁמְרִים הם את דרך ה' (Jud. 2, 22) هكذا هذه الها دائمة محرّكة بلا ساكن اذا سلمت من א'ח'ה'ע واذا اتّصلت יָקִים واصحابها بالمضمر المفعول سقط الساكن الذى بعد الزايد قيل יְקִימֶנּוּ יְשִׁיבֵנוּ יְמִיתֵנוּ יְסִירֵנוּ יְנִיפֵנוּ יְרִיצֻהוּ וַיְעִידֵנִי וַיְעִידֵהוּ וַיְנִיעֵם יְסִיתְךָ وكذلك يسقط ايضا اذا اتّصلت بالنون الزايدة بعد واو الجماعة יְקִימוּן יְשִׁיבוּן יְנִיעוּן واذا جمعت מֵקִים واصحابه او اَضَفْتَه سقط الساكن الذى بعد الميم اذ ليس هو اصله كما מְקִימִים מְקִימֵי מְשִׁיבִים מְשִׁיבֵי מְרִיקִים מְמִיתִים *

باب

اعلم ان العبرانيين يقولون יָקִים بالחרק וְיָקֵם بالצרי فى معنى واحد وكذلك יָסִיר וְיָסֵר יָפִיר וְיָפֵר יָשִׁיב וְיָשֵׁב יָפִיץ וְיָפֵץ وكذلك القياس فى كلّ ما ماثلها وجرى مجراها وقد كنت قلت ان الياء فى יקים واصحابها هو اصل وكذلك اقول ايضا ان الساكن

الليّن الذى فى יקים واصحابها بعد فاء الفعل هو اصل وهو الياء بعينها التى كانت فى יקים واصحابها فاذا زادوا على יקם וישב واخواتهما واو العطف المفتوحة اسقطوا منها السواكن الاصلية التى هى عينات الافعال استخفافا غير اليسير الحقير وحرّكوا فاءات الافعال بالסגול ليدلّ ذلك على الياء الساقطة فقالوا من יקם וַיָּקָם ومن ישב וַיֵּשֶׁב وكذلك וַיִּטֹּל וַיָּלֶט וַיָּלֶן וַיָּמָת וַיָּנַף וַיָּסֶת וַיָּפֶר וַיָּפֶץ וַיָּסֶךְ וַיָּצֶף וַיָּשֶׁת וַיָּשֶׂם וַיָּרֶב וַיָּרֶם וַיָּרֶק على السגול جرى الباب كلّه الّا ان كان لام الفعل عينا او حاء او راء فانه مفتوح مثل וַתָּרַע לעשות (I Reg. 14, 9) וַיָּרַע העם (Jos. 6, 20) וַתָּגַח בנהרותיך (Ez. 32, 2) וַיָּנַח ה' להם (Jos. 21, 42) וַיָּרַח ה' (Gen. 8, 21) וַתָּסַר בגדי אלמנותה (Gen. 38, 14) وقد جاءت كلمة واحدة بالكسر וַתָּרִץ את גלגלתו (Jud. 9, 53) لانّها תָּרִיץ فلمّا دخلت واو العطف عليه سقطت الياء للاستخفاف وبقيت الراء مكسورة كما كانت فان اتّصلت ויקם וישב واخواتهما بالمضمرات رجعت السواكن الى مواضعها على اصلها וַיָּקִימוּ וַיָּשִׁיבוּ וַיָּבִיאוּ ותהינו ויעידוהו ויעירני وكذلك كلّها ✻

باب

الامر من הקים והשב وامثالهما بקמצות الهاء وساكن مزيد بعدها تقول הָקִים וְהָקֵם הָשִׁיב וְהָשֵׁב הָבִין וְהָבֵן

هكذا هى كلّها بِחרק وצרי واما اذا اتّصلت فالاطّراد
على الחרק وحده הָקִימוּ שׁוֹמְרִים (Jer. 51, 12) הָכִינוּ
הָאֹרְבִים (ib.) הָסִירוּ הָמִיתוּ وربّما جاء الامر منها بغير
هاء مثل שִׂים לְךָ אֹרֵב (Jos. 8, 2) לִין פֹּה (Jud. 19, 9)
בִּינוּ בֹּעֲרִים (Ps. 94, 8) כִּי אִם שִׂישׂוּ וְגִילוּ (Jes. 65, 18)
נִירוּ לָכֶם נִיר (Jer. 4, 3) שִׁירוּ לַה׳ (Ex. 15, 21) שִׁיתוּ
לִבְּכֶם (Ps. 48, 14) וְהֹלְכֵי עַל דֶּרֶךְ שִׂיחוּ (Jud. 5, 10)
דִּינוּ לַבֹּקֶר (Jer. 21, 12) واما المصدر فربّما جاء مثل الامر
الاوّل بالوجهين جميعا وربّما جاء مثل الامر الثانى سوا
وقد ينتظم الاسم على ما اصف תְּקוּמָה תְּשׁוּבָה
תְּנוּפָה תְּרוּמָה תְּשׂוּמָה תְּרוּפָה תְּבוּסָה תְּשׁוּרָה תְּבוּנָה
תְּכוּנָה תְּמוּרָה תְּבוּאָה תְּקוּפָה תְּמוּנָה תְּנוּבָה תְּמוּתָה
תְּעוּדָה תְּפוּצָה תְּרוּעָה תְּשׁוּקָה תְּשׁוּעָה الواوات اصل
والهاءات للتأنيث תְּשׁוּעָה من שוע יְשׁוּעָה من ישע
وقد ينتظم الاسم ايضا على ما اجرى مجرى[a] מְהוּמָה
מְבוּסָה מְשׁוּבָה מְרוּצָה מְשׁוּרָה מְדוּרָה מְגוּרָה מְרוּשָׁה
מְחוּגָה מְנוּחָה מְלוּנָה מְנוּסָה מְסוּכָה מְצוּדָה هذه ايضا
الواوات فيها اصلية والهاءات للتأنيث وقد ياتى بغير هاء
التأنيث הַמֵּרוֹץ (Ecc. 9, 11) لمكان الراء מָקוֹר מָגוֹר מָנוֹחַ
מָלוֹן מָנוֹס מָצוֹר ✻

---

a) Mss. אחכי מחכי.

باب

الفعل الذى لم يسمّ فاعله من هذه الافعال الثقيلة برّة الساكن المزيد بعد اللواحق واوا لانضمام ما قبلها لان كل فعل لم يسمّ فاعله ماجوذ من הפעיל سالم من א״ח״ה״ע لا يكون الّا مضموم الهاء والزوايد وعين الفعل ساقطة من الماضى منه والمستقبل للاستخفاف فى اتّصال الكلام وادراجه خاصّة يقال הוּקַם הוּשַׁב הוּנַף הוּרַם הוּבָא יוּקַם יוּשַׁב יוּנַף יוּרַם יוּבָא מוּקָם מוּשָׁב מוּנָף מוּרָם מוּבָא وكذلك كلّها ولا يظنّ ظانّ ان هذه الواوات مثل الواوات التى فى וְהוּכַח במכאוב (Job 33, 19) הוּרַד מצרימה (Gen. 39, 1) הַמּוּצָאִים (Ez. 14, 22) ומוּדַעַת זאת (Jes. 12, 5) لان واوات הוכח והורד והמוצאים ומודעת [זאת]*a* هى فاءات الافعال وواوات הוכח והושב واصحابهما مزيدة على الوجه الذى ذكرت فى יקום וישוב واخواتهما ויקים וישיב واصحابهما واصل הוקם יוקם מוקם وما ماثلها הֻקַם יֻקַם מֻקָם فافهم ❊

باب الانفعال

واما الانفعال من الافعال التى عينها حرف لين فبرّة حرف اللين الذى هو العين واوا ساكنة مضمومة ما قبلها

---

a) A om.

بחלם وتحريك نون الانفعال بالקמץ وبساكن مزيد بعدها على المذهب الذى ذكرنا فوق هذا يقال נָבוֹן אין נָבוֹן וחכם (Gen. 41, 39) النون الاولى للانفعال والساكن بعدها مزيد والباء فاء الفعل والواو عينه والنون لامه واصله נִבְוַן مثل נִשְׁבַּח נִשְׁמַר لكنّهم استثقلوا حركة الواو فاسكنوها ومثله נָכוֹן מוצאו (Hos. 6, 3) נָכוֹנוּ ללצים שפטים (Pr. 19, 29) נָמוֹטוּ פעמי (Ps. 17, 5) ויהי כל העם נָדוֹן (II Sam. 19, 10) כי תועבת ה׳ נָלוֹז (Pr. 3, 32) וְנָרוֹץ הגלגל (Ecc. 12, 6) נָזוֹרוּ אחור (Jes. 1, 4) נָאוֹר אתה אדיר (Ps.76,5) וְנָדוֹשׁ מואב (Jes.25,10) נָפוֹשׁוּ עמך (Nah. 3, 18) נָבוֹכוּ עדרי בקר (Joel 1,18) והעיר שושן נָבוֹכָה (Esth.3,15) וְנָקוֹטוּ בפניהם (Ez. 6, 9) לא נָסוֹג אחור (Ps. 44, 19) וההיכל נָמוֹג (Nah. 2, 7) וגם נָמוֹגוּ (Jos. 2, 24) ואחר נָפוֹצוּ (Gen. 10, 18) כי נֵעוֹר ממעון קדשו (Zach. 2, 17) واعلم ان علامة المنفعل التى هى القמץ وعلامة الانفعال التى هى الفتح ساقطة من נבון واصحابه بسقوط حركة عين الفعل وجاءت نون נעור مخالفة الحركة من اجل العين التى بعدها واذا جمعوا נבון الذى هو منفعل اسقطوا الساكن الذى بعد النون قالوا היו נְכוֹנִים (Ex. 19, 15) וּנְלוֹזִים במעגלותם (Pr. 2, 15) נְסוֹגִים אחור (Jer. 46,5) נְמוֹגִים ארץ וכל יושביה (Ps. 75, 4) واذا وصلوا

נבון الماضى واصحابه بضمير المنفعل اسقطوا ايضا الساكن الذى بعد نون الانفعال وحرّكوا الاواخر بالضمّ وادخلوا بعدها ساكنا كما فعلوا فى הֲקִימוֹתִי وامثاله فقالوا ובחכמתי כי נְבוּנֹתִי (Jes. 10, 13) אחור לא נְסוּגוֹתִי (ib. 50, 5) נְפוּגוֹתִי ונדכיתי עד מאד (Ps. 38, 9) וּנְקוֹטוֹתֶם בפניכם (Ez. 20, 43) אשר נְפוֹצוֹתֶם בם (ib. 34) واذا ارادوا تصريف الانفعال بالزوايد الاربع ادغموا نون الانفعال فى ما بعدها فتصيّر شديدة لانّ كلّ حرف يكون بعد الزوايد فى الانفعال فشديد لاندغام النون فيه ما لم يمنع من التشديد مانع مثل عين او حاء او هاء او الف او راء واما الواو التى هى عين الفعل فتركوها ساكنة كما كانت وعوّلوا على شدّة ما بعد الزوايد الدالّة على الانفعال فقالوا לא יִכּוֹן אדם ברשע (Pr. 12, 3) الكاف مشدّدة تدلّ على ان معناه ينفعل والواو عين الفعل واصله יִכָּוֵן مثل יִשָּׁבֵר יִכָּרֵת ومثل וְיִכֹּנוּ מחשבותיך (ib. 16, 3) وكذلك ויחזקהו במסמרים לא יִמּוֹט (Jes. 41, 7) معناه ينفعل لانه لو كان معناه יִפְעַל لقال לא יָמוּט مثل לעת תָּמוּט רגלם (Deut. 32, 35) ولكنه ينفعل من נָמוֹטוּ פעמי (Ps. 17, 5) ولذلك اشتدّت الميم ومثله יִמּוֹטוּ עליהם גחלים (Ps. 140, 11) ومثله יִסֹּגוּ אחור ויחפרו (Ps. 35, 4) ومثله אם יִנּוֹעוּ ונפלו (Nah. 3, 12) ومثله هذه יֵעוֹרוּ

מירכתי ארץ (Jer. 50, 41) ينفعلون من נֵעוֹר (Zach. 2, 17)
בתפשם בך בכף תֵּרוֹץ (Ez. 29, 7) ينفعل من וְנָרוֹץ
הגלגל אל הבור (Ecc. 12, 6) וַיֵּאוֹר להם בחברון
(II Sam.2,32) معناه انفعال من נָאוֹר אתה אדיר (Ps.76,5)
وكان اصل יעורו תרוץ ויאור التشديد لولا انّها حروف لا
يسهل فيها التشديد وهكذا كلّ انفعال يكون فاؤه احد
هذه الخمسة احرف *a* وهى א״ח״ה״ע״ר بلا تشديد وان
كان التشديد هو الاصل مثل יֵאָמֵר יֵאָכֵל יֵחָקֵר יֵחָבֵא
יֵהָפֵךְ יֵהָרֵג יֵעָשֶׂה יֵעָתֵר יֵרָתֵק יֵרָדֵם יֵרָאֶה هذه كلّها
كان الاصل فيها التشديد مثل יִכָּבֵד יִכָּרֵת יִשָּׁבֵר יִדָּרֵשׁ
יִקָּבֵץ יִבָּנֶה יִמָּנֶה والامر من هذه الانفعال הִכּוֹן לקראת
אלוהיך (Am. 4, 12) הִכּוֹן והכן לך (Ez. 38, 7) معناه انفعل
ولذلك اشتدّت الكاف ولو اراد افعال أَفْعَلَ لقال הָכֵן
واصله הִכָּוֵן مثل הִכָּבֵד ושב בביתך (II Reg. 14, 10) ومثله
הִמּוֹלוּ לה׳ (Jer. 4, 4) والمصدر مثل الامر سوا ואם לא
תשמעו אלינו לְהִמּוֹל (Gen.34,17) ואחרי הִטּוֹחַ את הבית
(Lev. 14, 48) معناه انفعال ومثله כְּהִדּוּשׁ מתבן (Jes. 25, 10)
معنى הדוש انفعال ولذلك شدّت الدال وقد يمكن ان
يكون من هذا الضرب הִבּוֹק תִּבּוֹק הארץ וְהִבּוֹז תִּבּוֹז
(Jes. 24, 3) ✲

---

a) B الاحرف.

باب اخر

وقد تتضاعف لامات هذه الافعال اللينة العين وتكون العينات فيها واوات لينة وربّما كان ذلك لاختلاف المعانى فقيل من קם הקים לאויב יְקוֹמֵם (Mic. 2, 8) الواو عين الفعل لانّه יִפעלל מִתְקוֹמָמָה (Job 20, 27) מתפעללה מִמִּתְקוֹמְמִים (Ps. 17, 7) ממתפעללים وكذلك من שב השיב לְשׁוֹבֵב יעקב עליו (Jes. 49, 5) מְשׁוֹבֵב נתיבות (ib. 58, 12) לפעלל מפעלל [רש ירוש] כפירים רָשׁוּ ורעבו (Ps. 34, 11) יְרוֹשֵׁשׁ (Jer. 5, 17) מִתְרוֹשֵׁשׁ (Pr. 13, 7) יפעלל מתפעלל רם ירום רָמָה ידך (Jes. 26, 11) גדלתי וְרוֹמַמְתִּי (Jes. 1, 2) מֵרוֹמְמוּתֶךָ (ib. 33, 3) שָׁטוּ העם (Num. 11, 8) מִשׁוּט בארץ (Job 1, 7) שׁוֹטְטוּ (Jer. 5, 1) וְהִתְשׁוֹטַטְנָה (ib. 49, 3) והתפעללנה הפיץ יפיץ מֵפִיץ וחרב (Pr. 25, 18) יְפוֹצֵץ סלע (Jer. 23, 29) וַיִּתְפּוֹצְצוּ הררי עד (Hab. 3, 6) נוד ינוד נֻדוּ מאד (Jer. 49, 30) וְהִתְנוֹדְדָה כמלונה (Jes. 24, 20) מִתְנוֹדֵד (Jer. 31, 17) ירוע תְּרוֹעֵם (Ps. 2, 9) שן רוֹעָה (Pr. 25, 19) הִתְרוֹעֲעָה הארץ (Jes. 24, 19) פר יפור פּוֹר הִתְפּוֹרְרָה (ib.) אתה פוֹרַרְתָּ בעזך (Ps. 74, 13) מט ימוט מוֹט הִתְמוֹטְטָה (Jes. 24, 19) הריע וַיָּרִיעוּ כל בני אלהים (Job 38, 7) יִתְרוֹעֲעוּ (Ps. 65, 14) אֶתְרוֹעָע (Ps. 108, 10) זר יזור וְהַזּוּרֶה תבקע

אפעה (Jes. 59, 5) כי רגל תְּזוּרֶהָ (Job 39, 15) וַיְזוֹרֵר הנער
(II Reg. 4, 35) בם [יבום] תָּבוּס נופת (Pr. 27, 7) בּוֹסְסוּ
מקדשך (Jes. 63,18) מִתְבּוֹסֶסֶת (Ez.16,6) מת ימות המית
מות תְּמוּתֵת (Ps.34,22) ימותת מְמוּתֵת (I Sam.14,13) אנכי
מוֹתַתִּי (II Sam. 1, 16) פעללתי נב ינוב יְנוּבוּן בשיבה
(Ps. 92, 15) ותירוש יְנוֹבֵב בתולות (Zach. 9, 17) הניף יניף
תנופה יְנוֹפֵף ידו (Jes.10,32) עף יָעוּף השמים (Pr. 23,5)
יְעוֹפֵף על הארץ (Gen. 1, 20) יִתְעוֹפֵף כבודם (Hos. 9, 11)
רץ ירוץ תָּרִיץ ידיו (Ps. 68,32) כבקרים יְרוֹצֵצוּ (Nah.2,5)
וְנָרוֹץ הגלגל (Ecc. 12,6) תרוץ וַיִּרְעֲצוּ וַיְרוֹצְצוּ (Jud.10,8)
מל ימול לא מָלוּ אותם (Jos. 5,7) יְמוֹלֵל ויבש (Ps. 90, 6)
וּבוֹשׁ מואב (Jer. 48, 13) בּוֹשָׁה אמכם (Jer. 50, 12) ולא
יִתְבּוֹשָׁשׁוּ (Gen. 2,25) ויחילו עד בּוֹשׁ (Jud. 3, 25) כי בֹשֵׁשׁ
מושה (Ex. 32, 1) בּוֹשֵׁשׁ רכבו (Jud. 5, 28) גר יגור
יָגוּרוּ בך נדחי (Jes. 16, 4) אשר אני מִתְגּוֹרֵר עמה
(I Reg.17,20) וְחָלָה חרב (Hos. 11,6) יָחוּלוּ על ראש יואב
(II Sam. 3, 29) וסער מִתְחוֹלֵל (Jer. 23, 19) לן ילין מלונה
בצל שדי יִתְלוֹנָן (Ps. 91, 1) הבין יבין בין תבין הִתְבּוֹנְנוּ
(Jer.9,16) ולא יִתְבּוֹנָן (Job 11,11) כן יכון וַיְכוֹנְנוּ (ib.31,15)
הכין יכין עד יְכוֹנֵן (Jes. 62, 7) וַתְּכוֹנֵן (II Sam.7,24) הליץ
יָלִיץ אשם (Pr. 14, 9) ועתה אל תִּתְלוֹצָצוּ (Jes. 28, 22)

העיר יעיר הָעִירָה והקיצה (Ps. 35, 23) וְעוֹרֵר עליו
(Jes. 10, 26) ולִבִּי עֵר (Cant. 5, 2) יֵעוֹר משנתו (Zach. 4, 1)
מִתְעוֹרֵר להחזיק בך (Jes. 64, 6) מג ימוג לָמוּג לב
(Ez. 21, 20) וַתְּמוּגֵנוּ ביד עונינו (Jes. 64, 6) וּתְמוֹגְגֵנִי
תושיה (Job 30,22) תִּתְמוֹגַגְנָה (Am.9,13) צד יצוד יָצוּדוּ
חרם (Mic. 7,2) מְצוֹדְדוֹת את נפשים (Ez.13,20) קוט קטתי
אָקוּט בדור (Ps. 95, 10) וָאֶתְקוֹטָטָה (Ps. 119, 158) קינה
היא וְקוֹנְנוּהָ (Ez. 32, 16) וַיְקוֹנֵן ירמיהו (II Chr. 35, 25)
שח ישוח השיח יָשִׂיחוּ בי (Ps. 69, 13) ואת דורו מי
יְשׂוֹחֵחַ (Jes. 53, 8) שר השירו ישיר ישירו מְשׁוֹרְרִים
וּמְשׁוֹרְרוֹת (Ezr. 2, 65) وقد يمكن ان يكون נִיחוֹחַ
(Ex. 29, 18) פעלול من נח ינוח מנוחה والله اعلم واما
יְסוֹבְבֻהָ על חומותיה (Ps. 55, 11) وليس من هذه لانه
יפועל من וְסָבַב בית אל (I Sam. 7, 16) لا יפעלל الباء
الاولى عين الفعل وكذلك וַיִּתְהוֹלֵל (I Sam.21,14) ויתפועל
من אמרתי לַהוֹלְלִים אל תָּהֹלּוּ (Ps. 75, 5) הוללים
פועלים وكذلك מְשׁוֹמֵם וְאֶשְׁתּוֹמֵם מפועל واتפועל
لانهما من לאמר שָׁמֵמוּ (Ez. 35, 12) وكذلك לְהִתְגּוֹלֵל
להתפועל من וְגָלְלוּ את האבן (Gen. 29, 3) وكذلك
וִיבוֹקְקוּ את ארצה (Jer. 51, 2) ויפועלו من כי בְקָקוּם
בּוֹקְקִים (Nah. 2, 3) وكذلك אֶשְׁתּוֹלְלוּ (Ps.76,6) אתפועלו

لانّه من שָׁלַל שְׁלָלָהּ (Ez. 29,19) اللام *a* الاولى فى هذه عين الفعل وقد تسقط عين الفعل من نوع اخر من التضعيف واحسب ذلك لاختلاف المعانى كما أَصِفُ וַיָּטִילוּ את הכלים (Jon. 1, 5) הנה ה׳ מְטַלְטֶלְךָ טַלְטֵלָה (Jes. 22, 17) אם מפני לא תָחִילוּ (Jer.5,22) וַתִּתְחַלְחַל המלכה (Esth.4,4) חַלְחָלָה (Ez. 30, 4) ועצמי חָרָה (Job 30, 30) חרו לְחַרְחַר ריב (Pr. 26, 21) פּור הִתְפּוֹרְרָה (Jes. 24, 19) שָׁלֵו הייתי וַיְפַרְפְּרֵנִי (Job 16, 12) מֵפִיץ וחרב (Pr. 25, 18) יְפוֹצֵץ (Jer. 23, 29) ואחז בערפי וַיְפַצְפְּצֵנִי (Job 16, 12) זָע יָזוּעַ שֶׁיָּזוּעוּ (Ecc. 12, 3) ויקצו מְזַעְזְעֶיךָ (Hab.2,7) העיף יעיף התעיף לְעַפְעַפַּי תנומה (Ps. 132, 4) فالآن بعد تقديم هذه الجمل وتوطئة هذه الشروح أرى ان أؤلّف هذه الافعال واحدا واحدا واذكرها شخصا شخصا وان وجدت لاحدها نحوا يختصّه دون الاخر ذكرته ان شاء الله وليس غرضى فى تأليف هذه الافعال اللينة العين تمييز ذوات الواو من ذوات الياء اذ لا يمتاز ذلك فى جلّها لابتدال احدهما من الاخر فى التصريف واحتيازها موضعها فى التفعيل لٰكِنْ غرضى تعريف موضع الساكن اللين والتنبيه على انّه عين الفعل واوا كان ذلك الساكن او

---

a) B gloss ויקאל אלמתל.

ياء فانّى أدرى دراية صحيحة ان الساكن اللين الذى فى קָם هو عين الفعل ولا أدرى دراية صحيحة ان كان واوا فى الاصل او ياء أعنى ان كان اصل קָם קוּם او קִים فسوا اثبت فى الاصل واوا او ياء وهذا حين أبتدى بتأليفها ان شاء الله ❋

جملة الافعال التى عينها حرف لين

איב איב וְאֵיבָתִי את אוֹיְבֶיךָ (Ex. 23, 22) יאיב אאיב איוב אויב استعمل هذا على الاصل הנה ראש איש בושת בן שאול אֹיִבְךָ (II Sam. 4, 8) الياء التى فى אויבך محرّكة بالكسر على زنة הנני אוֹסִיפְךָ אל אבותיך (II Chr. 34, 28) وذلك كلّ פּוֹעֶלְךָ محرّك العين الّا ان حركتها تختلف والاسم بلين الياء וְאֵיבָה אשית (Gen. 3, 15)

איל כגבר אין אֱיָל (Ps. 88, 5) אֱיָלוּתִי לעזרתי חושה (ib. 22, 20) ومن هذا الاصل יש לְאֵל ידי (Gen. 31, 29) כי יש לְאֵל ידם (Mic. 2, 1) بين الالف واللام ساكن لين وهو الياء التى فى איל אילותי وربّما كتبت الصفة بياء אֵילֵי גבורים (Ez. 32, 21)

אים אים אימתי אָיוֹם ונורא (Hab. 1,7) אֲיֻמָּה כנדגלות (Cant. 6, 4) على زنة אָדוֹם אֲדֻמָּה עָרוֹם עֲרֻמָּה עץ עָבוֹת (Ez. 20, 28) אלה עֲבֻתָּה (Ez. 6, 13) עָקוֹב הלב (Jer.17,9) עֲקֻבָּה מדם (Hos.6,8) والاسم بلين الياء נשאתי

אֵמֶיךָ (Ps. 88, 16) עָלָיו אֵמִים (Job 20, 25) את אֵימָתִי
(Ex. 23, 27)

אוץ ולא אָץ לבוא (Jos. 10, 13) לא אַצְתִּי מרעה אחריך
(Jer. 17, 16) יאוץ والثقيل فى هذا الاصل بقلب الواو ياء
ساكنة كما اعلمتك הֵאִיץ וַיָּאִיצוּ המלאכים (Gen.19,15)
אל תָּאִיצוּ לנחמני (Jes. 22, 4)

אור אָוֹר אָוֹרְתִּי אורו עיני (I Sam.14,29) הבקר אור
(Gen. 44, 3) תָּאוֹר יָאוֹר וַתָּאֹרְנָה עיניו (I Sam. 14, 27)
واحسب ان اصل אור الماضى אָוור على زنة יָכוֹל יָקוֹשְׁתִּי
קָטוֹנְתִּי فاسكنت الواو والقى ضمّها على الالف ليكن ذلك
دليلا على اصله واسقطت واو المدّ لالتقاء السواكن ولذلك
خالف اصحابه فى الماضى كما خالف יכולתי קטונתי
وهكذا اقول فى בושו זורו טובו الماضية والاسم אור مثل
الماضى אוֹרָה כחשיכה כָּאוֹרָה (Ps. 139, 12) وفى الاصل
ثقيل تبدل فيه الواو ياء הֵאִירוּ ברקיו תבל (Ps. 97, 4)
פתח דבריך יָאִיר (Ps. 119, 130) מֵאִיר מְאִירַת עינים
(Ps. 19, 9) والانفعال נָאוֹר אתה אדיר (ib. 76, 5) וַיֵּאוֹר
להם בחברון (II Sam. 2, 32) والامر والمصدر הָאוֹר وفى
الاصل معنى ثانى לכו בְּאוֹר אשכם (Jes. 50, 11) ومنه
ולא תָאִירוּ מזבחי חנם (Mal. 1, 10) נשים באות מְאִירוֹת
אותה (Jes. 27, 11)

בוא בָּא אחיך במרמה (Gen. 27, 35) הנה אנכי בָּא (Ex. 19, 9) בָּאנוּ באש ובמים (Ps. 66, 12) وربّما اسقطت الالف من الخطّ اتكالا على اللفظ כי על יום טוב בָּנוּ (I Sam. 25,8) ורחל בָּאָה (Gen.29,9) הנני אחריכם בָּאָה (I Sam.25,19) جعلوا صلحى *a* الالحان وقف באה التى معناها أَتَتْ فى الباء ووقف באה التى معناها أَتِيَةٌ فى الالف יָבוֹא תבוא תְּבוֹאתָה לראש יוסף (Deut.33,16) וַתָּבוֹאת לקראתי (I Sam. 25, 34) لما رأيت التاء الاخيرة التى فى תבאתה לראש יוסף محرّكة بالקמץ على شرط كلّ تاء للمذكّر ثم رأيت التاء الاخيرة التى فى ותבאת לקראתי ساكنة على شرط كلّ تاء للمؤنّث اعتقدت التاء الاولى فى תבאתה استقبالا مذكّرا والتاء الاولى فى ותבאת استقبالا مؤنّثا ويكون تفسير תבאתה לראש יוסף امر على طريق الدعا لا اخبار كَأنّه قال בוא לראש יוסף [واما التاء الثانية التى فى תבאתה فهى للمخاطبة والهاء زايدة كما عادة العبرانيين يزيدون الهاء بعد التاء القמוצה او الالف]*b* فهاتان كلامتان شاذتان جاءتا على مثال תפעולתה للمذكّر תפעולת للمؤنّث وقد استعملوا תְּבאנָה ותבואנה فيجب ان تعلم ان תבאנה هو الاصل والقياس مثل

a) A جعل مصلح. *b*) A only.

תאורנה او תקצורנה תפולנה תעמודנה وתבואינה علی غیر القیاس کما استعمل תשובנה علی القیاس وתשובינה علی غیر القیاس وکما استعمل וַתִּגְבְּהֶינָה والقیاس וַתִּגְבַּהְנָה مثل וַתִּקְרַבְנָה תִּכְרַעְנָה תִּשְׁלַחְנָה תִּשְׁבַּעְנָה תשמענה תשמחנה תישמנה والفعل الثقیل فی الاصل הֵבִיא יָבִיא הָבֵא امر ومصدر وقد استعملوا הֲבִיאוֹתִי وהֵבֵאתִי والاصل والقیاس הֲבִיאוֹתִי کما استعملوا הֲבִינוֹתִי הֵבַנְתִּי والاصل والقیاس הבינותי ‚ استعملوا וְהֵטַלְתִּי والقیاس והטילותי مثل הרימותי השיבותי הקימותי הניפותי وقالوا فی الاسم מָבוֹא ומוּבָא את מוצאך ואת מוּבָאֶךָ (II Sam. 3, 25) ומוצאיו ומוּבָאָיו (Ez. 43, 11) والاصل מבוא مثل اصحابه מָצוֹר מָקוֹר מָנוֹם מָנוֹחַ وقد یجوز ان نقول ان מובא محمول علی لفظ מוצא الذی قبله علی طریق الاشتراك لما اشترك مع מוצא قیل علی لفظه وترك القیاس فیه وقد جاء الاسم ایضا علی مثال פעלה הקנאה הזה בַּבִּאָה (Ez. 8, 5) الیاء اصل وامثاله שירה גילה שיחה חידה

בוֹז בָּז בַּזְתִּי לא יָבוּזוּ לגנב (Pr. 6, 30) לא יָבוּזוּ לי (Cant. 8, 1) בּוֹז יָבוּזוּ לו (Cant. 8, 7) בָּז לדבר יחבל לו (Pr. 13, 13) בָּזָה לך לעגה לך (Jes. 37, 22) واما כי דבר ה׳ בָּזָה (Num. 15, 31) וּבֹזַי יקלו (I Sam. 2, 30) מדוע בָּזִיתָ

(II Sam. 12, 9) עקב כי בְזִיתָנִי (ib. 10) واصل اخر
בין הָבִין תָּבִין הֲבִינוֹתִי בִּין תָּבִין את אשר לפניך
(Pr. 23, 1) والانفعال נָבוֹן ובחכמתי כי נְבוּנוֹתִי (Jes. 10, 13)
יָבוֹן תִּבּוֹן הִבּוֹן امر ومصدر وثقيل اخر בּוֹנֵן בּוֹנַנְתִּי
יסובבנהו יְבוֹנְנֵהוּ (Deut. 32, 10) בּוֹנֵן امر ومصدر

בּוּס בָּס בַּסְתִּי תָּבוּס נופת (Pr. 27, 7) ועל הרי אֲבוּסֶנּוּ
(Jes. 14, 25) נָבוּס קמינו (Ps. 44, 6) כפגר מוּבָס (Jes. 14, 19)
وفي الاصل ثقيل בּוֹסֵס בּוֹסַסְתִּי אֲבוֹסֵס מְבוֹסֵס בּוֹסְסוּ
מקדשיך (Jes. 63, 18) מִתְבּוֹסֶסֶת בדמיך (Ez. 16, 6)

בּוֹשׁ בך בטחו ולא בושו (Ps. 22, 6) בּוֹשְׁנוּ כי שמענו
חרפה (Jer. 51, 51) כי בּוֹשְׁתִּי לשאול מאת המלך
(Ezr. 8, 22) ובשו מתבואתיכם (Jer. 12, 13) ואל כל
פנים בּוּשָׁה (Ez. 7, 18) הפנה ערף מואב בּוֹשׁ (Jer. 48, 39)
בחתיתם מגבורתם בּוֹשִׁים (Ez. 32, 30) ולא יִתְבּוֹשָׁשׁוּ
(Gen. 2, 25) والثقيل הֵבִישׁ יָבִישׁ הֱבִישׁוֹתָה כי אלהים
מאסם (Ps. 53, 6) בן מֵבִישׁ ומחפיר (Pr. 19, 26) وليس
من هذا الاصل ויאמר הוֹבַשְׁתָּ היום (II Sam. 19, 6)
הוֹבִישׁוּ חכמים (Jer. 8, 9) כל הוֹבִישׁ (Jes. 30, 5) بل هي
من الافعال التي فاؤها حرف لين وقيل فيها انها مقلوبة
عين الفعل انقلبت فاء وكذلك قيل في גם בּוֹשׁ לא
יֵבוֹשׁוּ (Jer. 6, 15) ان الساكن اللين الذي هو عين في

בוש انقلب فاء فى יבושו لأنّه بين ياء المستقبل والباء
ساكنْ هو فاء الفعل ولولا ذلك لكان יבושו בּקמץ גדול
مثل اصحابه وهذا قول ممكن جائز فى اللغات وقد يمكن
ان يكونا اصلين בוש יבש وانما قيلا معا لانّ لفظهما
متقارب ومعناهما متّفق وفى الاصل معنى اخر ויחילו עד
בּוֹשׁ (Jud. 3, 25) وفى هذا المعنى ثقيل כי בֹושֵׁשׁ משה
(Ex.32,1) מַדּוּעַ בֹּושֵׁשׁ רכבו (Jud.5,28) בֹּושַׁשְׁתִּי יְבוֹשְׁשׁוּ
יְבוֹשֵׁשׁוּ فى الاتّصال יְבוֹשָׁשׁוּ فى الوقف

גוז גָּז גַּזְתִּי כי גָז חיש ונעפה (Ps. 90, 10) יָגוּז אָגוּז
וַיָּגָז שלוים (Num. 11, 31) ويمكن ان يكون من هذا
المعنى אתה גוֹזִי (Ps. 71, 6) والانفعال נָגוֹז נְגוֹזוֹתִי יִגּוֹז
תִּגּוֹז הִגּוֹז

גיח הֵגִיחַ הֲגִיחוֹתִי אָגִיחַ כי יָגִיחַ ירדן אל פיהו (Job40,23)
וַתָּגַח בנהרותיך (Ez. 32, 2) מֵגִיחַ ממקומו (Jud. 20, 33)
ويمكن ان يكون من هذا الاصل כי אתה גֹחִי מבטן
(Ps. 22, 10)

גול גָּל גַּלְתִּי וְגַלְתִּי בירושלם (Jes. 65, 19) יָגוּל אָגוּל
والثقيل הֵגִיל הֲגִילוֹתִי אָגִיל עליו יָגִילוּ (Hos. 10, 5) גִּיל
יָגִיל (Pr. 23, 24) וַיָּגֶל כבודי (Ps. 16, 9) كتب גיל יגיל גול
יגול بواو النون لأنّ الفعلين معا استعمالا فى الاصل

גור גָּר גַּרְתִּי עם לבן גַּרְתִּי (Gen. 32, 5) יָגוּרוּ בך נדחי

מואב (Jes.16,4) וַיָּגָר אברהם בארץ פלשתים (Gen. 21, 34) גוּר בארץ הזאת (Gen. 26, 3) אשר אני מִתְגּוֹרֵר עמה (I Reg. 17, 20) ومعنى ثانى فى الاصل לא תָגוּרוּ מפני איש (Deut. 1, 17) וַיָּגָר מואב (Num. 22, 3) גּוּרוּ לכם (Job 19, 29) וּמְגוּרֹתָם אביא להם (Jes.66,4) מְגוֹרַת רשע היא תבואנו (Pr. 10, 24) واما כי יָגֹרְתִּי (Deut. 9, 19) אשר אתה יָגוֹר (Jer. 22, 25) فأصل اخر

גוף הֵגִיף הֲגִיפוֹתִי יָגִיפוּ הדלתות (Neh. 7, 3) والامر הָגֵף او גִּיף

דוג דָּג דַּגְתִּי יָדוּג والصفة דָּיָג او דַּוָּג بالواو بالتشديد הנני שלח לְדַיָּגִים רבים (Jer. 16, 16) יעמדו עליו דַּוָּגִים (Ez. 47, 10) والثقيل דִּיג יְדִיג מְדִיג הנני שלח לדיגים רבים נאם ה׳ וְדִיגוּם (Jer. 16, 16) والاصل فيه וְדִיְּגוּם بتشديد الياء فاسكنت استخفافا كما اسكنت قاف תְּבַקְשׁוּ (Lev. 19, 31) استخفافا واصلها التشديد لانّه من בִּקֵּשׁ יְבַקֵּשׁ وكما اسكنت سين יסעו וַיִּסְעוּ (Ex.12,37) استخفافا واصلها التشديد لانّه من נָסַע יִסַּע وكما اسكنت قاف יִקְחוּ וַיִּקְחוּ استخفافا واصلها التشديد لانّه من לָקַח יִקַּח וּמִקַּח־שׁוֹחַד (II Chr. 19, 7) وكما اسكنت تشديد الميم فى הַמְשֹׁרְרִים הַמְהַלְלִים (II Chr. 23,12) وغيرهما استخفافا والاصل التشديد

דוח דָּח דּוּחְתִּי דוחו ולא יכלו קום (Ps.36,13) יָדוּחַ والثقيل הִדִּיחַ הֲדִיחוֹתִי הֱדִיחָנִי (Jer. 51, 34) ואת דמי ירושלים יָדִיחַ מקרבה (Jes.4,4) שם יָדִיחוּ את העולה (Ez. 40,38)

דּן דָּן דַּנְתִּי אדון לא יָדוֹן רוחי באדם (Gen.6,3) יגרה מָדוֹן (Pr. 29, 22) وقد حرّكت الواو وقلبت ياء في الاسم מְדָיָנִים ישלח (Pr. 6, 14) ووزنه משפטים والامر דּוּן او דִּין والانفعال נָדוֹן ויהי כל העם נָדוֹן (II Sam. 19, 10) נְדוֹנוֹתָ יָדוֹן אֶדוֹן הָדוֹן مثل יָכוֹן אָכוֹן הָכוֹן وفي الاصل معنى ثانى דָּן דַּנְתִּי דין לא דָנוּ (Jer.5,28) דָּנַנִּי אלהים (Gen.30,6) الاصل فيه דינני אדון ידון דון والصفة דָּן אנכי (Gen.15,14) وايضا לְדַיָּן והיה ה׳ לְדַיָּן (I Sam. 24, 15) ومنه למען תדעון שַׁדּוּן (Job 19,29) ويكون דון على زنة בוז מול חום שוב שומה לוטה والثقيل הֵדִין יָדִין בגוים (Ps. 110, 6) ה׳ יָדִין אפסי ארץ (I Sam.2,10) דִּין לא דָנוּ (Jer.5,28) כי יָדִין ה׳ עמו (Deut.32,36) ולא יוכל לָדִין (Ecc.6,10) والامر דִּין او הָדִין

דום שכנה דוּמָה נפשי (Ps. 94, 17) כְּדוּמָה בתוך הים (Ez. 27, 32) ويمكن ان يكون منه גם מדמן תִּדּוֹמִּי (Jer. 48, 2) واصله תִּתְדּוֹמְמִי תתפעללי

דוץ דָּץ דַּצְתִּי אָדוּץ דוּץ[a] ולפניו תָּדוּץ דאבה (Job 41, 14)

---

[a]) A om.

דוּר דָּר דַּרְתִּי יָדוּר מִדּוּר באהלי רשע (Ps.84,11) ومعنى ثانى דָּר יָדוּר וגם דוּר העצמים (Ez. 24, 5) אגדיל הַמְּדוּרָה (ib. 9) מְדוּרָתָהּ אש ועצים (Jes. 30, 33)

דוּשׁ דָּשׁ דַּשְׁתִּי וְדַשְׁתִּי את בשרכם (Jud.8,7) דָּשׁ חטים (I Chr. 21, 20) אָדוּשׁ יְדוּשֶׁנּוּ (Jes. 28, 28) וחית השדה תְּדוּשֶׁהָ (Job 39, 15) קוּמִי וְדוֹשִׁי בת ציון (Mic. 4, 13) מְדוּשָׁתִי ובן גרני (Jes. 21, 10) الاسم והשיג לכם דַּיִשׁ (Lev. 26, 5) والانفعال וְנָדוֹשׁ מואב (Jes. 25, 10) אֶדוֹשׁ יְדוּשׁ والامر والمصدر הַדּוֹשׁ او הַדּוּשׁ כְּהִדּוּשׁ מתבן (ib.)

הים הָם הַמֹּתִי וְהָמָם מְהוּמָה גדולה (Deut.7,23) פעלם لأنّ الاصل فيه הומם ولذلك حركت الميم بالקמץ على شرط كلّ פעלם ان تكون اللام قموצה واما וְהָמַם גלגל עגלתו (Jes. 28, 28) فليس من هذا الاصل لأنّه ופעל من אכלני הֲמָמַנִי (Jer. 51, 34) כי אלהים הֲמָמָם בכל צרה (II Chr. 15, 6) الميم الاخيرة فيه لام الفعل ولذلك حركت الميم الاولى بالפתח على شرط كلّ פעל ان تكون العين פתוחה فى الاتّصال ברק וַיָּהוֹם (II Sam. 22, 15) וַיָּהָם ה' את סיסרא (Jud. 4, 15) וַיָּהָם את מחנה מצרים (Ex. 14, 24) כי יום מְהוּמָה (Jes. 22, 5) وفى هذا الاصل فعل ثقيل הֲהִים הֲהִימוֹתִי بفتح الهاء كما اعلمتك من استعمالهم فى העידותי העירותי אָהִים אריד בשיחי וְאָהִימָה (Ps.55,3) תְּהִימֶנָה

מאדם (Mic. 2, 12) والوجه תְּהִימֶנָה مثل הָקֵם תְּקִימֶנָּה
מהים מהימים والانفعال נָהֹם נְהוּמוֹתִי יֵהוֹם וַתֵּהוֹם כל
העיר (Ruth 1, 19) مثل וַיֵּאוֹר לָהֶם (II Sam. 2, 32) יֵעוֹרוּ
(Joel 4, 12)

הין הֵהִין הֲהִינוֹתִי אָהִין וַתָּהִינוּ לעלות ההרה (Deut.1,41)

זוב זָב זַבְתִּי זָב עמקך (Jer. 49, 9) כי יָזוּב זוב דמה
(Lev. 15, 25) וַיָּזוּבוּ מים (Ps. 78, 20) ארץ זָבַת חלב ודבש
(Lev. 20, 24) וְהַזָּב את זובו (Lev. 15, 33)

זוד זָד זַדְתִּי אשר זָדוּ עליהם (Ex. 18, 11) כי אל ה'
זָדָה (Jer. 50, 29) זֵד יהיר (Pr.21,24) אָזִיד המים הַזֵּידוֹנִים
(Ps. 124, 5) פעלונים مثل זרעונים كتب بيود بين
الزاى والدال على الاصل لانّها عين الفعل والثقيل كى
הֵזִידוּ עליהם (Neh. 9, 10) וכי יָזִיד איש (Ex. 21, 14)
מֵזִיד

זול זָל זַלְתִּי יָזוּל הַזָּלִים זהב מכים (Jes. 46,6) זוּל זלתי

זון זָן זַנְתִּי יָזוּן זון מפיקים מִזַּן אל־זן (Ps. 144,13) בר
ולחם וּמָזוֹן (Gen. 45, 23)

זוע זַע זַעְתִּי ולא קם ולא זָע ממנו (Esth. 5, 9) ביום
שֶׁיָּזוּעוּ שומרי הבית (Ecc. 12, 3) זוע وقد حركت الواو فى
الاسم והיה רק זְוָעָה (Jes. 28, 19) وقال قوم فى זעוה انه
منقلب זועה العين صارت لاما

זור. זָר זַרְתִּי אָזוּר ותשכח כי רגל תְּזוּרֶהָ (Job 39,15) וַיָּזַר את הגזה (Jud. 6, 38) والمفعول זור וְהַזּוּרֶה תבקע אפעה (Jes. 59, 5) الهاء الاخيرة التى فى והזורה للتأنيث مثل الهاء التى فى וְלָנָה בתוך ביתו וכלתו (Zech. 5, 4) وفى الاصل معنى ثانى זָר זַרְתִּי לא זָרוּ מתאותם (Ps.78,30) רוחי זָרָה לאשתי (Job 19, 17) לאיש זָר (Lev. 22, 12) וְזָרִים לא יעברו בה (Joel 4, 17) وقد استعمل ايضا فى الماضى זור זורתי זורו רשעים מרחם (Ps.58,4) والانفعال נזור נָזורו אחור (Jes. 1, 4) יָזוּר תָּזוּר הִזּוֹר امر ومصدر

חוב חבולתו חוב ישיב (Ez. 18, 7) وجاء فى هذا الاصل فعل ثقيل بردّ الواو الساكنة ياء شديدة חִיֵּב וְחִיַּבְתֶּם את ראשי (Dan. 1, 10) יחיב מחיב היב

חוג. חק חָג על פני מים (Job 26,10) אָחוּג יָחוּג היושב על חוג הארץ (Jes. 40, 22) בחוקו חוג (Pr.8,27) וּבַמְּחוּגָה יתארהו (Jes. 44, 13)

חוד חָד חַדְתִּי הַחִידָה חַדְתָּה (Jud. 14, 16) אָחוּדָה נא לכם חִידָה (Jud. 14, 12) חוד חִידָה (Ez. 17, 2) חוּדָה חִידָתְךָ (Jud. 14, 13)

חול חָל חַלְתִּי לא חַלְתִּי ולא ילדתי (Jes.23,4) כי חָלָה גם ילדה (Jes. 66, 8) הרינו חַלְנוּ (Jes. 26, 18) הכית אותם ולא חָלוּ (Jer. 5, 3) אָחוּל יָחוּל חוּל תָּחוּל סין

(Ez. 30, 16) فى هذا المعنى فعل ثقيل הֵחִיל הַחִילוֹתִי
מפניו יָחִילוּ עמים (Joel 2,6) אם מפני לא תָחִילוּ (Jer. 5,22)
וַיָּחֶל מאד מן המורים (I Sam. 31, 3) חִיל כיולדה (Ps. 48, 7)
وفى هذا المعنى فعل ثقيل اخر تضاف فيه اللام חולל
חוֹלַלְתִּי קול ה׳ יְחוֹלֵל אילות (ib. 29, 9) מְחוֹלֶלֶת תנין
(Jes. 51, 9) وفى هذا الاصل معنى ثانى חָל חַלְתִּי על ראש
רשעים יָחוּל (Jer. 23, 19) וסער מִתְחוֹלֵל (ib.) ويمكن ان
يكون من هذا الاصل חוֹלְלָה ידו נחש בריח (Job 26, 13)
אל מְחוֹלְלֶךָ (Deut. 32, 18) וַתְּחוֹלֵל ארץ ותבל (Ps. 90, 2)
באין תהומות חוֹלָלְתִּי (Pr. 8, 24)

חוס חס אתה חַסְתָּ על הקיקיון (Jon. 4, 10) לא חָסָה
עליך עין (Ez. 16,5) אָחוּס יָחוֹס על דל ואביון (Ps. 72, 13)
וַתָּחָס עליך (I Sam. 24, 10) חוּסָה ה׳ (Joel 2, 17)

חור חָר חַרְתִּי וְחָרָה נחושתה (Ez. 24, 11) ועצמי חָרָה
(Job 30, 30) חָרוּ יושבי ארץ (Jes. 24, 6) אָחוּר יָחוּר חוּר

חוש וְחָשׁ עתדות למו (Deut. 32, 35) חַשְׁתִּי ולא
התמהמהתי (Ps. 119, 60) יָחוּשׁ אָחוּשׁ חוּשָׁה לעזרתי
(ib. 38, 32) וַתַּחַשׁ על מרמה רגלי (Job 31, 5) والثقيل
הֵחִישׁ הַחִישׁוֹתִי יָחִישׁ אָחִישָׁה מפלט לי (Ps. 55, 9)
אני ה׳ בעתה אֲחִישֶׁנָּה (Jes. 60, 22) כי גז חִישׁ ונעופה
(Ps. 90, 10)

טוח טָח כי טַח מראות עיניהם (Jes. 44, 18) אשר טַחְתֶּם תפל (Ez. 13, 14) וְטָח את הבית (Lev. 14, 42) אֲטוּחַ איה הַטִּיחַ (Ez. 13, 12) والانفعال נָטוֹחַ נְטוּחוֹתִי יִטּוֹחַ אחרי הִטּוֹחַ (Lev. 14, 43) مصدر وكذلك الامر

טוב טוב טובתי מה־טובו אהליך (Num. 24, 5) מה טֹבוּ דודיך מיין (Cant. 4, 10) יטוב אטוב טוב وفي الاصل فعل ثقيل הֱטִיב הֱטִיבוֹתָ כי היה עם לבבך (I Reg. 8,18) ימיב תטיב وقيل ايضا فيه והיה הַטּוֹב ההוא אשר יֵיטִיב ה׳ לנו (sic!) (Num.10,32) انّه مقلوب الساكن اللين الذى فى הטיב عين هو فى ייטיב فاء ويمكن ان يكونا اصلين טוב יטב وانّما قيلا معا لتقارب لفظهما واتّفاق معناهما

טיל וה׳ הֵטִיל רוח גדולה (Jon. 1, 4) הֲטִילוֹתִי וְהֵטַלְתִּי אותך (Jer. 22, 26) الاصل הֲטִילוֹתִי וַיָּטִילוּ את הכלים (Jon.1,5) שאוני וַהֲטִילֻנִי אל הים (ib.12) כי יפל לא יוּטָל (Ps. 37, 24) מדוע הוּטְלוּ (Jer. 22, 28) والانفعال נָטוֹל נְטוּלוֹתִי אֶטּוֹל הן איים כדק יִטּוֹל (Jes. 40, 15) *a* הטול ويمكن ان يكون הן איים כַּדק יטול من غير هذا الاصل

---

a) See Ğanaḥ, Opuscules &c., p. 7. 349.

טוּשׁ טָשׁ טַשְׂתִּי אָטוּשׁ יָטוּשׁ עֲלֵי אכל (Job 9, 26)
טוּשׁ

כּוּל וְכָל בשליש עפר הארץ (Jes. 40, 12) כַּלְתִּי אָכוּל
כּוּל وفيه فعل ثقيل הֵכִיל הֲכִילוֹתִי אלפים בת יָכִיל
(I Reg. 7, 26) קטן מֵהָכִיל את העולה (ib. 8, 64)

כּוּן כָּן כַּנְתִּי אָכוּן יָכוּן וַיְכוּנֶנּוּ ברחם אחד (Job 31, 15)
ويمكن ان يكون من هذا المعنى אם כֵּנִים אתם (Gen.42,19)
לא כֵן אנחנו עושים (II Reg. 7, 9) אבוא עד תְּכוּנָתוֹ
(Job 23, 3) وفى الاصل فعل ثقيل הֵכִין הֲכִינוֹתִי אָכִין יכין
والانفعال כשחר נָכוֹן מוצאו (Hos. 6, 3) נָכוֹנוּ ללצים
שפטים (Pr. 19, 29) יִכּוֹן תִּכּוֹן وفعل اخر ثقيل فى
الاصل כאשר כּוֹנֵן להשחית (Jes. 51, 13) כּוֹנְנוּ חצם על
יתר (Ps. 11, 2) כּוֹנְנָה עלינו (ib. 90, 17) עד יְכוֹנֵן
(Jes. 62, 7)

לוּז לָז לַזְתִּי יָלוּז אל יָלֻזוּ מעיניך (Pr.3,21) والانفعال
כי תועבת ה׳ נָלוֹז (Pr.3,32) וּנְלוֹזִים במעגלותם (ib.2,15)
יִלּוֹז הַלּוֹז

לוּט לוּטָה[a] בשמלה (I Sam. 21,10) פְּעוּלָה פני הַלּוֹט

---

a) B begins: לָאַט את פניו (II Sam. 19, 5) هذا من ذوات الالف ولكنّها تتقلب واوا لينة فى التصريف وياء لينة ايضا

הַלּוֹט (Jes.25,7) الثانى פָּעוֹל قياسا على והמסכה הנסוכה
كما قلت آنفا والثقيل بياء הֵלִיט יָלִיט וַיָּלֶט פניו באדרתו
(I Reg. 19, 13) والجهة اخر بالف من الصحيح לָאַט את
פניו (II Sam. 19, 5) قد *a* قلبت الالف هاء اذ *b* قيل
בְּלַהֲטֵיהֶם (Ex. 7, 11) وقد يلينوها فى هذه الكلمة فيقولون
בְּלָטֵיהֶם ويمكن ان يكون من هذا الاصل على تصريف
الصحيح فى معنى ثانى לָאַט לָאַטִּי יִלְאַט לְאַט לי לנער
אבשלום (II Sam.18,5) والاسم مثله ההלכים לְאַט (Jes.8,6)
אתנהלה לְאִטִּי (Gen. 33, 14) وقد تلين هذه الالف דברו
אל דוד בַּלָּאט (*sic!*) (I Sam. 18, 22) وقد يقال ان هذه
اللام ملحقة ليست من الاصل على معنى ויהלך אַט
(I Reg. 21, 27)

לון לָן בלילה ההוא (Gen. 32, 22) לַנְתִּי וְלַנּוּ בגבעה
(Jud.19, 13) אָלוּן יָלוּן לוּן מלונה מלון والثقيل הֵלִין יָלִין
מֵלִין וַיָּלִינוּ שם (Jud. 18,2) וַיָּלֶן יהושע (Jos. 8, 9) وفى
الاصل معنى اخر אשר הֲלִינוֹתֶם עלי (Num. 14, 29) וַיָּלֶן
העם על משה (Ex. 17, 3)

לוץ הֵלִיץ אם לַלֵּצִים הוא יָלִיץ (Pr.3,34) מֵלִיץ ועתה
אל תִּתְלוֹצָצוּ (Jes. 28, 22) وفيه معنى اخر כי הַמֵּלִיץ

---

a) B وربّما. *b*) B فقد.

בינותם (Gen. 42, 23) מלאך מֵלִיץ (Job 33, 23) יָלִיץ

לוש לָשׁ לַשְׁתִּי יָלוּשׁ ותקח קמח וַתָּלָשׁ (I Sam.28,24) לָשׁוֹת בצק (Jer. 7, 18) לוּשִׁי ועשי עגות (Gen. 18, 6)

מוג מג מגתי הנוגע בארץ וַתָּמוֹג (Am. 9, 5) וַתְּמוּגֵנוּ ביד עונינו (Jes. 64, 6) والانفعال וההיכל נָמוֹג (Nah. 2, 7) נְמֹגִים ארץ וכל יושביה (Ps. 74, 4) ימוג המוג وفى الاصل فعل ثقيل מוֹגֵג מוֹגַגְתִּי אֲמוֹגֵג יְמוֹגֵג מְמוֹגֵג ותְמוֹגְגֵנִי תושיה (Job 30, 22) תִּתְמוֹגַגְנָה (Am. 9, 13)

מוט מַט מַטְתִּי מָט לפני רשע (Pr.25,26) וּמָטִים להרג (Pr.24,11) אָמוּט לעת תָּמוּט רגלם (Deut.32,35) והגבעות תְּמוּטֶינָה (Jes. 54, 10) والقياس תָּמוּטְנָה לא יתן לעולם מוט לצדיק (Ps.55,23) والثقيل הֵמִיט יָמִיט כי יָמִיטוּ עלי און (ib. 4) والانفعال בל נָמוֹטּוּ פעמי (ib. 17, 5) ויחזקהו במסמרים לא יִמּוֹט (Jes. 41, 7) יִמּוֹטוּ עליהם גחלים (Ps. 140, 11)

מול מָל מַלְתִּי וּמָל ה' אלהיך (Deut.30,6) וּמַלְתֶּם את ערלת לבבכם (Deut.10,16) אָמוּל וַיָּמָל את בני ישראל (Jos.5,3) כי מוּלִים היו (ib. 5) والانفعال נָמוֹל הִמּוֹל יִמּוֹל יליד ביתך (Gen. 17, 13) הִמֹּלוּ לה' (Jer. 4, 4) ואם לא תשמעו אלינו לְהִמּוֹל (Gen. 34, 17) والثقيل הֵמִיל יָמִיל כי אֲמִילַם (Ps.118,12) ثقيل اخر מוֹלֵל מוֹלַלְתִּי יְמוֹלֵל

ויבש (ib. 90, 6) واما וַיִּמּוֹלוּ כל זכר (Gen. 34, 24) כאשר הם נִמּוֹלִים (ib. 22) فليس من هذا الاصل بل هما من נמל וּנְמַלְתֶּם (ib.17,11) النون مندغمة في الميم ووزنهما ויפעלו נפעולים[a] נִמּוֹל אברהם (ib. 26) من נמל على زنة נִשְׁאוֹל (I Sam.20,6) נִשְׁלוֹחַ (Esth. 3,13) ونַחְתּוֹם (ib.8,8) وقد يمكن ان يكون הִמּוֹל יִמּוֹל من נמל على زنة כְּהִנְדֹּף עשן תִּנְדֹּף (Ps.68,3) وكذلك הִמּוֹלוּ לה׳ وואם לא תשמעו אלינו לְהִמּוֹל من נמל وليس يكون معناهما انفعال اذا كان من נמל فافهم

מיר הֵמִיר כבודי הֲמִירוֹתִי (Jer.2,11) וַיָּמִירוּ את כבודם (Ps. 106, 20) והיה הוא וּתְמוּרָתוֹ (Lev. 27, 33)

מיץ כי מִיץ חלב (Pr. 30, 33) כי אפס הַמֵּץ (Jes. 16, 4)

מוש לא מָשׁוּ מקרב המחנה (Num. 14, 44) וּמַשְׁתִּי את עון הארץ ההיא (Zech. 3, 9) כי ההרים יָמוּשׁוּ (Jes. 54, 10) לא יָמוּשׁ (Jos. 1, 8) والثقيل הֵמִישׁ הֲמִישׁוֹתִי לא יָמִישׁ עמוד הענן (Ex. 13, 22) والامر הָמֵשׁ וַהֲמִישֵׁנִי את העמודים (Jud. 16, 26)

מות מֵת הילד (II Sam. 12, 18) واذا وصلوه بضمير الفاعل استثقلوا تحريك الميم بالצרי وقالوا פן תדבקני הרעה

---

a) C נפעולו.

וָמַתִּי (Gen. 19, 19) والتاء التى a) هى لام الفعل مندغمة
فى تاء الفاعل الشديدة אָמוּת מָוֶת וחיים ביד לשון
(Pr. 18, 21) הַמָּוְתָה לחסידיו (Ps. 116, 15) בני תְמוּתָה
(ib. 79, 11) والثقيل הֵמִית יָמִית מֵמִית وثقيل اخر מוֹתֵת
אנכי מוֹתַתִּי את משיח ה׳ (II Sam. 1, 16) التاء الاخيرة
الساكنة اندغمت فى تاء المتكلّم ولذلك اشتدّت תְּמוֹתֵת
רשע רעה (Ps. 34, 22) מְמוֹתֵת אחריו (I Sam. 14, 13) אשר
לא מוֹתְתַנִי (Jer. 20, 17)

נוב נָב נַבְתִּי חיל כי יָנוּב (Ps.62,11) עוד יְנוּבוּן בשיבה
(ib. 92, 15) מִתְנוּבוֹת שדי (Lam. 4, 9) ويقرب من هذا
المعنى וְנִיבוֹ נבזה אכלו (Mal. 1, 12) والثقيل فى هذا
المعنى נוֹבֵב נוֹבַבְתִּי ותירש יְנוֹבֵב בתולות (Zach. 9, 17)

נוד נָד נַדְתִּי אָנוּד יָנוּד נֻדוּ מאד (Jer.49,30) נע וָנָד
(Gen.4,12) والثقيل הֵנִיד הֲנִידוֹתִי ויד רשעים אל תְּנִדֵנִי
(Ps. 36, 12)

נוה ולא נֹהַּ בהם (Ez. 7, 11) وقد قلبت ياء لينة ונשאו
אליך בְּנִיהֶם קינה (ib. 27, 32)

נוח נָח לא שקטתי ולא נָחְתִּי (Job 3, 26) וְנַחְנוּ עליו
(II Sam. 17, 12) אָנוּחַ ליום צרה (Hab. 3, 16) יָנוּחוּ על
משכבותיהם (Jes. 57, 2) וַתָּנַח התבה (Gen. 8, 4) מָנוֹחַ

---

a) A אלתא, B אלדי.

מְנוּחָה ويمكن ان يكون נִיחוֹחַ من هذا الاصل والثقيل
הֵנִיחַ וַהֲנִיחוֹתִי לָךְ (Ex.33,14) יסר בנך וִינִיחֶךָ (Pr.29,17)
וַיָּנַח ה׳ להם (Jos.21,42) לְהָנִיחַ ברכה אל ביתך (Ez.44,30)
וַהֲנָחָה למדינות עשה (Esth. 2, 18)

נוּט נָט נַטְתִּי יושב כרובים תָּנוּט הארץ (Ps. 99,1)

נוּם נָם נַמְתִּי נָמוּ רועיך (Nah.3,18) נָמוּ שנתם (Ps.76,6)
הנה לא יָנוּם ולא ישן (ib.121,4) תלביש נוּמָה (Pr. 23,21)
לעפעפי תְּנוּמָה (Ps. 132, 4)

נוּס נָס נַסְתִּי על סוס נָנוּס על כן תְּנוּסוּן (Jes.30,16)
כי אם נוס נָנוּס (II Sam. 18,3) וַיָּנָס החוצה (Gen.39, 13)
וְנַסְנוּ לפניהם (Jos. 8, 5) בְּנוּסָם מפני ישראל
(Jos. 10, 11) والثقيل הֵנִים את עבדיו (Ex. 9, 20)
הֲנִיסוֹתִי אֳנִים

נוּעַ נָע נַעְתִּי נוֹעַ תָּנוּעַ הארץ (Jes. 24, 20) וַיָּנַע לבבו
(ib.7,2) כְּנוֹעַ עצי היער (ib.) والثقيل הֵנִיעַ וַהֲנִיעוֹתִי בכל
הגוים (Am.9,9) וַיְנִיעֵם במדבר (Num. 32, 13) המה יְנִיעוּן
לאכל (Ps.59,16) والانفعال נָנוֹעַ נְנוֹעוֹתִי אֶנּוֹעַ יִנּוֹעַ אם
ינועו ונפלו על פי אוכל (Nah. 3, 12)

נוּף הֵנִיף הֲנִיפוֹתִי וַיְנִיפֵהוּ תְּנוּפָה (Lev. 8, 29) לַהֲנָפָה
גוים (Jes. 30, 28) وثقيل اخر נוֹפֵף נוֹפַפְתִּי יְנוֹפֵף ידו
(Jes. 10, 32) מְנוֹפֵף

ניץ הֵנִיץ او הֵנֵץ הֲנִיצוֹתִי הֵנֵצוּ הרמונים (Cant. 6, 11)
مثل הֵפֵרוּ (Jer.31,31) אָנֵץ נָנֵץ וְיָנֵאץ השקד (Ecc. 12, 5)
מֵנֵץ مثل מֵפֵר او מֵנִיץ مثل מֵפִיר הָנֵץ امر ومصدر

ניר הֵנִיר הֲנִירוֹתִי יָנִיר נִירוּ לכם נִיר (Jer. 4, 3)
למען היות נִיר (I Reg. 11, 36) وفى الاصل معنى ثانى נֵר
לרגלי דבריך (Ps.119,105) וּמְנוֹרָה וְנֵירוֹתֶיהָ (I Chr. 28, 15)

סוג סָג סַגְתִּי כלו סָג יחדו נאלחו (Ps. 53, 4) אָסוּג
מדרכיו ישבע סוּג לב (Pr. 14, 14) والانفعال נָסוֹג לא
נָסוֹג אחור לבנו (Ps. 44, 19) נְסוּגוֹתִי ואת הַנְּסוֹגִים
(Zeph. 1, 6) אֶסּוֹג יִסֹּגוּ אחור ויחפרו (Ps. 35, 4) וְהֻסַּג
אחור משפט (Jes. 59, 14) ان كان من هذا الاصل فشدّة
السين للتعويض لانّهم قد يعوضون بالتشديد فى الافعال
المتغيّرة كما يعوضون فيها بالساكن اللين واكثر ما يظهر
تعويضهم بالتشديد بدلًا من الساكن اللين فى الافعال
ذوات المثلين على ما ذكرت فى التأليف الذى ألّفته فيها
ولو قال וְהוּסַג אחור משפט بساكن لين للتعويض
وتخفيف السين لكان حسنا وقد يمكن ان يكون וְהוּסַג
אחור אל תַּסֵּג גבול עולם (Pr.22,28) מַסִּיג גבול רעהו
(Deut. 27, 17) اصل اخر وفى الاصل معنى ثانى סוּגָה
בשושנים (Cant. 7, 3)

סוף סָף סַפְתִּי סָפוּ תמו (Ps.73,19) אָסוּף יחדו יָסוּפוּ

נאם ה׳ (Jes. 66, 17) סוּף امر ومصدر وفى الاصل ثقيل הֵסִיף הֲסִיפוֹתִי אָסִיף او אָסֵף بصرى אָסוֹף אֲסִיפֵם (Jer. 8, 13) אָסֵף אדם ובהמה אָסֵף עוף השמים (Zeph. 1, 3) אָסוֹף هذا ليس من هذا الاصل بل من אָסַף אָסַפְתִּי الذى تفسيره جَمَعَ والمعنى فيه جمعا اقطعهم واستاصلهم وقال قوم انّه من هذا الاصل كما ان אֲסִיפֵם منه ومعناه القطع والاستيصال وزيادة الالف فيه كزيادتها فى אָדוֹשׁ יְדוּשֶׁנּוּ (Jes. 28, 28)

סוּר סָר מעל האהל (Num. 12, 10) וְסַרְתֶּם מן הדרך (Deut. 31, 29) אָסוּר יָסוּר למיום סור אפרים (Jes. 7, 17) וְסוּרַי בארץ יכתבו (Jer. 17, 13) סוּרֵי הגפן נכריה (ib. 2, 21) גולה וְסוּרָה (Jes. 49, 21) والثقيل הֵסִיר הֲסִירוֹתִי וְהֵסִיר ה׳ ממך כל חולי (Deut. 7, 15) יָסִיר וַתָּסַר בגדי אלמנותה (Gen. 38, 14) מֵסִיר מירושלים (Jes. 3, 1) הָסֵר ממך עקשות פה (Pr. 4, 24) وفى الاصل معنى ثانى قريب من الأوّل וירא ה׳ כי סָר לראות (Ex. 3, 4) אָסוּרָה נא ואראה (ib. 3) יָסוּר שמה לאכל לחם (II Reg. 4, 8) וַיָּסַר אליה האהלה (Jud. 4, 18) סוּרָה אדני סוּרָה אלי (ib.)

סוּךְ סָךְ וְסוּךְ לא סָכְתִּי (Dan. 10, 3) ורחצת וָסַכְתְּ (Ruth 3, 3) אָסוּךְ יָסוּךְ ושמן לא תָסוּךְ (Deut. 28, 40) וַיְסוּכוּם (II Chr. 28, 15) סוּךְ فالثقيل فى معنى اخر הֵסִיךְ

הֲסִיכוֹתִי אָסִיךְ אַךְ מֵסִיךְ הוּא (Jud. 3, 24) ויבא שאול
לְהָסֵךְ את רגליו (I Sam. 24, 3) הָסֵךְ

סות ואף הֲסִיתְךָ (Job 36, 16) הֲסִיתוֹתִי على الاصل
وان استثقل قيل הֲסַתִּי بادغام التاء الاولى الساكنة فى
الثانية واعلم ان تشديد التاء فى הֲסַתָּה אותו איזבל
אשתו (I Reg. 21, 25) خارج عن القياس وكان التخفيف
فيها هو القياس הֵסֵת للمذكّر او הֵסִית הֵסַתָּה
للمؤنث او הֵסִיתָה כי יְסִיתְךָ אחיך בן אמך (Deut. 13, 7)
וַיָּסֶת את דוד בהם (II Sam. 24, 1) וַיְסִיתֵם אלהים ממנו
(II Chr. 18, 31) וַתְּסִיתֵנִי בו (Job 2, 3) מֵסִית

עוב הֵעִיב הֲעִיבוֹתִי איכה יָעִיב באפו ה׳ (Lam. 2, 1)
ويمكن ان يكون من עָבִים

עוג עָג עַגְתִּי אָעוּג תְּעוּגֶנָּה לעיניהם (Ez. 4, 12) עוּגָה
קְטַנָּה (I Reg.17,13) אם יש לי מָעוֹג (ib.v.12) עוג امر ومصدر

עוד יאכל עַד (Gen. 49, 27) אז חלק עַד שלל (Jes.33,23)
وفى الفعل ثقيل بتشديد الواو עוֵּד עִוַּדְתִּי אֲעוֵּד חבלי
רשעים עִוְּדֻנִי (Ps. 119, 61) وفى الاصل معنى ثانى הֵעִיד
הַעִידֹתִי בכם היום (Deut. 8, 19) הָעֵד הֵעִיד בו
האיש לאמר (Gen. 43, 3) וִיעִידֻהוּ לאמר (I Reg. 21, 10)
וַיָּעִידוּ בם (II Chr.24,19) וַיָּעַד ה׳ בישראל *a* (II Reg.17,13)

---

a) Mss. בהם.

וְהוּעַד בבעליו (Ex. 21, 29) עֵד ה׳ בכם וְעֵד משיחו (I Sam. 12, 5) צור תְּעוּדָה (Jes. 8, 16) וזאת הַתְּעוּדָה (Ruth 4, 7) ومعنى ثالث הָעֵד הַעִידוֹתִי (Jer. 11, 7) אָעִיד מה אֲעִידֵךְ מה אדמה לךְ *a* (Lam. 2, 13)

עוז הֵעִיז הַעִיזוֹתִי יָעִיז הָעִיזוּ בני בנימין (Jer.6,1) הָעִיזוּ אל תעמודו (ib. 4, 6) שלח הָעֵז את מקנך (Ex. 9, 19) وكذلك المصدر הוּעַז יוּעַז מוּעָז .

עוּל על עָלְתִי עָלוֹת עָלַי (Gen. 33, 13) עָלוֹת ינהל (Jes. 40, 11) עוּל ימים וזקן (ib. 65, 20) פעול وقد اتى الاسم بتحريك الواو على زنة פעיל יסגירני אֵל אל עֲוִיל (Job 16, 11) גם עֲוִילִים מאסו בי (ib. 19, 18) ישלחו כצאן עֲוִילֵיהֶם (ib.21,11) ويمكن ان يكون من هذا الاصل وهذا *b* المعنى עוֹלָלִים שאלו לחם (Lam.4,4) מפי עוֹלְלִים ויונקים (Ps. 8, 3) وفى الاصل معنى اخر עִוֵּל עִוַּלְתִּי אֲעַוֵּל בארץ נכוחות יְעַוֵּל (Jes. 26, 10) מכף מְעַוֵּל וחומץ (Ps. 71, 4) والخفيف עָוַל עָוַלְתִּי יַעֲוֹל עָוֶל ולא ידע עַוָּל בשת (Zeph.3,5) والاسم المضاف בְּעֶוֶל רכולתך (Ez. 28, 18) والغير مضاف לא תעשו עָוֶל (Lev. 19, 15) ולא יוסיפו בני עַוְלָה (II Sam. 7, 10) ويمكن ان يكون من هذا المعنى יסגירני אל

---

a) B gloss في معنى قياس وتشبيه. *b*) A om. אלאצל והדא.

אל עֲוִיל (Job 16, 11) ويقال ان עלוה مقلوب עולה مثل שמלה ושלמה כשבה וכבשה [a] وقد تلين هذا الواو אף בלב עולות תפעלון (Ps. 58, 3) וְעוֹלָתָה קפצה פיה (Job 5, 16)

עיף עָיַפְתִּי כי עָיְפָה נפשי להורגים (Jer.4,31) استعمل هذا الاصل بتحريك عين الفعل وقيل ايضا فى هذا انّه مقلوب من יָעַף לשתות הַיָּעֵף (II Sam. 16, 2) לא יִיעַף ולא ייגע (Jes. 40, 28) וְיִעֲפוּ נערים (ib. v. 30) وفى الاصل הֵעִיף הֲעִיפוֹתִי הֲתָעִיף עיניך בו ואיננו (Pr. 23, 5) הוּעַף יוּעַף מוּעָף ويمكن ان يكون من هذا المعنى עושה שחר עֵיפָה (Am. 4, 13) ארץ עֵפָתָה כמו אופל (Job 10, 22) וַתּוֹפַע כמו אופל (ib.) ومعنى ثالث עָף עַפְתִּי מגלה עָפָה (Zach. 5, 1) כחלום יָעוּף (Job 20, 8) מחץ יָעוּף יומם (Ps. 91, 5) والثقيل فى هذا المعنى עוֹפֵף עוֹפַפְתִּי וְעוֹף יְעוֹפֵף על הארץ (Gen.1,20) כָּעוֹף יִתְעוֹפֵף כבודם (Hos.9,11) מִתְעוֹפֵף

עיק הֵעִיק הֲעִיקוֹתִי הנה אנכי מֵעִיק תחתיכם כאשר תָּעִיק העגלה (Am. 2,13) הוּעַק יוּעַק מוּעָק שמת מוּעָקָה במתנינו (Ps. 66, 11) מפני עָקַת רשע (ib. 55, 4)

---

a) Cf. Ġanaḥ, Kit. al-lumaʿ, p. 337.

עוּר עָר עַרְתִּי אָעוּר לֹא אכזר כי יְעוּרֶנּוּ (Job 41, 2)
אני ישנה ולבי עֵר (Cant.5,2) עוּרִי עוּרִי דבורה (Jud.5, 12)
עוּרָה למה תישן ה׳ (Ps. 44, 24) والثقيل הֵעִיר ה׳ את
רוח (Ezr. 1, 1) הַעִירוֹתִי מצפון (Jes. 41, 25) ולא יָעִיר
כל חמתו (Ps. 78, 38) הָעִירָה והקיצה (ib. 35, 23) وثقيل
اخر וְעוֹרֵר עליו ה׳ (Jes. 10, 26) וְעוֹרַרְתִּי בניך ציון
על בניך (Zach. 9, 13) אם תָּעִירוּ ואם תְּעוֹרְרוּ (Cant. 2, 7)
עוֹרְרָה את גבורתך (Ps.80,3) וְהִתְעוֹרַרְתִּי כי מצאו רע
(Job 31, 29) מִתְעוֹרֵר להחזיק בך (Jes. 64, 6) والانفعال
כי נֵעוֹר ממעון קדשו (Zach. 2, 17) נְעוּרוֹתִי יֵעוֹרוּ ויעלו
הגוים (Joel 4, 12) העור ويمكن ان يكون من هذا الاصل
وهذا المعنى נשוא לשוא עָרֶיךָ (Ps. 139, 20) וה׳ סר
מעליך ויהי עָרֶךָ (I Sam. 28, 16) ומלאו פני תבל עָרִים
(Jes. 14, 21)

עוּשׁ עָשׁ עַשְׁתִּי אָעוּשׁ יָעוּשׁ עוּשׁוּ ובאו כל הגוים
(Joel 4, 11)

עוּת עָוַת עָוְתָה ושתי המלכה (Esth. 1, 16) יַעֲוֵת עִוֵּת
والثقيل לְעַוֵּת אדם בריבו (Lam. 3, 36) מְעֻוָּת לא יוכל
לתקון (Ecc. 1, 15) وفى الاصل معنى اخر עָת עַתִּי بالادغام
אָעוּת לָעוּת את יעף דבר (Jes. 50, 4)

פּוּג פָּג פַּגְתִּי על כן תָּפוּג תורה (Hab.1, 4) ידי לילה

נגרה ולא תָפוּג (Ps. 77, 3) וַיָּפָג לבו (Gen. 45, 26) אל
תתני פוּגַת לך (Lam. 2, 18) والانفعال נָפוֹג נְפוּגוֹתִי
ונדכיתי (Ps. 38, 9) אֶפוֹג הִפּוֹג

פוּחַ פָּח פַּחְתִּי עד שֶׁיָּפוּחַ היום (Cant. 2, 17) פּוּחַ
وأمّا מַפַּח נפש (Job 11, 20) וַיִּפַּח באפיו (Gen. 2, 7)
וְנָפַחְתִּי בו (Hag. 1, 9) נוֹפֵחַ באש פחם (Jes. 54, 16)
فأصل اخر وفى الاصل معنى اخر הֵפִיחַ יָפִיחַ לו (Ps.12,6)
הָפֵחַ בחורים כולם (Jes. 42, 22) قيل ان هذا من הַפַּח
נשבר (Ps. 124, 8)

פּוּן פָּן פַּנְתִּי יָפוּן אָפוּן נשאתי אמיך אָפוּנָה (Ps.88,16)

פוּץ פָּץ פַּצְתִּי פן נָפוּץ על פני הארץ (Gen.11,4) יָפוּצוּ
מעינותיך חוצה (Pr.5,16) וַתְּפוּצֶינָה מבלי רעה (Ez.34,5)
ויאמר שאול פוּצוּ בעם (I Sam. 14, 34) والثقيل منه הֵפִיץ
הֲפִיצוֹתִי הֱפִיצָם ה׳ (Gen. 11, 9) מאבדים וּמְפִיצִים
(Jer. 23, 1) מֵפִיץ וחרב (Pr. 25, 18) וַיָּפֶץ ה׳ אותם
(Gen. 11, 8) הָפֵץ עברות אפך (Job 40, 11) وثقيل
اخر פּוֹצֵץ פּוֹצַצְתִּי וכפטיש יְפוֹצֵץ סלע (Jer. 23, 29)
וַיִּתְפּוֹצְצוּ הררי עד (Hab. 3, 6)

פוּק פָּק פַּקְתִּי פָּקוּ פליליה (Jes.28,7) אָפוּק לְפוּקָה
ולמכשול לב (I Sam. 25, 31) والثقيل הֵפִיק הֲפִיקוֹתִי
יחזקום ולא יָפִיק (Jer. 10, 4) וּפִיק ברכים (Nah. 2, 11)

ومعنى اخر הֵפִיק יָפִיק او יָפֵק וְתָפֵק לרעב נפשך
(Jes. 58, 10) זממו אל תָּפֵק (Ps. 140, 9) וַיָּפֶק רצון מה'
(Pr. 8, 35)

פִּיר ה' הֵפִיר עצת גוים (Ps.33,10) הֲפִירוֹתִי او הֵפַרְתִּי
على غير الوجه אָפִיר יָפִיר او יָפֵר ואם הָפֵר יָפֵר
(Num.30,13) מֵפִיר او מֵפֵר מֵפֵר אותות בדים (Jes.44,25)
גם בריתי תוּפַר (Jer. 33, 21) לך הָפֵרָה (I Reg. 15, 19)
ومعنى اخر פּוֹר הִתְפּוֹרְרָה (Jes. 24, 19) אתה פוֹרַרְתָּ
בעזך ים (Ps. 74, 13) יְפוֹרֵר מְפוֹרֵר פּוֹרֵר امر ومصدر

פּוּשׁ פָּשׁ פַּשְׁתִּי ויצאתם וּפִשְׁתֶּם (Mal. 3, 20) כי תָפוּשׁוּ
כעגלה דשה (Jer. 50, 11) واعلم ان الفاء في וּפִשְׁתֶּם
مكسورة على خلاف اصحابها التي هي بفتح الاوّل ابدا
واحسب ذلك لأن الاصل فيه וּפִישְׁתֶּם بكسر الياء التي
هي عين الفعل مثل וִירִשְׁתֶּם (Jos. 1, 15) יְלִדְתִּיהוּ
(Num. 11, 12) ולא שְׁאִלְתִּיהוּ (Jud. 13, 6) التي عين الفعل
فيها مكسورة فلمّا اعتلّت الياء وسقطت أُلْقِيَ كسرُها على
الفاء ليكون ذلك دليلا على اصله ولذلك خالف الاطّراد
كما خالف ذلك יְרִשְׁתֶּם יְלִדְתִּיהוּ שְׁאִלְתִּיהוּ

צוּד צָד צַדְתִּי צוֹד צָדוּנִי (Lam. 3, 52) אשר יָצוּד צֵיד
חיה (Lev. 17, 13) אשלח לרבים צַיָּדִים וְצָדוּם (Jer. 16, 16)
מְצוֹדִים וחרמים (Ecc. 7, 26) וְצוּדָה לי צָיִד (Gen. 27, 3)

وقد تضاعفت اللام צוֹדֵד צוֹדַדְתִּי לְצוֹדֵד נפשות (Ez. 13, 18)
מְצוֹדְדוֹת את נפשים (ib. 20) ومعنى اخر צֵידָה שלח לָהֶם
לָשֹׂבַע (Ps. 78, 25) חם הִצְטַיַּדְנוּ אותו (Jos. 9, 12)

צור צר צרתי וְצַרְתָּ עליה (Deut. 20, 12) כי תָצוּר
אל עיר (ib. 19) אל תְּצוּרֵם (ib. 2, 19) וַיָּצַר עליה (Dan. 1, 1)
והנם צָרִים עליה (Jud. 9, 31) עלי עילם צוּרִי מדי (Jes. 21, 2)
ובנית מָצוֹר (Deut. 20, 20) בְּמָצוֹר ובמצוק (ib. 28, 53)
והקימותי עליך מְצוּרוֹת (Jes. 29, 3) والثقيل הֵצִיר او
הֵצַר וַהֲצֵרוֹתִי לאדם (Zeph. 1, 17) יָצַר ,יְיַצְּרוּ וּכְהָצֵר
לו (II Chr. 33, 12) وقد استعملوا וְהֵצַר לך (Deut. 28, 52)
والاصل הֵצִיר او הֵצֵר واجروا عليه אל תָּצַר את מואב
(Deut. 2, 9) לא יֵצַר צעדך (Pr. 4, 12) יֵצְרוּ צעדי אונו
(Job 18, 7) وقد ذهبت عين الفعل من هذا التصريف وامّا
الساكن المزيد فثابت ليكون دليلا على الاصل ولذلك
وقفت الياء فى יֵצְרוּ צעדי אונו وكذلك استعملوا הֵרַע
לעם הזה (Ex. 5, 23) والاصل הֵרַע او הֵרִיעַ واجروا عليه
ולא יֵרַע לבבך (Deut. 15, 10) לא אָרַע לך עוד (I Sam. 26, 21)
מדוע לא יֵרְעוּ פני (Neh. 2, 3) وعين الفعل ايضا ذاهبة
من هذا التصريف والساكن المزيد ثابت ليكون دليلا
على الاصل ولذلك وقفت الياء فى יֵרְעוּ פני وهذا التصريف
الجارى على הֵצִיר او הֵצֵר וְהֵרַע شاذّ لا يقاس عليه

والتصريف الجارى على הֵצִיר او הֵצַר وהֵרִיעַ او הֵרֵעַ
هو الذى جاء على الوجه المعروف والقياس الصحيح
ويمكن ان يكون לֹא יֵצַר צעדיך (Pr. 4, 12) יֵצְרוּ צעדי
אונו (Job 18, 7) יָצַר לו (I Reg. 8, 37) וַיֵּצֶר לאמנון
(II Sam. 13, 2) اصلا اخر وفى هذا الاصل معنى ثانى וְצַרְתָּ
הכסף (Deut. 14, 25) וַיָּצוּרוּ וימנו (II Reg. 12, 11) וַיָּצַר
ככרים כסף (ib. 5, 23) צוֹר תעודה (Jes. 8, 16) وفيه معنى
ثالث וְצִיר בגוים שלוח (Jer. 49, 14) צִיר נאמן לשלחיו
(Pr. 25, 13) والافتعال וילכו וַיִּצְטַיָּרוּ (Jos. 9, 4) هزة الطاء
دخلت موضع التاء ليسهل الافصاح بالصاد وكذلك הִצְטַיַּדְנוּ
אותו (Jos. 9, 12) ומה נִּצְטַדָּק (Gen. 44, 16) وفيه معنى
رابع וְצוּרָם לבלות שאול (Ps. 49, 15) צוּרַת הבית (Ez. 43, 11)
וַיָּצַר אותו בחרט (Ex. 32, 4)

צום צָם צַמְתָּ ותבך (II Sam. 12, 21) למה צַמְנוּ (Jes. 58, 3)
וַיָּצוּמוּ שבעת ימים (I Sam. 31, 13) וְצוּמוּ עלי (Esth. 4, 16)
הֲצוֹם צַמְתוּנִי אני (Zech. 7, 5) عين الفعل ساقطة
من צַמְתוּנִי واصله צְיַמְתּוּנִי

צוף צָף צַפְתִּי צָפוּ מים על ראשי (Lam. 3, 54) والثقيل
אשר הֵצִיף (Deut. 11, 4) אָצִיף וַיָּצֶף הברזל (II Reg. 6, 6)

ציץ צָץ המטה (Ez. 7, 10) צַצְתִּי אָצוּץ والثقيل הֵצִיץ
הֲצִיצוֹתִי وان استثقل قيل הֵצַצְתִּי וְיָצִיצוּ מעיר (Ps. 72, 16)

וַיָּצִיצוּ כל פֹּעֲלֵי און (Ps. 92, 8) יָצִיץ ופרח (Jes. 27, 6)
וַיָּצֵץ צִיץ (Num. 17, 23) הָצֵץ امر ومصدر ومعنى ثانی
הַצִּיץ יָצִיץ נזרו (Ps. 132, 18) ועשית צִיץ (Ex. 28, 36)

צוק הֵצִיק וַהֲצִיקוֹתִי לאריאל (Jes. 29, 2) הֱצִיקַתְנִי
רוח בטני (Job 32,18) יָצִיק לך אויבך (Deut.28,53) ואיה
חמת הַמֵּצִיק (Jes. 51, 13) במצור וּבְמָצוֹק (Deut. 28, 53)
צרה וּמְצוּקָה (Zeph. 1, 15)

קוא קָא קָאתִי مثل בָּא בָּאתִי יִקְוָא תִּקְוָא כאשר
קָאָה את הגוי (Lev. 18, 28) على زنة הנני אחריכם בָּאָה
(I Sam. 25, 19) والامر קוא مثل בוא وقد اتى على غير
القياس שתו ושכרו וּקְיוּ (Jer. 25, 27) وكان الوجه فيه קוּאוּ
او קוֹאוּ فإمّا أن يكونوا اسقطوا الالف وحركوا الواو وقلبوها
ياء كما فعلوا فی יְראוּ את ה׳ קדושיו (Ps. 34, 10)
للاستخفاف او *a*) يكونوا اسقطوا الواو وقلبوا الالف ياء وقد
يمكن ان يكون من اصل اخر اعنى קָוָה קָוִיתִי קְוֵה קְוּוּ
والثقيل فی هذا الاصل הֵקִיא הֲקִיאוֹתִי واستعملوا וַהֲקֵאתוֹ
(Pr. 25, 16) والاصل הֲקִאוֹתוֹ كما استعملوا וַהֲבֵאתָהּ אל תוך
ביתך (Deut. 21, 12) والاصل וַהֲבִיאוֹתָהּ واستعملوا וְהֵטַלְתִּי
אותך (Jer. 22,26) וְהֵצַר לך (Deut.28,52) הֵרַע לעם הזה

---

a) A وإما ان.

(Ex.5,23) والاصل וְהַטִּילוֹתִי וְהֵצִיר לָךְ הֵרִיעַ לְעַם הַזֶּה
וְלֹא תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם (Lev. 18, 28) וַתָּקִא הָאָרֶץ
(ib.25) וַיָּקֵא אֶת יוֹנָה (Jon. 2, 11) קִיא צוֹאָה (Jes. 28, 8)
כְּכֶלֶב שָׁב עַל קֵאוֹ (Pr. 26, 11) والامر הָקֵא مثل הָרֵם
הָבֵא

קוט קָט קַטֹּתִי אָקוּט בְּדוֹר (Ps. 95, 10) אֲשֶׁר יָקוֹט
כִּסְלוֹ (Job 8,14) רָאִיתִי בוֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה (Ps. 119, 158)
וּבִתְקוֹמְמֶיךָ אֶתְקוֹטָט (Ps. 139, 21)

קום קָם קַמְתִּי אֲנִי (Cant. 5, 5) וְקָאם שָׁאוֹן בְּעַמֶּיךָ
(Hos.10,14) עַתָּה אָקוּם יֹאמַר ה׳ (Jes.33,10) וַיָּקָם שְׂדֵה
עֶפְרוֹן (Gen.23, 17) קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ (ib. 13, 17) קוּמוּ
צְאוּ (ib. 19, 14) וְלֹא תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה (Lev. 26, 37)
קָמִים עָלָי (Ps. 3, 2) שְׁאוֹן קָמֶיךָ (ib. 74, 23) وقد قالوا
ايضا في الصفة קוֹם הַקּוֹמִים (II Reg. 16, 7) على ما
ذكرت في בּוֹשִׁים وטוֹבִים والثقيل הֵקִים הֲקִימוֹתִי אֶת
דְּבַר ה׳ (I Sam. 15, 13) וַיְקִימֵנִי לוֹ לְמַטָּרָה (Job 16, 12)
הָקֵם תָּקִימְנָה (Jer. 44, 25) יָקֵם סְעָרָה (Ps. 107, 29) וַיָּקֶם
עֵדוּת (Ps. 78, 5) הוּקַם עַל (II Sam. 23, 1) وثقيل اخر
تضاعفت فيه اللام קוֹמֵם קוֹמַמְתִּי וְחָרְבוֹתֶיהָ אֲקוֹמֵם
(Jes. 44, 26) קוֹמְמִיּוּת (Lev. 26, 13) מִמִּתְקוֹמְמִים בִּימִינֶךָ
(Ps. 17, 7) וּבִתְקוֹמְמֶיךָ (Ps. 139, 21) على زنة תְּחוֹלְלְכֶם

ומאמר (Jes. 52, 2) وثقيل اخر بتحريك عين الفعل وشدّتها ומאמר אסתר קִיַּם (Esth. 9, 32) קִיְּמוּ וקבלו (ib. 27) לְקַיֵּם דבר (Ez. 13, 6)

קִין קִינָה היא ותהי לְקִינָה (Ez. 19, 14) שא קִינָה (ib. 1) والثقيل וְקוֹנְנוּהָ (Ez. 32, 16) וַיְקוֹנֵן ירמיהו (II Chr. 35, 25) תְּקוֹנֵנָּה אותה (Ez. 32, 16) النون الاخيرة الساكنة مندغمة فى النون التى بعدها الشديدة مثل תְּרַנֵּנָּה שפתי (Ps.71,23) הַאְזֵנָּה אמרתי (Jes. 32, 9)

קוץ קָץ קַצְתִּי וְקָץ עליו העיט (Jes. 18, 6) יָקוּץ קַיִץ וחרף (Gen. 8, 22) ومعنى اخر קָץ קַצְתִּי בחיי (ib. 27, 46) תעזב האדמה אשר אתה קָץ מפני שני מלכיה (Jes.7,16) וַיָּקֻצוּ מפני בני ישראל (Ex.1,12) וַיָּקָץ מואב (Num. 22,3) ואל תָּקֹץ בתוכחתו (Pr. 3, 11) וָאָקוּץ בם (Lev. 20, 23) والثقيل فى هذا المعنى הֵקִיץ אָקִיץ נעלה ביהודה וּנְקִיצֶנָּה ונבקענה (Jes. 7, 6) ومعنى ثالث فى الاصل לא הֵקִיץ הנער (II Reg. 4, 31) על זאת הֱקִיצוֹתִי ואראה (Jer. 31, 25) ואין יודע ואין מֵקִיץ (I Sam. 26, 12) העירה וְהָקִיצָה (Ps. 35, 23)

קור קָר קַרְתִּי אני קַרְתִּי ושתיתי מים (II Reg.19, 24) אָקוּר וְקוֹר וחם (Gen. 8, 22) מָקוֹר נפתח (Zech. 13, 1) מְקוֹר מים חיים (Jer. 2, 13) والثقيل فى هذا المعنى הֵקִיר

او הֵקֵר بُصرى כְּהָקִיר בור מימיה כן הֵקֵרָה רעתה (ib.6,7) הוקר מוקר

רוב רָב רַבְתָּ ה׳ רִיבֵי נפשי (Lam.3,58) הוי רָב את יוצרו (Jes. 45, 9) הֲרוֹב רָב עם ישראל (Jud. 11, 25) אָרוּב רוּב יָרוּב والثقيل הֵרִיב הֲרִיבוֹתִי .רִיב יָרִיב את רִיבָם (Jer. 50, 34) وقد جاءت كلمة فى الماضى بلا هاء على غير القياس מדוע אליו רִיבוֹתָ (Job 33, 13) والوجه הֲרִיבוֹת كما جاء בִּינוֹתִי בספרים (Dan. 9, 2) والوجه הֲבִינוֹתִי וַיָּרִיבוּ רעי גרר (Gen. 26, 20) רִיבָה ה׳ את יְרִיבַי (Ps. 35, 1) قيل ايضا فى יְרִיבַי انه مقلوب الياء الساكنة التى فى רִיבָה عين صارت فى יְרִיבַי فاء وكذلك ואת יְרִיבֵךְ אנכי אָרִיב (Jes. 49,25) وامثال יְרִיבַי פְּלִיטֵי שְׂרִידֵי צְעִירֵי ويمكن ان يكونا اصلين ריב ירב وانما قيلا معا لتقارب اللفظ واتّفاق المعنى

ריד *a*) עוד רָד עם אל (Hos.12,1) מדוע אמרו עמי רַדְנוּ (Jer. 2, 31) אָרוּד والثقيل תָּרִיד אָרִיד בשיחי ואהימה (Ps.55,3) והיה כאשר תָּרִיד (Gen. 27, 40) وليس من هذا الاصل לא תִרְדֶּה בו (Lev. 25, 43) יִרְדּוּ על ידיהם (Jer. 5, 31) רוֹדֶה באף גוים (Jes. 14, 6) וַיִּרְדֶּנָּה (Lam. 1, 13)

---

a) A רוד.

ריח הֵרִיחַ ולא אָרִיחַ בְּרֵיחַ ניחוחכם (Lev.26,31) אף להם ולא יְרִיחוּן (Ps. 115, 6) וַיָּרַח ה׳ את רֵיחַ הניחח מֵרִיחַ (Gen. 8, 21)

רום רָם ידנו רָמָה (Deut.32,27) רַמְתִּי וַיָּרָם כבוד ה׳ (Ez. 10, 4) אָרוּם בגוים (Ps. 46, 11) רוּמָה על השמים אלהים (ib. 57, 6) רום ידיהו נשא (Hab. 3, 10) הֵרִים הֲרִימוֹתִי וַיָּרֶם הטבח (I Sam. 9, 24) תָּרִימוּ תְּרוּמָה (Num. 15, 20) כאשר יוּרָם (Lev. 4, 10) הוּרַם התמיד (Dan. 8, 11) מוּרָם وثقيل اخر רוֹמֵם גדלתי וְרוֹמַמְתִּי (Jes. 1, 2) אֲרוֹמִמְךָ ה׳ (Ps. 30, 2) واعلم ان עתה אֵרוֹמָם (Jes. 33, 10) مثل אֶתְרוֹמֵם والاصل فى الراء التشديد لاندغام التاء فيها وهكذا عادتهم التخفيف فى الراء التى اصله التشديد *a* وكثير *b* ما يدغمون تاء الافتعال فى غير مثلها مثل תבנה וְתִכּוֹנֵן (Num. 21, 27) الذى هو תִתְכּוֹנֵן وكذلك שמי מִנּוֹאָץ (Jes.52,5) מִתְנוֹאָץ וישמע את הקול מִדַּבֵּר אליו (Num.7,89) מִתְדַּבֵּר למה תִּשּׁוֹמֵם (Ecc. 7, 16) תִּתְשׁוֹמֵם וְנִוַּסְּרוּ כל הנשים (Ez. 23, 48) וְנִתְוַסְּרוּ וְנִכַּפֵּר להם הדם (Deut 21,8) וְנִתְכַּפֵּר وهكذا اقول فى יִרַדֹּף אויב נפשי (Ps. 7, 6) انّه יִתְרַדֵּף والاصل فى الراء التشديد ومثله הַאִדָּרֹשׁ אִדָּרֵשׁ להם (Ez. 14, 3)

a) B adds فى غير مثله. *b*) Mss. وكثيرا.

الالف فى הַאֲדַרֵשׁ عندى للمخاطب وشدّت الدال لاندغام التاء فيها وقد يدغمون النون ايضا فى غير مثالها مثل نون נִבְנָה فى יִבָּנֶה ونون נִמְנָה فى יִמָּנֶה ونون נִשְׁבַּר فى יִשָּׁבֵר ويدغمون النون التى هى فاء الفعل فى عين الفعل مثل نون נָטָה فى יַטֶּה ونون נָטַר فى יִטּוֹר ونون נָקַם فى יִקּוֹם ونون נָדַר فى יִדֹּר ونون נָפַל فى יִפּוֹל ونون נָזִיר فى יַזִּיר ونون נָסַע فى יִסַּע ونون נָגַע فى יִגַּע ونون נָגַהּ فى יִגַּהּ ويدغمون اللام التى هى فاء الفعل فى عين الفعل مثل لام לָקַחְתִּי فى יִקַּח וּמִקַּח שֹׁחַד (II Chr. 19, 7) والحروف المندغمة فى غير امثالها على ما وجدتها فى المقرا هى اللام والنون والتاء وحرف اللين فانّه يندغم ايضا فى غير مثاله كما وصفت فى صدر الكتاب وامّا سائر الاحراف فلا تندغم الّا فى امثالها فقط واعلم ان الاصل فى וַיֵּרֹמּוּ הַכְּרוּבִים (Ez. 10, 15) יֵרוֹמּוּ אוֹתָם (ib. 17) הֵרֹמּוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת (Num. 17, 10) וַיִּתְרוֹמְמוּ יִתְרוֹמְמוּ הִתְרוֹמְמוּ لانّ الميم مشدّدة وهى مقام ميميْن ولكنّهم اذا استثقلوا تحريك المثلَيْن اسكنوا الاوّل وادغموه فى الثانى مثل יָסֹבּוּ עָלַי רַבָּיו (Job 16, 13) יָשֹׁמּוּ יְשָׁרִים עַל זֹאת (ib. 17, 8) וַיָּסֹלּוּ עָלַי (ib. 19, 12) التى اصلها יַסְבְבוּ יִשְׁמְמוּ יַסְלְלוּ لانّ יָסוֹבּוּ من וְסָבַב בֵּית אֵל (I Sam. 7, 16) יָשׁוֹמּוּ من שְׁמָמָה וַיָּסֹלּוּ من סְלוּלָה מַסְלוּל, وكذلك קוֹמִי

רוֹנִי בלילה (Lam. 2, 19) الاصل فيه רַנְנִי لانّه من רנן ירנן وكذلك דוֹמּוּ עד הגיענו (I Sam. 14, 9) الاصل فيه דְמְמוּ لانّه من דְמָמָה עורי לאבן דוּמָם (Hab.2,19) وكثير مثل هذا

רוע רַע רֵעֲתִי וְרָעָה עינך (Deut. 15, 9) אָרוּעַ וְרָעִים לא נתקן (Jer. 6, 29) וְרָעָה לא תמצא בך (I Sam. 25, 28) רוֹעַ מעלליכם (Jer. 21, 12) الثقيل הֵרִיעַ او הֵרַע הֵרֵעוּ מעלליהם (Mic. 3, 4) ואשר הֲרֵעוֹתִי (ib. 4, 6) לא ייטיב ה׳ ולא יָרֵעַ (Zeph. 1, 12) וַתָּרַע לעשות (I Reg. 14, 9) אף תטיבו וְתָרֵעוּ (Jes. 41, 23) מְרֵעַ כי מְרֵעִים (Ps. 37, 9) والانفعال נָרוֹעַ נְרוֹעוֹתִי רַע יֵרוֹעַ (Pr.11,15) ורועה כסילים יֵרוֹעַ (ib. 13, 20) יֵרוֹעַ הֵרוֹעַ وفي الاصل معنى اخر הֵרִיעַ הֲרִיעוֹתִי וַהֲרֵעוֹתֶם בחצוצרות (Num. 10, 9) תתקעו ולא תָרִיעוּ (ib. 7) יָרִיעַ אף יצריח (Jes. 42, 13) וַיָּרִיעוּ[a] העם תרועה (Jos. 6, 20) יִתְרוֹעֲעוּ אף ישירו (Ps. 65, 14) עלי פלשת אֶתְרוֹעָע (ib. 108, 10) وفيه معنى ثالث רַע רֵעֲתִי אָרוּעַ תְּרוֹעֵם בשבט ברזל (ib.2,9) הֲיָרוֹעַ ברזל ברזל (Jer. 15, 12) יָרוֹעַ כבירים (Job 34, 24) שן רוֹעָה ורגל מועדת (Pr. 25, 19) רוֹעוּ עמים (Jes. 8, 9)

רוף ועליהו לִתְרוּפָה (Ez. 47, 12) ويقرب منه עמודי שמים יְרוֹפָפוּ (Job 26, 11)

---

a) Mss. וירע.

רוּץ הנער רָץ (I Sam. 20, 36) כי אם רַצְתִּי אחריו (II Reg. 5, 20) וַיָּרָץ רָץ לקראת רָץ יָרוּץ (Jer. 51, 31) עשו לקראתו (Gen. 33, 4) רוּץ מצא נא את החצים (I Sam. 20, 36) כִּמְרוּצַת לא לקלים הַמֵּרוֹץ (Ecc. 9, 11) אחימעץ (II Sam. 18, 27) والثقيل הֵרִיץ הֲרִיצוֹתִי כוש תָּרִיץ ידיו לאלהים (Ps. 68, 32) וַיְרִיצוּהוּ מן הבור (Gen. 41, 14) וְהָרֵץ כי ארגיעה אֲרִיצֶנּוּ (Jer. 49, 19) המחנה (I Sam. 17, 17) وثقيل اخر فى المعنى רוֹצֵץ רוֹצַצְתִּי כברקים יְרוֹצֵצוּ (Nah. 2, 5) ومعنى ثانى הֵרִיץ וַתָּרִיץ את גלגלתו (Jud. 9, 53) ועל העשק ועל הַמְּרוּצָה (Jer. 22, 17) وفى هذا المعنى ثقيل اخر רוֹצֵץ וירעצו וַיְרוֹצְצוּ (Jud. 10, 8) וַיִּתְרוֹצְצוּ הבנים (Gen. 25, 22) وليس من هذا الاصل כי רִצַּץ עזב דלים (Job 20, 19) والانفعال فى هذا المعنى נָרוֹץ וְנָרוֹץ הגלגל (Ecc. 12, 6) בתפשם בך בכף תֵּרוֹץ (Ez. 29, 7) הֵרוֹץ

ריק הֵרִיק יָרִיק חרמו (Hab. 1, 17) מְרִיקִים שקיהם (Gen. 42, 35) וְרֵקָה נפשו (Jes. 29, 8) נעור וָרֵק *a* (Neh. 5, 13) כלי רִיק (Gen. 41, 27) השבלים הָרֵקוֹת (Jer. 51, 34) יהגו רִיק (Ps. 2, 1) وفيه معنى اخر וַהֲרִיקוֹתִי אחריכם חרב (Lev. 26, 33) וְהֵרִיקוּ חרבותם (Ez. 28, 7)

---

a) Mss. add. ושבע.

וחרב אָרִיק אחריהם (Ez. 5, 2) וַיָּרֶק את חניכיו (Gen. 14, 14) וְהָרֵק חנית וסגור (Ps. 35, 3) ومعنى ثالث قريب من الاوّل על הארץ יָרִיקוּ (Ecc. 11, 3) הַמְּרִיקִים מעליהם הזהב (Zech. 4, 12) ולא הוּרַק מכלי אל כלי (Jer. 48, 11) שמן תּוּרַק שמך (Cant. 1, 3)

ריר רָר בשרו (Lev. 15, 3) רַרְתִּי יָרוּר ויורד רִירוֹ אל זקנו (I Sam. 21, 14) בְּרִיר חלמות (Job 6, 6)

ריש רָשׁ רַשְׁתִּי כפירים רָשׁוּ ורעבו (Ps. 34, 11) רָשׁ (sic!) עשה כף רמיה (Pr. 10, 4) ואחד רָשׁ *a* (II Sam. 12, 1) ישבע רִישׁ (Pr. 28, 19) וישכח רִישׁוֹ (Pr. 31, 7) רֵשׁ (sic!) ועשר (Pr. 30, 8) ويمكن ان يكون יְרוֹשֵׁשׁ ערי מבצריך (Jer. 5, 17) מִתְרוֹשֵׁשׁ והון רב (Pr. 13, 7) من هذا الاصل ويمكن ان يكون من اصل اخر اعنى רָשַׁשׁ כי תאמר אדום רֻשַּׁשְׁנוּ (Mal. 1, 4) מוֹרִישׁ ומעשיר (I Sam. 2, 7) من اصل اخر او يمكن ان يكون معنى ואם לא תוֹרִישׁוּ את יושבי הארץ (Num. 33, 55) לְהוֹרִישׁ גוים גדולים ועצמים (Deut. 4, 38) ה' אלהיך מוֹרִישׁ אותם מפניך (ib. 18, 12)

שוב שָׁב שַׁבְתִּי וראה תחת השמש (Ecc. 9, 11) יָשׁוּבוּ לא על (Hos. 7, 16) וַיָּשָׁב שׁוּבוּ בנים שובבים (Jer. 3, 14)

---

a) B ראש.

ויהי לִתְשׁוּבַת השנה (II Sam. 11, 1) הֱשִׁיב הֲשִׁיבוֹתִי הֲשִׁיבוֹנוּ אליך (Gen. 44, 8) הֵשִׁיבוּ אשכרך (Ez. 27, 15) מנחה יָשִׁיבוּ (Ps. 72, 10) וַיָּשֶׁב את הכסף (Jud. 17, 4) وقيل ان יָשׁוֹב יְשִׁיבֵנִי ה׳ (II Sam. 15, 8) مقلوب اليآء التى فى יְשִׁיבֵנִי عين قلبت[a] فى יָשׁוּב فآء وفى المعنى ثقيل اخر נפשי יְשׁוֹבֵב (Ps. 23, 3) לְשׁוֹבֵב יעקב עליו (Jes. 49, 5) מְשׁוֹבֵב נתיבות (ib. 58, 12) ومعنى ثانى הנני שָׁב שְׁבוּת אהלי יעקב (Jer. 30, 18) וְשָׁב שְׁבוּתָם (Zeph. 2, 7) בְּשׁוּב ה׳ את שִׁיבַת ציון (Ps. 126, 1) בְּשׁוּבָה ונחת (Jes. 30, 15) ובנחה יאמר שׁוּבָה ה׳ רבבות (Num. 10, 36) והוא כלכל את המלך בְּשִׁיבָתוֹ במחנים (II Sam. 19, 33) ومعنى ثالث תיסרך רעתך וּמְשׁוּבוֹתַיִךְ תוכיחוך (Jer. 2, 19) כי מְשׁוּבַת פתים תהרגם (Pr. 1, 32) מְשׁוּבָה נצחת (Jer. 8, 5) وفى هذا المعنى ثقيل מדוע שׁוֹבְבָה העם הזה (ib.) וילך שׁוֹבָב בדרך לבו (Jes. 57, 17) שׁוּבוּ בנים שׁוֹבָבִים (Jer. 3, 14)

שׂיב שָׂב זקנתי וָשַׂבְתִּי (I Sam. 12, 2) גם שָׂב גם ישיש בנו (Job 15, 10) אָשׁוּב גם שֵׂיבָה זרקה בו (Hos. 7, 9) כי קמו עיניו מִשֵּׂיבוֹ (I Reg. 14, 4)

---

a) A قيلت.

שוד יָשׁוּד צהרים (Ps. 91, 6) שׁוֹד ושבר a (Jes. 60, 18)
שיד שָׂד וְשַׂדְתָּ אותם בַּשִּׂיד (Deut. 27, 2) אָשׂוּד יָשׂוּד
שׂוּד
שוח שָׂח שַׂחְתִּי יָשׂוּחַ ויצא יצחק לָשׂוּחַ בשדה
(Gen.24,63) שׂוּחַ ,والثقيل הֲשִׂיחַ אָשִׂיחָה בפקודיך (Ps.119,78)
תְשִׂיחֶךָ (Pr. 6, 22) יָשִׂיחוּ בי (Ps. 69, 13) אריד בְּשִׂיחִי
(ib.55,3) או שִׂיחַ לארץ (Job 12,8) והולכי על דרך שִׂיחוּ
(Jud. 5, 10) ,وثقيل اخر שׂוֹחֵחַ שׂוֹחַחְתִּי במעשה ידיך
אֲשׂוֹחֵחַ (Ps. 143, 5) ואת דורו מי יְשׂוֹחֵחַ (Jes. 53, 8)
שׂוֹחֵחַ امر ومصدر
שוט שָׁט שָׁטוּ העם ולקטו (Num.11,8) וַיָּשׁוּטוּ בכל
הארץ (II Sam.24,8) שׁוּט נא (ib. 2) מִשּׁוּט בארץ (Job 1, 7)
אני שַׁיִט שׁוֹטֵט שׁוֹטְטוּ בחוצות ירושלים (Jes.33,21)
(Jer. 5, 1) עיני ה׳ המה מְשׁוֹטְטִים (Zech. 4, 10) ,ومعنى
اخر שָׁט שַׁטְתִּי היו שָׁטִים לך (Ez.27,8) במים רבים
הביאוך הַשָּׁאטִים (sic!) אותך (ib. 26) כל תופשי מָשׁוֹט
(ib. 29) עשו מִשׁוֹטָיִךְ (ib. 6) ,ويمكن ان يكون אני שַׁיִט
(Jes. 33, 21) من هذا
שוך שָׂךְ שַׂכְתִּי הנני שָׂךְ את דרכך בסירים (Hos.2,8)
יָשׂוּךְ ישר מִמְּשׂוּכָה b (Mic. 7, 4)

a) Only B. *b*) Massor. Text מִמְּסוּכָה.

שׂוּם שָׂם שַׂמְתִּי אוֹ מִי יָשׂוּם אִלֵּם (Ex. 4, 11) מִטֶּרֶם שׂוּם אֶבֶן (Hag. 2, 15) לָשׂוּם אֶת מַשָּׂא (Num. 11, 11) כִּי עַל פִּי אַבְשָׁלוֹם הָיְתָה שׂוּמָה (II Sam. 13, 32) אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד (Lev. 5, 21) הֲשִׂים הֲשִׂימוֹתִי וַהֲשִׂימוֹתִיהוּ לְאוֹת וּלְמְשָׁלִים (Ez. 14, 8) נָשִׂימָה נָּא שַׂקִּים (I Reg. 20, 31) מִבְּלִי מֵשִׂים (Job 4, 20) שִׂים לְךָ אֹרֵב (Jos. 8, 2) לְבִלְתִּי שִׂים לְאִישִׁי (II Sam. 14, 7) وامّا וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרַיִם (Gen. 50, 26) فشاذّ خارج عن القياس وقيل فيه انّه مثل וַיּוּשַׂם לְפָנָיו (Gen. 24, 33) الياء الساكنة المزيدة فيه مبدلة من الواو الساكنة المزيدة في וַיּוּשַׂם לְפָנָיו وهو فعل لم يسمّ فاعله وإنّ הסגול المحرّك به السين مثل הפתח فإنّ גֶּשׁ הָלְאָה וְגַשׁ פְּגַע בּוֹ (II Sam. 1, 15) واحد וַיִּיקֶץ נֹחַ (Gen. 9, 24) וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ (Gen. 28, 16) واحد وهذا قول بعيد لانّ كلّ فعل لم يسمّ فاعله لا بدّ فيه من الضمّ لانّه هو الدالّ عليه وقد سقط هذا الدليل من וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן ولذلك قلت انّه شاذّ ويمكن ان يكون من اصل اخر اعنى יָשֵׂם

שׁוּעַ אִם בְּפִידוֹ לָהֶן שׁוּעַ (Job 30, 24) הִנֵּה קוֹל שַׁוְעַת בַּת עַמִּי (Jer. 8, 19) הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים (Ps. 144, 10) والثقيل שִׁוַּע שִׁוַּעְתִּי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי (Jon.2,3) אֲשַׁוַּע אֵלֶיךָ (Job 30, 20) יְשַׁוְּעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ (Ps. 18, 42)

שׂוּף שָׂף שַׂפְתִּי אָשׂוּף הוּא יְשׁוּפְךָ ראש ואתה תְּשׁוּפֶנּוּ
עקב (Gen. 3, 15) אשר בסערה (*sic!*) יְשׁוּפֵנִי (Job 9, 17)
שׂוּף ومعنى ثانى אך חשך יְשׁוּפֵנִי (Ps. 139, 11)
שׁוּק ואל אישך תְּשׁוּקָתֵךְ (Gen. 3, 16) ועלי תְּשׁוּקָתוֹ
(Cant. 7, 11) ومعنى اخر וְהֵשִׁיקוּ היקבים תירוש ויצהר
(Joel 2, 24) הֵשִׁיקוּ היקבים (ib. 4, 13) אָשִׁיק הָשֵׁק
שׁוּר שָׁר שַׁרְתִּי שָׁרִים וְשָׁרוֹת (Ecc. 2, 8) אשר שָׁר
לה' (Ps. 7, 1) والثقيل הֵשִׁיר הֲשִׁירוֹתִי אז יָשִׁיר משה
(Ex. 15, 1) אָשִׁירָה נא לידידי (Jes. 5, 1) וַתָּשַׁר דבורה
(Jud. 5, 1) שִׁירוּ לה' (Ex. 15, 21) שִׁיר הַשִּׁירִים (Cant. 1, 1)
שׁוֹרֵר שׁוֹרַרְתִּי וְהַשִּׁיר מְשׁוֹרֵר (II Chr. 29, 28) מְשׁוֹרְרִים
וּמְשׁוֹרְרוֹת (Ezr. 2, 65) ويمكن ان يكون منه קול יְשׁוֹרֵר
בחלון (Zeph. 2, 14) وفى الاصل معنى اخر שָׁר שַׁרְתִּי
כנמר על דרך אָשׁוּר (Hos. 13, 7) אֲשׁוּרֶנּוּ ולא קרוב
(Num. 24, 17) יָשׁוּר כשך יקושים (Jer. 5, 26) תָּשׁוּרִי
מֵראש אמנה (Cant. 4, 8) וַתָּשֻׁרִי למלך בשמן (Jes. 57, 9)
ومن هذا المعنى אשר שֹׁרְרוּ אנשים (Job 36, 24) ومعنى
ثالث וּתְשׁוּרָה אין להביא (I Sam. 9, 7)
שׂוּר שָׂר שַׂרְתִּי שָׂרִים עצרו במלים (Job 29, 9) חכמות
שָׂרוֹתֶיהָ (Jud. 5, 29) כי שָׂרִים יָשׂוּרוּ (Pr. 8, 16) וַיָּשַׂר
אבימלך (Jud. 9, 22) וַיָּשַׂר אל מלאך (Hos. 12, 5) والثقيل

הֵשִׁיר הם המליכו ולא ממני הֵשִׁירוּ ולא ידעתי (Hos.8,4)
ومعنى ثانى במשקל וּבַמְּשׂוּרָה (Lev. 19, 35)

שׂוּשׂ כאשר שָׂשׂ ה׳ (Deut. 28, 63) שָׂשׂ אנכי על
אמרתך (Ps. 119, 162) וגלתי בירושלים וְשַׂשְׂתִּי בעמי
(Jes.65,19) אָשׂוּשׂ יְשׂוּשׂוּם מדבר (ib. 35, 1) לָשׂוּשׂ עליך
לטוב (Deut.30,9) מָשׂוֹשׂ לכל הארץ (Lam. 2,15) والثقيل
הֵשִׂישׂ הֲשִׂישׂוֹתִי او הֵשַׂשְׂתִּי ان استثقل שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בה׳
(Jes. 61, 10) יָשִׂישׂוּ וישמחו בך (Ps. 40, 17) שִׂישׂוּ וגילו
(Jes. 65, 18) מֵשִׂישׂ

שׁוּת כי שָׁת לי אלהים (Gen. 4, 25) ולא שָׁתָה לבה
(I Sam. 4, 20) שַׁתִּי (Ps. 73, 28) بالادغام وقد سقط عين
الفعل من שַׁתִּי בה׳ אלהים מחסי (Ps. 73, 28) אָשׁוּת
שׁוּת שָׁתוּ השערה (Jes.22,7) والثقيل הֵשִׁית הֲשִׁיתוֹתִי
وان استثقل قيل הֵשַׁתִּי بالادغام עיניהם יָשִׁיתוּ (Ps. 17, 11)
ולבך תָּשִׁית לדעתי (Pr. 22, 17) שִׁיתִי כליל צלך (Jes. 16, 3)
למען שִׁיתִי אותותי (Ex. 10, 1) וְשִׁית לערפל (Jer. 13, 16).

תּוּר תָּר תַּרְתִּי בלבי (Ecc. 2, 3) אשר תָּרוּ אותה
(Num. 13, 32) וְיָתוּרוּ את ארץ כנען (ib. 2) מן הַתָּרִים
את הארץ (Num.14,6) תּוּר מִתּוּר הארץ (Num. 13, 25)
والثقيل וַיָּתִירוּ בית יוסף (Jud. 1, 23) ❋

❋ تمّت المقالة الثانية والله المحمود على عونه ❋

المقالة الثالثة من كتاب حروف اللين العبرانية

قال يحيى بن داود[a] قد مضت الافعال اللينة الفاء فى المقالة الاولى والافعال اللينة العين فى المقالة الثانية وافردت هذه المقالة فى الافعال اللينة اللام فانّها ايضا بعيدة الغور خفيّة التصريف لكثرة اعتلالها ونقصانها وربّما عوضت من ذلك النقصان وربّما لا تعوض منه واقامة الدليل والبرهان على ذلك الاعتلال والنقصان بردّ الفعل الى اصله وصرفه الى موضع اشتقاقه فحينئذ يتّضح نقصانه ويظهر اعتلاله ولهذا المذاهب ارى ان ابسّط لها قبل تأليفها جملا واقدّم بين يديها شروحا تسهل السبيل الى فهمها والوقف عليها على عادتى تبيلًا فى الافعال المتقدّمة الذكر وبالله المستعان على كلّ حال ❋

القول فى الافعال التى لامها حرف لين

الافعال التى لامها حرف لين مثل בָּנָה קָנָה עָשָׂה חָלָה الهاء لام الفعل ومن عادة العبرانيين اذا قالوا منها פָּעַלְתִּי ان يقلبوا الهاء ياء ساكنة لينة مكسورة ما قبلها فقالوا בָּנִיתִי קָנִיתִי עָשִׂיתִי חָלִיתִי רָאִיתִי جميعها اطّرد على هذا المنهاج وجرى بهذا النظام لم يشذّ منها شاذّ والاصل فيها باظهار الياء التى هى لام الفعل קָנִיתִי בָּנִיתִי

---

a) B דוד.

مثل שָׁמַרְתִּי זָכַרְתִּי والمستقبل יִבְנֶה יִקְנֶה יַעֲשֶׂה יַעֲלֶה بالفتح لمكان العين والامر בְּנֵה קְנֵה עֲשֵׂה والفاعل בּוֹנֶה עוֹשֶׂה קוֹנֶה الهاء لام الفعل ويقلبوها فى المفعول ياء ظاهرة בָּנוּי פָּדוּי קָנוּי עָשׂוּי والانفعال נִבְנָה נִקְנָה נַעֲשָׂה נַעֲלָה بالفتح لمكان العين والمستقبل יִבָּנֶה יִקָּנֶה יֵעָשֶׂה יֵעָלֶה יֵרָאֶה بالتخفيف من طريق العين والراء هذا هو القياس الصحيح فى تصريف هذه الافعال والاصل الذى منه يقاس *a* البرهان على نقصان ما ياتى منها ناقصا فقد كثر حذفهم لهذا الهاء التى هى لام الفعل استثقالا لها واستعملوا الافعال دونها وربّما عوّضوا منها وربّما لم يعوّضوا فالمحذوف *b* المعوّض וַיִּבֶן الذى اصله וַיִּבְנֶה لانّه من בָּנָה בָּנִיתִי فاسقطوا لام الفعل وعوّضوا منها الساكن اللين الذى بعد ياء الاستقبال تكميلا لبنية الفعل كما ذكرت فى الافعال اللينة العين ومثله וַיִּקֶן את חלקת (Gen. 33, 19) واصله וַיִּקְנֶה لانّه من קָנָה קָנִיתִי ومثله וַיִּבֶז עשו (ib. 25, 34) اصله וַיִּבְזֶה لانّه من דבר ה׳ בָּזָה (Num. 15, 31) מדוע בָּזִיתָ (II Sam. 12, 9) ومثله וַיִּגֶל יהודה (Jer. 52, 27) اصله וַיִּגְלֶה لانّه من גָּלָה גָּלִיתִי ومثله וַתִּזֶן גם היא (Jer. 3, 8) اصله וַתִּזְנֶה لانّه من זָנָה זָנִיתִי ومثله וַיִּזֶר על פני המים

a) B اسقاطهم.   *b*) B فالناقص.

(Ex.32,20) اصله וַיִּזְרֶה لانّه من זָרָה זָרִיתִי תִּזְרֶה לרוח
(Ez. 5, 2) ومثله יִכֶל בשרו מראי (Job 33, 21) اصله יִכְלֶה
لانّه من כָּלָה כָּלִיתִי ومثله וַיִּמֶץ טל (Jud. 6, 38) اصله
וַיִּמְצֶה لانّه من מָצָה מָצִיתִי וְשָׁתִית אותה וּמָצִית (Ez.23,34)
וְנִמְצָה דמו (Lev. 1, 15) ومثله וַיִּפֶן כה וכה (Ex. 2, 12)
اصله וַיִּפְנֶה لانّه من פָּנָה פָּנִיתִי ومثله וַיִּקֶר מקרה
(Ruth 2,3) اصله וַיִּקְרֶה لانّه من קָרָה קָרִיתִי יִקְרֶה מִקְרֶה
(Ecc. 9, 3) ومثله וַיִּקֶשׁ דבר איש יהודה (II Sam. 19, 44)
اصله וַיִּקְשֶׁה لانّه من קָשָׁה. קָשִׁיתִי לא יִקְשֶׁה בעיניך
(Deut. 15, 18) ومثله וַיִּרֶף ממנו (Ex. 4, 26) اصله יִרְפֶּה
لانّه من רָפָה רָפִיתִי יִרְפֶּה ومثله ותלך וַתֵּתַע (Gen. 21, 14)
بالفتح لمكان العين واصله וַתִּתְעֶה لانّه من תָּעָה לבבי
(Jes. 21, 4) תָּעִיתִי ومثله וַתֵּכַהּ מכעש עיני (Job 17, 7)
بالفتح مكان الهاء واصله וַתִּכְהֶה لانّه من כָּהָה תִּכְהֶה
(Zech. 11, 17) ومثله كثير جدّا ونوع اخر من المحذوف [a]
باسكان فاء الفعل كما كانت قبل النقصان لانّ هذه الذى
ذكرت بتحريكها مثل וַיִּשְׁבְּ ממנו שבי (Num. 21, 2) اصله
וַיִּשְׁבֶּה لانّه من שָׁבָה שָׁבִיתִי שָׁבִי (Ps.68,19) וַיִּפְתְּ בסתר
לבי (Job 31, 27) اصله וַיִּפְתֶּה لانّه من פָּתָה פָּתִיתִי פן

---

a) B الناقص.

יִפְתֶּה לְבַבְכֶם (Deut. 11, 16) וַיֵּבְךְּ (Gen. 27, 38) اصله וַיִּבְכֶּה لانّه من בָּכָה בָּכִיתִי וְיֵרְדְּ מִיַּעֲקֹב (Num. 24, 19) اصله וַיִּרְדֶּה لانّه من רָדָה רָדִיתִי אַל יֵשְׂטְ אֶל דְּרָכֶיהָ לִבֶּךָ (Pr.7,25) اصله יִשְׂטֶה لانه من שָׂטָה שָׂטִיתִי וְאַתְּ כִּי שָׂטִית (Num.5,20) וַיֵּשְׁתְּ (Gen.9,21) اصله יִשְׁתֶּה لانّه من שָׁתָה שָׁתִיתִי واحسب هذا النوع غير معوّض وانما حدث الساكن اللين بعد الياء من اجل اللحن فليس للحن فى هذه الافعال موضع يرتب فيه غير الزوائد وامّا المحذوف*a* الغير معوّض فمثل תִּגָּל עֶרְוָתֵךְ (Jes. 47, 3) الذى اصله תִּגָּלֶה لانه من נִגְלָה ومثل וְגַם אִישׁ אַל יֵרָא (Ex. 34, 3) الذى اصله יֵרָאֶה لانّه من נִרְאָה ومثل עַד חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתֵעָשׂ (Esth. 5, 6) الذى اصله וְתֵעָשֶׂה لانه من נַעֲשָׂה والناقص الغير معوّض ايضا مثل יִבְנוּ יִקְנוּ יִרְאוּ יַעֲשׂוּ والاصل فيها יִבְנְיוּ יִקְנְיוּ יִרְאֲיוּ יַעֲשְׂיוּ على هذا يطّرد الباب كلّه اذا ارادوا من هذه الافعال יִפְעֲלוּ اسقطوا لام الفعل ولم يعوّضوا منه شيئا وقد اتى منها الفاظ يسيرة على الاصل مثل מַר יִבְכָּיוּן (Jes. 33, 7) וְיַחְדָּו כֻּלָּם יִכְלָיוּן (ib. 31,3) בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן (Ps. 36, 8) יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ (ib. 9) וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן (Deut. 8, 13) כַּהֲמוֹת יַמִּים יֶהֱמָיוּן (Jes. 17, 12)

---

a) B الناقص.

אזכרה אלהים וְאֶהֱמָיָה (Ps. 77, 4) רמה ידך בל יֶחֱזָיוּן (Jes. 26, 11) اليـاء هـى لام الفعل وقد اسقطوا اللام ايضا بلا تعويض مـن פָּעֲלוּ فقالوا בָּנוּ קָנוּ זָנוּ רָאוּ עָשׂוּ חָסוּ هذا هو الوجه المستعمل فيها واصلها בָּנְיוּ קָנְיוּ חָסְיוּ مثل שָׁמְרוּ זָכְרוּ وربّما اتى منها يسير على الاصل مثل דַּלְיוּ שוקים (Pr. 26, 7) צוּר חָסָיוּ (Deut. 32, 37) נָטָיוּ רגלי (Ps. 73, 2) والوجه المستعمل فى פּוֹעֲלִים بإسقاط اللام ايضا בּוֹכִים בּוֹנִים קוֹנִים רוֹאִים עוֹשִׂים واصله בּוֹנְיִים קוֹנְיִים مثل שׁוֹמְרִים זוֹכְרִים والوجه المستعمل فى פּוֹעֲלָה بإسقاط اللام ايضا قبل בּוֹנָה קוֹנָה רוֹאָה עוֹשָׂה والاصل בּוֹנְיָה קוֹנְיָה רוֹאְיָה עוֹשְׂיָה مثل שׁוֹפְטָה יוֹשְׁבָה وقد جاءت واحدة على الاصل שלמה אהיה כְּעֹטְיָה (Cant.1,7) الياء لام الفعل فافهم واما פָּעֲלָה فلم يسقطوا اللام منها لكنّهم ابدلوا منها تاء فقالوا من בָּנָה בָּנְתָה والاصل בָּנְיָה ومن רָאָה רָאֲתָה ومن רָפָה רָפְתָה ومن עָשָׂה עָשְׂתָה ومن גָּלָה גָּלְתָה ومن מָחָה מָחֲתָה التاء مبدلة من الساكن اللين الذى هو لام الفعل فاحفظ هذا وقف عليه متى ما اردت ان تقول פָּעֲלָה من الافعال اللينة اللام فعلى ذلك اطّرد الباب وهو الوجه المعروف المستعمل فيها وان كنت قد حفظت كلمة واحدة شاذّة عن الباب اتت على الاصل כי בך חָסָיָה נפשי (Ps. 57, 2) وكذلك الوجه

المستعمل ايضا فى נִפְעֲלָה بتاء مبدلة من اللام مثل נִבְנְתָה נִכְסְתָה נִרְאֲתָה وقد جاء المصدر بتاء مبدلة من اللام مثل בְּנוֹת רְאוֹת עֲשׂוֹת קְנוֹת ويقال ان هذا الواو هى اللام والتاء مزيدة كما تزاد فى سائر المصادر فى غير هذه الافعال والفعل الثقيل *a* من الافعال اللينة اللام مثل הִרְבָּה הֶרְאָה הֶרְוָה הִקְרָה הֶעֱלָה الهاء اللينة لام الفعل واذا ارادوا منها استعمال הִפְעַלְתִּי قلبوا الهاء ياءً لينة محرّكة ما قبلها بالחרק كما فعلوا فى الافعال الخفيفة منها مثل הִרְבִּיתִי הֶרְאִיתִי הֶעֱלִיתִי او بالצרי مثل הִרְבֵּיתִי הִפְרֵיתִי הֶחֱלֵיתִי הכותך (Mic. 6, 13) والاصل فيها הִרְבַּיְתִּי הִרְאַיְתִּי مثل הִשְׁמַעְתִּי הִשְׁפַּלְתִּי والمستقبل יַרְאֶה יַרְבֶּה יַפְרֶה بفتح الياء والفاعل מַרְבֶּה מַעֲלֶה מַרְוֶה מַפְרֶה والامر הַרְבֵּה הַעֲלֵה הַרְאֵה والمفعول بتحريك الميم بالשרק تقول מֻגְלֶה מֻרְבֶּה מֻקְרֶה او بالקמץ إن شئت مثل אשר אתה מָרְאֶה בהר (Ex. 25, 40) אשר מָפְנֶה צפונה (Ez. 9, 2) وكثير *b* ما اسقطوا *c* لام الفعل فى هذا النوع ايضا بتعويض وغير تعويض كما فعلوا فى النوع الاوّل مثل וַיֶּפֶן זנב אל זנב (Jud. 15, 4) الذى اصله וַיַּפְנֶה لانه من הִפְנָה הִפְנֵיתִי وجعلوا مذهب السגול فى

---

a) A والافعال الثقيلة. *b*) B وكثيرا. *c*) A حذفوا.

וַיֶּפֶן זנב اعنى السגול المحرّك به الياء مثل مذهب الפתח
فى וַיִּפְנֶה اعنى الפתח المحرّك به الياء فكما ان الפתח
فى וַיִּפְנֶה دليل على انّه فعل ثقيل كذلك السגול فى וַיֶּפֶן
זנב دليل على انّه فعل ثقيل ماخوذ من הִפְנָה ومثله
וַיֶּרֶב בבת יהודה (Lam. 2,5) اصله וַיַּרְבֶּה لانّه من הִרְבָּה
הִרְבֵּיתִי ومثله וַיֶּזֶן את ישבי ירושלים *a* (II Chr. 21, 11)
اصله וַיַּזְנֶה لانّه من הִזְנָה הִזְנֵיתִי ومثله וַיֶּקֶשׁ את ערפו
(ib. 36, 13) اصله וַיַּקְשֶׁה لانّه من הִקְשָׁה הִקְשֵׁיתִי ومثله
וַיֶּפֶר את עמו מאד (Ps. 105, 24) اصله וַיַּפְרֶה لانّه من
הִפְרָה הִפְרֵיתִי مثله וַיֶּגֶל את ישראל (II Reg. 17, 6)
اصله וַיַּגְלֶה لانّه من הִגְלָה הִגְלֵיתִי ونوع اخر من الناقص
غير المعوّض بإسكان فاء الفعل وبترك الياء المفتوحة على
حالها كما كان ذلك قبل النقصان וַיַּשְׁקְ את צאן לבן
(Gen. 29, 10) الاصل فيه וַיַּשְׁקֶה لانّه من הִשְׁקָה הִשְׁקֵיתִי
وكذلك القياس فى יַפְתְּ אלהים ליפת (Gen. 9, 27) ומלכים
יַרְדְּ (Jes. 41, 2) ومن الناقص יַרְבּוּ יַפְנוּ وهو الوجه المعروف
ومن الناقص הַרְבּוּ הַפְנוּ הַזְנוּ لانّ اصلها הַרְבִּיוּ הַפְנִיוּ
הַזְנִיוּ وكذلك الوجه فى جميعها ومن الناقص הוא יסוד
הַמַּעֲלָה מבבל (Ezr. 7, 9) وهو الوجه فى جميعها *b* ومن

a) Mss. יהודה. *b*) A كلّها.

المحذوف *a* ايضا הֶרֶב כבסני מעוני (Ps. 51, 4) اصله הַרְבֵּה لانّه من הִרְבָּה הֶרֶף ממני ואשמידם (Deut.9,14) اصله הַרְפֵּה مثل הַרְפֵּה ממני שנים חדשים (Jud. 11, 37) لانّه من הִרְפָּה הִרְפֵּיתִי יַרְפֶּה [ومن الناقص מַרְבִּים מַעֲלִים وهو الوجه فى جميعها *b*] واما الوجه المستعمل فى הִפְעִילָה فبالتاء مبدلة من اللام مثل הִרְבְּתָה הִפְנְתָה وهو الوجه فى جميعها والمصدر قد يجئ بتاء مبدلة من اللام مثل הַרְבּוֹת הַפְּנוֹת הַרְאוֹת الّا ان قوما يقولون انّ الواو هى اللام والتاء زايدة والنوع الاخر من الفعل الثقيل من هذه الافعال اللينة اللام مثل עִנָּה שִׁנָּה סִלָּה נִקָּה נִסָּה צִוָּה קִוָּה כִּלָּה استعمل פִּעַלְתִּי منها بقلب الهاء ايضا ياء لينة محرّكة ما قبلها بالחרק مثل צִוִּיתִי נִסִּיתִי קִוִּיתִי עִנִּיתִי او بالצרי مثل צִוֵּיתִי קִוֵּיתִי נִקֵּיתִי الوجهان جائزان فيها والمستقبل יְצַוֶּה יְקַוֶּה יְנַקֶּה יְנַסֶּה والفاعل מְקַוֶּה מְצַוֶּה מְנַקֶּה מְנַסֶּה والمفعول מְצֻוֶּה מְנֻסֶּה מְשֻׁנֶּה والامر צַוֵּה קַוֵּה נַסֵּה עַנֵּה שַׁנֵּה والحذف *c* ايضا فى هذا الضرب كثير مثل יְצַו ה׳ אותך (Deut. 28, 8) الاصل فيه יְצַוֶּה لانّه من צִוָּה צִוִּיתִי ومثل יְקַו לאור (Job3,9) الاصل יְקַוֶּה لانّه من קִוָּה קִוִּיתִי وسوى

---

a) B الناقص. *b*) B only. *c*) والنقصان.

אחר אל תְּגָל (Pr. 25, 9) اصله תְּגַלֶּה لانه من גִּלָּה גִּלֵּיתִי
וַתְּכַל להשקותו (Gen. 24, 19) اصله וַתְּכַלֶּה لانه من כִּלָּה
כִּלֵּיתִי וַיְגַל את מסך יהודה (Jes.22,8) اصله וַיְגַלֶּה لانّه
من גִּלָּה גִּלֵּיתִי וַיְחַל משה את פני ה׳ (Ex. 32,11) اصله
וַיְחַלֶּה لانّه من חִלָּה את פני ה׳ (II Chr. 33, 12) وكذلك
القياس فى וַתְּקַשׁ בלדתה (Gen. 35, 16) וַיְתָו על דלתות
השער (I Sam. 21, 14) ومن الناقص יְצַוּוּ יְקַוּוּ وهو الوجه
فى كلّها ومن الناقص צַוּוּ קַוּוּ גַּלּוּ חַמּוּ هو الوجه فى
كلّها وربّما جاء الامر من هذا الضرب محذوفا *a* مثل צַו
את בני ישראל (Lev. 24, 2) الذى اصله צַוֵּה גַּל עיני
ואביטה (Ps.119,18) الذى اصله גַּלֵּה חַל נא את פני ה׳
(I Reg. 13, 6) الذى اصله חַלֵּה ومن الناقص מְנַדִּים מְחַכִּים
وهو الوجه فى جميعها ومن الناقص לאשר אני מְצַוָּה
אותך (Gen. 27, 8) وهو الوجه فى كلّها *b* ومثل هذا النقصان
كثير تعتبره فى الافعال التى استأنف تأليفها ان شاء الله
واما فعل الواحدة الماضى من هذا الضرب فبتاء مبدلة
من الهاء ايضا كما فعلوا فى الضربين الاوّلين قالوا גִּלְּתָה
רִבְּתָה כִּסְּתָה وهو الوجه فى الجميع والمصدر قد يكون
بتاء مبدلة منها يום עַנּוֹת אדם נפשו (Jes. 58, 5) ביום

---

a) B ناقصا. *b*) A الجميع.

צִוֹּתוֹ (Lev. 7, 38) לְנַסּוֹתוֹ (I Reg. 10, 1) وقيل انّ الواو هى اللام والتاء مزيدة ❊

باب فى ما فاوه ولامه حرف لين

الافعال التى فاؤها ولامها حرف لين مثل הוֹדָה הוֹרָה הוֹנָה الواو فاء الفعل وهذه الافعال ثقيلة وذلك انهم اذا ارادوا استعمال فعل ثقيل ماضى من اصل اوّله حرف لين جعلوا ذلك الحرف اللين واوا وادخلوا عليها الهاء هى علامة الفعل الثقيل مثل الهاء التى فى הִרְאָה הִרְבָּה الدالّة على انّ הִרְבָּה הִרְאָה فعلان ثقيلان فالواو فى הוֹדָה واصحابه هى فى موضع الراء فى הִרְבָּה הִרְאָה فالهاء الاخيرة لام الفعل فاذا ارادوا تصريف הוֹדָה واصحابه مع الزوائد الاربع *a* اسقطوا الهاء الاولى وابقوا الواو ساكنة كما كانت وحرّكوا عين الفعل بالסגול فقالوا יוֹרֶה יוֹנֶה יוֹדֶה كما قالوا יַרְאֶה יַרְבֶּה باسقاط الهاء الاولى الّا انّ الذى يدلّ على ان יַרְאֶה יַרְבֶּה فعلان ثقيلان بعد اسقاط الهاء هو فتح الياء والذى يدلّ على ذلك فى יוֹרֶה יוֹדֶה יוֹנֶה هو تركهم الواو ساكنة لينة كما كانت قبل اسقاط الهاء ثمّ إنّهم استعملوها بنقصان الهاء التى هى لام الفعل كما استعملوا بالنقصان سائر الافعال ذوات الهاء

---

a) B الاربعة.

اعنى اللينة اللام فقالوا יוּרוּ יוּדוּ יוּנוּ بإسقاط لام الفعل كما قالوا יִרְבּוּ יִרְאוּ بإسقاط لام الفعل فقد بان الآن ان יוּרוּ יוּדוּ יוּנוּ יוּגוּ نواقص كما ان יִרְבּוּ יִרְאוּ ناقصان وامّا الواو الاولى ففاء الفعل والاصل فى יוּרוּ יוּדוּ יוּנוּ יוּגוּ יוּרְיוּ יוּדְיוּ יוּנְיוּ יוּגְיוּ وقد جاءت كلمة واحدة على هذا الاصل עַד אָנָה תּוֹגְיוּן נַפְשִׁי (Job 19, 2) الواو الاولى فى תּוֹגְיוּן فاء الفعل والجيم عينه والياء لامه وأمّا נוּגֵי מִמּוֹעֵד (Zeph. 3, 18) فهو נִפְעָלֵי ماخوذ من כַּאֲשֶׁר הֹגָה מִן הַמְסִלָּה (II Sam. 20,13) الواو فى נוּגֵי فاء الفعل والجيم عينه وامّا اللام فساقطة וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע יְרֵה וַיּוֹר (II Reg. 13, 17) וַיּוֹר ليس ماخوذا من יָרָה وذلك انّ هذا الاصل اعنى יָרָה استعمل فيه فعلا خفيفا وثقيلا أمّا الخفيف فمثل יָרָה בַיָּם (Ex. 15,4) والثقيل הוֹרָה הֹרָנִי לַחֹמֶר (Job 30, 19) צִדָּה אוֹרֶה (I Sam. 20, 20) فأقول انّ וַיּוֹר هو ماخوذ من הוֹרָה لا من יָרָה لكنّه ساقط اللام والاصل فيه וַיּוֹרֶה ولو أُخذ من יָרָה لقيل וַיִּיר مثل וַיִּיף בְּגָדְלוֹ (Ez. 31, 7) الماخوذ من מַה־יָּפִית וּמַה נָּעַמְתְּ (Cant. 7, 7) فقد بان مما ذكرت ان וַיּוֹר ليس ماخوذا من יָרָה בַיָּם بل من הוֹרָה ولو قال וַיֹּאמֶר יְרֵה וַיִּיר لكان حسنا او لو قيل וַיֹּאמֶר הוֹרֵה וַיּוֹר لكان ايضا حسنا والفاعل الماخوذ من יָרָה בַיָּם יוֹרֶה مثل עָשָׂה עוֹשֶׂה والجمع יוֹרִים بإسقاط لام الفعل مثل

עוֹשִׂים والفاعل الماخوذ من הוֹרָה מוֹרֶה مثل הִרְבָּה מַרְבֶּה لانّ كلّ فاعل ينبنى من فعل ثقيل لا يقال الاّ بميم والجمع מוֹרִים مثل מַרְבִּים والواو فى מוֹרִים فاء الفعل وأمّا اللام فساقطة فقد بان مما وصفت واوضحت ان הַיּוֹרִים (II Chr. 35, 23) من יָרָה בַיָּם وان וימצאהו הַמּוֹרִים (I Sam.31,3) من הֹרָנִי לַחוֹמֶר (Job 30,19) וַיֹּרֵם אלהים חץ (Ps.64,8) وان الواو فى הַיּוֹרִים ليس اصلا والواو فى הַמּוֹרִים هى فاء الفعل وقد حرّكوا الواو التى فى הוֹרָה יוֹרֶה اذا ارادوا الافتعال فقالوا וְהִתְוַדָּה אשר חטא עליה (Lev.5,5) والواو فاء الفعل والهاء الاخيرة لامه والاسم הוֹדָה יוֹדֶה תּוֹדָה وكذلك الاسم من הוֹרָה اعنى אשר הוֹרֻהוּ יהוידע הכהן (II Reg. 12, 3) תּוֹרָה وأمّا الاسم من אשר הוֹגָה ה׳ (Lam. 1, 12) תּוּגָה بالשרק الواوات فى هذه الاسماء فاءات الافعال والهاءات للتأنيث واللامات ساقطة وقد جاء الاسم ايضا من הוֹגָה יי (Lam.1,12) יָגוֹן الياء فاء الفعل والجيم عينه واللام ساقطة والواو والنون لاحقتان على عادتهم ان يلحقوا واوا ونونا بالاسماء مثل גָּאוֹן שָׁאוֹן עִוָּרוֹן שִׁבָּרוֹן ✻

باب فى ما فاوه نون ولامه حرف لين

כי יואב נָטָה אחרי אדניה ואחרי אבשלום לא נָטָה (I Reg. 2, 28) נְטֵה ידך על ארץ מצרים (Ex. 10, 12) הנני

נוֹטֶה אֵלֶיהָ (Jes. 66, 12) النون فاء الفعل والهاء لامه وقد استعملوه ايضا بنقصان الهاء على عادتهم فى سائر الافعال ذوات الهاء فإنّهم اذا ارادوا تصريف נָטָה مع الزوائد ادغموا النون فى الطاء فاشتدّت[a] فقالوا יִטֶּה תִּטֶּה אֶטֶּה נִטֶּה النون مندغمة فى الطاء ولذلك اشتدّت والاصل יִנְטֶה תִּנְטֶה אֶנְטֶה נִנְטֶה مثل יִרְאֶה תִּרְאֶה נִרְאֶה وكذلك וַיַּטּוּ אַחֲרֵי הַבֶּצַע (I Sam. 8, 3) واصله וַיִּנְטוּ وأمّا اللام فساقطة على ما اعلمتك والكامل וַיִּנְטָיוּ ثم كثر استعمالهم لهذا الفعل حتى ذهبت النون كما ذهبت الهاء وحدث مكانها ساكن لين فقيل אַל תֵּט יָמִין וּשְׂמֹאל (Pr. 4, 27) واصله תִּנְטֶה بلا ادغام او תִּטֶּה بالادغام ومثله וַיֵּט משֶׁה (Ex.9,23) واصله וַיִּנְטֶה بلا ادغام او וַיִּטֶּה بالادغام כִּנְחָלִים נִטָּיוּ (Num. 24, 6) נִפְעָלוּ من נָטָה الطاء شديدة لاندغام فاء الفعل فيها وهى النون والاصل נִנְטָיוּ مثل נִשְׁמְרוּ والياء لام الفعل والفعل الثقيل فى هذا الاصل הִטָּה וְעָלַי הִטָּה חֶסֶד (Ezr.7,28) הִטּוֹתִי النون مندغمة فى الطاء الشديدة والاصل הִנְטָה والمستقبل יַטֶּה תַּטֶּה بفتح الزوائد الدالّ على الفعل الثقيل والنون مندغمة والاصل יַנְטֶה תַּנְטֶה مثل יַרְבֶּה תַּרְבֶּה وكذلك וַיַּטּוּ מִשְׁפָּט (I Sam. 8, 3) الاصل

---

a) A فاشتدّ.

וַיִּנְטוּ مثل וַיִּרְבוּ واللام ساقطة وقد ذهبت النون ايضا مع كثرة الاستعمال كما ذهبت الهاء فقيل אַל תַּט לִבִּי (Ps.141,4) التاء مفتوحة كما كانت قبل الاسقاط واصله תִּנְטֶה او תַּטֶּה بإدغام ومثله וַיֵּט עָלֵינוּ חֶסֶד (Ezr. 9, 9) الاصل וַיִּנְטֶה او וַיַּטֶּה فافهم والفاعل من هذا الفعل الثقيل מַטֶּה אָרוּר מַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר וְיָתוֹם (Deut.27,19) الطاء شديدة لاندغام النون فيها واصله מַנְטֶה مثل מַרְבֶּה والجمع מַטִּים וְהַמַּטִּים עֲקַלְקַלּוֹתָם (Ps. 125,5) אַלְמָנָה וְיָתוֹם וּמַטֵּי גֵר (Mal. 3, 5) الطاء شديدة لانّ اصله וְהַמַּנְטִים עֲקַלְקַלּוֹתָם וּמַנְטֵי גֵר وأمّا וּמָטִים לַהֶרֶג (Pr. 24, 11) فليس من هذا الاصل وإنّما هو من מָט יָמוּט الميم فاء الفعل ولذلك كانت الطاء خفيفة وقد مضى ذكره فى الافعال اللينة العين ومثل هذه الافعال הִכָּה הִכִּיתָ יַכֶּה תַּכֶּה הָאַכֶּה אַכֶּה (II Reg.6,21) هذه ايضا افعال ثقيلة وفى الكاف الشديدة نون مندغمة والدليل عليها וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה נֻכָּתָה (Ex. 9, 31) וְהַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת לֹא נֻכּוּ (Ex. 9, 32) والاصل הִנְכָּה הִנְכִּיתָ הַאַנְכֶּה אַנְכֶּה النون فاء الفعل والهاء لامه وكذلك הִכּוּ וַיַּכּוּ النون مندغمة ولام الفعل ساقطة وقد ذهب ايضا كثرة الاستعمال بالنون الساكنة وحدث موضعها ساكن لين فقيل יַךְ וְיַחְבְּשֵׁנוּ (Hos. 6, 1) والاصل יַנְךְּ على مذهب יֵשְׁקְ יֵפְתְּ الناقصين وإنّما على مذهب الكمال والسلامة من

الاعتلال فأصله יַנְכֶּה او יַכֶּה بالادغام وكذلك וַיַּךְ הברד (Ex. 9, 25) וַתַּךְ השמש (Jon. 4, 8) وكذلك מַכֶּה מַכָּה מַכּוֹת הַכּוֹת النون التى هى فاء الفعل مندغمة فى الكاف الشديدة וְנִכָּה ומת (II Sam. 11, 15) النون نون الانفعال والنون التى هى فاء الفعل مندغمة فى الكاف الشديدة واصله נִנְכָּה مثل נִבְנָה נִגְלָה ومثل هذا الافعال الثقيلة ايضا הִצָּה הִצֵּיתִי אשר הִצּוּ על משה ועל אהרן (Num. 26, 9) בְּהַצּוֹתָם על ה׳ (ib.) בְּהַצּוֹתוֹ את ארם נהרים (Ps. 60, 2) אהב פשע אהב מַצָּה (Pr. 17, 19) النون مندغمة فى الصاد الشديدة وهى فاء الفعل والبرهان عليها כי יִנָּצוּ אנשים ונגפו (Ex. 21, 22) וַיִּנָּצוּ שניהם בשדה (II Sam. 14, 6) والاصل فيها אשר הִנְצוּ בְּהַנְצוֹתָם בְּהַנְצוֹתוֹ מַנְצָה مثل הִרְאוּ בְּהַרְאוֹתָם בְּהַרְאוֹתוֹ מַרְאָה ولام الفاعل ساقطة من הִצּוּ מַצָּה واصلهما הנציו מנציה שני אנשים עברים נִצִּים (Ex.2,13) هذه *a* النون المكتوبة هى نون الانفعال وأمّا النون التى هى فاء الفعل فهى مندغمة فى الصاد الشديدة والاصل נִנְצִים مثل נִרְפִּים נִרְאִים ولام الفعل ساقطة والاصل على الكمال والسلامة من الاعتلال ננציים مثل נִמְצָאִים נִשְׁמָרִים فافهم מַסָּה ומריבה

---

a) B هذا

(Ex. 17, 7) فى السين الشديدة نون مندغمة لانّه من
נַסֹּתָה את אברהם (Gen.22,1) אשר נִסּוּנִי אבותיכם (Ps.95,9)
לא תְנַסּוּ (Deut. 6, 16) والهاء للتأنيث واللام ساقطة قال
واضع الكتاب وكذلك וְהִזָּה מן השמן באצבעו (Lev. 4, 6)
יַזֶּה שבע פעמים (ib.16,14) וּמַזֵּה מי הנדה (Num. 19,21)
فعل ثقيل وفى الزاى الشديدة حرف مندغم هو فاء الفعل
والاقرب ان يكون نونا قياسا على هذه الافعال التى شرحت
والهاء لام الفعل وانّما قلت والاقرب ان يكون ذلك الحرف
نونا من غير قطع ولا حتم لانّه يتّفق ان ياتى فى ما بين
ايدينا من اوصاف המקרא كلمة واحدة تدلّ على اوّل
اصله ان كان نونا او غيرها من الحروف اذ لم يكن
الغرض فى حكايات המקרא تثقيف اللغة وتحديدها
واقرب القياسات فيها ان يكون اصلها הִנְזָה יַנְזֶה מַנְזֶה
وقد يسقطون الحرف المندغمة ايضا الذى هو فاء الفعل
استخفافا كما اسقطوا الهاء التى هى لام الفعل فقالوا וַיַּז
ממנו (Lev. 8, 11) بفتح الياء الدالّ على انّه فعل ثقيل
كما كان قبل الاسقاط واصله וַיַּנְזֶה بلا ادغام او וַיַּזֶּה
بإدغام وأمّا יִזֶּה ואשר יִזֶּה מדמה על הבגד אשר יִזֶּה
עליו (Lev. 6, 20) فإنّه وان كان من هذا *a* الاصل فليس هو

a) A هذه.

فعل ثقيل ماخوذ من הִנְזָה لكنّه فعل خفيف ماخوذ من נָזָה وكسر الياء يدلّ عليها فاندغمت النون فى الزاى الشديدة وربّما اسقطوها مع الهاء استخفافا فقالوا וַיִּז מדמה אל הקיר (II Reg. 9, 33) بكسر الياء الدالّ على انّه فعل خفيف كما كان ذلك قبل الاسقاط وأصله וַיִּנְזֶה بلا ادغام او וַיִּזֶּה بإدغام وقد ارى فصل الكلام ههنا وقطعه والاقبال على انجاز ما وعدت به من تأليف هذه الافعال وتنظيمها أوّلاً فأوّلاً وذكر ما وجدت لبعضها دون بعض من مذاهب وخواصّ ان فى ما اتيت به لها وقدّمته بين يديها من الشرح والبيان ما ارجو فيه الكفاية فى فهم انحائها وتصاريفها ان شاء الله ❋

كلّيّة الافعال اللينة اللام الموجودة فى המקרא

אבה ולא אָבָה ה' אלהיך (Deut. 23, 6) ולא אָבִיתִי לשמוע לבלעם (Jos. 24, 10) אָבִינוּ وفعل الجمع الماضى بنقصان اللام على الوجه المعروف אָבוּ واصله אביו واعلم ان افعال الجمع الماضية الماخوذة من هذا النوع اعنى الافعال اللينة اللام قد تساوت فى اللفظ مع افعال الجمع الماضية الماخوذة من نوع اخر اعنى الافعال اللينة العين لاستعمالهم لها بالنقصان قيل من الافعال اللينة اللام אָבוּ בָּנוּ עָשׂוּ בָּכוּ وقيل من الافعال اللينة العين

على هذا اللفظ نفسه בָּאוּ קָמוּ סָרוּ נָמוּ ولكن اذا رُدّ
كلّ واحد من النوعين الى اصله وموضع اشتقاقه عُلم ان
אָבוּ בָּנוּ עָשׂוּ وأصحابها نواقص وأصلها אָבְיוּ עָשְׂיוּ בָּנְיוּ
בָּכְיוּ وأن בָּאוּ קָמוּ סָרוּ נָמוּ وأصحابها ليست نواقص
لكنّها لينة العين وأن اصلها בָּיְאוּ קָוְמוּ סָוְרוּ נָוְמוּ وربّما
جعلوا مصلحو الالحان وقف الماخوذة من النوع اللين
اللام فى عيناتها ووقف الماخوذة من النوع اللين العين
فى فاءاتها ويكون ذلك بالفرق بينهما אֶבְתָּה فى الاتّصال
אָבָתָה فى الانفصال אוֹבֶה נוֹבֶה תּוֹבֶה بلين الالف على
ما اوضحت هنّاك فى الافعال التى فاؤها الف תֹּאבוּ יֹאבוּ
بنقصان اللام תֹּאבֶינָה والامر אֱבֵה אֱבוּ واصله אביו
وللمؤنّث אֱבִי واصله אביי אֱבֶינָה لجمع المؤنّث وربما
تساوت اوامر الجمع المذكّر والواحدة من النوع اللين
اللام مع اوامر الجمع المذكّر والواحدة من النوع اللين
الفاء فى اللفظ قيل من هذا النوع רְאוּ עֲשׂוּ בְּנוּ רְאִי
עֲשִׂי בְּנִי ومن ذلك النوع צְאוּ דְּעוּ רְדוּ צְאִי דְּעִי רְדִי واذا
رُدّت الى الاصل عُلم ان هذه ناقصة اللام وتلك ناقصة
الفاء وهذه فى انقطاع الكلام لا تتغيّر عمّا كانت عليه فى
اتّصاله اعنى انّه يقال בְּנוּ רְאוּ עֲשׂוּ فى انقطاع الكلام
واتّصاله وتلك قد تتغيّر وتزول فى انقطاع الكلام عمّا كانت
عليه فى اتّصاله اعنى انّه يقال فى اتّصال الكلام לְכוּ שְׁבוּ

צְאוּ وفى انقطاعه לְכוּ שְׁבוּ צְאוּ بالצרי אוֹבֶה כי אינם אוֹבִים (Ez. 3, 7) ناقص والفاعلة ايضا بنقصان אוֹבָה אוֹבוֹת والاصل אוֹבְיָה אוֹבְיוֹת والمصدر بردّ اللام واوا فى اللفظ هاء فى الخطّ ان شئت او واوا كما فى اللفظ تقول אָבֹה וְאָבוֹ[a] او بردّ اللام تاء אֲבוֹת وفى هذا الاصل معنى ثانى לְמִי אוֹי לְמִי אֲבוֹי (Pr. 23, 29) ويقال ان אֶבְיוֹן منه وأمّا النون فلاحقة كلحاقها بזֵרְעֹנִים והַזֵּידוֹנִים זֵידוֹן וְאֶבְיוֹן على زنة واحدة لان الساكن اللين الذى بين الزاى والدال فى זֵידוֹן هو فى موضع الבית الساكنة فى אֶבְיוֹן

אוה الثقيل هو الذى معنا من هذا الاصل אִוָּה אִוִּיתִי נַפְשִׁי אִוִּיתִיךָ (Jes. 26, 9) וְנַפְשׁוֹ אִוְּתָה וַיַּעַשׂ (Job 23, 13) אֲאַוֶּה יאוה אוה אוי للمؤنّث والاصل אוויי אוו والاصل אוויו والمصدر אַוֵּה مثل الامر او אַוּוֹת والاسم תַּאֲוָה الهاء للتأنيث واللام ساقطة وأصله תאויה وقيل מַאֲוַיִּים مثل מַמְתַקִּים מַרְבַדִּים אַל תִּתֵּן ה׳ מַאֲוַיֵּי רָשָׁע (Ps. 140, 9) وقد ينطق נַאֲוָה קֹדֶשׁ (Ps.93,5) ويصرح بانّه من هذا الاصل فى معنى اخر والنون نون الانفعال ونقيس عليه הַנָּוָה והמעונגה (Jer.6,2) לֹא נָאוָה לְנָבָל שְׂפַת יֶתֶר (Pr. 17, 7) נָאווּ לְחָיַיִךְ (Cant. 1, 10) على ان تكون نواقص اللام

---

a) Cf. Ganâḥ, Opuscules, &c., p. 307.

אנה אָנָה אָנִיתִי וְאָנוּ הדיגים (Jes.19,8) וְאָנוּ ואבלו פתחיה (Jes.3,26) اصله אָנְיוּ אֲנֵה אֲנוּ אֲנִי אֲנֶינָה وقيل فى الاسم منه תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה ومعنى ثانى فى هذا الاصل והאלהים אִנָּה לידו (Ex. 21, 13) אניתו אאנה מאנה מאנים אַנֵּה אַנּוּ אַנִּי אַנֶּינָה כי מִתְאַנֶּה הוא לי (II Reg. 5,7) ومن هذا المعنى כי תֹאֲנָה הוא מבקש (Jud.14,4) واصله תַּאֲנִיָּה

אלה אָלָה אָלִיתִי ואת אָלִית (Jud.17,2) אאלה יאלה אלה אלו אֱלִי او אֱלִי بالסגול אֱלֶינָה אולֶה אולִים אולָה אולות والاسم קול אָלָה (Lev. 5, 1) وأصله אָלְיָה والمصدر אָלֹה וכחש (Hos. 4, 2) او אֱלוֹת والثقيل הֶאֱלָה הֶאֱלִיתִי אאלה יאלה מאלה מאלים הַאֲלֵה הַאֲלוּ הַאֲלִי والمصدر הַאֲלוֹת ונשא בו אלה לְהַאֲלֹתוֹ (I Reg. 8, 31) ومعنى اخر فى الاصل على الإمكان لا على القطع والحتم אֱלִי כבתולה חגורת שק (Joel 1,8) اصله אֱלְיִי وانّما قلت على الإمكان لأنّى لم اجد فى هذا المعنى غير אֱלִי כבתולה الذى هو امر وقد كنت اعلمتك ان الاوامر يتساوى لفظها[a] فى النوعين اعنى النوع اللين الفاء والنوع اللين اللام فقد يمكن ان يكون אֱלִי כבתולה ناقص الفاء والله اعلم

---

a) A لفاظها.

אפה ומצות אָפָה (Gen 19,3) אָפִיתִי על גחליו (Jes.44,19)
אָפְתָה יֹאפֶה תֹּאפֶה אוֹפֶה וַתֹּפֵהוּ מצות (I Sam.28,24)
וַיֹּאפוּ את הבצק (Ex. 12, 39) بلين الالف وقلبها واوا فى
اللفظ وأمّا فى الخطّ فتكتب واوا مرّة وألفا مرة والامر على
القياس אֱפֵה אֱפוּ אֱפִי אֱפֶינָה ولكنّه جاء على غير القياس
את אשר תאפו אֵפוּ (Ex. 16, 23) واحسب ذلك لعلّة
الالف فربّما خولف بها القياس الصحيح מַאֲפֵה תנור
(Lev. 2, 4) אָפֹה אֲפוֹת

ארה אָרָה אָרִיתִי מורי (Cant.5,1) וְאָרוּהָ כל עוברי
דרך (Ps.80,13) אָרְתָה נֹאֲרָה אָרֹה אָרוֹ مصدر امر אֱרוּ
אֱרִי والاصل אֱרְיוּ אֱרְיִי אוֹרֶה אוֹרִים אֹרָה אוֹרוֹת

אתה וְאָתָה מרבבות קדש (Deut. 33, 2) אָתָה בקר
(Jes.21,12) אָתִיתִי אָתְתָה وان استثقل قيل אָתְיָה على الاصل
مثل חָסָיָה נפשי (Ps. 57, 2) יֶאֱתֶה وقد استعمل الاستقبال
بلين الالف استخفافا فقيل עדיך תֵּאתֶה (Mic. 4, 8) וַיֵּתֵא
ראשי עם (Deut.33,21) الساكن بين الياء والتاء فى וַיֵּתֵא
هو فاء الفعل والالف لام الفعل مبدلة فى الخطّ من الهاء
وقد جاء יִפְעֲלֵנִי יִפְעֲלוּ من هذا الاصل كاملا بتحريك
لام الفعل على خلاف الوجه الجارى فى פחד פחדתי
וַיֶּאֱתָיֵנִי (Job 3,25) יֶאֱתָיוּ חשמנים (Ps. 68, 32) כפרץ רחב
יֶאֱתָיוּ (Job 30, 14) קרבו וַיֶּאֱתָיוּן (Jes. 41, 5) والامر على

القياس אֶתֶה אֶתוּ אֶתִי ولكنّه قد جاء على غير القياس والوجه المعروف אֵתָיוּ אקחה יין (Jes. 56, 12) שׁובו אֵתָיוּ (ib. 21, 12) كما جاء אֵפוּ (Ex. 16, 23) على غير القياس والوجه المعروف وكذلك اقول ان الاصل فى אֵפוּ אֵפָיוּ قياسا على אֵתָיוּ غير انّه ناقص وאֵתָיוּ كامل وقد ابدلت هذه الالف من الهاء فقيل הֵתָיוּ לאכלה (Jer. 12, 9)

בדה אשר בָּדָה (*sic!*) מלבו (I Reg. 12,33) בָּדִיתִי יבדה בְּדֵה בדו בדי בדינה בּוֹדֶה בּוֹדִים وقد كتب الساكن الذى هو لام الفعل فى כי מלבך אתה בּוֹדָאם (Neh. 6, 8) على الاصل لانّهم ربّما كتبوا الاشياء على اصلها او ان (*sic!*) منهم مَن كان يقول אתה בּוֹדָאם ومنهم مَن كان يقول אתה בּוֹדָם فجعل احد القولين مكتوبا والاخر مقروءا لئلّا يسقط شىء مما كانوا يستعملون בָּדָה בָּדוֹת او בְּדוֹת

בזה כי דבר ה׳ בָּזָה (Num.15,31) מדוע בָּזִיתָ (II Sam.12,9) עקב כי בְזִיתָנִי (ib.10) בזתה אבזה וַיִּבֶז עשו את הבכורה (Gen.25,34) اصله וַיִּבְזֶה בְּזֵה בְּזוּ בְּזִי בְּזֶינָה בּוֹזֵה דרכיו ימות (Pr. 19, 16) ובוזַי יקלו (I Sam. 2, 30) وأمّا בוז יָבוּזוּ לו (Cant.8,7) בָּז לדבר יחבל לו (Pr.13,13) ובוז משפחות יחתני (Job 31, 34) בָּזָה לך לענה לך (Jes. 37, 22) فليس من هذا الاصل والهاء فى בָּזָה לך للتأنيث كالهاء فى

בָּאָה ولو كان من هذا الاصل لقيل[a] בָּזְתָה לך فاعلمه

בכה אם לא בָכִיתִי (Job 30, 25) וּבָכְתָה את אביה ואת אמה (Deut. 21, 13) בכה (sic!) תִּבְכֶּה (Lam. 1, 2) בְּכֵה בְּכִי والاسم الرבה בֶּכֶה (Ezr. 10, 1) والاسم ايضا בְּכִי متّصلا בֶּכִי منفصلا وأمّا אלון בָּכוּת (Gen. 35, 8) فاسم ناقص اللام لانّ الواو والتاء فيه مثلها[b] فى עַבְדוּת וּמַרְדּוּת وفى المعنى ثقيل בִּכָּה בִּכִּיתִי אבכה רחל מְבַכָּה על בניה (Jer. 31, 14) מְבַכּוֹת את התמוז (Ez. 8, 14) בַּכֵּה בַּכּוּ בַּכִּי בַּכִּינָה وفى الاصل معنى اخر מִבְּכִי נהרות חבש (Job 28, 11) עברי בעמק הַבָּכָא (Ps. 84, 7) والمنفعل הבאת עד נִבְכֵי ים (Job 38, 16) لام الفاعل ناقص من נִבְכֵי ים كما نقصت من נִרְאִים נִרְפִּים وأما נָבוֹכוּ עדרי בקר (Joel 1,18) נְבוֹכִים הם בארץ (Ex.14,3) והעיר שושן נָבוֹכָה (Esth. 3,15) עתה תהיה מְבוּכָתָם (Mic. 7,4) فأصل اخر فى معنى اخر

בלה בָּלָה בָּלִיתִי לא בָלְתָה מעליך (Deut.8,4) לא בָלוּ שלמותיכם (ib.29,4) והארץ כבגד תִּבְלֶה (Jes.51,6) בּוֹלֶה בּוֹלִים والنعت ايضا בָּלֶה مثل דָּוֶה רָוֶה والجمع בָּלִים ויקחו שקים בָּלִים (Jos. 9, 4) وكذلك جمع דָּוֶה רָוֶה على

---

a) A لقال. b) B كالواو والتاء; so also Ibn Ezra.

القياس דָוִים רָוִים والمؤنث בָּלָה مثل דָּוָה רָוָה وامر לַבָּלָה נאופים (Ez. 23, 43) واعلم ان בָּלִים וְדָוִים וְרָוִים وما اشبهها قد تساوت في اللفظ لنقصانها مع שָׁבִים וְקָמִים וּבָאִים וְרָמִים وما اشبهها *a* ولكن اذا رُدّت الى اصلهما علم ان בָּלִים דָּוִים וְרָוִים من النوع اللين اللام وانّها نواقص اللامات وكان اصلها בָּלְיִים דָּוְיִים רָוְיִים وعلم ان שָׁבִים וּבָאִים וְקָמִים וְרָמִים من النوع اللين العين وانّها ليست نواقص لكنّها لينة العين وكان اصلها שׁוֹבְבִים קוֹמְמִים בוֹאִים רוֹמְמִים אחרי בְלֹתִי (Gen.18,12) בְּלוֹיֵי סחבות (Jer. 38, 11) בְּלוֹאֵי (ib. 12) وربّما قلبت الياء الفا ويمكن ان يكون من هذا الاصل وهذا المعنى ואפי על תַּבְלִיתָם (Jes. 10, 25) مثل תַּכְלִית من כָּלָה כָּלִיתִי וְתַבְנִית من בָּנָה בָּנִיתִי وفي المعنى فعل ثقيل בִּלָּה בשרי ועורי (Lam. 3,4) בִּלֵּיתִי ומעשה ידיהם יְבַלּוּ בחירי (Jes. 65, 22) מְבַלֶּה מְבַלִּים מְבַלָּה מְבַלּוֹת מְבוּלֶּה מְבוּלִים מְבוּלָּה מְבוּלוֹת مثل מְגוּלֶּה בַּלֵּה בַּלּוּ בַּלִּי בַּלֶּינָה וצורם לְבַלּוֹת שאול (Ps. 49, 15)

בנה כי בָנָה ה׳ ציון (Ps. 102, 17) בָּנֹה בָנִיתִי (I Reg.8,13) אֶבְנֶה וַיִּבֶן מזבח (Ex.24,4) اصله וַיִּבְנֶה كما

---

a) B only.

اعلمتك وقد اتى الاسم على مثال פִּעְלָע בִּנְיָן ومثله מִנְיָן من מָנָה וקִנְיָן من קָנָה ועִנְיָן من עָנָה לַעֲנוֹת בּוֹ (Ecc.3,10) הוּא עִנְיַן רַע נָתַן אֱלֹהִים לִבְנֵי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ (ib. 1, 13)

בעה בָּעָה בָּעִיתִי אֶבְעֶה תִּבְעוּ وقد اتى كاملا على الاصل אִם תִּבְעָיוּן בְּעָיוּ (Jes. 21, 12) والامر على الوجه المعروف בְּעֵה בְּעוּ او בעיו على الاصل ولكنّه قد جاء على غير الوجه المعروف אִם תִּבְעָיוּן בְּעָיוּ (ib.) والانفعال אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו (Ob. v. 6) اصله נִבְעֲיוּ وفي هذا الاصل معنى اخر מַיִם תִּבְעֶה אֵשׁ (Jes. 64, 1) נִבְעֶה בְּחוֹמָה נִשְׂגָּבָה (ib. 30, 13)

ברה וְלֹא בָרָה אִתָּם לֶחֶם (II Sam. 12, 17) בָּרִיתִי וְאֶבְרֶה מִיָּדָהּ (ib. 13, 6) וַיִּתְּנוּ בְּבָרוּתִי רֹאשׁ (Ps. 69, 22) مثل בָּכוּת הָבִיאִי הַבִּרְיָה (II Sam.13,10) وأمّا שֶׂה בְרִיָּה (Ez. 34, 20) فمعنى اخر وفي الاصل ثقيل הִבְרָה הִבְרֵיתִי יַבְרֶה מַבְרֶה הַבְרֵה הַבְרִי הַבְרוֹת לְהַבְרוֹת אֶת דָּוִד (II Sam.3,35) وأظنّ בְּרוּ לָכֶם אִישׁ (I Sam.17,8) من اصل اخر اعنى וְיָד בָּרֵא (Ez.21,24) וּבֵרֵאתָ לְךָ (Jos.17,15) وان كان בְּרוּ خفيفا وهذان ثقيلان الاصل فيه בִּרְאוּ فأسقطت الالف استخفافا فكتب على اللفظ

גאה כִּי גָאֹה גָּאָה (Ex.15,1) גָּאִיתִי כִּי גָאוּ הַמַּיִם

(Ez.47,5) הֲיִגְאֶה גמא (Job 8,11) ראה כל גֵּאֶה והשפילהו (ib. 40, 12) وقد قيل النعت ايضا بإسقاط لام الفعل استثقالا لها مع الالف שמענו גאון מואב גֵּא מאד (Jes.16,6) وأصله גֵּאֶה والجمع على لفظه בית גֵּאִים (Pr. 15, 25) والاصل גאיים דברו בְגֵאוּת (Ps.17,10) على مذهب בָּכוֹת בָּרוֹת والاسم ايضا גַּאֲוָה او גֵּאָה ناقصا مثل גֵּאָה וְגָאוֹן (Pr. 8, 13) وגָאוֹן ايضا ناقص على مذهب שִׁבָּרוֹן ועִוָּרוֹן ועִצָּבוֹן وقد يقال ان هذه الالف التى هى عين الفعل ابدل منها واوا فى גֵּוָה اعنى במסתרים תבכה נפשי מפני גֵוָה (Jer. 13, 17) כי השפילו ותאמר גֵּוָה (Job 22, 29) واتى ايضا مع الابدال ناقصا وأصله גְּוִיָּה

גלה גָּלָה כבוד מישראל (I Sam. 4, 21) על כבודו כי גָלָה ממנו (Hos. 10, 5) גָּלְתָה יהודה מעוני (Lam. 1, 3) [כי הגלגל גָּלֹה יִגְלֶה (Am. 5,5) עתה יִגְלוּ בראש גוֹלִים (ib.6,7) וַיִּגֶל יהודה (II Reg.25,21)][a] יִגֶל יבול ביתו (Job20,28) וגם גוֹלֶה אתה למקומך (II Sam. 15, 19) כלי גוֹלָה עשי לך (Jer. 46, 19) נסע וְנִגְלָה (Jes. 38, 12) לְגָלוּתֵנוּ (Ez. 40, 1) والثقيل אשר הִגְלֵיתִי מירושלים (Jer. 29, 4) אשר הָגְלָה מירושלים (Esth. 2, 6) אשר הָגְלְתָה [ואשר

---

a) B only.

הִגְלָה אַגְלֶה וַיֶּגֶל את ישראל אשורה (II Reg. 17, 6) [a
הַמֻּגְלִים בבלה (Jer. 40,1) הָגְלוֹת وفي الاصل معنى اخر גָּלָה
את אזן שמואל (I Sam. 9, 15) וְגָלִיתִי את אזנך (ib. 20, 12)
גּוֹלֶה סוד (Pr. 20,19) גָּלוּי לכל העמים (Esth. 3,14) والانفعال
וְנִגְלָה יסודו (Ez. 13, 14) וְנִגְלִינוּ אליהם (I Sam. 14, 8)
תִּגָּלֶה רעתו בקהל (Pr. 26, 26) תִּגָּל ערותך (Jes. 47, 3)
וְיִגַּל כמים משפט (Am. 5, 24) والافتعال כי אם בְּהִתְגַּלּוֹת
לבו (Pr. 18, 2) וישת מן היין וישכר וַיִּתְגַּל (Gen. 9, 21)
ناقص وأصله וַיִּתְגַּלֶּה وكذلك וַתִּתְכָּס (ib. 24, 65) اصله
וַתִּתְכַּסֶּה וַיִּתְחָל (II Sam. 13, 6) اصله וַיִּתְחַלֶּה وفي هذا
المعنى فعل ثقيل גִּלֵּיתִי את מסתריו (Jer. 49, 10) גִּלִּית
ותעלי (Jes. 57, 8) גִּלְּתָה את מקור דמיה (Lev. 20, 18)
לא תְגַלֶּה את ערותה (ib. 18, 7) נודד אל תְּגַלִּי (Jes. 16, 3)
וַיְגַל ה׳ את עיני בלעם (Num. 22, 31) וסוד אחר אל
תְּגָל (Pr. 25, 9) גַּלֵּה גַּלִּי צמתך (Jes. 47, 2) גַּל עיני
ואביטה (Ps. 119, 18) גַּל מעלי חרפה ובוז (ib. 22) اصلهما
גַּלֵּה كما اعلمتك מְגַלֶּה עמוקות (Job 12,22) טובה תוכחת
מְגֻלָּה (Pr. 27, 5) ويمكن ان يكون גַּלּוֹתִי את חרפת
מצרים (Jos. 5, 9) من هذا الاصل وهذا المعنى ويكون

---

a) Belongs properly after הגליתי מירושלים.

مصدرا وانّما قلت يمكن بلا قطع لانّ اللحن فى اللام لا*a* فى التاء وإذا لم يكن فى التاء فهو فى اكثر الاحوال يدلّ على الفعل الماضى فإن كان גַּלּוֹתִי ماضيا فليس من هذا الاصل فافهم

גמה מְגַמַּת פְּנֵיהֶם קָדִימָה (Hab. 1, 9) لعلّ יְגַמֶּא אֶרֶץ (Job 39, 24) منه بوجه من الوجه وان كان بالف

געה גָּעָה גָּעִיתִי אִם יִגְעֶה שּׁוֹר עַל בְּלִילוֹ (Job 6, 5) הָלְכוּ הָלוֹךְ וְגָעוֹ (I Sam. 6, 12)

גרה גָּרָה גֵּרִיתִי גֵּרְתָה אִישׁ חֵמָה יְגָרֶה מָדוֹן (Pr. 15, 18) هذا فعل ثقيل ولولا مكان الراء لكان مشدّدا مثل גִּלֵּיתִי גִּלָּה גִּלְּתָה יְגַלֶּה والامر גָּרֵה גָּרוּ גָּרִי مثل גַּלֵּה גַּלּוּ גַּלִּי والمصدر גָּרֹה مثل קַוֹּה קִוִּיתִי ה׳ (Ps. 40, 2) او גָּרֵה مثل אִם עַנֵּה תְעַנֶּה (Ex. 22, 22) او גָּרוֹת مثل יוֹם עַנּוֹת אָדָם נַפְשׁוֹ (Jes. 58, 5) والافتعال כִּי בַה׳ הִתְגָּרִית (Jer. 50, 24) לָמָּה תִתְגָּרֶה בְּרָעָה (II Chr. 25, 19) אַל תִּתְגָּרוּ בָם (Deut. 2, 5) اصله תִּתְגָּרְיוּ וְאַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה (ib. 9) ناقص ايضا وأصله תִּתְגָּרֶה كما اعلمتك فى וַיִּתְגַּל וַיִּתְחַל וַתִּתְכַּס وأمّا יָגוּרוּ מִלְחָמוֹת (Ps. 140, 3) فأصل اخر

דאה דָּאָה דָּאִיתִי כַּאֲשֶׁר יִדְאֶה הַנֶּשֶׁר (Deut. 28, 49) וַיֵּדֶא עַל כַּנְפֵי רוּחַ (Ps. 18, 11) اصله וַיִּדְאֶה

a) A ليس.

דוה דָּוָה דָּוִיתִי דָּוְתָה אֶדְוֶה דְּוֵה דְּוִי والمصدر كيمي נדת דְּוֹתָהּ (Lev. 12, 2) والنعت על זה היה דָוֶה לבנו (Lam.5,17) وللمؤنّث תזרם כמו דָוָה (Jes. 30, 22) وجمع דָּוֶה דָּוִים ناقصا وإضافة דְּוַיִם המה כִּדְוֵי לחמי (Job 6, 7) ويمكن أن يكون כדוי לחמי اسما وأمّا עלי לבי דַוָּי (Jer. 8, 18) فهو نعت على زنة גַּנָּב וסַלָּח וקַשָּׁת ولذلك كان شديد الواو وقد قيل في الاسم ה׳ יסעדנו על ערש דְּוָי (Ps. 41, 4) مثل סְבָךְ والاسم ايضا והשיב בך את כל מַדְוֵה מצרים (Deut. 28, 60) וכל מַדְוֵי מצרים הרעים (ib. 7,15) ناقص وأصله מַדְוְיֵי

דחה דָּחָה דָּחֹה דְּחִיתַנִי לנפל (Ps. 118, 13) אֶדְחֶה ומלאך ה׳ דּוֹחֶה (Ps. 35, 5) לִדְחוֹת פעמי (ib. 140, 5) גדר הַדְּחוּיָה (ib. 62, 4) יעשה מִדְחֶה (Pr. 26, 28) הלא רגלי מִדֶּחִי (Ps. 56, 14) وأمّا דחו ולא יכלו קום (ib. 36, 13) יָדִיחַ את העולה (Ez. 40, 38) יָדִיחַ מקרבה (Jes. 4, 4) فأصل اخر وكذلك ايضا משאת שוא ומַדּוּחִים (Lam. 2, 14) اصل اخر من נָדַח יַדַּח נִדְחֵי ישראל יכנס (Ps. 147, 2)

דכה דָּכָה דָּכִיתִי יִדְכֶּה ישוח (Ps. 10, 10) לב נשבר וְנִדְכֶּה (ib. 51, 19) ישאו נהרות דָּכְיָם (ib. 93, 3) وفي هذا الاصل فعل ثقيل דִּכָּא לארץ (ib.143,3) כי דִכִּיתָנוּ במקום תנים (ib. 44,20) עצמות דִּכִּיתָ (ib. 51, 10) יְדַכֶּה מְדוּכֶּה

מְדַכָּה وامّا מְדֻכָּא *a* מעונותינו (Jes. 53,5) וה׳ חפץ דַּכְּאוֹ החלי (ib. 10) לא דֻכְּאוּ (Jer. 44, 10) ואת דַּכְּאֵי רוח יושיע (Ps.34,19) תשב אנוש עד דַּכָּא *b* (ib. 90, 3) فأصل اخر من ذوات الالف الّا ان قيل ان الالف فيه مبدلة من الهاء واستعمل كثيرا معها حتى صار اصلا من ذوات الالف *c* وانّما قلت ان מְדֻכָּא מעונותינו (Jes. 53, 5) من ذوات الالف لانّه لو كان من ذوات الهاء لقيل מְדֻכֶּא بالסגול على الوجه المعروف ولو كتب بألف وكذلك ايضا אל ישוב דַּךְ נכלם עני (Ps. 74, 21) או דָכוּ בַּמְּדוֹכָה (Num. 11, 8) اصل اخر

דלה וגם דָּלֹה דָלָה לנו (Ex. 2, 19) דָּלִיתִי דָּלוּ او דַּלְיוּ שוקים (Pr.26,7) ואיש תבונה יִדְלֶנָּה (ib. 20, 5) ותבאנה וַתִּדְלֶנָה (Ex. 2, 16) הן גוים כמר מִדְּלִי (Jes. 40, 15) والثقيل דִּלָּה ארוממך ה׳ כי דִלִּיתָנִי (Ps. 30, 2) יְדַלֶּה

דמה לא דָמָה אליו ביפיו (Ez. 31, 8) דָּמִיתִי לקאת מדבר (Ps. 102, 7) אל מי דָמִיתָ ככה (Ez. 31, 18) זאת קומתך דָּמְתָה לתמר (Cant. 7, 8) יִדְמֶה לה׳ (Ps. 89, 7) סב דְּמֵה לך דודי (Cant. 2,17) דְּמוּ דְמִי דְמֶינָה וּדְמוּת החיות (Ez.1,13) נעשה אדם בצלמנו כִּדְמוּתֵנוּ (Gen.1,26)

---

a) Cf. Ganâḥ, Opuscules, &c., p. 298. *b*) B דכה.
c) B الهاء.

اصله כדמיותינו على مذهب עַבְדוּת ומַרְדוּת נִדְמֶה שׁמרון מלכה כקצף (Hos. 10, 7) والثقيل מה אעידך מה אֲדַמֶּה לך (Lam.2,13) וביד הנביאים אֲדַמֶּה (Hos.12,11) ومعنى اخر فى الاصل וְדָמִיתִי אמך (ib. 4, 5) والاسم בִּדְמִי ימי אלכה (Jes.38,10) כי נִדְמָה כל עם כנען (Zeph.1,11) איך נִדְמְתָה אשקלון (Jer. 47, 5) ואומר אוי לי כי נִדְמֵיתִי (Jes. 6, 5) אֲדַמֶּה יְדַמֶּה وثقيل فى هذا المعنى האיש אשר כלנו ואשר דִּמָּה לנו (II Sam. 21, 5) واما וְנִדְּמָה שם כי ה׳ אלהינו הֲדִמָּנוּ (Jer. 8, 14) فليس من هذا الاصل ومعنى ثالث فى هذا الاصل והיה כאשר דִּמִּיתִי לעשות להם (Num.33,56) והוא לא כן יְדַמֶּה (Jes. 10,7) אל תְּדַמִּי בנפשך (Esth. 4, 13) דִּמִּינוּ אלהים חסדך (Ps. 48, 10)

הגה הָגָה ברוחו הקשה (Jes.27,8) וְהָגִיתִי בכל פעליך (Ps. 77, 13) כאשר יֶהְגֶּה האריה (Jes. 31, 4) יֶהְגּוּ ריק (Ps. 2, 1) הֶגֶה הֲגִי הֲגוּ כלינו שנינו כמו הֶגֶה (Ps. 90, 9) וְהֶגֶה מפיו יצא (Job 37, 2) הִגָּיוֹן مثل עִצָּבוֹן שִׁבָּרוֹן שִׁגָּעוֹן ويقال ان הֲגִיגִי (Ps. 5, 2) من هذا الاصل الجيم الثانية عين الفعل مكرّرة على مذهب קִנֵּן וּבִנְיָן ומִנְיָן ועִנְיָן

הדה הָדָה הָדִיתִי גמול ידו הָדָה (Jes. 11, 8)

הזה הָזָה הָזִיתִי הוֹזִים שׁוֹכְבִים (Jes. 56, 10)
היה הָיָה הָיִיתִי אֶהְיֶה לּוֹ לְאָב (II Sam. 7, 14) הוֹיָה
הנה יד ה׳ הוֹיָה (Ex. 9, 3) הֱיֵה הֱיוּ הֱיִי والاصل הֱיְיוּ הֱיְיִי
وقد قالوا וָאֱהִי וַנְּהִי וַתְּהִי والوجه فيها וָאֶהִי וַנֶּהִי וַתֶּהִי
בסגול وربّما جاء بعضها فى الوقف والفصل على هذا
الوجه מי זה אמר וַתֶּהִי (Lam.3,37) وقالوا וַיְהִי بتخفيف
الياء استثقالا لشدّتها مع كثرة الاستعمال وكان الوجه
فيها التشديد مثل וַנִּהְיִ וַתִּהְיִ وربّما ردّ الى الوجه المعروف
فى الوقف والفصل כי הוא אמר וַיֶּהִי (Ps. 33, 9) לו יֶהִי
(Ez. 16, 15) والاصل فيها على الكمال والسلامة من الاعتلال
וָאֶהְיֶה וַנִּהְיֶה וַתִּהְיֶה וַיִּהְיֶה وقد استعمل هذا الاصل بواو فى
هذا المعنى הָוָה הָוִיתִי ואתה הֹוֶה להם למלך (Neh.6,6)
הֱוֵה גביר לאחיך (Gen. 27, 29) כי לשלג יאמר הֱוֵא
ארץ (Job 37, 6) ويمكن ان يكون من هذا المعنى הֹוָה
על הֹוָה (Ez. 7, 26) واعلم ان مَن قال הָיָה הָיִיתִי قال منه
תְּהִי יְהִי لانّه من ذوات الياء ومنهم مَن قال הָוָה הָוִיתִי
قال תְּהוּ יְהוּ מקום שיפול העץ שם יְהוּא (Ecc. 11, 3)
لانّه من ذوات الواو ومنهم مَن كان يقول שם יְהוּא على
الاصل والكمال ولذلك كتب بالالف والالف هى الهاء ألا ترى
كيف كتب הֱוֵא ארץ (Job 37, 6) بالالف وأنت لا تشكّ انّه
مثل הֱוֵה גביר (Gen. 27, 29) المكتوب بهاء ومعنى اخر فى

هذا الاصل اعنى הָיָה وهو انفعال נִהְיָה ואני דניאל
נִהְיֵיתִי ונחליתי (Dan. 8, 27)

המה הָמִיתִי כַּהֲמוֹת ימים יֶהֱמָיוּן (Jes.17,12) אזכרה
אלהים וְאֶהֱמָיָה (Ps.77,4) יֶהֱמוּ יחמרו מימיו (ib. 46, 4)
מדוע קול הקריה הוֹמָה (I Reg. 1, 41) הֶמְיַת נבליך
(Jes. 14, 11) עיר הוֹמִיָּה (ib. 22, 2) مثل בּוֹכִיָּה احسب
הוֹמִיָּה نسبة الى הוֹמָה وكذلك בּוֹכִיָּה الى בּוֹכָה אב הֲמוֹן
גוים (Gen. 17, 5) וַהֲמוֹן לאמים (Ps. 65, 8)

הרה הָרָה עמל וילד און (*sic!*) (Ps.7,15) האנכי הָרִיתִי
(Num. 11, 12) וְהָרִית וילדת בן (Jud. 13, 3) ותרא כי
הָרָתָה (Gen.16,4) הָרִינוּ חַלְנוּ (Jes. 26, 18) וַתַּהֲרֶיןָ שתי
בנות לוט (Gen. 19, 36) תַּהֲרוּ חשש (Jes 33, 11) اصله
תַּהֲרְיוּ וַתַּהַר ותלד בן (Gen.30,23) واصله וַתַּהֲרֶה הנך
הָרָה (ib.16, 11) וְהָרוֹתֵיהֶם תבקע (II Reg. 8, 12) את כל
הֶהָרוֹתֶיהָ בקע (ib. 15, 16) והלילה אמר הוֹרָה גבר
(Job 3, 3) فعل لم يسمّ فاعله مثل הוּרַג שׁוּרַךְ ولولا الراء
لكان مشدّدا ويمكن ان يكون صفة مثل הובישה הוֹרָתָם
(Hos. 2, 7) واللام ساقطة עצבונך וְהֵרֹנֵךְ (Gen. 3, 16) اسم
ناقص הֵרָיוֹן (Ruth 4, 13) كامل

זכה זָכָה זָכִיתִי מה יִזְכֶּה ילוד אשה (Job 25,4) والثقيل
זִכָּה מי יאמר זִכִּיתִי לבי (Pr. 20, 9) במה יְזַכֶּה נער

(Ps. 119, 9) وأمّا זַךְ לִקְחִי (Job 11, 4) לֹא זַכּוּ בְעֵינָיו (Job 25, 5) וַהֲזִכּוֹתִי בְּבוֹר כַּפָּי (Job 9, 30) فليس من هذا الاصل

זנה וְזָנָה אחרי אלהי נכר הארץ (Deut. 31, 16) כי זָנְתָה אמם (Hos. 2, 7) זָנְתָה תמר כלתך (Gen. 38, 24) עתה יִזְנוּ תַזְנוּתֶיהָ (Ez.23,43) ותלך וַתִּזֶן גם היא (Jer.3,8) מרוב זְנוּנֵי זוֹנָה (Nah. 3, 4) يقال ان النون الثانية فى זְנוּנֵי عين الفعل مكرّرة على ما ذكرت فى הֲגִיגִי (Ps. 5, 2) وفى בִּנְיָן וּמִנְיָן וְקִנְיָן וְעִנְיָן זְנוּת יין ותירוש (Hos. 4, 11) ואחריך לא זוּנָּה יִזְנֶה (Ez.16,34) والثقيل הַזְנֵה הִזְנוּ ולא יפרצו (Hos.4,10) וַיֶּזֶן את ישבי ירושלים *a* (II Chr.21,11)

זרה זָרָה זָרִיתִי תִּזְרֶה לרוח (Ez.5,2) אשר זֹרֶה ברחת וּבַמִּזְרֶה (Jes. 30, 24) וָאֶזְרֵם בְּמִזְרֶה (Jer. 15, 7) וַיִּזֶר על פני המים (Ex.32,20) לא לִזְרוֹת ולא להבר (Jer. 4, 11) والثقيل זֵרָה וְזֵרִיתִי את כל שאריתיך (Ez.5,10) וְזֵרִיתִים לכל רוח (Jer. 49, 32) אשר זֵרוּ את יהודה (Zech. 2, 2) וְזֵרָם מעבר לנהר (I Reg. 14, 15) ואתכם אֱזָרֶה בגוים (Lev.26,33) מְזוֹרָה הרשת (Pr. 1, 17) יְזָרוּ דעת (Pr. 15, 7) וּלְזָרוֹתָם בארצות (Ps. 106, 27) ولولا الراء لكان مشدّدا ואתכם אֱזָרֶה בגוים (Lev.26,33) מְזָרֵה ישראל יקבצנו

a) Mss. יהודה.

(Jer. 31, 9) ويمكن ان يكون من هذا المعنى וּמְזָרִים קרה (Job 37, 9) ومعنى اخر فى الاصل זָרָה ארחי ורבעי זֵרִיתָ (Ps. 139, 3) وثقيل اخر فى هذا المعنى הִזָּרָה הִזֵּרִיתִי ,תזרה וַתְּאַזְּרֵנִי חיל למלחמה (II Sam. 22, 40)

חבה חֲבִי כמעט רגע (Jes. 26, 20) مثل דְּמִי שְׁבִי ושם חֶבְיוֹן עזו (Hab. 3, 4) اسم *a* وقيل ان בצל ידו הֶחְבִּיאָנִי (Jes.49,2) וַיִּתְחַבֵּא האדם (I Sam. 10, 22) הנה הוא נֶחְבָּא (Gen. 3, 8) מכל הַמַּחֲבֹאִים (I Sam. 23, 23) من هذا الاصل ولكن الالف ابدلت من الهاء *b* وجرى الاستعمال بها واعلم ان כי הֶחְבְּאָתָה (Jos. 6, 17) خارج عن القياس وكان الوجه فيه والقياس כי הֶחֱבִיאָה ان كان من ذوات الالف او כי הֶחְבְּתָה ان كان من ذوات الهاء التاء مبدلة من لام الفعل وأمّا הֶחְבְּאָתָה فلام الفعل بعينها مثبتة فيه ملفوظ بها فما أدرى للتاء معنى فلذلك قلتُ انّه شاذّ خارج عن القياس والله اعلم

חדה חָדָה חָדִיתִי וַיִּחַדְּ יתרו (Ex. 18, 9) اصله וַיֶּחֱדֶּה والثقيل חִדָּה חִדֵּיתִי תְּחַדֵּהוּ בשמחה את פניך (Ps.21,7) ويقال ان עוז וְחֶדְוָה במקומו (I Chr. 16, 27) כי חֶדְוַת ה׳

---

a) In Mss. before مثل of preceding line an error on the part of Ḥ. to which Ḡikatilia (p. 76, ed. Nutt) in his translation calls attention. *b*) A الياء.

היא מעוזכם (Neh. 8, 10) من هذا الاصل ابدلت الواو من الهاء

חוה חָוָה חָויתי יְחַוֶּה דעת (Ps. 19, 3) אֲחַוֶּה דעי אף אני (Job 32, 10) כתר לי זעיר וַאֲחַוֶּךָּ (Job 36, 2) אֲחַוְּךָ שמע לי (ib. 15, 17) מֵחַוּוֹת דעי אתכם (ib. 32, 6) واعلم ان וְאַחֲוָתִי באזניכם (ib. 13, 17) مثل וְהַחֲוָתִי באזניכם الالف نطق بها فى موضع الهاء كما اعلمتك فى اوّل الكتاب وهو ثقيل مثل הַרְבָּה אַרְבֶּה מֵהַרְבַּת (II Sam. 14, 11) والقياس عليه הֶחְוָה הֶחְוֵיתִי יַחְוֶה מַחְוֶה ولام الفعل ساقطة من אַחֲוָתִי وقد يقال انّه ليس من هذا الاصل وتجعل الالف فيها اصلا

חזה כי חָזָה נקם (Ps. 58, 11) וזה חָזִיתִי ואספרה (Job 15, 17) הן אתם כלכם חֲזִיתֶם (ib. 27, 12) אשר אני אֶחֱזֶה לי (ib. 19, 27) רמה ידך בל יֶחֱזָיוּן (Jes. 26, 11) וְתַחַז בציון עינינו (Mic. 4, 11) بالفتح لمكان الحاء فكثير[a] ما يخالف بها الوجه المعروف وكذلك שמאל בעשותו ולא אָחַז (Job 23, 9) لولا ما هو אתנח لكانت الالف مفتوحة وهما ناقصان وأصلهما וְתֶחֱזֶה בציון ולא אֶחֱזֶה חֶזְיוֹן לילה (ib. 33, 15) בְּמַחֲזֶה לאמר (Gen. 15, 1) חָזוֹן

---

a) Mss. فكثيرا.

נראה אלי (Dan. 8, 1) וּבַחֲזוֹת יעדו הַחוֹזֶה (II Chr. 9, 29)
חָזוּת קשה (Jes. 21, 2) ومعنى اخر בית אבנים יֶחֱזֶה
(Job 8, 17) ועם שאל עשינו חוֹזֶה (Jes. 28, 15) وامّا מְחוֹז
חפצם (Ps. 107, 30) فليس من هذا الاصل كما ظنّ قوم
חיה וְחָיָה בהם (Neh. 9, 29) וְחָיִיתָ ורבית (Deut. 30, 16)
וְחָיִיתָה אתה וביתך (Jer. 38, 17) וְחָיְתָה נפשי בגללך
(Gen. 12,13) חָיוּ מן האנשים (Num. 14, 38) לא אמות כי
אֶחְיֶה (Ps. 118, 17) אלמנות חַיּוּת (II Sam. 20, 3) وقد
جرى قولهم فى هذا الاصل بإسقاط الهاء مع كثرة الاستعمال
فقالوا כל ימי אדם אשר חַי (Gen.5,5) וָחַי בהם (Lev.18,5)
وأصلهما אשר חָיָה וְחָיָה בהם وقالوا ואם בת היא וָחָיָה
(Ex. 1, 16) والاصل וְחָיְתָה لكن لما قالوا فى ماضى المذكّر
بإسقاط لام الفعل قالوا فى ماضى المؤنّث ايضا بإسقاطها
والمذهب فى וַתְּחִי וַיְחִי كالمذهب الذى اعلمتك فى וַתְּהִי
וַיְהִי فاعلمه والنعت ناقص כי אין נבות חַי (I Reg.21,15)
وقد جاء الاسم ايضا ناقصا חֵי פרעה (Gen.42,15.16) واعلم
ان واحد העודים חַיִּים (Ex. 4, 18) כי אין נבות חַי وواحد
מות וְחַיִּים (Pr. 18, 21) חֵי פרעה ويجب ان تعلم ايضا
ان חַיִּים كامل لتشديد الياء [وان לנפש חַיָּה (Gen. 2, 7)
كامل لتشديد الياء[a]] وفى العبرانى احاد من الافعال ناقصة

---

a) B only.

يظهر حكم اصلها فى جمعها او اذا اتّصلت بحرف وذلك يكون اذا اجتمع فيه مثلان فيسقط احدهما ويقوم الواحد مقام اثنين فإذا جمع او وصل بحرف ردّ الى اصله بإدغام المثل الواحد فى الثانى المشدّد مثل חַי וְחַיִּים الذى فى اصله حرفان من حروف اللين ومثل רַךְ רַכִּים רַכָּה الذى هو من ולא רֻכְּכָה בשמן (Jes. 1, 6) פַּת פִּתִּים פִּתֵּי من פָּתוֹת אתה (Lev. 2, 6) ובְפְתוּתֵי לחם (Ez. 13, 19) קֵן קִנִּים קִנֵּי من קִנְּנָה קפוז (Jes. 34, 15) עַם עַמִּים עַמֵּי من בַּעֲמָמֶיךָ (Jud. 5, 14) עַמְמֵי הארץ (Neh. 9, 24) סַף סִפִּים סִפֵּי من הִסְתּוֹפֵף בבית אלהי (Ps. 84, 11) דַּל דַּלִּים من דָּלְלוּ וחרבו (Jes. 19, 6) חַג חַגִּים من המון חוגג (Ps.42,5) וְחוֹגְגִים(I Sam.30,16)חָם הצטידנו אותו (Jos.9,12) אשר בגדיך חַמִּים (Job 37, 17) من יִתְחַמָּם (Job 31, 20) חוק חֻקִּים من הַחוֹקְקִים הַחֹקְקֵי און (Jes. 10, 1) חַת מרדך (Jer. 50,2) המה חַתִּים (Jer. 46, 5) من תראו חֲתַת (Job 6,21) לֵב לִבִּי من לֵבָב צֵל צִלָּם من ונסו הַצְּלָלִים (Cant. 4, 6) תֵּל עולם (Deut. 13, 17) על תִּלָּם (Jos. 11, 13) من הר גבה וְתָלוּל (Ez. 17, 22) תָּם ורשע (Job 9, 22) יונתי תַמָּתִי (Cant. 5, 2) יהיו תַמִּים (Ex. 26, 24) من תְּמִימָה وأمّا תָּמִים المخفّف فهو פעיל من תְּמִימָה وكذلك וּבַר לבב (Ps. 24, 4) לְבָרֵי לבב (Ps. 73, 1) בָּרָה

כחמה (Cant. 6, 10) من هذا الضرب لانّه من בָּרוּר מלּלו (Job 33, 3) יִתְבָּרְרוּ (Dan. 12, 10)، وكذلك הַר הָרִים لانّه من הַרְרֵי עַד (Hab. 3, 6) ومنه מַר מָרִים لانّه من מְרוֹרִים (Num. 9, 11) וַיְמָרְרוּ (Ex. 1, 14) الّا ان الراء لا تشدّد ويمكن ان يكون ايضا من هذا الضرب שַׂר שָׂרִים من כי תִשְׂתָּרֵר עלינו גם הִשְׂתָּרֵר (Num. 16, 13) وشبيه بهذا דּוֹם לה׳ (Ps. 37, 7) يظهر انه من דְּמָמָה فى דּוֹמּוּ עד הגיענו (I Sam. 14, 9) لتشديد الميم סוֹב דמה לך דודי (Cant. 2, 17) يظهر انّه من וְסָבַב בית אל (I Sam. 7, 16) [فى סֹבּוּ ציון (Ps. 48, 13) יָסוֹב אותו (I Reg. 7, 23) يظهر انّه من וְסָבַב בית אל (I Sam. 7, 16) a] فى יָסוֹבּוּ עלי רביו (Job 16, 13) וְתָרוֹן לשון אלם (Jes. 35, 6) يظهر انّه من רַנֵּן יְרַנְּנוּ (Ps. 132, 16) فى יָרֹנּוּ יושבי סלע (Jes. 42, 11) יָלֹק בלשונו (Jud. 7, 5) يظهر انّه من הַמְלַקְקִים (Jud. 7, 6) فى יָלֹקּוּ הכלבים (I Reg. 21, 19) المشدّد ومثل هذا كثير فى العبرانىّ مَن بَحَثَ ذوات المثلين بَحْثًا مُسْتَقْصًا وَجَدَها صحيحة على ما ذكرتُ فلهذا قلت חַי ناقص חַיִּים كامل وأمّا جمع אדם אשר חַי (Gen. 5, 5) וְהַחַי יתן אל לבו (Ecc. 7, 2) فتخفيف ناقص على الوجه المعروف فى النوع اللين اللام تقول חַיִּים כִּי

a) B only.

חָיוֹת הנה (Ex. 1, 19) مخففا ناقصا واحدها חָיֶה خفيفا ناقصا والثقيل הנה הֶחֱיָה ה׳ אותי (Jos. 14, 10) ואותה הֶחֱיֵיתִי (Num. 22, 33) הַחֲיִיתֶם אותם (Jud. 8, 19) וְהַחֲיֵה אותם (Jos. 9, 20) אֲחַיֶּה מְחַיֶּה לְהַחֲיוֹת רוח שפלים ולְהַחֲיוֹת לב נדכאים (Jes. 57, 15) (ib.) وثقيل اخر ונפשו לא חִיָּה (Ps. 22,30) הַחִיִּיתֶם כל נקבה (Num. 31,15) אשר חִיּוּ מנשי יבש גלעד (Jud. 21, 14) מכשפה לא תְחַיֶּה (Ex. 22, 17) ממית וּמְחַיֶּה (I Sam. 2, 6) לְחַיּוֹת זרע (Gen. 7, 3) וּלְחַיּוֹתָם ברעב (Ps. 33, 19)

חכה חָכָה חָכִיתִי אֲחַכֶּה אשרי כל חוֹכֵי לו (Jes. 30, 18) والثقيل חִכָּה את איוב (Job 32, 4) וְחִכִּיתִי לה׳ (Jes. 8, 17) ולכן יְחַכֶּה ה׳ לחננכם (ib. 30, 18) אשרי הַמְחַכֶּה ויגיע (Dan. 12, 12) הַמְחַכִּים למות ואיננו (Job 3, 21)

חלה כי חָלָה ויחזק (Jes. 39, 1) כי חָלִיתִי היום שלשה (I Sam. 30, 13) וְחָלִיתִי והייתי כאחד האדם (Jud. 16, 7) יֶחֱלֶה וַיֶּחֱלֶה אסא (II Chr. 16, 12) הנה אביך חוֹלֶה (Gen. 48, 1) ואין חוֹלֶה מכם עלי (I Sam. 22, 8) כי חוֹלַת אהבה אני (Cant. 2, 5) גם כל חֳלִי (Deut. 28, 61) אכן חֳלָיֵנוּ הוא נשא (Jes. 53, 4) וירא אפרים את חָלְיוֹ (Hos. 5, 13) נהייתי וְנֶחֱלֵיתִי (Dan. 8, 27) ולא נֶחְלוּ על שבר יוסף (Am. 6, 6) ואתה בָּחֳלָיִים רבים בְּמַחֲלֵה מעיך

(II Chr. 21, 15) ואת תַּחֲלוּאֶיהָ (Deut. 29, 21) ואני בַּחֲלוֹתָם לבושי שק (Ps. 35, 13) ויצר לאמנון לְהִתְחַלּוֹת (II Sam. 13, 2) שכב על משכבך וְהִתְחָל (ib. 5) וַיִּתְחָל (ib. 6) والثقيل הָחֳלָה הֶחֱלֵיתִי הכותך (Mic. 6, 13) יַחֲלֶה מחלה הַחֲלֵה החלי הַחֲלוֹתָ כי הָחֳלֵיתִי[a] (II Chr. 35, 23) فعل لم يسمّ فاعله ولولا مكان الحاء لكانت ضمّتها فى الهاء على الوجه المعروف יָחֳלֶה מחלה החלו הָחֳלְתָה وثقيل اخر חִלָּה אשר חִלָּה ה׳ בה (Deut. 29, 21) גם אתה חֻלֵּיתָ כמנו (Jes. 14, 10) יְחַלֶּה מחלה وفى الاصل معنى اخر חַל־נא את פני ה׳ (I Reg. 13, 6) ופני ה׳ לא חִלִּיתִי (I Sam. 13, 12) חַלּוּ־נא פני אל (Mal. 1, 9) רבים יְחַלּוּ פני נדיב (Pr. 19, 6) וַיְחַל משה (Ex. 32, 11) وأصله וַיְחַלֶּה, وكذلك חל־נא את פני ה׳ (I Reg. 13, 6) اصله חַלֵּה

חנה קרית חָנָה דוד (Jes. 29, 1) וְחָנִיתִי כדור עליך (ib. 3) אם תַּחֲנֶה עלי מַחֲנֶה (Ps. 27, 3) וַיִּחַן שם ישראל (Ex. 19, 2) וַחֲנֵה על העיר (II Sam. 12, 28) חוֹנֶה מלאך ה׳ (Ps. 34, 8) פזר עצמות חוֹנָךְ (ib. 53, 6) وأمّا מה־נֵּחַנְתְּ (Jer. 22, 23) فبعيد من هذا الاصل فاعله اذ لم يقل מה נחנת مثل נִלְאֵת נִבְנֵת

---

a) C החליתי.

חסה וְחָסָה בו (Ps. 64, 11) אֶחֱסֶה בסתר כנפיך סלה (ib. 61, 5) בצל כנפך יֶחֱסָיוּן (ib. 36, 8) צור חָסָיוּ בו (Deut. 32, 37) כי בך חָסָיָה נפשי (Ps. 57, 2) באו חֲסוּ בצלי (Jud. 9, 15) מַחְסֶה מזרם (Jes. 25, 4) לַחֲסוֹת תחת כנפיו (Ruth 2, 12) וישמחו כל חוֹסֵי בך (Ps. 5, 12) מושיע חוֹסִים (ib. 17, 7)

חפה חָפָה חפיתי אֶחֱפֶּה וְחָפוּ ראשם (Jer. 14, 3) וראש לו חָפוּי (Esth. 6, 12) אבל וַחֲפוּי ראש (II Sam. 15, 30) والثقيل חִפָּה עצי ברושים (II Chr. 3, 5) וַיְחַפֵּהוּ זהב טוב (ib. 5) וַיְחַף את הבית (ib. 7) والانفعال נֶחְפָּה נחפיתי נֶחְפּוּ יחפה כנפי יונה נֶחְפָּה בכסף (Ps. 68, 14) مثل المذكّر سوا الّا ان الهاء في المذكّر لام الفعل وفي المؤنّث هاء التأنيث واصل נֶחְפָּה בכסף נֶחְפְּיָה وإن اردتَ المنفعل قلت נֶחְפֶּה בסגול נֶחְפִּים

חצה אשר חָצָה משה (Num. 31, 42) וְחָצִיתָ את מלקוח (ib. 27) עד צואר יֶחֱצֶה (Jes. 30, 28) לא יֶחֱצוּ ימיהם (Ps. 55, 24) יֶחֱצוּהוּ בין כנענים (Job 40, 30) וְחָצוּ את כספו (Ex. 21, 35) וַיַּחַץ את הילדים (Gen. 33, 1) اصله וַיֶּחֱצֶה وكان الوجه וַיֶּחֱץ لولا الحاء ותהי הַמֶּחֱצָה (Num. 31, 36) מַחֲצִיתָהּ בבקר וּמַחֲצִיתָהּ בערב (Lev. 6, 13) חֲצִי היריעה העודפת (Ex. 26, 12) חֲצוֹת לילה (Ps. 119, 62)

والانفعال נֶחְצָה נחציתי יֵחָצֶה וְתֵחָץ לארבע רוחות השמים (Dan. 11, 4) اصله וְתֵחָצֶה فافهم

חקה חָקָה חקיתי מְחֻקֶּה חֻקָּה ماضى חֻקֵּיתִי יְחֻקֶּה מְחֻקֶּה בית ישראל *a* מְחֻקֶּה על הקיר (Ez. 8, 10) על שרשי רגלי תִּתְחַקֶּה (Job 13, 27) فليس من هذا الاصل וְחַקּוֹתָ עליה (Ez. 4, 1) ועל ספר חֻקָּהּ (Jes. 30, 8) חֻקַּת התורה (Num. 19, 2) فاعلمه

חרה וְחָרָה אפי (Deut. 31, 17) פן יֶחֱרֶה אף ה׳ אלהיך (ib. 6, 15) וַיִּחַר אף ה׳ (Ex. 4, 14) והעצמות יֵחָרוּ (Ez. 24, 10) انفعال وأحسب וַיַּחַר עלי אפו (Job 19, 11) لمخالفته וַיִּחַר אף ה׳ (Ex. 4, 14) וְיִחַר אפי בהם (ib. 32, 10) وغيرهما *b* فعلا ثقيلا فى هذا المعنى من הֶחֱרָה החריתי واصله וַיְּחָרֶה وكان الوجه فيه וַיְּחֶר مثل וַיֶּפֶר את עמו מאד (Ps. 105, 24) وأصحابه ويمكن ان يكون אל תִּתְחַר במרעים (Ps. 37,1) من هذا المعنى ويكون اصله תִּתְחָרֶה مثل תִּתְגָּרֶה (II Reg. 14, 10) ويمكن ان يكون من ואיך תְּתַחֲרֶה את הסוסים (Jer. 12, 5) כי אתה מְתַחֲרֶה בארז (Jer. 22, 15) وهذا الاصل من اربعة *c* احرف תחרה فإن كان منه فهو ناقص الحرف الرابع وأمّا וְחָרָה נחשתה (Ez. 24, 11) ועצמי

---

a) A, B and C אנשי. *b*) C وغيرها. *c*) B اربع.

חָרָה (Job 30, 30) فليس من هذا الاصل اعنى חרה فاعله

חשה חָשָׁה חשיתי אֶחֱשֶׁה פן תֶּחֱשֶׁה ממני (Ps. 28, 1) עת לַחֲשׁוֹת ועת לדבר (Ecc. 3, 7) والثقيل הֶחֱשֵׁיתִי מעולם (Jes. 42, 14) אַחֲשֶׁה הלא אני מַחְשֶׁה (Jes. 57, 11) ואתם מַחְשִׁים (Jud. 18, 9) גם אני ידעתי הֶחֱשׁוּ (II Reg. 2, 3)

חתה חָתָה חתיתי הֲיַחְתֶּה איש אש בחיקו (Pr. 6, 27) כי גחלים אתה חותֶה על ראשו (Pr. 25, 22) לַחְתּוֹת אש מיקוד (Jes. 30, 14) לקח מלא הַמַּחְתָּה (Lev. 16, 12) ومعنى ثانى فى الاصل הֶחֱתָה החתיתי יַחְתְּךָ ויסחך מאהל (Ps. 52, 7) على مثل יִפְרְךָ אַשְׁקְךָ ومنه תֵּחַת גערה במבין (Pr. 17, 10) اصله תחתה خفيف وليس هاتان كلمتان من חָתַת וּמְחִתָּה كما ظنّ قوم

טוה טָוָה טויתי אֶטְוֶה יטוה טוֶה טוָה טְוּוֹת טָוֹוּה טְוּוּ טוי טְוִינָה טָווּ את העזים (Ex. 35, 26) ויביאו מַטְוֶה (ib. 25)

טחה הרחק כִּמְטַחֲוֵי קשת (Gen. 21, 16) يمكن ان تكون هذه الواو مبدلة من الهاء على سائر عادتهم فى حروف اللين وهو ثقيل والقياس عليه טֶחָה טחיתי אטחה מטחי מטחוים כִּמְטַחֲוֵי קשת (Gen. 21, 16)

טעה הִטְעָה הטעיתי מַטְעָה הִטְעוּ את עמי (Ez. 13, 10)

[טרה טְרִיָּה (Jes. 1, 6)] [a]

יגה استعمل هذا الاصل ثقيلا بواو مبدلة من الياء على
ما اعلمتك آنفا הוֹגָה הוגיתי אשר הוֹגָה ה' (Lam. 1, 12)
כי ה' הוֹגָהּ על רוב פשעיה (ib. 1, 5) ناقص وأصله
הוגיה אוֹגֶה תוגה עד אנה תּוֹגְיוּן נפשי (Job 19, 2)
كامل הוֹגֶה امر הוגו הוגי הוגינה מוֹגֶה מוגים מוֹגָה
מוגות יָגוֹן ואנחה (Jes. 35, 10) תּוּגַת אמו (Pr. 10, 1)
والمنفعل נוֹגֶה נוגים ناقص נוֹגָה נוגים ناقصان
בתולותיה נוּגוֹת (Lam. 1, 4) وأصله נוגיות والذى معناه
انفعال [b] נוֹגָה ماضيا كاملا נוגיתי נוגיו او נוגו على
النُقْصان الجارى נוֹגַת נוֹגְתָה والانفعال المستقبل אֶוָּגֶה
יוגה יוגו תוגינה הִוָּגֵה امر ومصدر הוגו הוגי הוגינה
ويمكن ان يكون וַיַּגֶּה בני איש (Lam. 3, 33) من هذا
الاصل وهذا المعنى الّا انّه نوع اخر من الفعل الثقيل
والقياس عليه יִגָּה יגיתי איגה יַגֶּה וַיַּגֶּה בני איש ياء
الاستقبال الساكنة مندغمة فى الياء التى هى فاء الفعل
كما اعلمتك هناك فى וַיַּבְּשֵׁהוּ (Nah. 1, 4) וַיָּחֶל עוד
(Gen. 8, 10) ومعنى اخر فى هذا الاصل הוֹגָה הוגיתי والفعل
الذى لم يسمّ فاعله مثله سوا כאשר הוֹגָה מן המסלה

---

a) B only. *b*) A and B انفعل.

(II Sam. 20, 13) ومن هذا المعنى נוּגֵי ממועד (Zeph. 3, 18) נפעלי وقيل ان הָגָה ברוחו הקשה (Jes. 27, 8) فعل خفيف من هذا المعنى ابدلت فيه الهاء الاولى من الياء

ידה יָדָה ידיתי יִיְדֶּה יְדוּ אליה (Jer. 50, 14) ويمكن ان يكون גמול ידו הָדָה (Jes. 11, 8) من هذا المعنى بهاء مبدلة من الياء وفى هذا المعنى فعل ثقيل יִדָּה ידיתי אֲיַדֶּה לְיַדּוֹת את קרנות הגוים (Zech. 2, 4) واعلم ان יַדּוּ גורל (Joel 4, 3) ليس من هذا الاصل اذ لم يقل יִדּוּ بكسر الياء على الوجه الصحيح المعروف وفى الاصل فعل اخر ثقيل فى معنى اخر قلبت فيه الياء واوا ساكنة הוֹדָה הודיתי וגם אני אוֹדֶךָּ (Job 40, 14) וּמוֹדֶה ועזב ירוחם (Pr. 28, 13) זבח לאלהים תּוֹדָה (Ps. 50, 14) والافتعال بواو محرّكة וְהִתְוַדָּה אשר חטא עליה (Lev. 5, 5) וְהִתְוַדּוּ את חטאתם (Num. 5, 7) ومعنى ثالث הוֹדָה הוֹדִינוּ לך אלהים (Ps. 75, 2) אוֹדְךָ בכלי נבל (ib. 71, 22) יוֹדוּ שמך גדול (ib. 99, 3) ומשירי אֲהוֹדֶנּוּ (ib. 28, 7) על כן עמים יְהוֹדוּךָ (ib. 45, 18) יְהוֹדֶה לתפלה (Neh. 11, 17) הוֹדוּ לה׳ כי טוב (I Chr. 16, 34) ومعنى رابع ואעמידה שתי תודות גדולות (Neh. 12, 31) וְהַתּוֹדָה השנית (ib. 38)

ינה استعماله[a] بالفعل الثقيل הוֹנָה הונתי ואיש לא יוֹנֶה (Ez. 18, 7) ולא תונו איש את עמיתו (Lev. 25, 17) הונו בך (Ez. 22, 7) לְהוֹנוֹתָם (ib. 46, 18) وقيل ان יהיה מָנוֹן (Pr. 29, 21) من هذا الاصل وهذا المعنى على ان يكون الساكن اللين الذى بين الميم والنون فاء الفعل والنون الاخيرة لاحقة وقيل ايضا ان העיר הַיּוֹנָה (Zeph. 3, 1) חרב הַיּוֹנָה (Jer. 46, 16) من هذا المعنى

יעה יָעָה יעיתי וְיָעָה ברד (Jes. 28, 17) ייעה ويقال ان הַיָּעִים (Ex. 38, 3) منه

יפה יָפָה יפיתי מה יָּפִית ומה נעמת (Cant. 7, 7) מה יָּפוּ פעמיך (ib. 2) אִיפֶה יִיפֶה וַיִּיף בגדלו (Ez. 31, 7) ناقص على مذهب וַיִּשְׁבְּ ממנו שבי (Num. 21, 1) וַיִּפְתְּ בסתר לבי (Job 31, 27) وأصله וַיִּיפֶה الساكن الذى بين الياء والفاء هو فاء الفعل وهو فى موضع الشين فى וַיִּשְׁבְּ ממנו (Num. 21, 1) וַתִּיפִי במאד מאד (Ez. 16, 13) ناقص مثل וַתִּבְנִי (ib. 24) وأصله ותיפיי מציון מכלל יוֹפִי (Ps. 50, 2) יָפֶה עשיתיו (Ez. 31, 9) יָפָה את רעיתי (Cant. 6, 4) לשוא תִּתְיַפִּי (Jer. 4, 30) ومن هذا יָפְיָפִיתָ מבני אדם (Ps. 45, 3) ولكنّه مكرّر على مذهب تكرير אדמדם סחרחר הפכפך

---

a) A and B استعمله.

الياء الاولى فاء الفعل والفاء بعدها *a* عينه والياء بعدها لامه والفاء الثانية عينه ايضا مكرّرة والياء بعدها لامه مكرّرة فافهم والثقيل יִפָּה יפיתי נִיפֶּה אֲיַפֶּה ייפה תיפה בכסף ובזהב יְיַפֵּהוּ (Jer. 10, 4)

ירה יָרָה בים (Ex. 15, 4) אשר יָרִיתִי (Gen. 31, 51) אִירֶה יירֶה או־יָרֹה יִיָּרֶה (Ex. 19, 13) לִירוֹת במו אופל (Ps. 11, 2) הַיּוֹרִים (II Chr. 35, 23) ויאמר אלישע יְרֵה וַיּוֹר (II Reg. 13, 17) والثقيل הוֹרַנִי לחומר (Job 30, 19) ואני שלשת החצים צדה אוֹרֶה (I Sam. 20, 20) ויאמר אלישע יְרֵה וַיּוֹר (II Reg. 13, 17) וַיֹּרֵם אלהים חץ (Ps. 64, 8) וַיֹּרוּ הַיּוֹרִים (II Chr. 35, 23) וימצאוהו הַמּוֹרִים (I Sam. 31, 3) ومعنى اخر אשר הוֹרָהוּ יהוידע הכהן (II Reg. 12, 3) וַיֹּרֵנִי ויאמר לי (Pr. 4, 4) הוֹרוּנִי ואני אחריש (Job 6, 24) ולא שמעתי לקול מוֹרָי (Pr. 5, 13) לְהוֹרוֹת ביום הטמא (Lev. 14, 57) وليس يبعد من هذا المعنى הורו והגו מלב דברי שקר (Jes. 59, 13) ومعنى ثالث יוֹרֶה ומלקוש (Deut. 11, 14) ومن معناه את הַמּוֹרֶה לצדקה (Joel. 2, 23)

כאה הִכְאָה הכאיתי נִכְאֶה יען הַכְאוֹת לב צדיק

---

a) B الثانية.

(Ez. 13, 22) וְנִכְאֵה לבב למותת (Ps. 109, 16) ציים כתים וְנִכְאָה (Dan. 11, 30) واعلم ان חֵלְכָּאִים (Ps. 10, 10) كلمتان *a* فى المكتوب فيمكن لذلك ان يكون من هذا الاصل على زنة בָּלִים דלים דוים רוים יפים واحدها כָּאֶה مثل בָּלֶה דוה רוה יפה

כבה כָּבִיתִי כפשתה כָבוּ (Jes. 43, 17) לא תִכְבֶּה (Lev. 6, 5) والثقيل כִּבָּה ולא תְכַבֶּה את נר ישראל (II Sam. 21, 17) וְכִבּוּ את גחלתי (II Sam. 14, 7) לְכַבּוֹת את האהבה (Cant. 8, 7)

כהה כָּהָה כהיתי כָּהוּ תִכְהֶה (Zech. 11, 17) לא כָהֲתָה עינו (Deut. 34, 7) וַתִּכְהֶיןָ עיניו (Gen. 27, 1) וַתֵּכַהּ מכעש (sic!) עיני (Job 17, 7) اصله וַתִּכְהֶה כֵּהָה הנגע (Lev. 13,6) כֵּהוֹת לבנות (ib. 39) ومعنى اخر ולא כִהָה בם (I Sam. 3, 13) סֵהֲיתִי אכהה מְכַהֶה

כוה כי תלך במו אש לא תִכָּוֶה (Jes. 43, 2) ורגליו לא תִכָּוֶינָה (Pr. 6, 28) מִכְוַת אש (Lev. 13, 24) כְּוִיָּה תחת כְּוִיָּה (Ex. 21, 25)

כלה فى هذا الاصل ثلث معانى الاوّل כָּלָה ואתם בני יעקב לא כְלִיתֶם (Mal. 3, 6) כי לא כָלוּ רחמיו (Lam. 3, 22)

---

a) C كلمتين.

ויחדו כלם יִכְלָיוּן (Jes. 31, 3) יִכֶל בשרו מראי (Job 33, 21) כִּלָּיוֹן חרוץ (Jes. 10, 22) כָּלָה אתה עושה (Ez. 11, 13) כָּלְתָה לתשועתך נפשי (Ps. 119, 81) נכספה וגם כָּלְתָה נפשי (Ps. 84, 3) ومن هذا المعنى וַתְּכַל דוד המלך (II Sam. 13, 39) لكنّه على بنية الثقيل ולא כִלִּיתִי את בני ישראל (Num. 25, 11) וָאֲכַל אותם באפי (Ez. 43, 8) ויחר אפי בהם וַאֲכַלֵּם (Ex. 32, 10) מְכַלּוֹת עינים (Lev. 26, 16) לְכַלּוֹת את עיניך (I Sam. 2, 33) والثانى כָּלָה כליתי וַתֵּכֶל כל עבדת (Ex. 39, 32) اصله וַתְּכַלֶּה וַיְכַל אלהים ביום השבת (Gen. 2, 2) וַתְּכַל להשקותו (ib. 24, 19) ויבן שלמה את הבית וַיְכַלֵּהוּ (I Reg. 6, 14) ביום כַּלּוֹת משה (Num. 7, 1) כי תְכַלֶּה לעשר (Deut. 26, 12) والذى لم يسمّ فاعله כֻּלָּה כליתי יְכֻלֶּה כָּלוּ תפלות דוד בן ישי (Ps. 72, 20) والمعنى الثالث[a] استعمل فيه هذا الاصل على لغتين بهاء وبالف لابتدال احداهما من الاخرى على ما اعلمتك فمنهم مَن قال כָּלִיתִי (sic!) רגלי (Ps. 119, 101) אשר כְּלִתִנִי היום הזה (I Sam. 25, 33) לא יִכְלֶה ממך (Gen. 23, 6) ويمكن ان يكون من هذا ואת בניהם כָּלוּ בבית (I Sam. 6, 10) فهذا مذهب

---

a) A الثالثة.

ذوات الهاء ومنهم مَن قال על כן עליכם כָּלְאוּ שמים מטל והארץ כָּלְאָה יבולה (Hag. 1, 10) אדני משה כְּלָאֵם (Num. 11, 28) גזר מִמִּכְלָה צאן (Hab. 3, 17) מִמִּכְלְאוֹת צאן (Ps. 78, 70) לא תִכְלָא רחמיך ממני (ib. 40, 12) وهذا مذهب ذوات الالف الهاء التى فى ממכלה ليست للتأنيث بل هى لام الفعل كتبت فى موضع الالف والجمع ממכלאות צאן ومن هذا כָּלֻו (sic!) ולא אצא (Ps. 88,9) الواو كتبت موضع الالف التى هى لام الفعل فافهم

כנה כִּנָּה כניתי כי לא ידעתי אֲכַנֶּה (Job 32, 22) אֲכַנְּךָ ולא ידעתני (Jes. 45, 4)

כסה כסה כסיתי אכסה אדם ערום כּוֹסֶה דעת (Pr. 12, 23) וְכוֹסֶה קלון ערום (ib. 16) כְּסוּי עור תחש (Num. 4, 6) ועשית מִכְסֶה (Ex. 26, 14) ותקח הצעיף וַתִּתְכָּס (Gen. 24, 65) וְכִסָּה ענן הקטרת (Lev. 16, 13) אל תְּכַס על עונם (Neh. 3, 37) וַיְכַס הענן (Ex. 24, 15) וְכִסָּהוּ בעפר (Lev. 17, 13) ואמרו להרים כַּסּוּנוּ (Hos. 10, 8) תהומות יְכַסְיֻמוּ (Ex. 15, 5) جاء على الاصل بالياء التى هى لام الفعل والاصل فى السين التشديد فأُسقط استخفافا وأظنّهم كرهوا الخروج فى هذه الكلمة من الשרק الى الחלם فقالوا יְכַסְיֻמוּ وليس يقولوا (sic!) יְכַסְיוּמוּ على العادة فى الواو التى ربّما أُتت بعد ميم الجمع

مثل יְכַסֵּימוֹ (Ps. 140, 10) שִׁיתֵמוֹ נְדִיבֵמוֹ (ib. 83, 12)
والفعل الذى لم يسمّ فاعله כָּסּוּ הרים צִלָּהּ (ib. 80, 11)
ובחשך שמו יְכֻסֶּה (Ecc. 6, 4)

כפה כָּפָה כפיתי אֶכְפֶּה מתן בסתר יִכְפֶּה אף (Pr. 21,14)
والانفعال נִכְפָּה נכפיתי יִכָּפֶה אכפה אִכַּף לאלהי מרום
(Mic. 6, 6) ناقص واُصله אֶכָּפֶה مثل תִּגָּל (Jes. 47, 3)
الذى اصله תִּגָּלֶה فافهم

כרה בור כָּרָה ויחפרהו (Ps. 7, 16) אזנים כָּרִיתָ לי
(ib. 40, 7) אשר כָּרִיתִי לי (Gen. 50, 5) כי יִכְרֶה איש בור
(Ex. 21, 33) כֹּרֶה שחת (Pr. 26, 27) וּמִכְרֵה מלח (Zeph. 2, 9)
ومعنى ثانى כָּרָה כריתי וַיִּכְרֶה להם כֵּרָה גדולה
(II Reg. 6, 23) יִכְרוּ עליו חברים (Job 40, 30) לְהַבְרוֹת
את דוד (II Sam. 3, 35) يكتب לְהַכְרוֹת את דוד فالمكتوب
من هذا المعنى والقياس عليه הִכְרָה הכריתי מַכְרֶה
לְהַכְרוֹת

כשה כָּשָׂה כשיתי אֶכְשֶׂה עבית כָּשִׂיתָ (Deut. 32, 15)

לאה לָאִיתִי הנסה דבר אליך תִּלְאֶה (Job 4, 2) וַיִּלְאוּ
למצא הפתח (Gen. 19, 11) תבא אליך וַתֵּלֶא (Job 4, 5)
اصله וַתִּלְאֶה וְנִלְאוּ מצרים (Ex. 7, 18) את כל הַתְּלָאָה
(ib. 18, 8) הִלְאָה ומה הֶלְאֵיתִיךָ (Mic. 6, 3) אך עתה
הֶלְאָנִי (Job 16, 7) מַלְאֶה

להה לָהִיתִי יִלְהֶה וַתֵּלַהּ ארץ מצרים (Gen. 47, 13) ناقص وأصله ותלהה

לוה לָוִיתִי לָוִינוּ כסף (Neh. 5, 4) ואתה לא תִלְוֶה (Deut. 28, 12) לֹוֶה רשע ולא ישלם (Ps. 37, 21) הִלְוָה הלויתי וְהִלְוִיתָ גוים רבים (Deut. 28, 12) אם כסף תַּלְוֶה את עמי (Ex. 22, 24) הוא יַלְוְךָ ואתה לא תַלְוֶנּוּ (Deut. 28, 44) מַלְוֵה ה׳ חונן דל (Pr. 19, 17) כַּמַּלְוֶה כלוה (Jes. 24, 2) ومعنى ثانى וְנִלְוָה הגר עליהם (Jes. 14, 1) הַנִּלְוִים על ה׳ (Jes. 56, 6) והוא יִלְוֶנּוּ בעמלו (Ecc. 8, 15) יִלָּוֶה אישי אלי (Gen. 29, 34) לִוְיַת חן (Pr. 1, 9) وقيل ان לויות (I Reg. 7, 36) من هذا الاصل وهذا المعنى

מחה וּמָחָה אל מי המרים (Num. 5, 23) מָחִיתִי כעב פשעיך (Jes. 44, 22) כי מָחֹה אֶמְחֶה (Ex 17, 14) וַיִּמַח את כל היקום (Gen. 7, 23) ואל תֶּמַח חסדי (Neh. 13, 14) וחטאתם מלפניך אל תֶּמְחִי (Jer. 18, 23) جعلوا لام الفعل فيه ياء لينة مكسورة ما قبلها على خلاف الوجه וַיִּמָּחוּ מן הארץ (Gen. 7, 23) יִמָּחוּ מספר החיים (Ps. 69, 29) ולא דבר ה׳ לִמְחוֹת (II Reg. 14, 27) ومن هذا المعنى אכלה וּמָחֲתָה פיה (Pr. 30, 20) כאשר יִמְחֶה את הצלחת מָחָה (II Reg. 21, 13) ومعنى ثانى וּמָחָה על כתף ים כנרת (Num. 34, 11) וּמְחִי קבלו (Ez. 26, 9) وقد قيل بألف

יִמְחֲאוּ כָף (Jes. 55, 12) ومعنى ثالث מחה מחיתי ימחה
מְמֻחָה שמנים מְמֻחָיִם (ib. 25, 6) على الاصل والكمال
מלה قد علمت انّهم يبدلوا (sic!) الالف من الهاء فى هذه
الافعال ثمّ يكثر استعمالهم بها حتى تصير كأصل موصل
غير مبدل وهذا الاصل قليلا (sic!) ما جاء تصريفه على مذهب
ذوات الهاء مثل מָלוּ תוכך (Ez. 28, 16) وأمّا تصريفه على
مذهب ذوات الالف فكثير مثل וּמָלֵא ברכת ה׳ (Deut. 33, 23)
מָלְאוּ מתני (Jes. 21, 3) وفيه فعل ثقيل מִלֵּא ציון משפט
(ib. 33, 5) עד יְמַלֵּא שחוק פיך (Job 8, 21) واعلم ان מִלְאוּ
ארבעה כדים (I Reg. 18, 34) امر من מלא ברכת ה׳
מלאו מתני وان קראו מַלְאוּ (Jer. 4, 5) امر من מִלֵּא
מִלֵּאתִי יְמַלֵּא وكان اصله קראו מַלְּאוּ بالتشديد
فأسقطوه استخفافا כי מִלְאוּ אחרי ה׳ (Num. 32, 12)
فعل ماضى من מִלֵּא מלאתי יְמַלֵּא وأصله التشدّد
فأسقطوه ايضا استخفافا كما اسقطوا ذلك من הרחב
פיך וַאֲמַלְאֵהוּ (Ps. 81, 11) الذى هو من מִלֵּא מלאתי
יְמַלֵּא وكما اسقطوا من בַקְשׁוּ (sic!) (Jer. 5, 1) الذى هو
من בִּקֵּשׁ יְבַקֵּשׁ ومن שִׁלְחוּ באש מקדשך (Ps. 74, 7)
الذى هو من שלח ישלח ومن וַיְהַלְלוּ את ה׳ (Neh. 5, 13)
الذى هو من הִלֵּל יְהַלֵּל ويمكن ان يكون מִלְאוּ ידכם
היום לה׳ (Ex. 32, 29) ماضى واسقط التشديد منه

استخفافا واعلم ان וּבִמְלוֹאת הימים האלה (Esth. 1, 5) يُكتَب بألف ويقرأ بواو فيمكن لذلك ان يكون المكتوب من ذوات الالف والمقروء من ذوات الهاء لأنّا وجدناهم استعملوا اللغتَيْن جميعا فى هذا الاصل كمَن قال منهم מָלֵא מלאתי מלאו قال ובמלואת הימים האלה بتحريك الالف إمّا ان يكون וּבִמְלֹאת وإمّا וּבִמְלְאַת ومَن قال מָלָה מליתי מָלוֹ תוכך (Ez. 28, 16) قال וּבִמְלוֹת فجعل الاوايل احدى اللغتين مكتوبة والاخرى مقروءة ليلّا يسقط شىء من الاستعمال القديم وهكذا يمكن ان يكون ביום חֲטאתו (Ez. 33, 12) לבלתי קְראת לנו (Jud. 8, 1) יראת ה׳ שְׂנאת רע (Pr. 8, 13) لأنّ هذه التاء لم تأت على هذا المثل الّا فى الافعال ذوات الهاء مثل עֲשׂות ראות בנות فالمكتوب فى ביום חֲטאתו ביום חֲטְאָתו والمكتوب فى לבלתי קְראת לנו לבלתי קְרַאת לנו والمكتوب فى שְׂנאת רע שְׂנְאַת רע وكذلك يمكن ان يكون ايضا חוטאים לה׳ (I Sam. 14, 33) קֹרְאים אל ה׳ (Ps. 99, 6) المكتوب חֹטְאִים بتحريك الالف من חָטָא חטאתי קֹרְאִים بتحريك الالف من קָרָא קראתי والمقروء من اللغة الاخرى ويمكن ان يكون فى ובמלאת הימים ביום חטאתו לבלתי קראת לנו שנאת רע وجه اخر على أنّا نجعل فيها استعمالَيْن بأن نقول ان الالف هى لام الفعل قلبت

واوا فى اللفظ على عادتهم فى حروف اللين ان يُنطَق ببعضها فى موضع بعض والتاء بعدها لاحقة كما تلحق بسائر المصادر من غير هذه الافعال وبهذا الوجه يكون ובמלאת חטאתו קראת לנו שנאת רע من ذوات الالف إلّا أنّهم ربّما رأوا اسقاط الالف من اللفظ استخفافا وإثباتها فى الخطّ للدلالة على انها من الاصل كما فعلوا فى חטּאים ליי קראים אל ה׳ وأمّا مَن قال ان الواو فى עשות ראות בנות لام الفعل والتاء لاحقة فإنّه يجعل ובמלאת הימים ביום חטאתו לבלתי קראת לנו שנאת רע من ذوات الهاء ويقول ان الالف كتبت موضع الواو فى עשות ראות בנות على عادتهم أن يكتبوا بعض حروف فى موضع بعض

מנה מָנִיתִי וּמָנִיתִי אתכם לחרב (Jes. 65, 12) ואתה תִּמְנֶה לך חיל (I Reg. 20, 25) מוֹנֶה מספר לככבים (Ps. 147, 4) גם זרעך יִמָּנֶה (Gen. 13, 16) לא יספרו ולא יִמָּנוּ (II Chr. 5, 6) הַמָּנֶה יהיה לכם (Ez. 45, 12) לַמְנִי ממסך (Jes. 65, 11) ومعنى اخر אשר מִנָּה את מאכלכם (Dan. 1, 10) ולילות עמל מִנּוּ לי (Job 7, 3) וַיְמַן להם המלך (Dan. 1, 5) וַיְמַן ה׳ דג גדול (Jon. 2, 1) מְמֻנִּים

מסה הַמְסָה המסיתי ערשי אַמְסֶה (Ps. 6, 7) וַתֶּמֶס

כעשׂ חמודו (ib. 39, 12) הִמְסִיו את לב העם הזה (sic!) (Jos. 14, 8) كان الوجه فيه הִמְסוּ باسقاط الياء والاصل فيه הִמְסִיוּ فخالف الوجه والاصل ولذلك قال قوم ان هذه الكلمة خرجت على مخرج اللفظ السريانىّ مثل אִשְׁתִּיו חמרא (Dan. 5, 4) وكذلك قال ايضا فى תַּגְמוּלוֹהִי (Ps. 116, 12) على أنّها على اللفظ السريانىّ مثل עֲלוֹהִי יְדוֹהִי وأمّا הִמֵּס יִמָּס (II Sam. 17, 10) ולא יִמַּס את לבב אחיו (Deut. 20, 8) فأصل اخر وكذلك הֵמַסּוּ את לבבנו (ib. 1, 28) اصل اخر فافهم

מצה מָצָה מציתי ושתית אותה וּמָצִית (Ez. 23, 34) אך שמריה יִמְצוּ ישתו (Ps. 75, 9) וַיִּמֶץ טל (Jud. 6, 38) וְנִמְצָה דמו (Lev. 1, 15) יִמָּצֵה אל יסוד המזבח (ib. 5, 9) ويمكن ان يكون من هذا الاصل فى معنى اخر ולא הִמְצִיתִיךָ (II Sam. 3, 8) فافهم

מרה אשר מָרָה את פי ה׳ (I Reg. 13, 26) כי מָרֹה מָרִיתִי (Lam. 1, 20) כי אנכי ידעתי את מֶרְיְךָ (Deut. 31, 27) גם היום מְרִי שיחי (Job 23, 2) כי בית מְרִי המה (Ez. 2, 5) סורר ומוֹרֶה (Deut. 21, 18) שמעו נא הַמֹּרִים (Num. 20, 10) מוֹרָה מאד (II Reg. 14, 26) הַמְרָה המריתי כי הִמְרוּ את רוחו (Ps. 106, 33) אשר יַמְרֶה את פיך (Jos. 1, 18) וַתֶּמֶר את משפטי לרשעה (Ez. 5, 6) מַמְרִים הייתם

(Deut. 9, 7) לַמְרוֹת עֵינֵי כְבוֹדוֹ (Jes. 3, 8) فتح اللام
فى למרות يدلّ عليه أنّه فعل ثقيل وأصله לְהַמְרוֹת
فجاز إسقاط الهاء وأُلقِيَ حركتُها على اللام للدلالة على
الاصل ومثله לַשְׁמִיעַ (Ps. 26, 7) וְלַשְׁבִּית (Am. 8, 4)
לַנְחוֹתָם הדרך (Ex. 13, 21) לַצְבּוֹת (Num. 5, 22) לַנְפִּיל
(ib.) اصلها לְהַשְׁמִיעַ לְהַשְׁבִּית להנחות להצבות
להנפיל وأمّا אל תַּמֵּר בּוֹ (Ex. 23, 21) فاصل اخر
فافهم

משה כי מן המים מְשִׁיתִהוּ (Ex. 2, 10) אַמְשֶׁה הִמְשָׁה
המשיתי יַמְשֵׁנִי ממים רבים (Ps. 18, 17)

נדה נִדָּה נדיתי אֲנַדֶּה הַמְנַדִּים ליום רע (Am. 6, 3)
אמרו אחיכם שנאיכם מְנַדֵּיכֶם (Jes. 66, 5)

נהה נָהִיתִי נְהִי נִהְיָה (Mic. 2, 4) נהייתי אנהה נְהֵה
על המון מצרים (Ez. 32, 18) אל יודעי נֶהִי (Am. 5, 16)
ويقرب من هذا المعنى וַיִּנָּהוּ כל בית ישראל (I Sam. 7, 2)
وليس من هذا الاصل ונשאו עליך בְּנִיהֶם (Ez. 27, 32)
קינה ולא נֹהַּ בהם (ib. 7, 11)

נוה נָוֶה נויתי גבר יהיר ולא יִנְוֶה (Hab. 2, 5)

נזה נָזָה נזיתי ואשר יִזֶּה מדמה על הבגד אשר יִזֶּה
עליה (Lev. 6, 20) וַיִּז מדמה (II Reg. 9, 33) والثقيل הִזָּה
بإدغام النون וְהִזָּה מן השמן (Lev. 14, 16) כן יַזֶּה גוים

רבים (Jes. 52, 15) יַזֶּה שבע פעמים (Lev. 16, 14) הַזֵּה עליהם מי חטאת (Num. 8, 7) וַיַּז ממנו (Lev. 8, 11) וּמַזֵּה מי הנדה (Num. 19, 21)

נחה נָחָה נָחִיתָ כצאן עמך (Ps. 77, 21) מי נָחַנִי עד אדום (ib. 60, 11) לך נְחֵה את העם (Ex. 32, 34) וּנְחֵנִי בדרך עולם (Ps. 139, 24) הַנְחָה תַּנְחֶה אותך (Pr. 6, 22) יַנְחֵנִי במעגלי צדק (Ps. 23, 3) לְהַנְחוֹתָם בהדרך (Neh. 9, 19)

נטה כי יואב נָטָה אחרי אדניה ואחרי אבשלום לא נָטָה (I Reg. 2, 28) נְטֵה לך על ימינך (II Sam. 2, 21) נָטָיו רגלי (Ps. 73, 2) אם תִּטֶּה אשורי (Job 31, 7) לא נָטָה ימין ושמאל (Num. 20, 17) אל תֵּט ימין ושמאל (Pr. 4, 27) וַיִּטּוּ אחרי הבצע (I Sam. 8, 3) وفى المعنى فعل خفيف مُعَدًّا נְטֵה את־מַטְּךָ (Ex. 8, 12) הנני נוֹטֶה אליה כנהר שלום (Jes. 66, 12) נָטִיתִי לבי לעשות חקיך (Ps. 119, 112) וַיֵּט משה את ידו (Ex. 10, 22) כִּנְטוֹת ידו (Jos. 8, 19) وفى المعنى ثقيل ועלי הִטָּה חסד (Ezr. 7, 28) וַיַּטּוּ משפט (I Sam. 8, 3) לא תַטֶּה משפט (Ex. 23, 6) לְהַטּוֹת משפט גבר (Lam. 3, 35) וַיַּט עלינו חסד (Ezr. 9, 9) אל תַּט לבי לדבר רע (Ps. 141, 4) דרכו שמרתי ולא אָט (Job 23, 11) הַט אזנך לי (Ps. 17, 6) اصله הַטֵּה وفى

الاصل معنى اخر נוֹטֶה שמים כיריעה (Ps. 104, 2) וַיֵּט
אהלה (Gen. 35, 21) נוֹטֶה צפון על תהו (Job 26, 7) כנחלים
נִטָּיוּ (Num. 24, 6)

נכה הִכָּה הכיתי וְהִכִּיתָ את כל זכורה (Deut. 20, 13)
וַיַּךְ הברד בכל ארץ מצרים (Ex. 9, 25) ואת כל עשב
השדה הִכָּה הברד (ib.) הַכֵּה תַכֶּה (Deut. 13, 16) יַךְ ויחבשנו
(Hos. 6, 1) וָאַךְ אותך ואת עמך (Ex. 9, 15) וְהַךְ
את עפר הארץ (ib. 8, 12) מוּכֵּי חרב (Jer. 18, 21) ושם
איש ישראל הַמֻּכֶּה אשר הֻכָּה את המדינית (Num. 25, 14)
ושם האשה הַמֻּכָּה (ib. 15) מַכַּת חרב (Esth. 9, 5) על מה
תֻכּוּ (Jes. 1, 5) והפשתה והשערה נֻכָּתָה (Ex. 9, 31)
והחטה והכסמת לא נֻכּוּ (ib. 32) على زنة וְשֻׁפּוּ עצמותיו
לא רֻאוּ (Job 33, 21) وفى الاصل معنى اخر او قريب من
الاوّل נְכֵה רגלים (II Sam. 4, 4) אך נְכָאִים (Jes. 16, 7)
נִכְּאוּ מן הארץ (Job 30, 8) النون فى נכאו للانفعال
والنون الاخرى مندغمة فى الكاف الشديدة

נצה נָצָה נציתי כי נָצוּ גם נעו (Lam. 4, 15) והסיר את
מראתו בְּנוֹצָתָהּ (Lev. 1, 16) כי נָצָה (sic!) תֵּצֵא (Jer. 48, 9)
ومعنى اخر אשר הִצּוּ על משה ועל אהרן (Num. 26, 9)
בְּהַצּוֹתָם על ה' (ib.) בְּהַצּוֹתוֹ את ארם נהרים (Ps. 60, 2)
אנשי מַצֻּתֶךָ (Jes. 41, 12) אוהב מַצָּה (Pr. 17, 19) שני

אנשים עברים נִצִּים (Ex. 2, 13) כי יִנָּצוּ אנשים (Deut. 25, 11) וַיִּנָּצוּ שניהם בשדה (II Sam. 14, 6)

נשה جرى تصريف هذا الاصل ايضا على ضربين بهاء وبألف فتصريف الهاء וְנָשׂוּ את כלמתם (Ez. 39, 26) נָשׂוּא לשוא עריך (Ps. 139, 20) נָשׂוּא יִנָּשׂוּ אשרי נְשׂוּי פשע (Ps. 32, 1) כי נִשֵּׂא ממלכתו (II Sam. 5, 12) اصله נִשָּׂא الالف كتبت موضع الهاء ولو انه من ذوات الالف لَقال נשאת فافهم وتصريف الالف נָשָׂא נשאתי אֶשָּׂא וישא אל נְשָׂא ידך (Ps. 10, 12) נְשׂוּא עון (Jes. 33, 24) וְתִנַּשֵּׂא מלכותו (Num. 24, 7) וכארי יִתְנַשָּׂא (Num. 23, 24) נְשִׂיאִים (Gen. 17, 20) וכי נִשֵּׂאת למעלה מלכותו (I Chr. 14, 2) ويمكن ان يكون נְסָה עלינו אור פניך ה' (Ps. 4, 7) من هذا وكتب بسين على اللفظ وبهاء على عادتهم أن يكتبوا هاء موضع الف لأنّه قيل נְסָה עלינו אור פניך ה' (ib.) ولم يُقَل נַסֵּה على الوجه المعروف فى أوامر الافعال ذوات الهاء ويكون معناه مثل معنى יִשָּׂא ה' פניו אליך (Num. 6, 26) والثقيل נִשֵּׂא ינשא מְנַשֵּׂא וכי נִשֵּׂא ממלכתו (II Sam. 5, 12)

נסה נִסָּה את אברהם (Gen. 22, 1) כי לא נִסִּיתִי (I Sam. 17, 39) אשר נִסּוּנִי אבותיכם (Ps. 95, 9) לא תְנַסּוּ (Deut. 6, 16) מַסָּה ומריבה (Ex. 17, 7)

נקה וְנִקֵּיתִי דמם לא נִקֵּיתִי (Joel 4, 21) כי לא יְנַקֶּה ה' (Ex. 20, 7) וְנַקֵּה לא אֲנַקֶּךָּ (Jer. 30, 11) מנסתרות נַקֵּנִי (Ps. 19, 13) לא יוכלון נִקָּיוֹן (Hos. 8, 5) נִקְיוֹן שנים (Am. 4, 6) דם נָקִי (Deut. 19, 10) נְקִי כפים ובר לבב (Ps. 24, 4) إن شئت قل ان هذه الياء هى لام الفعل وياء المدّ ساقطة لأنّه على زنة פעול وإن شئت قل ان الساكنَيْن اللينين اذا التقيا هما فى اللفظ واحد فكتب بساكن واحد على ما فى اللفظ وأمّا נָקִיא (Joel 4, 19) المكتوب بألف فهو على اصله الياء للمدّ والالف لام الفعل وهى الهاء التى فى נקה والانفعال וְנִקָּה האיש מעון (Num. 5, 31) וְנִקִּיתָ משבועתי זאת (Gen. 24, 8) וְנִקְּתָה ונזרעה זרע (Num. 5, 28) וְנִקָּתָה לארץ תשב (Jes. 3, 26) النون مندغمة לא יִנָּקֶה כל הנוגע בה (Pr. 6, 29) אז תִּנָּקֶה מאלתי (Gen. 24, 41) הִנָּקֵה תִנָּקוּ (Jer. 25, 29)

נשה נְשִׁיתִי טובה (Lam. 3, 17) לא תִנָּשֵׁנִי (Jes. 44, 21) צור ילדך תֶּשִׁי (Deut. 32, 18) ذهبت النون وصار موضعها ساكن لين وهو على مثال תֶּמֶחִי (Jer. 18, 23) وقد يقال أنّه من اصل اخر وهو ناقص والاصل فيه תִּשְׁיֶה مثل תְּהִי תִּהְיֶה תחי תחיה والثقيل הִשָּׁה השיתי כי הִשָּׁה אלה חכמה (Job 39, 17) כי יַשֶּׁה לך אלוה מעונך

وأحسب ان כי נַשַּׁנִי אלהים את כל עמלי (ib. 11, 6)
بالفتح ليس من هذا الاصل لما قيل (Gen. 41, 51)
נַשַּׁנִי بالفتح ولم يُقَل נִשַּׁנִי بالكسر وفى الاصل معنى اخر
לא נָשִׁתִי ולא נָשׁוּ בִי (Jer. 15, 10) וְנָשָׁא בו אלה
(I Reg. 8, 13) ושלמי את נִשְׁיֵךְ (II Reg. 4, 7) וְהַנּוֹשֶׁה בא
לקחת (ib. 1) כַּנּוֹשֶׁה כאשר נוֹשֶׁא בו (Jes. 24, 2) والثقيل
הִשָּׁה הִשֵּׁיתִי כי תַשֶּׁה ברעך מַשַּׁאת מאומה (Deut. 24, 10)
الاصل فيهما תַנְשֶׁה מַנְשַׁאת ولذلك كتب משאת بألف
على الاصل فافهم

סוה ויתן על פניו מַסְוֶה (Ex. 34, 33)

סחה סָחָה סחיתי וְסִחֵיתִי עפרה (Ez. 26, 4) لولا مكان
الحاء لكان مشدّدا مثل קִוִּיתִי צִוִּיתִי אֲסַחֶה מְסַחֶה

סלה סָלִיתִי אֶסְלֶה סוֹלֶה סָלִיתָ כל שוגים מחקיך
(Ps. 119, 118) والثقيل סִלָּה כל אבירי ה׳ (Lam. 1, 15)
אֲסַלֶּה מְסַלֶּה ومعنى اخر فى الاصل לא תְסֻלֶּה בכתם
אופר (Job 28, 16) הַמְּסֻלָּהִים (sic!) בפז (Lam. 4, 2) كامل
على الاصل

סעה סָעִיתִי אֶסְעֶה מרוח סוֹעָה מסער (Ps. 55, 9)

ספה סָפָה סָפִיתִי האף תִּסְפֶּה (Gen. 18, 23) סָפְתָה
בהמות ועוף (Jer. 12, 4) מבקשי נפשי לִסְפּוֹתָהּ (Ps. 40, 15)
ויש נִסְפֶּה בלא משפט (Pr. 13, 23) ירד וְנִסְפָּה

(I Sam. 26, 10) ومعنى اخر סְפוֹת הרוה את הצמאה (Deut. 29, 18) סְפוֹת חטאת על חטאת (Jes. 30, 1) לִסְפּוֹת עוד על חרון אף ה׳ (Num. 32, 14)

עבה קטני עָבָה (I Reg. 12, 10) שמנת עָבִיתָ כשית (Deut. 32, 15) אעבה בְּמַעֲבֵי האדמה (I Reg. 7, 46) בַּעֲבִי גבי מגניו (Job 15, 26) וְעָבְיוֹ טפח (I Reg. 7, 26)

עגה נֶעֱגָה נעגיתי יֵעָגֶה הלהן תְּעָגֵנָה (Ruth 1, 13)

עדה עָדָה עדיתי וְעָדִית עֶדִי (Ez. 23, 40) וָאֶעְדֵּךְ עֶדִי (ib. 16, 11) וַתַּעַד נזמה (Hos. 2,15) بالفتح من طريق العين וַתַּעְדִּי זהב וכסף (Ez. 16, 13) וצבי עֶדְיוֹ (ib. 7, 20) ותבאי בַּעֲדִי עֲדָיִים (ib. 16, 7) ومعنى ثانى לא עָדָה עליו שחל (Job 28, 8) ويمكن من هذا מַעֲדֶה בגד ביום קרה (Pr. 25, 20)

עוה עָוָה עָוִיתִי עוינו עָוְתָה ושתי המלכה (Esth. 1, 16) وليس يبعد ان يكون منه עָוֹן والثقيل הֶעֱוָה את אשר הֶעֱוָה עבדך (II Sam. 19, 20) הֶעֱוִינוּ הרשענו (Ps. 106, 6) אַעֲוֶה מעוה ومعنى اخر וְעִוָּה פניה (Jes. 24, 1) אַעַוֶּה מעוה עַוָּה עַוָּה אשימנה (Ez. 21, 32)

עטה וְעָטָה את ארץ מצרים כאשר יַעְטֶה הרועה את בגדו (Jer. 43, 12) עוֹטֶה אור כשלמה (Ps. 104, 2) כבגד יַעְטֶה (ib. 109, 19) ועל שפם יַעְטֶה (Lev. 13, 45)

מַעֲטֵה תהלה (Jes. 61, 3) וְעוֹטְךָ עָטֹה (ib. 22, 17) ومعنى
اخر שלמה אהיה כְּעֹטְיָה (Cant. 1, 7) على الاصل
עלה ומשה עָלָה אל האלהים (Ex. 19, 3) עָלִיתָ למרום
(Ps. 68, 19) עָלֹה נַעֲלֶה (Num. 13, 30) ממדבר עֹלֶה
(Hos. 13, 15) עֹלִים אל האלהים (I Sam. 10, 3) מי זאת
עוֹלָה (Cant. 3, 6) וַיַּעַל אלהים מעל אברהם (Gen. 17, 22)
וַיַּעַל משה (Ex. 19, 20) بالفتح من طريق العين وكان الوجه
فيه וַיַּעֶל للفرق بينه وبين וַיַּעַל עולות ושלמים
(I Chr. 21, 26) الثقيل المعدى وكذلك المستقبل كلّه من
هذا الخفيف كان الوجه فيه بكسر الياء لولا العين ومن
هذا المعنى עֲלִיָּה עֶלְיוֹן עֲלִיּוֹת שש מַעֲלוֹת לכסא
(I Reg. 10, 19) والثقيل הֶעֱלָה דוד (II Sam. 2, 3) אשר
הֶעֱלָנוּ מארץ מצרים (Ex. 32, 1) הֶעֱלִיתָ מן שאול נפשי
(Ps. 30, 4) סלה בחכה הֶעֱלָה (Hab. 1, 15) מַעֲלִים את ארון
ה' (II Sam. 6, 15) אלף עולות יַעֲלֶה שלמה (I Reg. 3, 4)
וַיַּעַל עולות (Gen. 8, 20) למה זה הֶעֱלִיתָנוּ ממצרים
(Ex. 17, 3) אל תַּעֲלֵנִי בחצי ימי (Ps. 102, 25) בְּהַעֲלוֹת
ה' את אליהו (II Reg. 2,1) הוא הַמַּעֲלֶה אותנו (Jos. 24, 17)
וְהַעַל את הצפרדעים (Ex. 8, 1) הַעַל את העם הזה
(ib. 33, 12) ناقص والاصل הַעֲלֵה واحسب בְּהַעֲלֹתְךָ את
הנרות (Num. 8, 2) הֶעֱלָה את נרותיה (ib. 3) معنى اخر

ענה עָנִיתִי מאד (Ps. 116,10) וְעָנִיתָ ואמרת (Deut. 26, 5)
וַיַּעַן כל העם (I Reg. 18, 24) וַיַּעֲנוּ כל־העם (Ex. 19, 8)
ويقرب من هذا المعنى שקר עָנָה באחיו (Deut. 19, 18)
לא תַעֲנֶה ברעך (Ex. 20,16) וְעָנְתָה בי צדקתי (Gen. 30, 33)
וכפים מעץ יַעֲנֶנָּה (Hab. 2, 11) עֲנֵנִי ה״ (I Reg. 18, 37)
עֲנֵה בי (Mic. 6, 3) וה׳ עָנָה בי (Ruth 1, 21) וְעָנָה גאון
ישראל בפניו (Hos. 5, 5) والثقيل הֶעָנָה העניתי אַעֲנֶה
אף אני חלקי (Job 32, 17) כי אין מַעֲנֵה אלהים (Mic. 3, 7)
ومعنى اخر עֱנוּ לה׳ בתודה (Ps. 147, 7) עלי באר עֱנוּ
לה (Num. 21, 17) וַתַּעַן להם (Ex. 15, 21) وقريب منه
וְעָנָה איים באלמנותיו (Jes. 13, 22) וְעָנְתָה שמה כימי
נעוריה (Hos. 2, 17) والثقيل למנצח על מחלת לְעַנּוֹת
(Ps. 88, 1) קול עַנּוֹת אנכי שומע (Ex. 32, 18) כרם
חמר עַנּוּ לה (Jes. 27, 2) ومعنى ثالث עִנָּה בדרך כחי
(Ps. 102, 24) עִנֵּיתִי בצום נפשי (ib. 35, 13) וַיְעַנְּךָ וירעיבך
(Deut. 8, 3) אם עַנֵּה תְעַנֶּה (Ex. 22, 22) ונפש נַעֲנָה
(Jes. 58, 10) נגש והוא נַעֲנֶה (ib. 53, 7) الهاء فى נפש
נענה هاء التأنيث واللام ساقطة לֵעָנוֹת מפני (Ex. 10, 3)
עֱנוּת עָנִי (Ps. 22, 25) הָעֲנִיִּים והאביונים (Jes. 41, 17)
עצה עָצָה עציתי אֶעֱצָה עוֹצֶה עיניו מראות ברע (sic!)
(Pr. 16, 30)

עקה ועשית מַעֲקֶה לגגך (Deut. 22, 8)

ערה جمع هذا الاصل اربع معانى (sic!) الاول[a] הֶעֱרָה למות נפשו (Jes. 53, 12) הֶעֱרִיתִי אַעֲרֶה وفيه ثقيل اخر עֵרָה עריתי אל תְּעַר נפשי (Ps. 141, 8) וַתְּעַר כדה (Gen. 24, 20) والمعنى الثانى את מקורה הֶעֱרָה (Lev. 20, 18) ערום וְעֶרְיָה (Ez. 16, 7) وفيه ثقيل اخر עֵרָה ויהוה פתהן יְעָרֶה (Jes. 3, 17) עָרוֹת יסוד עד צואר (Hab. 3, 13) والامر עָרוּ עָרוּ עד היסוד בה (Ps. 137, 7) ولولا مكان الراء لكان مشدّدا مثل יְצַוֶּה צַוּוֹת יְצַוּוּ والثالث וקיר עֵרָה מגן (Jes. 22, 6) والانفعال נֶעֱרָה נעריתי אֵעָרֶה אערה עד יֵעָרֶה עלינו רוח ממרום (Jes. 32, 15) والرابع עָרוֹת על יאור (Jes. 19, 7) مصدر من فعل ثقيل ويمكن ان يكون جمع ناقص اللام واحده עָרֶה مثل בָּלֶה בָּלוֹת والافتعال וּמִתְעָרֶה כאזרח רענן (Ps. 37, 35)

עשה עָשָׂה ה׳ אשר זמם (Lam. 2, 17) עָשִׂיתִי ארץ (Jes. 45, 12) הוא עָשְׂךָ ויכוננך (Deut. 32, 6) הָעֲשׂוּיָה בהר סיני (Num. 28, 6) כי עָשֹׂה יַעֲשֶׂה לו כנפים (Pr. 23, 5) נַעֲשֶׂה עֲשֵׂה לך (Gen. 6, 14) מַעֲשֶׂה וַיַּעַשׂ بالفتح من طريق العين אין נַעֲשָׂה פתגם (Ecc. 8, 11)

---

a) A الاولى.

לא יֵעָשֶׂה כן (Gen. 29,26) עד חצי המלכות וְתֵעָשׂ (Esth. 5,6)
اصله וְתֵעָשֶׂה ومعنى اخر עָשָׂה עשיתי הנני עוֹשֶׂה את
כל מעניך (Zeph. 3,19) בַּעֲשׂוֹת ממצרים דדיך (Ez. 23,21)
وفى هذا ثقيل עִשָּׂה עשית שם עִשּׂוּ דדי בתוליהן (ib. 3)
אשר עֻשֵּׂיתִי בסתר (Ps. 139, 15) وليس من هذا الاصل
וְעַסּוֹתֶם רשעים (Mal. 3,21) كما ظنّ بعض الناس

פאה הפאה הפאיתי יַפְאֶה מַפְאֶה אמרתי אַפְאֵיהֶם
(Deut. 32, 26)

פדה פָּדָה בשלום נפשי (Ps. 55, 19) פָּדִיתָה אותי ה׳
(ib. 31, 6) פִּדְיוֹן פְּדֻיִם פְּדוּיִים והוא יִפְדֶּה את ישראל
(ib. 130, 8) פּוֹדֶה ה׳ נפש עבדיו (ib. 34, 23) וְהַפֹּדְךָ
מבית עבדים (Deut. 13, 6) ناقص ولو وقف لقال פּוֹדְךָ
والثقيل הפדה הִפְדֵּיתִי יַפְדֶּה מַפְדֶּה אשר לא יעדה
וְהֶפְדָּה (Ex. 21, 8) וְהָפְדֵּה לא נִפְדָּתָה (Lev. 19, 20)

פכה פִּכָּה פִּכּוּ והנה מים מְפַכִּים (Ez. 47, 2)

פלה וְהִפְלָה (*sic!*) ה׳ את מכותך (Deut. 28, 59) וְהִפְלֵיתִי
ביום ההוא (Ex. 8, 18) אשר יַפְלֶה ה׳ (ib. 11, 7) הַפְלֵה
חסדיך (Ps. 17, 7) وقد جرى تصريفهم فى هذا الاصل ايضا
على مذهب الالف

פנה כי פָנָה אל אלהים אחרים (Deut. 31, 18) וּפָנִיתָ
בבקר (ib. 16,7) וּפָנִיתִי אליכם (Lev. 26, 9) ובכל אשר

יִפְנֶה ירשיע (I Sam. 14, 47) פְּנֵה אלי וחנני (Ps. 25, 16)
אשר לבבו פֹּנֶה היום (Deut. 29, 17) וַיִּפֶן וירד משה
(Ex. 32, 15) اصله וַיִּפְנֶה ,الثقيل הִפְנָה ערף מואב
(Jer. 48, 39) יַפְנֶה וַיֶּפֶן זנב אל זנב (Jud. 15, 4) اصله
וַיִּפְנֶה עמדו ואין מַפְנֶה (Nah. 2, 9) והיה כְּהַפְנוֹתוֹ שכמו
(I Sam. 10, 9) ,والمفعول אשר מָפְנֶה צפונה (Ez. 9, 2)
وفى الاصل معنى اخر וּפִנָּה דרך (Mal. 3, 1) ואנכי פִּנִּיתִי
הבית (Gen. 24, 31) פַּנּוּ דרך (Jes. 40, 3) יְפַנֶּה מְפַנֶּה

פעה פָּעָה פעיתי יִפְעֶה כיולדה אֶפְעֶה (Jes. 42, 14)

פצה פָּצָה פציתי ואנכי פָּצִיתִי פי אל ה׳ (Jud. 11, 35)
אשר פָּצוּ שפתי (Ps. 66, 14) הבל יִפְצֶה פיהו (Job 35, 16)
פְּצֵה פיך (Ez. 2, 8) ופוֹצֶה פה ומצפצף (Jes. 10, 14)
ومعنى اخر הַפּוֹצֶה את דוד עבדו (Ps. 144, 10) פְּצֵנִי
והצילני (ib. 11)

פרה פָּרָה פריתי כי תרבו וּפְרִיתֶם בארץ (Jer. 3, 16)
וּפָרִינוּ בארץ (Gen. 26, 22) וּפָרוּ ורבו (ib. 8, 17) פְּרוּ
ורבו (ib. 1, 22) פּוֹרֶה ראש (Deut. 29, 17) בן פּוֹרָת יוסף
(Gen. 49, 22) פְּארֹתָיו *a* (Ez. 31, 5) אשתך כגפן פֹּרִיָּה
(Ps. 128, 3) כי עץ נשא פִרְיוֹ (Joel 2, 22) עץ פְּרִי (Gen. 1, 11)

---

a) Mss. פורותיו.

والثقيل הִפְרָה כי הִפְרַנִי אלהים (Gen. 41, 52) וְהִפְרֵתִי
אותך (ib. 17, 6) יַפְרֶה וַיֶּפֶר את עמו מאד (Ps. 105, 24)
מַפְרֶה הַפְרֵה

פשה כי פָשָׂה הנגע (Lev. 13, 51) לא פָשְׂתָה בעור
(ib. 28) פָשִׂיתִי ואם פָשֹׂה יִפְשֶׂה (ib. 35)

פתה פָתִיתִי פן יִפְתֶּה (Deut. 11, 16) וַיִּפְתְּ בסתר לבי
(Job 31, 27) ופוֹתֶה תמית קנאה (ib. 5, 2) כיונה פוֹתָה
אין לב (Hos. 7, 11) פֶּתִי יאמין לכל דבר (Pr. 14, 15)
פְּתַיּוּת ובל ידעה מה (ib. 9, 13) والثقيل المعدى פִּתָּה
פִּתִּיתַנִי ה' וָאֶפָּת (Jer. 20, 7) אני ה' פִּתֵּיתִי (Ez. 14, 9)
מי יְפַתֶּה את אחאב (I Reg. 22, 20) פַּתִּי אותו (Jud. 16, 5)
הנה אנכי מְפַתֶּיהָ (Hos. 2, 16) وليس من هذا الاصل
וַהֲפִתִּיתָ בשפתיך (Pr. 24, 28) والانفعال אם נִפְתָּה לבי
על אשה (Job 31, 9) יִפָּתֶה אֶפָּתֶה פתיתני ה' וָאֶפָּת
(Jer. 20, 7) اصله וָאֶפָּתֶה مثل אִכַּף לאלהי מרום (Mic. 6, 6)
اصله אִכָּפֶה תִּגָּל ערותך (Jes. 47, 3) اصله תִּגָּלֶה كما
اعلمتك فافهم وفى الاصل معنى ثانى הפתה הפתיתי יפתה
יַפְתְּ אלהים ליפת (Gen. 9, 27) اصله יַפְתֶּה

צבה צָבָה צביתי וְצָבְתָה בטנה (Num. 5, 27) ואת בטנך
צָבָה (ib. 21) والثقيل הִצְבָּה הצביתי יַצְבֶּה לַצְבּוֹת בטן
(ib. 22) فتح اللام يدلّ على انّه ثقيل فقد يقوم فتحها

مقامَ الهاء الساقطة منه واصله להצבות وكذلك וְלַנְפִּיל (ib.) اصله להנפיל לַמְרוֹת עֵינֵי כבודו (Jes. 3, 8) اصله להמרות לַשְׁמִיעַ בקול תודה (Ps. 26, 7) اصله להשמיע לַמְחוֹת מלכין (Pr. 31, 3) اصله להמחות وليس من هذا الاصل הַנִּצָּבָה לא יכלכל (Zach. 11, 16) كما ظنّ قوم فانهم ومعنى اخر וכל צֹבֶיהָ ומצודתה (Jes. 29, 7) احسب اصله צובאיה ومذهبه مذهب חוטאים לה' (I Sam. 14, 33) קוראים אל ה' (Ps. 99, 6) في الوجه الواحد الذي ذكرت فيهما الّا ان חוטאים קוראים كتبا على الاصل وكتب هذا على اللفظ

צדה ואשר לא צָדָה (Ex. 21, 13) צדיתי צוֹדֶה את נפשי (Sam. 24, 12) עליו בִּצְדִיָּה (Num. 35, 20) ومعنى اخر צָדוּ צעדינו (Lam. 4, 18) واحسب נִצְדּוּ עריהם (Zeph. 3, 6) من هذا الاصل وهذا المعنى وهو انفعال يقال נִצְדָּה נצדיתי נִצְדּוּ עריהם (Zeph. l. c.) יָצֻדֶה אצדה

צוה ואותי צִוָּה ה' (Deut. 4, 14) וְצִוִּיתִי את ברכתי (Lev. 25, 21) אני צִוִּיתִי למקדשי (Jes. 13, 3) וַיְצַו את אשר על ביתו (Gen. 44, 1) צַו את בני ישראל (Lev. 24, 2) יְצַו ה' אתך (Deut. 28, 8) כי כן צֻוֵּיתִי (Lev. 8, 35) את אשר יְצֻוֶּה (Ex. 34, 34) ביום צַוֹּתוֹ (Lev. 7, 38) שומר מִצְוָה (Ecc. 8, 5) כי צַו לָצָו (Jes. 28, 10)

צלה צלה צליתי אצלה יצלה צלי כי אם צְלִי אש (Ex. 12, 9) לִצְלוֹת לכהן (I Sam. 2, 15)

צעה צעיתי יצעה אצעה צוֹעֶה ברוב כחו (Jes. 63, 1) מהר צוֹעֶה להפתח (Jes. 51, 14) ושלחתי לו צוֹעִים (Jer. 48, 12) وأمّا וְצֵעוּהוּ (ib.) فهو فعل ثقيل ولولا العين لكان مشدّدا يقال צֵעָה צֵעִיתִי יצעה מצעה

צפה צפה צפית יצפה עיניו בגוים תִּצְפֶּינָה (Ps. 66, 7) יִצֶף ה' ביני ובינך (Gen. 31, 49) اصله יצפה צוֹפֶה נתתיך (Ez. 3, 17) צוֹפָיו עורים כלם (Jes. 56, 10) والثقيل בְּצִפִּיָּתֵנוּ צִפִּינוּ (Lam. 4, 17) בקר אערך לך וַאֲצַפֶּה (Ps. 5, 4) צַפֵּה דרך (Nah. 2, 2) אל דרך עמדי וְצַפִּי (Jer. 48, 19) ومعنى اخر וְצִפָּה ראשיהם (Ex. 36, 38) וְצִפִּיתָ אותם (ib. 25, 13) וַיְצַף את הבית (II Chr. 3, 6) צִפּוּי למזבח (Num. 17, 4) מְצוּפֶּה על חרש (Pr. 26, 23)

קהה קהה קהיתי אקהה האוכל הבוסר תִּקְהֶינָה שניו (Jer. 31, 30) קְהֵה קהי קוהה والثقيل אם קֵהָה הברזל (Ecc. 10, 10) קֵהִיתִי אקהה מקהה

קוה קוה קויתי אקוה וְקֹוֵי ה' (Ps. 37, 9) אשר לא יבושו קֹוָי (Jes. 49, 23) מִקְוֵה ישראל (Jer. 14, 8) والثقيل קַוֵּה קִוִּיתִי ה' (Ps. 40, 2) קִוְּתָה נפשי (Ps. 130, 5) וַיְקַו לעשות ענבים (Jes. 5, 2) יְקַו לאור ואין (Job 3, 9)

קַוֵּה אל ה׳ חזק ויאמץ לבך וְקַוֵּה אל יהוה (Ps. 27, 14)
ومعنى ثانى *a* נִקְוָה יקוה וְנִקְווּ אליה כל הגוים
(Jer. 3, 17) יִקָּווּ המים (Gen. 1, 9) מִקְוֵה מים (Lev. 11, 36)
קלה קלה קליתי אשר קָלָם מלך בבל באש (Jer. 29, 22)
קָלוּי באש (Lev. 2, 14) ومعنى اخر הקלה הקליתי יקלה
מַקְלֶה אביו ואמו (Deut. 27, 16) والانفعال וְנִקְלָה כבוד
מואב (Jes. 16, 14) איש רש וְנִקְלֶה (I Sam. 18, 23) وأمّا
הֲקִילֹתַנִי (II Sam. 19, 44) הן קַלֹּתִי (Job 40, 4) וַתֵּקַל
גבירתה (Gen. 16, 4) וָאֵקַל בעיניה (ib. 5) ובוזי יֵקָלּוּ
(I Sam. 2, 30) فليس من هذا الاصل فافهم وكذلك יַקַּלּוּ
רודפיהם (Jes. 30, 16) ليس من هذا الاصل ايضا فافهم
קנה קנה קָנִיתִי איש את ה׳ (Gen. 4, 1) זכר עדתך
קָנִיתָ קדם (Ps. 74, 2) ה׳ קָנָנִי (Pr. 8, 22) קונה שמים
וארץ (Gen. 14, 19) הלא הוא אביך קָּנֶךָ (Deut. 32, 6)
فى الوقف קָנְךָ فى الوصل والاندراج *b* وكذلك הוא עָשְׂךָ
ויכוננך (ib.) ومعنى ثانى אשר קָנָה אברהם (Gen. 25, 10)
כי תִקְנֶה עבד עברי (Ex. 21, 2) וַיִּקֶן את חלקת השדה
(Gen. 33, 19) או קָנָה מיד עמיתך (Lev. 25, 14) וכהן
כי יִקְנֶה נפש קִנְיַן כספו (ib. 22, 11) לאברהם לְמִקְנֶה

---

a) A only. *b*) A والادراج.

(Gen. 23, 18) ومعنى ثالث הקנה הקניתי הִקְנַנִי מנעורי (Zech. 13, 5) يقال انه من וּמִקְנֶה רב היה לבני ראובן (Num. 32, 1) ארץ מִקְנֶה היא (Gen. 32, 4)

קצה קְצֵה קְצִיתִי אקצה יקצה מְקַצֶּה רגלים (Pr. 26, 6) לְקַצּוֹת בישראל (II Reg. 10, 32)

קרה קרה קריתי המה קֵרוּהוּ (Neh. 3, 3) אקרה הַמְקָרֶה במים עליותיו (Ps. 104, 3) ימך הַמְּקָרֶה (Ecc. 10, 18) וּלְקָרוֹת את הבתים (II Chr. 34, 11) ومعنى ثانى הקרה הקריתי וְהִקְרִיתֶם לכם ערים (Num. 35, 11) وليس ببعيد ان يكون من קִרְיַת מלך רב (Ps. 48, 3) קִרְיַת חנה דוד (Jes. 29, 1) ومعنى ثالث קרה קריתי וְקָרָהוּ אסון (Gen. 42, 38) אשר קָרְךָ (Deut. 25, 18) הֲיִקְרְךָ דברי (Num. 11, 23) כְּמִקְרֵה הכסיל גם אני יִקְרֵנִי (Ecc. 2, 15) וַיִּקֶר מִקְרֶהָ (Ruth 2, 3) اصله ויקרה את כל הַקֹּרוֹת (Gen. 42, 29) والثقيل כ׳ הִקְרָה ה׳ אלהיך (Gen. 27, 20) אקרה מקרה הַקְרֵה נא לפני (ib. 24, 12) ويمكن ان يكون וְהִקְרִיתֶם לכם ערים (Num. 35, 11) من هذا والانفعال فى هذا المعنى נקרה נקריתי יקרה אולי יִקָּרֵה (Num. 23, 3) ואנכי אִקָּרֶה כה (ib. 15) וַיִּקָּר אלהים (ib. 4) اصله ויקרה ويقال ان יִקְּרֵךְ עון (I Sam. 28, 10) انفعال ولذلك اشتدّت القاف وذلك

بعيد ان لم يكن יִקָּרֵךְ בקמצות القاف وما اظنّه من هذا الاصل بوجه واحسب شدّة القاف فى מִקְּרֵה לילה (Deut. 23, 11) لانّ الميم مقام מן وقيل انه مثل מִקְּדָשׁ ה׳ כוננו ידיך (Ex. 15, 17) השבת מִטְּהָרוֹ (Ps. 89, 45) المشدّد الاوّل وقد جرى تصريف هذا الاصل فى هذا المعنى بالألف وذهبوا فى استعماله مذهبها فقيل וְקָרָאָהוּ (*sic*) אסון (Gen. 44, 29) כי יִקָּרֵא קן צפור (Deut. 22, 6) שתים הנה קֹרְאֹתַיִךְ (Jes. 51, 19) מדוע קְרָאֻנִי אלה (Jer. 13, 22) וַתַּקְרֵא אותם (ib. 32, 23) הנה הוא יוצא לִקְרָאתֶךָ (Ex. 4, 14) اسكنت الالف فى לקראתיך استخفافا واظنّ ותקרא אותם כי יקרא קן צפור من الاصل الاوّل الّا ان الالف كتبت فى موضع الهاء على العادة

קשה קשיתי לא יִקְשֶׁה בעיניך (Deut. 15, 18) וַיִּקֶשׁ דבר איש יהודה (II Sam. 19, 14) اصله ויקשה אדנים קָשֶׁה (Jes. 19, 4) אל קְשִׁי העם הזה (Deut. 9, 27) والثقيل כ׳ הִקְשָׁה ה׳ אלהיך (ib. 2, 30) וַיֶּקֶשׁ את ערפו (II Chr. 36, 13) ויהי בְהַקְשֹׁתָהּ בלדתה (Gen. 35, 17) וּמַקְשֶׁה לבו (Pr. 28, 14) وثقيل اخر קִשָּׁה קשיתי אקשה תקשה וַתְּקַשׁ בלדתה (Gen. 35, 16) اصله ותקשה [a]

---

a) B.

ראה ראה כי ראה ה׳ בעניי (Gen. 29, 32) רָאֹה רָאִיתִי
את עני עמי (Ex. 3, 7) ואם יִרְאֶה הכהן (Lev. 13, 31)
אסורה נא וְאֶרְאֶה (Ex. 3, 3) וַתֵּרֶא האשה (Gen. 3, 6)
וָאֵרֶא כעין חשמל (Ez. 1, 27) וַיַּרְא ה׳ כי סר לראות
(Ex. 3, 4) רוֹאֶה אנכי (Gen. 31, 5) אמרתי אין רֹאָנִי
(Jes. 47, 10) אתה אל רֳאִי (Gen. 16, 13) ويمكن ان
يكون רָאוֹת רבות ולא תשמר (Jes. 42, 20) مصدرا
ويمكن ان يكون من هذا المعنى לְרַאֲוָה בך (Ez. 28, 17)
واعلم انهم قالوا וַיַּרְא ولم يقولوا וַתַּרְא ولا וָאַרְא وكان
الوجه فيه וַיֵּרֶא مثل וַתֵּרֶא וָאֵרֶא واظنّهم ذهبوا به
مذهب וַיִּשְׁבְּ ישמעאל (Jer. 41, 10) וַיֵּבְךְּ (Gen. 27, 38)
الّا انهم اختاروا فى الياء الفتح لانه اخفّ الحركات
والثقيل אשר הֶרְאָה ה׳ (Num. 8, 4) הֶרְאִיתִיךָ בעיניך
(Deut. 34, 4) אַרְאֶנּוּ נפלאות (Mic. 7, 15) ונחת זרועו
יַרְאֶה (Jes. 30, 30) וַיַּרְא אותם את בן המלך (II Reg. 11,4)
جاء على الوجه المعروف واصله ויראה فلمّا نقصت الهاء
بقيت الياء مفتوحة كما كانت وهو على زنة וַיַּשְׁקְ את בנ׳
ישראל (Ex. 32, 20) יַפְתְּ אלהים (Gen. 9, 27) וְהָרְאָה
את הכן (Lev. 13, 49) אשר אתה מָרְאֶה בהר (Ex. 25, 40)
مفعول ولذلك حركت الميم بالقمץ والانفعال נִרְאָה
אלי (Gen. 48, 3) נראיתי לא נהייתה ולא נִרְאֲתָה

(Jud. 19, 30) כ׳ בענן אֵרָאֶה על הכפרת (Lev. 16, 2)
ולא יֵרָאֶה לך שאר (Ex. 13, 7) וגם איש אל יֵרָא
(Ex. 34, 3) اصله יראה والمنفعل נִרְאֶה بסגול والمنفعلة
נִרְאָה بקמץ גדול ناقصا وما لم يسمّ فاعله רֻאָה
ראיתי יראה מֻרְאָה ושפו עצמותיו לא רֻאו (Job 33, 21)
لولا الالف لكان هذا التصريف مشدّدا فافهم

רבה جمع هذا الاصل اربعة من المعانى الاوّل רבה רביתי
וחיית וְרָבִיתָ (Deut. 30, 16) יִרְבּוּ עצבותם (Ps. 16, 4)
כי יִרְבֶּה הדרך (Deut. 14, 24) וַיִּרֶב העם (Ex. 1, 20)
פן תִּרְבֶּה עליך חית השדה (Deut. 7, 22) ובקרך וצאנך
יִרְבְּיֻן (Deut. 8, 13) פרה וּרְבֵה (Gen. 35, 11) למען
רְבוֹת מופתי (Ex. 11, 9) وأمّا לָרֹב על פני האדמה
(Gen. 6, 1) רַב לך (Deut. 3, 26) רַבּוּ משערות ראשי
(Ps. 69, 5) רֻבֵּי תורתי (Hos. 8, 12) רַבִּים אומרים
(Ps. 3, 3) فليس من هذا الاصل فافهم والثقيل הִרְבָּה
אשמה (II Chr. 33, 23) וְהִרְבֵּיתִי אותם (Ez. 37, 26) לא
יַרְבֶּה לו נשים (Deut. 17, 17) הַרְבָּה אַרְבֶּה (Gen. 3, 16)
וַיֶּרֶב בבת יהודה (Lam. 2, 5) מֵהַרְבַּת גואל הדם
(II Sam. 14, 11) הִרְבִּיתָ הגוי (Jes. 9, 2) הַרְבּוּ לפשוע
(Am. 4, 4) הֶרֶב כבסני מעוני (Ps. 51, 4) ناقص הוי
הַמַּרְבֶּה לא לו (Hab. 2, 6) לְהַרְבּוֹת לו (Pr. 22, 16)

وثقيل اخر רִבָּה רביתי ארבה ירבה רַבֵּה צאנך וצאה (Jud. 9, 29) والمعنى الثانى אשר טפחתי וְרִבִּיתִי (Lam. 2, 22) רִבְּתָה גוריה (Ez. 19, 2) תַּרְבּוּת אנשים חטאים (Num. 32, 14) والثالث רבה ולא רִבִּיתָ במחיריהם (Ps. 44, 13) וּבְמַרְבִּית לא תתן אכלך (Lev. 25, 37) נשך וְתַרְבִּית (ib. 36) والرابع רָבָה רביתי ויהי רוֹבֶה קשת (Gen. 21, 20) وأمّا וימררהו וָרֹבּוּ (Gen. 49, 23) השמיעו אל בבל רַבִּים (Jer. 50, 29) יסבו עלי רַבָּיו (Job 16, 13) فليس من هذا الاصل كما ظنّ قوم

רדה רדה רדיתי רְדִיתֶם אותם (Ez. 34, 4) לא תִרְדֶּה בו (Lev. 25, 43) שלח אש בעצמותי וַיִּרְדֶּנָּה (Lam. 1, 13) וַיֵּרְדְּ מיעקב (Num. 24, 19) וְיֵרְדְּ מים עד ים (Ps. 72, 8) والثقيل הִרְדָּה הרדיתי ירדה ומלכים יַרְדְּ (Jes. 41, 2) اصله ירדה مثل יַשְׁקְ اصله ישקה وثقيل اخر רִדָּה רדיתי ירדה אז יְרַד שריד לאדירים עם ה׳ יְרַד לי בגבורים (Jud. 5, 13) اصله ירדה مثل יְצַו יצוה יְקַו יקוה תְגַל תגלה ومعنى ثانى רָדָה הדבש (Jud. 14, 9) וַיִּרְדֵּהוּ אל כפיו (ib.)

רהה רהיתי ירהה אל תפחדו ואל תִּרְהוּ (Jes. 44, 8)

רוה רוה רויתי ירוה יִרְוְיֻן מדשן ביתיך (Ps. 36, 9) והיית כגן רָוֶה (Jes. 58, 11) ספות הָרָוָה את הצמאה

(Deut. 29, 18) וְהוֹצִיאֲנִי לָרְוָיָה (Ps. 23, 5) כּוֹסִי רְוָיָה
(ib. 66, 12) والثقيل כִּי אִם הִרְוָה אֶת הָאָרֶץ (Jes. 55, 10)
כ׳ הִרְוֵיתִי נֶפֶשׁ עֲיֵפָה (Jer. 31, 25) הִרְוַנִי לַעֲנָה (Lam. 3, 15)
יורה וּמַרְוֶה גַּם הוּא יוֹרֶה (Pr. 11, 25) وثقيل اخر רִוָּה
וְרִוֵּיתִי נֶפֶשׁ הַכֹּהֲנִים דֶּשֶׁן (Jer. 31, 14) תְּלָמֶיהָ רַוֵּה
(Ps. 65, 11)

רזה כִּי רָזָה אֵת כָּל [אלהי] הָאָרֶץ (Zeph. 2, 11) רזיתי
השמנה היא אם רָזָה (Num. 13, 20) וְאֵיפַת רָזוֹן
(Mic. 6, 10) والانفعال נִרְזָה נרזיתי ארזה וּמִשְׁמַן בְּשָׂרוֹ
יֵרָזֶה (Jes. 17, 4)

רמה רָמָה בַיָּם (Ex. 15, 1) רמיתי ארמה רמה רומה
מִקּוֹל פָּרָשׁ וְרֹמֵה קֶשֶׁת (Jer. 4, 29) נוֹשְׁקֵי רוֹמֵי קֶשֶׁת
(Ps. 78, 9) ومعنى ثانى כֵּן אִישׁ רִמָּה אֶת רֵעֵהוּ (Pr. 26, 19)
וְלָמָּה רִמִּיתָנִי (Gen. 29, 25) עַבְדִּי רִמָּנִי (II Sam. 19, 27)
הֵמָּה רִמּוּנִי (Lam. 1, 19) מִרְמָה בְּלֶב חֹרְשֵׁי רָע
(Pr. 12, 20) תַּרְמִית [בְּ]תָרְמָה (Jud. 9, 31)

רנה רנה רניתי ארנה עָלָיו תִּרְנֶה אַשְׁפָּה (Job 39, 23)

רעה וְרָעָה הַכַּרְמֶל (Jer. 50, 19) אֲנִי אֶרְעֶה צֹאנִי
(Ez. 34, 15) הַצֹּאן לֹא תִרְעוּ (ib. 3) רְעֵה אֶת צֹאן
הַהֲרֵגָה (Zech. 11, 4) רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה (Ps. 80, 2)
לִרְעוֹת בַּגַּנִּים (Cant. 6, 2) מִרְעֶה שָׁמֵן (I Chr. 4, 40)

בְּמַרְעִיתָם וישבעו (Hos. 13, 6) ومعنى ثانى רעה רעיתי
לְמֵרֵעֵהוּ אשר רָעָה לו (Jud. 14, 20) רֵעֶה דוד
(II Sam. 16, 16) רַעְיָתִי יפתי (Cant. 2, 10) אשה רְעוּתָהּ
(Jes. 34, 16) אל תִּתְרַע את בעל אף (Pr. 22, 24) اصله
אל תתרעה مثل תִּתְכַּס תתכסה תִּתְגַּר תתגרה وأمّا
איש רעים לְהִתְרוֹעֵעַ (ib. 18, 24) למה תָּרִיעִי רע
(Mic. 4, 9) فليس من هذا الاصل فافهم ومعنى ثالث
וּבְרַעְיוֹן לבו (Eccl. 2, 22) וּרְעוּת רוח *a* (Ecc. 1, 14)

רפה הנה נא רָפָה היום לצרוב (Jud. 19, 9) רפיתי
אז רָפְתָה רוחם (ib. 8, 3) וחשש להבה יִרְפֶּה ציון
(Jes. 5, 24) אל יִרְפּוּ ידיך (Zeph. 3, 16) מֵרִפְיוֹן ידים (*sic*)
(Jer. 47, 3) ידים רָפוֹת (Job 4, 3) נִרְפִּים אתם נִרְפִּים
(Ex. 5, 17) ירפה والثقيل רִפָּה ומזיח אפיקים רִפָּה
(Job 12, 21) תְּרַפֶּינָה כנפיהן (Ez. 1, 24) כי על כן הוא
מְרַפֶּה (Jer. 38, 4) ومعنى اخر רָפָה רפיתי ירפה וַיִּרֶף
ממנו (Ex. 4, 26) وفيه ثقيل הרפה הרפיתי הַרְפֵּה
ממנו (Jud. 11, 37) הֶרֶף ממני ואשמידם (Deut. 9, 14)
הֶרֶף מאף ועזוב חמה (Ps. 37, 8) ومعنى ثالث וַיְרַפּוּ
את שבר בת עמי (Jer. 8, 11) רִפָּאנוּ את בבל ולא

---

a) B.

נִרְפָּתָה (ib. 51, 9) والانفعال נרפה ירפה וַיֵּרָפוּ המים (II Reg. 2, 22) وقد استعمل فى هذا المعنى بألف مثل וַיְרַפְּאוּ את שבר בת עמי (Jer. 6, 14) רְפָאֵנִי ה׳ וְאֵרָפֵא (ib. 17, 14) ולא יֵרָפְאוּ למלח נתנו (Ez. 47, 11) רְפָא נא לָהּ (Num. 12, 13) وغيره كثير

רצה רצה רציתי ה׳ לא רָצָם (Hos. 8, 13) כי רָצוּ עבדיך את אבניה (Ps. 102, 15) וְאֶרְצֶה בו ואכבדה (Hag. 1, 8) רְצֵה ה׳ להצילני (Ps. 40, 14) יהי רְצוּי אחיו (Deut. 33, 24) לִרְצוֹת עוד (Ps. 77, 8) רוֹצֶה ה׳ את יראיו *a* (ib. 147, 11) וְנִרְצָה לוֹ לכפר עליו (Lev. 1, 4) פיגול הוא לא יֵרָצֶה (ib. 19, 7) ومعنى اخر עד רָצְתָה הארץ את שבתותיה (II Chr. 36, 21) והם יִרְצוּ את עונם (Lev. 26, 43) אז תִּרְצֶה הארץ את שבתותיה (ib. 34) וְתִרֶץ את שבתותיה (ib. 43) כי נִרְצָה עונה (Jes. 40, 2) وفى هذا المعنى ثقيل הרצה הרציתי וְהִרְצָת את שבתותיה (Lev. 26, 34) وكان الوجه فيه והרצתה وكذلك וְעָשָׂת את התבואה (ib. 25, 21) الوجه فيه ועשתה ومعنى ثالث فى الاصل רָצָה רציתי אם ראית גנב וַתִּרֶץ עמו (Ps. 50, 18) ناقص وأصله ותרצה והחיות

a) A.

רָצוֹא וָשׁוֹב (Ez. 1, 14) الألف لام الفعل كتبت موضع الهاء والواو مزيدة ותרץ עמו لو كان من רץ ירוץ او من וַיְרִיצֻהוּ מן הבור (Gen. 41, 14) כוש תָּרִיץ ידיו (Ps. 68, 32) لكان וַתָּרָץ بقמצות التاء والراء او וַתֶּרֶץ بقמצות التاء وتحريك الراء بסגול فافهم

רשה כִּרְשְׁיוֹן כורש מלך פרס (Ezr. 3, 7)

שאה שאיתי עד אשר אם שָׁאוּ ערים מאין יושב (Jes. 6, 11) ישאה שואה תשאה וּשְׁאִיָּה יכת שער (Jes. 24, 12) والانفعال נשאה נשאתי ישאה והאדמה תִּשָּׁאֶה שממה (ib. 6, 11) ومن هذا المعنى והאיש מִשְׁתָּאֵה לה (Gen. 24, 21) ويمكن ان يكون من هذا الاصل وهذا المعنى בבוא כְּשׁוֹאָה פחדכם (Pr. 1, 27) להשביע שׁוֹאָה (Job 38, 27) وأمّا וּמְשׁוֹאָה (ib.) فيبعد عندى ان يكون منه ومعنى اخر כִּשְׁאוֹן מים כבירים יִשָּׁאוּן (Jes. 17, 12) שְׁאוֹן גליהם (ib. 65, 8) وأمّا תְּשׁוּאוֹת מלאה (ib. 22, 2) فليس من هذا الاصل

שבה אשר שָׁבָה ישמעאל (Jer. 41, 14) האשר שָׁבִיתָ (II Reg. 6, 22) וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ (Deut. 21, 10) וַיִּשְׁבְּ ממנו שֶׁבִי (Num. 21, 1) וּשֲׁבֵה שֶׁבְיְךָ בן אבינעם (Jud. 5, 12) שׁוֹבִים לְשֹׁבֵיהֶם (Jes. 14, 2) כִּשְׁבֻיוֹת חרב (Gen. 31, 26) וְשָׁב שְׁבוּתָם (Zeph. 2, 7) וּשְׁבוּת שְׁבִיתַיִךְ (Ez. 16, 53)

שׁוּבָה ה' את שְׁבִיתֵנוּ (Ps. 126, 4) כ' נִשְׁבָּה אחיו (Gen. 14, 14) נִשְׁבּוּ (I Sam. 30, 3)

שגה שגה ומה שָּׁגִיתִי (Job 6, 24) באהבתה תִּשְׁגֶּה תמיד (Pr. 5, 19) ואם כל עדת ישראל יִשְׁגּוּ (Lev. 4, 13) מאיש שׁוֹגֶה ומפתי (Ez. 45, 20) לִשְׁגּוֹת מאמרי דעת (Pr. 19, 27) שְׁגִיאוֹת מי יבין (Ps. 19, 13) الثقيل השגה השגיתי מַשְׁגֶּה עור (Deut. 27, 18) מַשְׁגֶּה ישרים (Prov. 28, 10) ومعنى اخر שִׁגָּיוֹן לדוד (Ps. 7, 1) על שִׁגְיֹנוֹת (Hab. 3, 1)

שגה שגה שגיתי ואחריתך יִשְׂגֶּה מאד (Job 8, 7) יִשְׂגֶּה אחו בלי מים (Job 8, 11) والثقيل השגה ושלוי עולם הִשְׂגּוּ חיל (Ps. 73, 12) משגה وقد استعمل بألف מַשְׂגִּיא לגוים (Job 12, 23) הן אל שַׂגִּיא ולא נדע (Job 36, 26)

שוה فى هذا الاصل ثلثة[a] معانى الاول פן תִשְׁוֶה לו גם אתה (Pr. 26, 4) וכל חפציך לא יִשְׁווּ בה (ib. 3, 15) ואשת מדינים נִשְׁתָּוָה (ib. 27, 15) ويقرب منه כי אין הצר שֹׁוֶה בנזק המלך (Esth. 7, 4) والثقيل הלא אם שִׁוָּה פניה (Jes. 28, 25) والثانى אם לא שִׁוִּיתִי ודוממתי

---

a) B ثلث.

נפשי כגמול (Ps. 131, 2) שִׁוִּיתִי ה׳ לנגדי תמיד (ib. 16, 8)
שִׁוִּיתִי עזר על גבור (ib. 89, 20) הוד והדר תְּשַׁוֶּה עליו
(ib. 21, 6) מְשַׁוֶּה רגלי (ib. 18, 34) والثالث ולא שָׁוָה
לִי (Job 33, 27) וכל זה איננו שׁוֶה לי (Esth. 5, 13)
ולמלך אין שׁוֶה להניחם (ib. 3, 8)

שחה שחה שחיתי ישחה כאשר יפרש השֹּׁחֶה לִשְׂחוֹת
(Jes. 25, 11) כי גאו המים מי שָׂחוּ (Ez. 47, 5) والثقيل
השחה אַשְׂחֶה בכל לילה מטתי (Ps. 6, 7)

שטה שטה שטיתי ואת כי שָׂטִית (Num. 5, 20) תִשְׂטֶה
אשתו (ib. 12) אל יֵשְׂטְ אל דרכיה לבך (Pr. 7, 25)
שְׂטֵה מעליו ועבר (ib. 4, 15)

שכה שכה שְׂכִיּוֹת החמדה (Jes. 2, 16) מַשְׂכִּיּוֹתָם
(Num. 33, 52) בְּמַשְׂכִּיּוֹת כסף (Pr. 25, 11)

שלה שלה שליתי שָׁלוּ כל בוגדי בגד (Jer. 12, 1)
אויביה שָׁלוּ (Lam. 1, 4) יִשְׁלָיוּ אהלים (Job 12, 6) على
الاصل وقد استعمل بواو לא שָׁלַוְתִּי ולא שקטתי (ib. 3, 26)
שָׁלֵו הייתי (ib. 16, 12) וְשַׁלְוַת השקט (Ez. 16, 49)
יושבת ושְׁלֵוָה (Zech. 7, 7) וְשַׁלְוֵי עולם (Ps. 73, 12)
ومعنى اخر في الاصل השלה ישלה הלא אמרתי לא
תַשְׁלֶה אותי (II Reg. 4, 28) נשלה נשליתי בני עתה אל
תִּשָּׁלוּ (II Chr. 29, 11)

שנה שנה לא שָׁנִיתִי (Mal. 3, 6) יְשֻׁנֶּה [a] הכתם הטוב
(Lam. 4, 1) עם שׁוֹנִים אל תתערב (Pr. 24, 21) ודתיהם
שונות מכל עם (Esth. 3, 8) والثقيل וְשִׁנָּה [b] את בגדי
כלאו (Jer. 52, 33) מְשַׁנֶּה פניו (Job 14, 20) ועז פניו
יְשֻׁנֶּא (Ecc. 8, 1) וַיְשַׁנּוֹ את טעמו (I Sam. 21, 14) ومعنى
ثانى ולא שָׁנָה לו (II Sam. 20, 10) ולא אֶשְׁנֶה לו
(I Sam. 26, 8) אם תִּשְׁנוּ יד אשלח בכם (Neh. 13, 21)
ויאמר שְׁנוּ וַיִּשְׁנוּ (I Reg. 18, 34) וּמִשְׁנֶה כסף (Gen. 43, 15)
נשנה ישנה ועל הִשָּׁנוֹת החלום (ib. 41, 32)

שסה שסה הוא יִשְׁסֶה (Hos. 13, 15) שׁוֹסִים את הגרנות
(I Sam. 23, 1) זה חלק שׁוֹסֵינוּ (Jes. 17, 14) ועתודותיהם
שׁוֹסֵיתִי (*sic!*) (ib. 10, 13) ומשנאינו שָׁסוּ למו (Ps. 44, 11)
وامّا שַׁסֻּהוּ כל עוברי דרך (ib. 89, 42) فما احسبه من
هذا الاصل ان لم يكون שְׁסוּהוּ بكسر الشين

שעה جمع هذا الاصل اربعة [c] معانى اوّلها ואל קין
ואל מנחתו לא שָׁעָה (Gen. 4, 5) וַיִּשַׁע ה' אל הבל
ואל מנחתו (ib. 4) والثانى יִשְׁעֶה האדם על עושהו
(Jes. 17, 7) ולא יִשְׁעֶה אל המזבחות (ib. 8) ולא שָׁעוּ
אל קדוש ישראל (ib. 31, 1) ואל יִשְׁעוּ בדברי שקר

---

a) A ישנא. *b*) A ושנא. *c*) B اربع.

(Ex. 5, 9) والثالث *a* ולא תִשְׁעֶינָה עיני רואים (Jes. 32, 3)
يمكن ان يكون منه אל תִשְׁתָּע כי אני אתך (*sic!*) (ib. 41, 10)
ويكون اصله תשתעה كما اعلمتك في תִתְכַּם תִתְגַר
وأمّا עיניו הָשַׁע (ib. 6, 10) فليس من هذا الاصل والرابع
שעה שעיתי שְׁעֵה מעליו ויחדל (Job 14, 6) שְׁעוּ מני
אמרר בבכי (Jes. 22, 4) فليس من هذا الاصل הָשַׁע
ממני ואבליגה (Ps. 39, 14) وليس من هذا الاصل ايضا
في شيء וְאֶשְׁעָה בחקיך תמיד (Ps. 119, 117) لانّه على
مثال וְאֶקְחָה פת לחם (Gen. 18, 5) נִסְעָה ונלכה (ib. 33, 12)
فاحسبه من לשע او من נשע وسقط الادغام من الشين
استخفافا كما سقط ذلك من אקחה ונסעה استخفافا

שפה שפיתי שופה וְשֻׁפּוּ עצמותיו (Job. 33, 21)
ويقرب منه וילך שֶׁפִי (Num. 23, 3)

שקה וְהִשְׁקָה את נחל השטים (Jo. 4, 18) וְהִשְׁקָה את
מי המרים (Num. 5, 27) וְהִשְׁקֵיתִי ארץ צפתך (Ez. 32, 6)
וגם הגמלים הִשְׁקָתָה (Gen. 24, 46) וַיַּשְׁקְ את צאן לבן
(ib. 29, 10) וְהַשְׁקוֹת בכלי זהב (Esth. 1, 7) הייתי מַשְׁקֶה
למלך (Neh. 1, 11) וכל מַשְׁקֶה אשר ישתה (Lev. 11, 34)
שקה שקיתי ישקה ומוח עצמותיו יְשֻׁקֶּה (Job 21, 24)

---

a) B والثالثة.

וְשִׁקּוּי לעצמותיך (Pr. 3, 8) שמני וְשִׁקּוּיָי (Hos. 2, 7)
وقد ابدلت هذه الياء بواو *a* וְשִׁקֻּוַי בבכי מסכתי
(Ps. 102, 10) وتشديد هذه الواو لاندغام واو المدّ فيها
فافهم

שרה שֵׁרָה שריתי אם לא שֵׁרִיתִךָ לטוב (Jer. 15, 11)
لولا الراء لشدّد فافهم שרה ישרה משרה

שרה ובאונו שָׂרָה את האלהים (Hos. 12, 4) כי שָׂרִיתָ
אם אלהים (Gen. 32, 29) למרבה הַמִּשְׂרָה (Jes. 9, 6)

ששה שִׁשָּׁה ששיתי וְשִׁשִּׁיתֶם את האיפה (Ez. 45, 13)
אששה מששה ששה ששו ששי יששה נששה מששה
وفي الاصل معنى اخر ושובבתיך וְשִׁשֵּׁאתִיךָ (ib. 39, 2)

שתה שתה אשתה ומים לא שָׁתִיתִי (Deut. 9, 9) אשר
יִשְׁתֶּה אדני בו (Gen. 44, 5) וַיֵּשְׁתְּ מן היין (ib. 9, 21) בל
יִשְׁתָּיוּן (Ps.78,44) على الكمال מִשְׁתֶּה ושמחה (Esth. 9, 17)
والانفعال נשתה אשתה וכל משקה אשר יִשָּׁתֶה (Lev.11,34)

תוה התוה וְהִתְוִיתָ תָּו (Ez. 9, 4) וקדוש ישראל הִתְווּ
(Ps. 78, 41) אתוה מתוה התוה התוו وثقيل اخر תִּוָּה
תויתי יתוה וַיְתָו על דלתות השער (I Sam. 21, 14) اصله
ויתוה واظنّ منه תְּתָאוּ לכם (Num. 34, 4) الّا الالف ابدلت

---

a) A واوا.

من الواو وهو ثقيل والقياس عليه תְּאָה תְּאִיתִי יתאה תתאוה ولولا الالف لشدّد وقيل ان וְהִתְאַוִּיתֶם לכם לגבול קדמה (ib. 10) من هذا الاصل وذلك بعيد جدّا من اجل الياء لانّى لم اجد והפעליתם فى شىء من المקרא وما اظنّه الّا اصل اخر

תכה תֻּכָּה תכיתי יתכה מתכה והם תֻּכּוּ לרגליך (Deut. 33, 3) على مثال וְשֻׁפּוּ (Job 33, 21)

תלה וְתָלָה אותך על עץ (Gen. 40, 19) וְתָלִיתָ אותו (Deut. 21, 22) תּוֹלֶה ארץ (Job 26, 7) כי קללת אלהים תָּלוּי (Deut.21,23) תְּלֻוִּים (*sic!*) לך (ib. 28,66) ועמי תְּלוּאִים (Hos. 11, 7) والثقيل תִּלָּה תליתי יתלה שלטיהם תִּלּוּ על חומותיך (Ez. 27, 11)

תנה תנה תניתי יתנה גם כי יִתְנוּ בגוים עתה אקבצם (Hos. 8, 10) والثقيل תִּנָּה תניתי שם יְתַנּוּ צדקות ה׳ (Jud. 5, 11) לְתַנּוֹת לבת יפתח (ib. 11, 40) وثقيل اخر فى معنى اخر התנה התניתי אפרים הִתְנוּ אהבים (Hos. 8, 9)

תעה תָּעָה לבבי (Jes. 21, 4) תָּעִיתִי כשה אובד (Ps.119,176) ובשכר תָּעוּ (Jes. 28, 7) יתעה והנה תוֹעֶה בשדה (Gen. 37, 15) ותלך וַתֵּתַע (21, 14) اصله ותתעה ולדבר אל ה׳ תּוֹעָה (Jes. 32, 6) בִּתְעוֹת בני ישראל (Ez. 44, 15) נתעה נתעיתי יתעה כְּהִתָּעוֹת שכור (Jes. 19, 14) والثقيل

כי רוח זנונים התְעָה (Hos.4,12) כי התְעֵיתֶם בנפשותיכם (Jer. 42, 20) יַתְעֶה וַיֶּתַע מנשה את יהודה (II Chr. 33,9) اصله ויתעה ורסן מַתְעֶה (Jes. 30, 28) עמי מאשריך מַתְעִים (ib. 3, 12) ❋

تمّت المقالة الثالثة وتمّ بتمامها جميع الكتاب والحمد لله على عونه وتأييده [وبقى جزوٌ ذوات المثلين ان شاء الله نبتدى باثباته]*a* ❋

---

a) B.

قال يحيى بن داود *a* لقد تأمّلت *b* الافعال ذوات المثلين العبرانية فوجدت لها انحاء وخواصّ رأيت وضعها وتقييدها فى كتاب ثمّ جمعها وتاليف ما وجدت منها اوّلا فاوّلا تصريا *c* لانتفاع الناس بها والاخذ بمذاهب القدماء فيها فقد تجهل ويظنّ ان اصل الكلمة *d* منها لا اكثر من حرفين فتستعمل بغير وجوهها ويسلق بها غير سبيلها ❋

القول فى الافعال ذوات المثلين

قال يحيى الافعال ذوات المثلين مثل וְסָבַב בית אל (I Sam. 7, 16) וְשָׁלַל שללה (Ez. 29, 19) וּבָזַז בזה (ib.) וְהָמַם גלגל עגלתו (Jes. 28, 28) וְדָלְלוּ וחרבו (19, 6) وغيرها كثير وجدت جلّ تصريفها فى الفعل الثقيل والخفيف والانفعال وغير ذلك من اسبابها على غير الاصل פְּעַלְתִּי منها او פעלת او פעלנו بادغام المثل الواحد فى الاخر وتحريك فاء الفعل بالفتح ابدًا وايصال الفعل الى الضمير بواو لينة قيل من סבב סַבּוֹתִי ومن בזז בַּזּוֹתִי בָּזּוֹנוּ לנו (Deut.3,7)

---

a) A דאוד B דויד. *b*) A תמתלת. *c*) A and B. *d*) B الكلامة.

ومن שלל כי אתה שלות גוים רבים (Hab. 2, 8) ومن המם וְהַמּוֹתִי את כל העם (Ex.23,27) ومن דלל דַלּוֹתִי ולי יהושיע (Ps. 116, 6) כי דַלּוֹנוּ מאד (ib. 79, 8) ومثلها קַלּוֹתִי חַמּוֹתִי ولولا انها من ذوات المثلين لم تشدّد *a* وأصلها סבבתי בזזתי שללתי הממתי דללתי קללתי חממתי وقيل ايضا من סבב סַבּוּנִי כמים (Ps. 88, 18) ومن שדד זו שַׁדּוּנִי (ib.17,9) ومن חנן כי חַנַּנִי אלהים (Gen. 33, 11) بادغام المثل الواحد وفتح الأوّل وأصلها סבבוני שדדוני חננוני وكلّ فعل ماضى خفيف من סבב واصحابه اذا اتى بالادغام *b* لا تكون فاء الفعل منه الّا مفتوحة ابدًا فافهم وقد وجدت افعال *c* منها بمثل واحد يقوم مقام اثنين فاذا اتّصل ردّ الى اصله بالادغام *b* المثل الواحد فى الاخر רַךְ לבבך (II Reg. 22, 19) اصله רכך لانّه من רֻכְּכָה בשמן (Jes. 1, 6) فاذا اتّصل رجع الى اصله بالتشديد רַכּוּ דבריו משמן (Ps. 55, 22) مشدّدا *d* والحرف المشدّد *e* هو حرفان *f* وأصله רככו ومثله חַת מרודך (Jer. 50, 2) اصله חתת لانّه من תראו חֲתַת (Job 6, 21) فاذا اتّصل بواو رجع الى اصله بالتشديد חַתּוּ ובושו (Jes. 37, 27) وأصله חתתו بتحريك المثلين الّا انّهم

---

a) A تكون مشددة. *b*) B بادغام. *c*) A فعل.
d) B مشددة. *e*) A المشدود. *f*) A חרפין.

ربّما استثقلوا تحريكهما فاسكنوا احدهما وادغموه فى الثانى وكذلك القياس فى קַלּוּ מִנְּשָׁרִים (Jer. 4, 13) וְחַדּוּ מִזְּאֵבֵי עֶרֶב (Hab. 1, 8) זַכּוּ נְזִירֶיהָ מִשֶּׁלֶג (Lam. 4, 7) רַבּוּ מִשַּׂעֲרוֹת רֹאשִׁי (Ps. 69, 5) اصلها קללו חדדו זככו רבבו لفتح اوايلها وكثير مثلها ووجدت المستقبل باسقاط المثل الواحد ويقوم الثانى *a* مقام اثنين وتحريك فاء الفعل بالضمّ وادخال ساكن لين بعد الزوايد عوضا لِمَا نقص من الكلمة وتكميلا لبنيتها كما فعل ذلك فى الافعال اللينة العين وبالافعال اللينة اللام ايضا عند سقوط اللام من الفعل على ما بيّنت فى كتاب حروف اللين قيل יָסוֹב אֹתוֹ סָבִיב (I Reg. 7, 23) فالساكن بعد الياء مزيد لما وصفت والسين فاء الفعل والواو للمدّ والباء مقام العين واللام لانّه استثقل اظهار المثلين فجعل الواحد مقام اثنين ومثله תָּבוֹז לָךְ (Deut. 20, 14) אַף יָחוֹם וְיֹאמַר הֶאָח (Jes. 44, 16) וְתָרֹן לְשׁוֹן אִלֵּם (35, 6) وكثير مثلها وأصلها יסבוב תבזוז יחמום תרנון وقد يسقط واو المدّ من יסוב وامثالها اذا لحقت بها واو العطف المفتوحة الدالّة على الفعل الماضى ويبقى ما قبلها مضموما دالّة على سقوطها וַנָּסָב אֶת הַר שֵׂעִיר (Deut. 2, 1) וַיָּחָם בְּשַׂר

a) A الاخر.

הולך (II Reg. 4, 34) וַיָּבָל לחמורים (Jud. 19, 21) فإنْ انقطع الكلام ووقف به رجعت واو المدّ فاذا اتّصل يסוב وامثاله بواو الجماعة ولم يكن بعدها حرف اخر رُدّ المثل الساقط مندغما*a* وبقى الساكنان الساكن الذى بعد الزوايد وواو المدّ كما كانت قبل اتّصاله قيل יָסֹבּוּ יָבֹזּוּ יָשֹׁמּוּ יָרֹנּוּ بتشديد الاواخر لاندغام عين الفعل فيها وأصلها יסבבו יבזזו ישממו ירננו واذا اتّصل بها واو וַיָּסָב واصحابه رُدّ المثل ايضا مندغما*a* وردّت واو المدّ وبقى الساكن بعد الزوايد كما كان וַיָּסֹבּוּ וַיָּרֹנּוּ וַיָּסֹלּוּ فإنْ اتّصل יסוב ויסב واصحابه بالمفعول الضمير رُدّ المثل الساقط ايضا مندغما*a* وسقط الساكنان وترك ما قبل واو المدّ مضموما إمّا بالשרק مثل יְסֻבֶּנּוּ יְסֻבּוּהוּ יְסֻכּוּהוּ ופרשיו לא יְדֻקֶּנּוּ (Jes. 28, 28) וַיְהֻמֵּם ה׳ (Jos. 10, 10) וִיחֻנֶּךָּ (Num. 6, 25) וַיְחֻנֶּנּוּ ויאמר פדעהו (Job 33, 24) او بالקמץ مثل שארית עמי יְבָזּוּם (Zeph. 2, 9) וסלף בוגדים יְשָׁדֵּם (Pr. 11, 3) אלהים יְחָנֵּנוּ ויברכנו (Ps. 67, 2) وقد تشتبه יָסוֹב ויחום وامثالهما بִיקום וישוב وامثالهما ولكن اذا رُدّ יסוב יחום وامثالهما الى الاصل علم انّها ناقصة اللام واذا رُدّ יקום וישוב وامثالهما الى

---

a) B مندغمة.

الاصل علم انّها لينة العين وكذلك וַיָּסָב ויחם وامثالهما تشتبه بוַיָּקָם וישב وامثالهما واذا رُدّ كلّ واحد من النوعين الى اصله علم ان ויסב ויחם وامثالهما ناقصة اللام وأنّ וישב ויקם وامثالهما ناقصة العين وعلم ايضا اذا رُدّ كلّ واحد من هذين النوعين الى اصله أنّ יָסוֹב וַיָּסָב وامثالهما اذا اتّصلت كانت مشدّدة وأنّ יָקוּם וַיָּקָם وامثالهما اذا اتّصلت كانت مخفّفة وهكذا قياس كلّما ورد عليك من هذا الاشباه السالمة من א׳ח׳ה׳ע׳ר إنْ وجدته عند اتّصاله بالمضمرات مشدّدا علمت علما يقينا انّه من ذوات المثلين وان وجدته مخفّفا علمت علما يقينا انّه من اللينة العين فافهم ووجدت الامر بمثل واحد وواو المدّ גּוֹל אל ה׳ דרכך (Ps. 37, 5) اصله גְּלוֹל بلامين لانّه من וְגָלְלוּ את האבן (Gen. 29, 3) דום לה׳ (Ps. 37, 7) اصله דמום لانّه من דְּמָמָה (I Reg. 19, 12) סוב דמה לך דודי (Cant. 2, 17) اصله סבוב لانّه من וְסָבַב בית אל (I Sam. 7, 16) فاذا اتّصل *a* بواو الجماعة او بياء التأنيث رُدّ الى اصله بالتشديد وبقي واو المدّ مثل גֹּלּוּ אליׅ היום (ib. 14, 33) مشدّد لاندغام المثل الواحد في الاخر דוֹמּוּ עד הגיענו אליכם (ib. 9) סבּוּ ציון והקיפוה

---

a) A واتّصلت.

(Ps. 48, 13) הרגעי וָדֹמִּי (Jer. 47, 6) צהלי וָרֹנִּי (Jes. 12,6)
קומי רֹנִּי בלילה (Lam. 2, 19) وربّما لم يبق .واو المدّ مثل
רָנּוּ שמים (Jes. 44, 23) רָנּוּ ליעקב (Jer. 31, 7) רָנִּי ושמחי
בת ציון (Zech. 2, 14) وأصلها גללו דממו סבבו רננו
דממי רנני فإنْ اتّصلت بمفعول مضمر رُدّت الى اصلها
ايضا الّا ان واو المدّ تسقط ويبقى ما قبلها مضموما بالשרק
مثل על ספר חֻקָּהּ (Jes. 30, 8) او بالקמץ مثل ה׳ חָנֵּנוּ
(Ps. 123, 3) חָנֻּנִי חָנֻּנִי אתם רעי (Job 19, 21) חָנּוּנוּ
אותם (Jud. 21, 22) סָלּוּהָ כמו ערמים (Jer. 50, 26)
ووجدت ايضا الواحد يقوم بمثل واحد פַּת اصله פתת
لانّه من פָּתוֹת אותה פִּתִּים (Lev. 2, 6) וּבְפִתּוֹתֵי לחם
(Ez.13,19) עַם اصله עמם لانّه من עַמְמֵי ארץ (Neh. 9, 24)
לֵב اصله לבב لانّه من תעה לְבָבִי *a* (Jes. 21, 4) קֵן اصله
קנן لانّه من יְקַנֵּנוּ (Ps. 104, 17) תֹּף اصله תפף لانّه من
מְתוֹפְפוֹת (Nah. 2, 8) רַךְ اصله רכך لانّه من רֻכְּכָה
בשמן (Jes. 1, 6) وكثير مثل هذا فاذا جمعت او اتّصلت
رُدّت الى اصلها بالتشديد פַּת פִּתִּי פִּתֵּךְ פִּתִּים עַם עַמִּי
עַמִּים לֵב לִבִּי وكذلك קֵן קִנִּי קִנִּים תֹּף תֻּפִּים רַךְ רַכָּה
רַכִּים

---

a) A וּלְבָבוֹ יבין (Jes. 6, 10).

باب

ووجدت الفعل الثقيل الذى على مثال הפעיל من ذوات
المثلين بمثل واحد يقوم مقام اثنين وبساكن مزيد بعد
الهاء وتحريك فاء الفعل بالצרי او بالפתח قيل הֵסֵב
اوהֵסַב הֵחֵל הנגף (Num. 17, 12) הֵקַל ארצה זבולון
(Jes. 8,23) הֵמַר נפשי a (Job 27, 2) הֵדַק לעפר (II Reg. 23, 15)
وأصلها הִסְבִיב החליל הקליל המריר הדקיק واذا اتّصلت
بواو الجماعة ولم يكن بعدها حرف اخر او بهاء التأنيث
ردّ المثل الساقط مندغما وتثبت الساكنان الساكن الذى
بعد الهاء وساكن المدّ الذى بعد فاء الفعل قيل אחרי
הֵסַבּוּ אותו (I Sam. 5, 9) ואת נוהו הֵשַׁמּוּ (Ps. 79, 7)
החלו והמשאת הֵחֵלָּה (Jud. 20, 40) واما اذا اتّصلت
بغيرهما فالمثل مردود بالتشديد والساكنان ساقطان
بتحريك فاء الفعل بالكسر b ابدًا قيل הֲסִבּוֹתָ את לבם
(I Reg. 18, 37) הֲשִׁמּוֹתָ כל עדתי (Job 16, 4) וַהֲדִיקוֹת
עמים רבים (Mic. 4, 13) ומדוע הֲקִלוֹתַנִי (II Sam. 19, 44)
אתה הֲחִלּוֹתָ (Deut. 3, 24) הֲחִתּוֹתָ כיום מדין (Jes. 9, 3)
بمدّ الهاء من اجل الحاء وقد بيّنت ذلك فى كتاب حروف

---

a) Mss. רוחי· b) A באלמד·

السلين כי ה׳ אלהינו הֲדִמָּנוּ (Jer. 8, 14) وإنْ تأمّلت هذه الافعال الموصلة الى تاء الفاعل وجدتها لا تصل اليها الّا بواو لينة وكذلك القياس اذا اردت ايصالها *a* الى النون والواو التين (*sic!*) هما علامة الفاعلين تقول הֲסִבּוֹנוּ הֲשִׁמּוֹנוּ הֲדִקּוֹנוּ הֲקִלּוֹנוּ הֲחִלּוֹנוּ הֲחִתּוֹנוּ بمدّ الهاء من اجل الحاء وقد وصل فعل واحد الى تاء الفاعل بياء لينة على غير القياس וַהֲפִתִּיתָ בשפתיך (Pr.24,28) والمستقبل بمثل واحد وساكنين اعنى الساكن الذى بعد الزوايد وساكن المدّ الذى بعد فاء الفعل المحرّكة بالتّصري יָסֵב יָקֵל את ידו (I Sam.6,5) אָחֵל תת פחדך (Deut. 2, 25) وأصلها יַסְבִיב او יַסְבֵּב יקליל او יקלל אחליל او אחלל وقد يسقط ساكن المدّ الذى بعد فاء الفعل من יסוב واصحابه اذا لحقت بها واو العطف المفتوحة يقال וַיָּסֶב וַיָּסֶךְ בדלתים ים (Job 38, 8) וַיָּגֶל את האבן (Gen. 29, 10) محرّكة بالسגול ابدًا فإن اتّصل יָסֵב واصحابه بواو الجماعة وحدها او بالهاء التى يرى العبرانيون زيادتها على الافعال ردّ المثل الساقط مندغما *b* وبقى الساكنان كما كانا قبل الاتّصال יָסֵבּוּ וְנָסֵבָּה את ארון אלהינו (I Chr. 13, 3) וממקדשי תָּחֵלּוּ (Ez. 9, 6) وأصلها יסביבו ונסביבה תחלילו والقياس اذا اتّصل بهما ויסב ויגל واصحابهما

a) A الفاعل. *b*) Mss. مندغمة.

أنْ يردّوا المثل الساقط مندغما a والساكن الساقط ايضا
נָיָּסֵבּוּ ויגלו נַיָּחֵלּוּ לְהַכּוֹת מהעם חללים (Jud. 20, 31)
واذا اتّصلت b יסב ויסב واصحابهما بضمير المفعول فالمثل
الساقط مندغم c والساكنان معا ساقطان وتحريك فاء الفعل
بالكسر ابدا נַיְסִבֵּנִי (Ez. 47, 2) כטיט חוצות אֲדִקֵּם
(II Sam. 22, 43) נַיְשִׁמֵּם (I Sam. 5, 6) ומתבל יְנִדֻּהוּ
(Job 18, 18) بالتشديد لاندغام المثل الواحد فى الاخر والامر
הָסֵב بمثل واحد وساكنين واذا اتّصل d بواو وحدها ليس
بعدها غيرها او بياء التأنيث ردّ المثل وبقى الساكنان
اللينان הָסֵבּוּ הָסֵבִּי עיניך (Cant. 6, 5) والقياس اذا
اتّصل הסב وامثاله من اوامر ذوات المثلين بمفعول مضمر
ان يردّ المثل بالتشديد وتسقط الساكنان معا ويحرّك
فاء الفعل بالكسر ابدًا نحو הֲסִבֵּהוּ הֲסִבּוּהוּ השימהו
השימוהו والفاعل ايضا بمثل واحد وساكنين הנני מֵסֵב
(Jer. 21, 4) מֵחֵל להרע (ib. 25, 29) والجمع بردّ المثل
الساقط مندغما وإسقاط الساكنين معا وتحريك فاء الفعل
بالكسر ابدًا على القياس الصحيح מְסִבִּים מחולים وفى
هذه الافعال الثقيلة ما يتساوى e لفظه ايضا بلفظ الافعال

---

a) B مندغمة. b) A اتّصل. c) A مردود.
d) B اتّصلت. e) Mss. יתסאוא.

الثقيلة اللينة العين فاعتبر ذلك بالاتّصال تجد بينهما بونا بعيدا وما لم يسمّ فاعله بساكنين لينين ومثل واحد قائم مقام حرفين הוּדַק לחם יוּדָק (Jes. 28,28) والقياس اذا اتّصل הודק יודק واصحابهما بواو الجماعة او بياء التانيث أن يثبت الساكنان معا ويرجع المثل مندغما على العادة הוּדְקוּ יוּדְקוּ תוּדְקוּ بشدّة *a* القاف הוּסַבּוּ יוּסַבּוּ תוּסַבּוּ والمفعول מוּדָק מוּסָב والجمع او المتّصل بهاء التأنيث او المضاف الى اسم مبنى بردّ المثل مندغما وسقوط الساكن اللين الذى بعد فاء الفعل מוּדַקִּים מוּסַבִּים מוּסַבּוֹת משבצות זהב (Ex. 39, 13) מודקה מוסבה מודקי מוסבי ❋

باب الانفعال

لمّا وجدت وكן נָגוֹזּוּ ועבר (Nah. 1, 12) וְנָגוֹלּוּ כספר השמים (Jes. 34,4) הרים נָזוֹלּוּ (ib. 64, 2) مشدّدة علمت انها انفعال من ذوات المثلين والواحد الغير متّصل على القياس الصحيح נָגוֹז נזוֹל נגוֹל الساكن الذى بعد النون فى נגוז مزيد على المذهب الذى ذكرت فوق هذا والجيم فاء الفعل والواو للمدّ ليست اصلا والزاى فى موضع زايين هما عين الفعل ولامه وكذلك נגוז נגול ונזול واصلها נגלל נזלל נגזז فاذا اتّصلت بواو الجماعة ردّ المثل

a) Mss. بشدّ.

بالتشديد وبقى الساكنان اللينان اعنى الساكن الذى بعد النون وواو المدّ الساكنة التى بعد فاء الفعل كما كانا قبل الاتّصال قبل נְגוזו נגולו נזולו واذا اردت נפעלתי او נפעלנו وغيرهما اسقطت الساكنين اللينين معا ووصلت اللام المشدّدة بواو لينة يصل بها الانفعال الى ضمير المنفعل وحرّكت فاء الفعل بالضمّ ابدًا تقول נְגֻזּוֹתִי נגלותי נזלותי נגזונו נגלונו נזלונו נזלותם נגזותם נגלותם وقد سقطت علامة انفعال ومنفعل من נגוז واصحابه لسقوط احد المثلين وتغيّر البنية والمستقبل יגוז יגול יזול بتشديد فاء الفعل لاندغام نون الانفعال فيها ويمكن ان يكون مثلها וַיִּדֹּם אהרן (Lev. 10, 3) וַתִּתֹּם השנה ההיא (Gen. 47, 18) فاذا وصلتَها شدّدت الاواخر لرجوع المثل الساقط عند الاتّصال وحرّكت ما بعد الزوايد مشدّدا كما كان قبل تقول יִגּוזו יזולו יגולו واحسب ان גם מדמן תִּדֹּמִּי (Jer. 48, 2) من هذا الضرب من الانفعال هذا هو الوجه والقياس الّا انّهم قد قالوا יִדְּמוּ כאבן (Ex. 15, 16) بتخفيف الميم وعدّها معدّ اثنين واسقاط واو المدّ وعوّلوا على شدّة الدال الدالّة على الانفعال ومثله וַיִּתְּמוּ ימי בכי (Deut. 34, 8) والامر הִגּוז הגול הזול والمتّصل הִגּוזו הגולו הזולו הגולי הגוזי הזולי بشدّتين وواو المدّ وفى هذا الانفعال ما يشبه الانفعال اللين العين فابصره عند

الاتّصال تجد الفرق بينهما ووجدت لذوات المثلين ضربا
اخر من الانفعال وهو اكثر فى המקרא من الضرب الاوّل
وهو ناقص ايضا بمثل واحد قائم مقام اثنين وعلامة
منفعل التى هى הקמץ وعلامة انفعل التى هى הפתח
ثابتتان فيه الّا ان هاتين العلامتين فى فاء الفعل منه
لسقوط عين الفعل وتغيّر البنية فأمّا منفعل فمثل עם
נָבָר תתברר (Ps. 18, 27) النون نون الانفعال والساكن
بعدها مزيد على الوجه الذى ذكرت فوق والباء فاء الفعل
وهى קמוצה لانّ المعنى منفعل والراء فى موضع راءين هما
عين الفعل ولامه وأصله נברר لانّه من בָּרוּר מללו
(Job 33, 3) תִתְבָּרָר (Ps. 18, 27) وبקמצות الراء لانّه
منفعل كما وصفت فى كتاب حروف اللين من ان נפעל
الذى معناه[a] منفعل بקמץ العين فلمّا سقط احد المثلين من
נבר جعلت العلامة فى الباء التى هى فاء الفعل وأمّا انفعل
فمثل נָסַב וְנָקַל זאת (II Reg. 3, 18) السين والقاف
مفتوحتان لانّ المعنى انفعل وأصلهما נִסְבַב נקלל بالفتح
فلمّا سقط احد المثلين نقلت العلامة الى فاء الفعل ومثل
هذا וחם השמש וְנָמָס (Ex. 16, 21) وانّما صار קמץ من
اجل انّه فى סוף פסוק على ما وصفت ايضا فى كتاب

---

a) B هو.

حروف اللين فاحفظ هذا متى اردت من هذا الضرب منفعلا اجعل فاء الفعل קמוצה ومتى اردت انفعل اجعلها פתוחה وإنّ (sic!) كانوا ربّما يسقطون هذا الشرط مثل וְנָמֵס כל לב (Ez. 21, 12) נָמֵס בתוך מעי (Ps. 22, 15) נָקֵל מהיותך לי עבד (Jes. 49, 6) وإنْ جمعت נסב الذى معناه منفعل واصحابه رددتَ المثل الساقط بالتشديد واسقطتَ الساكنين اللينين وحرّكت فاء الفعل بالفتح ابدًا נְסַבִּים נקלים נשמים וכם אנחנו נְמַקִּים (Ez. 33, 10) נְבָרִים بالتخفيف وקמצות الباء من اجل الراء وأصله التشديد وأصل هذا נסבבים נקללים נשממים נמקקים נבררים وكذلك ايضا اذا وصلتَها بهاء التأنيث او جمعتها جمع التأنيث נְסַבָּה נְסַבּוֹת נקלה נקלות הַנְּשַׁמָּה הַנְּשַׁמּוֹת נמקה נמקות وأمّا נְבָרָה נְבָרוֹת فبالتخفيف وكذلك اذا اضفتها الى مكنّيات נְסַבִּי נסבו נסבוך נסבותיך وكذلك جميعها وإذا اتّصل *a* נָסַב الذى معناه انفعل بواو الجماعة او بهاء التأنيث ردّ المثل الساقط مندغما وحرّكت فاء الفعل بالفتح كما كانت وبقى الساكنان اللينان كما كانا נָסַבּוּ על הבית (Gen. 19, 4) اصله נסבבו וְנָדַמּוּ נאות השלום (Jer.25,37) اصله נדממו וְנָמַסּוּ הרים (Jes. 34, 3)

a) A اتّصلت.

اصله נמססו וְנָמַקּוּ (ib. 4) اصله נמקקו וְנָשַׁמּוּ במות
(Am. 7,9) اصله ונשממו נָשַׁמָּה כל הארץ (Jer. 12, 11)
נשממה هذا هو الوجه الصحيح والقياس الحقّ الّا انّهم
ربّما قالوا انفعلت على لفظ انفعل اعنى بمثل واحد
ורחבה וְנָסְבָה (Ez. 41, 7) וְנָבְלָה שם שפתם (Gen. 11, 7)
والوجه فيهما וְנָסַבָּה וְנָבַלָּה لانه من בָּלַל ה׳ (Gen. 11, 9)
وقد يمكن ان يكون ונסבה ונבלה اصلا اخر اوّله نون
لا تكون انفعالا فإن اردت נפעלתי او נפעלנו وغيرهما
شدّدت الاواخر للاندغام ووصلتها بواو لينة وحرّكت فاء
الفعل بالفتح ابدًا واسقطت الساكنين اللينين تقول
נְסַבּוֹתִי נדמותי נמסותי נמקותי וּנְמַקּוֹתֶם בעונותיכם
(Ez. 24, 23) וּנְקַלּוֹתִי עוֹד מזאת (II Sam. 6, 22) وكذلك
נסבונו נדמונו נמסונו נסבות ومخاطبة المؤنّث נסבות
נדמות נמסות وكذلك كلّها وقد تساوى *a* لفظ נסב واصحابه
بلفظ ذوات النون اعنى נפל נדר فإذا اتّصلت ظهر
بينهما بون بعيد وعلم ان نون נסב واصحابه للانفعال
ونون נפל واصحابه هو فاء الفعل والمستقبل من هذا الانفعال
بتشديد فاء الفعل لاندغام نون الانفعال فيها وبمثل واحد
يقوم مقام اثنين יִסַּב اصله יסבב יִדַּם اصله ידמם ולא

---

a) Mss. תסאוא.

יִמַּס את לבב אחיו (Deut. 20, 8) اصله ימסס וימסס תִּמַּקְנָה בחריהן ולשונו תִּמַּק בפיהם (Zach. 14, 12) اصلهما תמקקנה תמקק יֵקַל اصله יקלל יֵדַּר اصله ידרר יֵשַּׁם اصله ישמם واذا اتّصلت بواو الجماعة اجتمع شدّتان شدّة فاء الفعل لاندغام نون الانفعال فيها وشدّة عين الفعل لاندغام المثل فيها وساكن المدّ ثابت اعنى الساكن اللين الذى بعد فاء الفعل לא יִסַּבּוּ בלכתם (Ez. 10, 11) اصله יסבבו כל אנשי המלחמה יִדַּמּוּ (Jer. 49, 26) אל תִּדַּמּוּ בעונה (ib. 51, 6) اصله ידממו תדממו וַיִּמַּסּוּ אסוריו (Jud.15,14) اصله וימססו יִמַּקּוּ בעונם (Lev.26,39) اصله ימקקו יִקַּלּוּ רדפיכם (Jes. 30, 16) اصله יקללו יִשַּׁסּוּ בתיהם (ib. 13, 16) اصله ישססו وكذلك القياس اذا اتّصلت بياء التأنيث תסבי תדמי وقد يشتبه יסב וימק וימם بالافعال المعتلّة *a* اللام اعنى תִּגָּל ערותך (ib. 47, 3) וַיִּקָּר אלהים (Num. 23, 4) الذى اصلهما תגלה ויקרה على ما بيّنت فى حروف اللين فإذا اتّصلت ظهر بينهما بون بعيد لانّ יסב וימק וימם وامثالها عند الاتّصال مشدّدة كاملة وתגל ויקר وامثالهما عند الاتّصال مخفّفة ناقصة وايضا יסב וימק וימם وامثالها פתוחין فى ادراج الكلام واتّصاله وانفصاله فقط وتلك קמוצין ابدًا فى

---

a) Mss. المعتلّ.

ادراج الكلام واتّصاله فافهم والامر من هذا الانفعال على القياس الصحيح הִסֵּב הֵדֵם הֵבַר والاصل הסבב הדמם הברר واذا اتّصلت بواو الجماعة او بياء التأنيث قيل הִסֵּבּוּ הֵדֵמּוּ بشدّتين وساكن المدّ הִבָּרוּ נֹשְׂאֵי כְּלֵי ה' (Jes. 52, 11) بتخفيف الراء وأصلها التشديد הִסֵּבִּי הֵדֵמִּי بشدّتين وساكن المدّ הִבָּרִי بتخفيف الراء والاصل הסבבו הדממו הבררו הסבבי הדממי הבררי وبعد هذه المقدّمات ارى ان أؤلّف جملة الافعال ذوات المثلين اوّلا فاوّلا واذكر ما وجدت من الخواصّ لبعضها دون بعض ليتمّ بذلك ما اردته من بيانها وانتفاع المتعلمين بها ان شاء الله ❋

جملة الافعال ذوات المثلين الموجودة فى המקרא

אפף אפפתי כי אָפְפוּ (Ps.40,13) אֲפָפוּנִי מים (Jon.2,6) اتى هذا باظهار المثلين على الاصل

אשש לַאֲשִׁישֵׁי קיר חרשת (Jes. 16, 7) قيل ان منه זכרו זאת וְהִתְאוֹשָׁשׁוּ (ib. 46, 8) ومعنى اخر אֲשִׁישֵׁי ענבים (Hos. 3, 1) בָּאֲשִׁישׁוֹת (Cant. 2, 5) וַאֲשִׁישָׁה (II Sam. 6, 19)

ארר ארֹרתי على الاصل او ארותי וְאָרוֹתִי את ברכותיכם

וגם אָרוֹתִיהָ (Mal. 2, 2) ומקללך אָאֹר (Gen. 12, 3) الاصل
فيه אארור فقام المثل الواحد فيه مقام اثنين אֹרְרֶיךָ
אָרוּר אורו מרוז (Jud.5,23) الاصل فيه التشديد لاندغام
المثل الّا ان الراء لا تشدّد وكذلك מְאֵרַת ה׳ בבית רשע
(Pr. 3, 33) الاصل التشديد وأمّا אתם נֵאָרִים (Mal. 3, 9)
فليس من هذا الاصل بل من נִאֵר מקדשׁו (Lam. 2, 7)
ولولا مكان الالف لكان مشدّدا لاندغام نون الانفال وأصله
ננארים فافهم وفى الاصل فعل ثقيل אֵרֵר אררתי אשר
אֵרְרָהּ ה׳ (Gen. 5, 29) המים המְאָרְרִים (Num. 5, 27)
والاصل فى الراء الاولى التشديد לכה אָרָה לי יעקב
(Num. 23, 7) اصله[a] ארדה براءين خفيفتين على تصريف
بنية ארר אררתי فقامت الراء الواحدة مقام اثنتين

בדד בָּדָד ישב (Lev.13,46) ישבה בָדָד (Lam.1,1) ונשיהם
לְבָד (Zach.12,12) והוא לְבַדּוֹ נשאר (Gen.42,38) נשארתי
לְבַדִּי (Jes. 49, 21) ويقرب منه כצפור בודד על גג (Ps. 102, 8)
ואין בּוֹדֵד במועדיו (Jes. 14, 31)

בזז בזותי בַּזּוֹנוּ לנו (Deut. 3, 7) او בזזתי בזזנו على
الاصل וּבָזַז בִּזָּהּ (Ez. 29, 19) תָּבוֹז לך (Deut. 20, 14)
שארית עמי יְבָזּוּם (Zeph. 2, 9) וְנָבֹזָּה בהם עד אור הבקר

---

a) B هذا امر واصله.

(I Sam. 14, 36) الاصل فيه التشديد فاسقط استخفافا וַנָּבֹזָה
לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם (Esth. 9, 16) יֶתֶר הַבָּז (Num. 31, 32)
والجمع בַּזִּים بالتشديد

בלל على כן קרא שמה בָּבֶל כי שם בָּלַל ה' שפת (Gen. 11, 9) ويمكن ان يكون الاصل في בבל كلمتين בא בל فجمعتا وجعلوا منها اسما واحدا ولذلك كتب بلا الف واللفظ ايضا يؤدّى الالف فاستغنى عنها في الخطّ وهذا مثل בָּגָד (ib. 30, 11) التى كتبوه كلمة واحدة بلا الف والاصل كلمتان בא גד بهذا الوجه يصحّ ان בבל من בלל فافهم ومعنى اخر في الاصل בַּלֹּתִי בשמן רענן (Ps. 92, 11) او בללתי على الاصل בָּלוּל בשמן (Lev. 14, 21) בְּלוּלָה בשמן (Lev. 2, 5) وقيل ان תְּבַלּוּל בעינו (ib. 21, 20) من هذا المعنى ومعنى ثالث בלותי او בללתי יבול וַיָּבָל לחמורים (Jud. 19, 21) וַיָּבֹלּוּ بالتشديد בְּלִיל חמיץ (Jes. 30, 24)

בקק כי בְקָקוּם בֹּוקְקִים (Nah. 2, 3) גפן בּוֹקֵק (Hos. 10, 1) וּבַקֹּתִי את עצת (Jer. 19, 7) ويمكن ان يكون הִבּוֹק תִּבּוֹק הארץ (Jes. 24, 3) انفعالا من هذا الاصل وهذا المعنى وثقيل וּבוֹקְקוּ את ארצה (Jer. 51, 2)

ברר וּבָרוֹתִי מכם (Ez. 20, 38) الاصل فيه التشديد لولا الراء וּבַר לבב (Ps. 24, 4) בָּרָה כחמה (Cant. 6, 10) اصله

التشديد בָּרוּר מללו (Job. 33, 3) כלם הַבְּרוּרִים (I Chr. 9, 22) יִתְבָּרְרוּ (Dan. 12, 10) والثقيل הבר לא לזרות ולא לְהָבַר (Jer. 4, 11) הָבֵרוּ הַחִצִּים (ib. 51, 11) اصله التشديد والانفعال עם נָבָר (II Sam. 22, 27) נְבָרִים بلا تشديد ايضا لمكان الراء *a*

גדד גְדוּדִים (II Sam. 4,2) גדותי יָגוּדּוּ על נפש צדיק (Ps. 94, 21)

גזז לִגְזוֹז את צאנו (Gen. 31, 19) גוֹזְזִים (I Sam. 25, 7) גִּזַּת הצמר (Jud. 6, 37) גֵּז צאנך (Deut. 18, 4) גזים بالتشديد וַיָּגָז את ראשו (Job 1, 20) וַיָּגוֹזּוּ بالتشديد وفى الاصل معنى اخر وكن נָגוֹזוּ (Nah. 1, 12) נגזותי

גלל וְגָלֲלוּ את האבן (Gen. 29, 3) וַיָּגֶל את האבן (Gen. 29, 10) גלותי גלים גֹּל על ה׳ דרכך (Ps. 37, 5) גֹּולּוּ אלי היום (I Sam. 14, 33) ويمكن ان يكون من هذا الاصل وهذا المعنى גַּלּוֹתִי את חרפת מצרים (Jos. 5, 9) والانفعال נגול וְנָגוֹלּוּ כספר השמים (Jes. 34, 4) יגול יגולו ومن هذا المعنى מְגִלַּת ספר (Ez. 2, 9)

גנן וְגַנּוֹתִי יגון יגונו גָּנוֹן והציל (Jes. 31, 5) والثقيل

---

a) B adds on margin: (Jes.52,11) הִבָּרוּ נושאי כלי ה׳ بلا تشديد ايضا لمكان الراء.

הגן יי צבאות יָגֵן עליהם (Zach. 9, 15) יגנו بالتشديد
ومعنى اخر מְגִנַּת לב (Lam. 3, 65) مثل מְחִתַּת (Pr. 10,15)

גרר גרותי او גררתי على الاصل מְגוֹרָרוֹת בַּמְּגֵרָה
(I Reg. 7, 9) اصله מגרה بالتشديد لولا الراء ويمكن ان
يكون من هذا الاصل في معنى اخر יָגוּרוּ מלחמות
(Ps. 140, 3) שוד רשעים יְגוֹרֵם (Pr. 21, 7) יָגוּרוּ יצפונו
(Ps. 56, 7)

גשש נְגַשְׁשָׁה כעורים קיר וכאין עינים נְגַשֵּׁשָׁה
(Jes. 59, 10)

דבב דּוֹבֵב שפתי ישנים (Cant. 7, 10) דִּבָּה (Pr. 10, 18)

דלל דַּלּוֹתִי ולי יהושיע (Ps. 116, 6) דָּלְלוּ וחרבו
(Jes.19,6) דַּל דלים דַּלּוּ מאנוש נעו (Job 28, 4) والانفعال
יִדַּל כבוד יעקב (Jes. 17, 4) اصله ידלל יִדַּלּוּ بتشديد
الدال واللام ومعنى اخر דַּלּוּ עיני למרום (ib. 38, 14)

דמם דמותי او דממתי דּוֹם לה' (Ps. 37, 7) דּוֹמּוּ עד
הגיענו אליכם (I Sam. 14, 9) דְּמָמָה דקה (I Reg. 19, 12)
אבן דּוּמָם (Hab. 2, 19) ويمكن ان يكون וַיִּדֹּם אהרון
(Lev. 10, 3) וְיִדְּמוּ למו עצתי (Job 29, 21) انفعالا شدّة
الدال في ידמו لاندغام نون الانفعال فيها وقامت الميم
الواحدة في موضع ميمين والوجه فيه ידמו بالتشديد ومعنى
اخر وهو انفعال וְנָדַמּוּ נאות השלום (Jer. 25, 37) وكل

אנשי המלחמה יִדַּמּוּ (Jer. 49, 26) אל *a* תִּדַּמּוּ בעונה (ib. 51, 6) וְנִדְמָה שם (ib. 8, 14) شدّة الدال في ונדמה שם لاندغام نون الانفعال فيها وقامت الميم الواحدة مقام ميمين والثقيل في هذا المعنى הֲדֵם او הֲדַם כי ה' אלהינו הֲדִמָּנוּ (ib.) الاصل הדמימנו הדמותי הדמנו הדמו הדמה הדם הדמו הדמי

דקק כאבק דַּק (Jes. 29, 5) עד אשר דַּק (Deut. 9, 21) דממה דַקָּה (I Reg. 19, 12) השבלים הַדַּקּוֹת (Gen. 41, 7) والثقيل הֵדַק לעפר (II Reg. 23, 15) اصله הדקיק וַהֲדִקּוֹת עמים רבים (Mic. 4, 13) כטיט חוצות אֲדִקֵּם (II Sam. 22, 43) ושחקת ממנה הָדֵק (Ex. 30, 36) وما لم يسمّ فاعله הוּדַק לחם יוּדָק (Jes. 28, 28) תודק הודק הודקה הודקו יודקו תודקו بالتشديد واثبات الساكنين معا מוּדָק מודקה מודקים بالتشديد واسقاط الواحد اللين الذى بعد الدال

הלל שבע ביום הִלַּלְתִּיךָ (Ps. 119, 164) תְּהַלֵּל יה (ib. 150, 6) الاصل في הַלְלוּיָה מְהַלְלִים التشديد فاسقط استخفافا לא הוּלָּלוּ (ib. 78, 63) תְּהִלַּת ה' ידבר פי (ib. 145, 21) ومعنى اخر הלותי او הללתי على الاصل יהול אמרתי לַהוֹלְלִים אל תָּהֹלּוּ (ib. 75, 5) הול הולו ومعنى

---

a) Mss. פן.

ثــالــث ההל ההלותי כי יָהֵל (Job 31, 26) תָּהֵל אור (ib. 41, 10) לא יָהֵלּוּ אורם (Jes. 13, 10) ההל ההלו ההלי בְּהִלּוֹ נרו (Job 29, 3) ومـن هـذا الاصـل הֵילֵל בן שחר (Jes. 14, 12)

המם וְהַמּוֹתִי את כל העם (Ex. 23, 27) او והממתי כי אלהים הֲמָמָם (II Chr. 15, 6) וְהָמַם גלגל עגלתו (Jes. 28, 28) مفتوح الميم الاولى لانّها عين الفعل יהם ויהם וַיְהֻמֵּם ה׳ (Jos. 10, 10)

הרר הֲרָרִי בשדה (Jer. 17, 3) כְּהַרְרֵי אל (Ps. 36, 7) וּמֵהֲרָרֶיהָ תחצב נחשת (Deut. 8, 9) הרים הרי بلا تشديد لمكان الراء والاصل تشديد فافهم

התת إمّا ان يكون תְּהוֹתְתוּ על איש (Ps. 62, 4) على زنة תפועלו فيكون اصله התת مثل תסובבו الذى اصله סבב وإمّا ان يكون على زنة תפעללו فيكون اصله הות مثل ימותת الذى اصله מות ومثل אקומם الذى اصله קום وليس فى תהותתו ما يستدلّ به على اكثر من هذين الاصلين فاعلمه

זכך זכותי זַכּוּ נזיריה (Lam. 4, 7) לא זַכּוּ בעיניו (Job 25, 5) אם זַךְ וישר (ib. 8, 6) والجمع זַכִּים بالتشديد وقيل ان זְכוּכִית (ib. 28, 17) من هذا المعنى والثقيل הזך וַהֲזִכּוֹתִי בבור כפי (ib. 9, 30) אזך יזך יזכו

זלל כי הייתי זוֹלֵלָה (Lam.1,11) זוֹלֵל וסובא (Deut. 21,20)
ومعنى ثانى وهو انفعال נזול הרים נָזולו (Jes. 64, 2)
נזלותי יזול יזולו הזול הזולו הזולי

זמם זַמּוֹתִי בל יעבר פי (Ps. 17, 3) او זממתי على الاصل
כן שבתי זָמַמְתִּי (Zach. 8, 15) على الاصل גם זָמַם ה׳
(Jer. 51, 12) זְמָמוֹ אל תפק (Ps. 140, 9) זִמּוֹתַי נתקו
(Job 17, 11) מְזִמָּה תשמר עליך (Pr. 2, 11) ومعنى ثانى
כי זִמָּה עשו (Hos. 6, 9)

זקק זקותי זקו יזק יָזוֹקּוּ מטר לאדו (Job 36,27) ومقوم
לזהב יָזוקו (Job 25, 1) والثقيل וְזִקַּק אותם (Mal. 3, 3)
מְזוּקָּק שבעתים (Ps. 12, 7)

חבב חבותי او חבבתי אף חוֹבֵב עמים (Deut. 33, 3)
לטמון בְּחוּבִּי עוני (Job 31, 33) ويمكن ان يكون من
هذا المعنى חבולתו חוב ישיב (Ez. 18, 7)

חגג חגותי וְחַגֹּתֶם המון חוֹגֵג (Ps. 42, 5) (Ex. 12, 14)
חַג לה׳ (Ex. 12, 14) וּבַחַגִּים ובמועדים (Ez. 46, 11) יחוג
יחוגו חוג חָגִּי יהודה חַגַּיִךְ (Nah. 2, 1) ومعنى ثانى هو
قريب من هذا יָחֹגּוּ וינועו כשכור (Ps. 107, 27) אדמת
יהודה למצרים לְחָגָּא (Jes. 19,17) كتبت الالف فى موضع
الهاء على العادة فى حروف اللين

חדד חדותי וְחַדּוּ מזאיבי ערב (Hab. 1, 8) חרב חַדָּה

(Ez. 5, 1) وقيل ان منه חֲדוּדֵי חרש (Job 41, 22)

חיי חַי אני (Num. 14, 21) חַיִּים כלכם היום (Deut. 4, 4) חֵי פרעה (Gen. 42, 16) מות וְחַיִּים (Pr. 18, 21) נפש חַיָּה (Gen. 1, 20) الاصل חיים[a] נפש חייה الّا ان الهاء اللينة انقلبت ياء على العادة فى حروف اللين فاندغمت الياء التى هى عين الفعل فى الياء التى هى لامه فاشتدّت[b] ففى חיים ثلث ياءات الياء الساكنة التى هى عين الفعل المندغمة والياء التى هى لام الفعل والياء الثالثة التى هى للجمع

חלל חלותי او חללתי ולבי חָלַל בקרבי (Ps. 109, 22) مفتوح اللام الاولى لانّه فعل ماضى חלל חללים חַלְלֵי חרב (Jer. 14, 18) ومعنى اخر فى الاصل وهو الثقيل היום הַחִלּוֹתִי (I Sam. 22, 15) הֵחֵל הנגף (Num. 17, 11) אָחֵל תת פחדך (Deut. 2, 25) והמשאת הֵחֵלָּה (Jud. 20, 40) וַיָּחֵלּוּ להכות מהעם (ib. 31) בַּתְּחִלָּה (Gen. 13, 3) תְּחִלַּת חכמה (Pr. 9, 10) ومعنى ثالث דום לה' וְהִתְחוֹלֵל לו (Ps. 37, 7) לִי שמעו וְיִחֵלּוּ (Job 29, 21) ومعنى رابع וּבִמְחִלּוֹת עפר (Jes. 2, 19) ومعنى خامس מְחַלְּלִים בַּחֲלִלִים (I Reg. 1, 40) תף וְחָלִיל (Jes. 5, 12)

חמם חַמּוֹתִי ראיתי אור (Jes. 44, 16) אף יָחוֹם (ib.) וְחַם להם (Ecc. 4, 11) חַם לבי בקרבי (Ps. 39, 4) זה

---

a) B חיים. *b*) A فاشتدّا.

לחמנו חַם הצטידנו (Jos. 9, 12) אשר בגדיך חַמִּים (Job 37, 17) קֹר וָחֹם (Gen. 8, 22) בְּחֻמָּם אשית את משתיהם (Jer. 51, 39) בְּחֻמּוֹ נדעכו ממקומם (Job 6, 17) ומגז כבשי יִתְחַמָּם (ib. 31, 20) والثقيل חמם חממת ועל עפר תְּחַמֵּם (Job 39, 14) والانفعال נחם נחמותי איך יֵחָם (Ecc. 4, 11) כלם יֵחַמּוּ (Hos. 7, 7) الاصل فيهما יחמם יחממו ومن هذا المعنى ברה כַּחַמָּה (Cant. 6, 10) ואין נסתר מֵחַמָּתוֹ (Ps. 19, 7) وقيل ان גחלת לַחְמָם (Jes. 47, 14) من هذا المعنى

חנן וְחַנֹּתִי את אשר אָחֹן (Ex. 33, 19) כי חַנַּנִי אלהים (Gen. 33, 11) יחן יחנו חלו נא פני אל וִיחָנֵנוּ (Mal. 1, 9) וַיְחֻנֶּנּוּ ויאמר פדעהו (Job 33, 24) וִיחֻנֶּךָּ (Num. 6, 25) חָנּוּנִי חָנּוּנִי (Job 19, 21) ה׳ חָנֵּנִי (Ps. 41, 5) חון חונו أو חָנּוּ חָנִּי أو חוני תחנה وعلى الاصل אשר חָנַן אלהים את עבדך (Gen. 33, 5) אולי יֶחֱנַן ה׳ אלהי צבאות (Am. 5, 15) חָנוֹן יָחְנְךָ (Jes. 30, 19) بانّ الوجه فيه יָחָנְךָ بتشديد النون وقمצות الحاء فخفّفت النون وقامت مقام نونين واسكنت الحاء وأُلقيت حركتها على الياء תַּחֲנוּנִים (Pr. 18, 23) ومن هذا المعنى חֵן וחסד (Esth. 2, 17) ויתן חִנּוֹ (Gen. 39, 21) والثقيل כי יְחַנֵּן קולו (Pr. 26, 25) חָנְנֵנִי ה׳ (Ps. 9, 14)

والاصل فيه تشديد النون الاولى فاسقط استخفافا وكذلك
בְּהִתְחַנְנוֹ אלינו (Gen. 42, 21) بتخفيف النون الاولى
والاصل التشديد وثقيل اخر חונן חוננתי מחונן والفعل
الذى لم يسمّ فاعله יוּחַן רשע (Jes. 26, 10) بمثل واحد
قائم مقام مثلين *a* والمتّصل بالتشديد وساكنين יוחנו

חפף חפף חפפתי חוֹפֵף עליו (Deut. 33, 12) ويمكن
ان يكون منه לְחוֹף ימים (Gen. 49, 13)

חצץ מקול מְחַצְצִים (Jud. 5, 11) بالتخفيف والاصل
التشديد ويمكن ان يكون منه חֵץ שחוט לשונם (Jer. 9, 7)
וישלח חִצָּיו (Ps. 18, 15) חִצִּים ومعنى اخر ויצא חוֹצֵץ
כלו (Pr.30,27) وقد يجعل מחצצים وחוצץ معنى واحد (*sic!*)
وחץ وחצים شيًا اخر ومعنى ثالث ומספר חדשיו חֻצָּצוּ
(Job 21, 21) وقد يجعل מחצצים وחוצצו معنى واحد (*sic!*)

חקק חקק חקותי וְחַקּוֹתָ עליה (Ez. 4, 1) יחוק יחוקו
הוי הַחוֹקְקִים חִקְקֵי און (Jes. 10, 1) חִקְקֵי לב (Jud. 5, 15)
לבלי חק (Jes. 5, 14) כי חָקְךָ וְחָק בניך (Lev. 10, 13)
לחם חֻקִּי (Pr. 30, 8) חֻקָּה אחת (Num. 9, 14) חֻקִּים
ומשפטים (Deut. 4, 8) אם בְּחֻקּוֹתַי (Lev. 26, 3) والامر
חק او חוק וישבח מְחֹקָּק (Pr. 31, 5) מחוקק

חרר חרותי יחור יחורו ושכן חֲרֵרִים במדבר (Jer. 17, 6)

---

a) B اثنين.

ويمكن ان يكون من هذا الاصل وهذا المعنى נָחַר מפוח (ib. 6, 29) ויחר והעצמות יֵחָרוּ (Ez. 24, 10) على أن يكون انفعالا ويكون الاصل فى יחרו التشديد لمكان المثلين. ويمكن ايضا ان يكون منه חָרוּ ישבי ארץ (Jes. 24, 6) والاصل فيه التشديد

חתת חתותי חַתּוּ לא ענו עוד (Job 32, 15) חַת מרודך (Jer. 50, 2) המה חַתִּים (ib. 46, 5) יחות יחותו חות חותו התאזרו וָחוֹתּוּ (Jes. 8, 9) מְחִתַּת דלים (Pr. 10, 15) תראו חֲתַת (Job 6, 21) ויהי חִתַּת אלהים (Gen. 35, 5) والتاء الاخيرة للتأنيث والتاء التى هى عين الفعل مندغمة فى التاء الشديدة والانفعال נחת אל תירא ואל תֵּחָת (Deut. 1, 21) יֵחַת אפרים מעם (Jes. 7, 8) ולא יראו עוד ולא יֵחָתּוּ (Jer. 23, 4) الاصل فى الحاء التشديد وأصلها נחתת תחתת יחתת יחתתו والثقيل חתת הַחִתּוֹתָ כיום מדין (Jes. 9, 3) بمدّ الهاء والاصل הֲחִתּוֹת مثل הֲסִבּוֹתָ יחת אחת ובוז משפחות יְחִתֵּנִי (Job. 31, 34) פן אֲחִתְּךָ לפניהם (Jer. 1, 17) החת החתו החתי وقد جاء على الاصل החתות, החתית بدلالة וְהַחִתַּתִי את עילם (ib. 49, 37) التاء الساكنة التى هى لام *a* الفعل مندغمة فى تاء الفاعل الشديدة وكان الوجه فى الهاء

a) A عين.

الكسر او حرّكت الסגול ولكنّهم ربّما اختاروا فى ما قبل الحاء الפתח الذى هو اخفّ الحركات وأمّا יַחְתְּךָ ויסחך מאהל (Ps. 52, 7) תֵּחַת גערה במבין (Pr. 17, 10) فليس من هذا الاصل

טלל טללתי יטלל הוא יבננו ויטַלְלֶנּוּ (Neh. 3, 15) ثقيل والاصل التشديد فاسقط استخفافا ومعنى اخر כי טַל אורות טַלֶּךָ (Jes. 26, 19) יתנו טַלָּם (Zach. 8, 12) والجمع טַלִּים بالتشديد او טללים

טפף. הלך וְטָפוֹף תלכנה (Jes. 3, 16)

יבב יבבתי בעד החלון נשקפה וַתְּיַבֵּב (Jud. 5, 28) איבב

ידד ידותי ועל נכבדיה יַדּוּ גורל (Nah. 3, 10) فتح الياء يدلّ على انه من ذوات المثلين איוד תיוד תיודו יוד יודו יודי وأمّا יְדוּ אליה (Jer. 50, 14) לְיַדּוֹת את קרנות הגוים (Zach. 2, 4) فليس من هذا الاصل

ילל הֵילִילוּ תילילו יליל הֵילֵל ברוש (Zach. 11, 2) עד אגלים יִלְלָתָהּ ובאר אלים יִלְלָתָהּ (Jes. 15, 8) ومعنى اخر יְלֵל ישימון (Deut. 32, 10)

ישש בִּישִׁישִׁים חכמה (Job 12,12) זקן וְיָשֵׁשׁ (II Chr. 36,17) גם שב גם יָשִׁישׁ בנו (Job 15, 10)

כלל כלותי او כללתי אני כְּלִילַת יופי (Thr. 2, 15) מִכְלַל יופי (Ps. 50, 2) בְּמַכְלוּלִים (Ez. 27, 24) ومعنى

ثانى אהבת כְּלוּלֹתָיִךְ (Jer. 2,2) כַּלָּה קִשֻּׁרִיהָ (ib. 32)

כסס כסות יכוס תכוס תָּכֹסּוּ על השה (Ex. 12, 4)

ومنه בְּמִכְסַת נפשות (ib.) ויהי הַמֶּכֶס לה' (Num. 31,37)

على ان تكون السين فى موضع سينين والاصل מכססת

מכסס

כפף כָּפַף נפשי (Ps. 57, 7) כפפתי זוקף כְּפוּפִים

(ib. 146, 8) הֲלָכֹף כאגמון (Jes. 58, 5) الفاء فى موضع

فاءين

כתת וְכַתּוֹתִי מפניו צריו (Ps. 89,24) יכות יכותו וָאֶכּוֹת

אותו טחון (Deut. 9,21) شدّة الكاف فى ואכות بدلا من

الساكن اللين المزيد فكما ان الساكن اللين المزيد

عوض من النقصان فى الكلمة *a*) وتكميلا لها كما اعلمتك مرارا

كذلك التشديد عوض من نقصانها وتكميل (*sic!*) لها وأصل

ואכות ואכתות כות כֹּתּוּ אתיכם (Joel 4, 10) ומעוך

וְכָתוּת (Lev. 22, 24) שמן כָּתִית (I Reg. 5,25) לא ימצא

בִּמְכִתָּתוֹ (Jes. 30, 14) والثقيل כתת וְכִתַּת נחש הנחשת

(II Reg. 18,4) אכתת מכתת وما لم يسمّ فاعله بمثل واحد

قائم مقام مثلين وشدّة الكاف تعويضا من النقصان יֻכַּת

שער (Jes. 24, 12) سقط الساكن اللين الذى بين الكاف

---

a) A نقصان الكلمة.

والتاء لاندراج الكلام واذا اتّصل יִכַּת بواو الجماعة ردّ
المثل الساقط مندغما على العادة فى الاتّصال وردّ الساكن
اللين الساقط فى الادراج وبقيت شدّة الكاف كما كانت
قبل الاتّصال וכל פסיליה יֻכַּתּוּ (Mic. 1, 7) وأمّا ויכום
וַיַּכְּתוּם (Num. 14, 45) فليس من هذا الاصل والله اعلم

לבב לבבתי וּתְלַבֵּב לעיני שתי לְבִבוֹת (II Sam. 13,6)
ومعنى اخر לב לבי לבבי לבבות ׳מה אמולה לִבָּתֵךְ
(Ez. 16, 30) ويمكن ان يكون منه ואיש נבוב יִלָּבֵב
(Job 11, 12) وقيل ان منه ايضا לִבַּבְתִּינִי אחותי כלה
(Cant. 4, 9) على معنى زوال القلب

לקק לקותי ילוקו او לקקתי على الاصل לקקו כל אשר יָלֹוק
בלשונו מן המים (Jud. 7, 5) וַיָּלֹוקּוּ הכלבים (I Reg. 22, 38)
والثقيل לקק לקקתי ילקק מלקק הַמְלַקְקִים בידם
(Jud. 7,6) الاصل فى القاف الاولى التشديد فاسقط استخفافا

מדד וּמַדּוֹתִי פעלתם (Jes. 65, 7) וּמַדּוֹתֶם מחוץ לעיר
(Num. 35, 5) ימוד וַיָּמָד אלף (Ez. 47, 3) בקנה הַמִּדָּה
(ib. 42,16) والثقيل וַיְמַדְּדֵם בחבל (II Sam. 8,2) וַיְמַדֵּד שני
חבלים (ib.) وثقيل اخر עמד וַיְמֹודֶד ארץ (Hab. 3, 6)
ويقرب من هذا المعنى וַיִּתְמֹודֵד על הילד (I Reg. 17,21)
אנשי מִדָּה (Jes. 45, 14) מי שם מְמַדֶּיהָ (Job. 38,5) ويمكن
ان يكون من هذا المعنى וּמִדַּד ערב (ib. 7,4) فعل ماضى

ومعنى اخر וַיָּמֹדּוּ בָעֹמֶר (Ex. 16, 18) מִי מָדַד בְּשָׁעֳלוֹ מַיִם (Jes. 40, 12) וּמַיִם תִּכֵּן בְּמִדָּה (Job 28, 25)

מטט وجدت נָמוֹטּוּ פְּעָמָי (Ps. 17, 5) مشدّدا فى بعض المصاحف ومخفّفا فى بعضها فإن كان مشدّدا فهو من هذا الاصل وإن كان مخفّفا فهو من الافعال اللينة العين وقد مضى ذكره فى كتاب حروف اللين

מכך מכותי ימוך ימוכו וַיָּמֹכּוּ בַּעֲוֹנָם (Ps. 106, 43) ואם מָךְ הוא (Lev. 27, 8) والجمع מַכִּים بالتشديد

מלל מי מִלֵּל לאברהם (Gen. 21, 7) מי יְמַלֵּל גבורות ה' (Ps. 106, 2) ברור מִלֵּלוּ (Job 33, 3) כי אין מִלָּה בלשוני (Ps. 139, 4) אני אשיבך מִלִּין (Job 35, 4)

מסס מסס כִּמְסוֹס נוֹסֵס a) (Jes. 10, 18) والثقيل המם המסו אחינו הֵמַסּוּ את לבבנו (Deut. 1, 28) המיסותי המסוני ימס ימסו ימסוהו ימסום ימסוני המם המסו המסי والانفعال נמס וחם השמש וְנָמָס (Ex. 16, 21) וְנָמַסּוּ ההרים (Jes. 34, 3) נמסותי וַיִּמַּס לבב העם (Jos. 7, 5) הִמֵּס יִמָּס (II Sam. 17, 10) اصله המסס ימסס וַיִּמַּסּוּ אסוריו (Jud. 15, 14) والامر הִמַּס המסו המסי

---

a) To כִּמְסוֹס נֹסֵס, B adds on the margin this interesting gloss: פ' علما معلوما כן פירש רבנו סעדיה, evidently a quotation from Saadia's translation of Isaiah.

بساكن لين بعد الميم على القياس الصحيح ويمكن ان يكون من هذا الاصل وهذا المعنى לַמָּס מרעהו חסד (Job 6, 14)

מצץ מצותי המוץ למען תָּמֹצּוּ (Jes. 66, 11)

מקק המק המקותי ימק אמק ימקוני המק המקו המקי הָמֵק בשרו (Zach. 14, 12) הומק יומק הומקה המקו יומקו מומק מומקים מומקה מומקות والانفعال נמק וְנָמַקּוּ כל צבא השמים (Jes. 34, 4) נמקותי וּנְמַקּוֹתֶם בעונותיכם (Ez. 24, 23) נמקונו ובם אנחנו נְמַקִּים (ib. 33, 10) יִמַּקּוּ בעונם (Lev. 26, 39) תִּמַּקְנָה בחוריהן (Zach. 14,12) القوف فى תמקנה مقام قوفين[a] ולשונו תִּמַּק בפיהם (ib.) والاصل فى هذا الانفعال נמקק ונמקקו ונמקקתם נמקקים ימקקו תמקקנה תמקק والامر منه הִמַּק המקו המקי بساكن لين بعد الميم ومن هذا الاصل وهذا المعنى מַק יהיה (Jes. 3, 24) والجمع מַקִּים بالتشديد

מרר מַר נפשי (Jes. 38, 15) כי רע וָמָר (Jer. 2, 19) כי מָרִים הם (Ex. 15, 23) מָרָה כלענה (Pr. 5, 4) קראנה (sic!) לי מָרָה (Ruth 1, 20) והיא מָרַת נפש (I Sam. 1, 10) الاصل فيها التشديد الّا ان الراء لا يستسهل تشديدها מָרַת

a) So Mss.

רוח (Gen. 26, 35) اسم اصله מֹרַּת بتشديد الراء وضمّ الميم بקמץ חטף وانّما تولّد الساكن اللين بعد الميم من اجل تخفيف الراء الذى يستثقل تشديدها وقد اتى هذا الاسم بعينه بتشديد الراء على الاصل وקמצות الميم לב יודע מָרַּת נפשו (Pr. 14, 10) על מצות וּמְרוֹרִים (Num. 9,11) בשברון מתנים וּבִמְרִירוּת (Ez. 21,11) וקטב מְרִירִי (Deut. 32,24) الياء فى מרירי ياء النسبة כי תכתוב עלי מְרוֹרוֹת (Job 13, 26) ويمكن ان يكون من هذا المعنى وهذا الاصل וּמֶמֶר ליולדתו (Pr. 17, 25) الراء فى موضع راءين وأصله ממרר كما قلت فى מֶכֶס ان اصله מכסס والثقيل הֵמַר נפשי[a] (Job 27, 2) כי הֵמַר שדי לי (Ruth 1, 20) اصله המריר המרותי بالتخفيف والاصل تشديد ימר ימרו وثقيل اخر מרר מררתי ימרר אֲמָרֵר בבכי (Jes. 22, 4) וַיְמָרְרוּ את חייהם (Ex. 1, 14) لولا مكان الراء لكان مشدّدا

משש משותי ימוש ימושו אולי יְמֻשֵּׁנִי (Gen. 27, 12) מוש מושו מושי او מששי على الكمال والثقيل כי מִשַּׁשְׁתָּ את כל כלי (Gen. 31,37) והיית מְמַשֵּׁשׁ בצהרים כאשר יְמַשֵּׁשׁ העור (Deut. 28, 29)

נבב ואיש נָבוּב ילבב (Job 11, 12) נְבוּב לחות (Ex. 27,8)

---

a) Mss. רוחי.

נדד כי נָדְדוּ ממני (Hos. 7, 13) יְדוֹד ממך (Nah. 3, 7)
יִדּוֹדוּן יִדּוֹדוּן (Ps. 68, 13) וְיֻדַּד כחזיון לילה (Job 20, 8)
على الاصل النون مندغمة *a* فى الدال الشديدة والثقيل
הנד הנידותי ינד ומתבל יְנִדֻּהוּ (Job 18, 18) كسر النون
يدلّ على انّه من هذا الاصل ولو انّه من נדה נדיתי
ינדה הַמְנַדִּים ליום רע (Am. 6, 3) מְנַדֵּיכֶם (Jes. 66, 5)
لفتحة النون فاعلمه ومعنى ثانى او قريب من الاوّل
נָדְדָה שנת המלך (Esth. 6, 1) וַתִּדַּד שנתי (Gen. 31, 40)
النون مندغمة فى الدال ושבעתי נְדוּדִים עדי נשף
(Job 7, 14) وامّا אֶדַּדֶּה כל שנותי (Jes. 38, 15) فليس
من هذا الاصل

נסס ונשא נֵס לגוים (Jes. 5, 26) ה' נִסִּי (Ex. 17, 15)
נתתה ליראיך נֵס (Ps. 60, 6) ويقرب منه לְהִתְנוֹסֵס (ib.)
כי אבני נזר מִתְנוֹסְסוֹת (Zach. 9, 16) ومعنى ثانى והיה
כמסוס נוֹסֵס (Jes. 10, 18)

נצץ וְנוֹצְצִים כעין נחשת (Ez. 1, 17) נצץ נצצו

נקק וּבִנְקִיקֵי הסלעים (Jes. 7, 19)

נשש נשותי כי נַשַּׁנִי אלהים (Gen. 41, 51) على مثال
כי חַנַּנִי אלהים (ib. 33, 11) فتح النون مع تشديد الشين

---

a) A المندغمة.

يدلّ على انّه من هذا الاصل لانّه لو كان من اصل اخر اعنى נשה لكان נִשַּׁנִי بكسر النون وتشديد[a] الشين او נְשַׁנִי بקמצות النون وتخفيف الشين فافهم

סבב סַבּוֹתִי אני ולבי (Ecc. 7, 25) او סבבתי على الاصل וְסָבַב בית אל (I Sam. 7, 16) סַבּוּנִי כמים כל היום (Ps. 88, 18) סַבּוּנִי גם סְבָבוּנִי (ib. 118, 11) יָסֹב אתו (I Reg. 7, 23) וַנָּסָב את הר שעיר (Deut. 2, 1) יָסֹבּוּ עלי רביו (Job 16, 13) יְסֻבֻּהוּ ערבי נחל (ib. 40, 22) יסובבנו והנה תְסֻבֶּינָה (Gen. 37, 7) סֹב דמה לך דודי (Cant. 2, 17) סֹבּוּ ציון והקיפוה (Ps. 48, 13) קחי כנור סֹבִּי עיר (Jes. 23, 16) רב לכם סֹב (Deut. 2, 3) סובב סובבים סָבִיב סָבִיב (II Chr. 4, 3) סְבִיבוֹת שניו אימה (Job 41, 6) ועל סְבִיבוֹתָיו (Ecc. 1, 6) כי היתה[b] סִבָּה (I Reg. 12, 15) מֵסַב קלע (ib. 6, 29) עד שהמלך בִּמְסִבּוֹ (Cant. 1, 12) ראש מְסִבָּי (Ps. 140, 10) והוא מְסִבּוֹת (Job 37, 12) والثقيل וְהֵסֵב לב מלך אשור (Ezr. 6, 22) ואתה הֲסִבֹּתָ את לבם (I Reg. 18, 37) אחרי הֵסַבּוּ אותו (I Sam. 5. 9) וַיְסִבֵּנִי דרך חוץ (Ez. 47, 2) יסב נסב נָסֵבָּה אלי (ib. 26, 2) הנני מֵסֵב (Jer. 21, 4)

---

a) A شدّة. *b*) Mss. יהיה.

والجمع מְסִבִּים بالتشديد وكسر السين وقد جعل شدّة السين فى וַיַּסֵּב אלהים את העם (Ex. 13, 18) عوضا من النقصان كما جعل الساكن اللين بعد الزوايد عوضا من النقصان وعليه بُنى וַיַּסֵּבּוּ את ארון אלהים *a* (I Sam. 5, 8) فيه شدّتان شدّة السين كما كانت قبل الاتّصال بالواو وشدّة الباء لاندغام المثل فيها على العادة فى الاتّصال وفيه الساكن اللين بعد السين كما كان قبل ولو قيل וַיָּסֵב بتخفيف السين وساكن التعويض لكان حسنا ولو قيل וַיָּסֵבּוּ بتخفيف السين وساكنين لينين ساكن التعويض الذى بعد الياء وساكن المدّ الذى بعد السين لكان حسنا والذى لم يسمّ فاعله הוסב יוסב מוסב מוסבים מוסבה מוּסַבּוֹת שם (Num. 32, 38) وقد جعل تشديد السين فى על כמון יוּסָּב (Jes. 28, 27) عوضا من النقصان مثل יֻכַּת שער (ib. 24, 12) ولو قيل יוּסָב بتخفيف السين لكان حسنا لانّ الساكن اللين بعد الياء للتعويض كما انّ تشديد السين للتعويض وثقيل اخر סבב סבבתי יסבב לבעבור סַבֵּב את פני הדבר (II Sam. 14, 20) وثقيل ثالث סובב סובבתי יְסוֹבְבֻהָ על חומותיה (Ps. 55, 11) יסוֹבְבֶנְהוּ יבוננהו (Deut. 32, 10) والانفعال וְנָסַב הגבול

a) So Mss. instead of אלהי ישראל.

יסב (Gen. 19, 4) נסבותי נָסַבּוּ עַל הבית (Num. 34, 5)
לא יִסַּבּוּ בלכתם (Ez. 10, 11) والامر הִסַּב הִסַּבּוּ הסבי
بشدّتين وساكن المدّ ويمكن ان يكون גת יִסּב (I Sam. 5,8)
וַיִּסּוֹב מאצלו (ib. 17, 30) וַתִּסּב המלוכה (I Reg. 2, 15)
النوع الاخر من الانفعال وقد ذكرته فى صدر الكتاب
وقد يمكن ألّا تكون انفعالا بل فعلا خفيفا جعل فيه
تشديد السين عوضا من النقصان فمَن قال مِن العبرانيّين
יִסּוֹב תִּסּוֹב جعل التعويض ساكنا لينا ومَن قال منهم יִסּוֹב
תִּסּוֹב جعل التعويض تشديد السين واختار الكسر فى
الزوايد على التشبيه بالافعال الغير متغيّرة وقد يمكن ايضا
والله اعلم ان يكون גת יִסּוֹב (I Sam. 5, 8) וַיִּסּוֹב מאצלו
(ib. 17, 30) וַתִּסּוֹב המלוכה (I Reg. 2, 15) ורחבה וְנָסְבָה
למעלה (Ez. 41, 7) اصل (*sic!*) اخر اعنى נסב

סכך וְסַכּוֹתִי (*sic!*) כפי (Ex. 33, 22) סַכּוֹתָה בענן לך
(Lam. 3, 44) יסוך וַיָּסֹכּוּ הכרובים (I Reg. 8, 7) סוֹכְכִים
בכנפיהם (Ex. 25, 20) והוכן הַסּוֹכֵךְ (Nah. 2, 6) יְסֻכּוּהוּ
צאלים צללו (Job 40, 22) סוך סוכו סוכי כי יצפנני בסוכה
(Ps. 27, 5) וְסוּכָּה תהיה לצל יומם (Jes. 4, 6) בַּסּוּכּוֹת
תשבו (Lev. 23, 42) ويمكن ان يكون منه וַיָּסֶךְ בדלתים
ים (Job 38, 8) וַיָּסֶךְ אלוה בעדו (ib. 3, 23) وأمّا שכת
בעדו ובעד ביתו (ib. 1, 10) فليس منه

סלל סלותי יסול יסולו סול סולו סולו הַמְסִלָּה (Jes. 62,10) מִמְסִלּוֹתָם (Jud. 5, 20) ואמר סלו סלו פנו דרך (Jes. 57, 14) מַסְלוּל ודרך (ib. 35, 8) דרך לא סְלוּלָה (Jer. 18, 15) סָלוּהָ כמו ערמים (Jer. 50, 26) וַיָּסוֹלּוּ עלי ארחות (Job 30, 12)

ספף סַף השער (Ez. 40, 6) בתתם סִפָּם את סִפִּי (ib. 43, 8) וירעשו הַסִּפִּים (Am. 9, 1) בחרתי הִסְתּוֹפֵף (Ps. 84, 11)

סרר כי כפרה סוֹרֵרָה סָרַר ישראל (Hos. 4,16) סוֹרֵר ומורה (Deut. 21, 18) יסור יסורו ويمكن ان يكون منه יָסוּרוּ בי (Hos. 7, 14) وأصله التشديد

עזז עזותי יָעוֹז בהותו (Ps. 52,9) תָּעוֹז לחכם (Ecc. 7,19) וַתָּעָז יד מדין (Jud. 6, 2) כי עַז העם (Num. 13, 28) יגורו על עַזִּים (Ps. 59, 4) חמה עַזָּה (Pr. 21, 14) עֻזִּי ומגיני (Ps. 28, 7) עָזִּי וזמרת יה (ib. 118, 14) ה׳ עִזּוּז וגבור (ib. 24,8) וֶעֱזוּזוֹ ונפלאותיו (ib. 78, 4) בַּעֲזוֹז עינות תהום (Pr. 8, 28)

עלל עולל עוֹלָלִים שאלו לחם (Lam. 4, 4) מפי עוֹלְלִים (Ps. 8, 3) ويمكن ان يكون منه נגשיו מְעוֹלֵל (Jes. 3, 12) ومعنى اخر עוֹלֵל יְעוֹלְלוּ כגפן (Jer. 6, 9) וַיְעוֹלְלוּהוּ (Jud. 20, 45) ונשאר בו עוֹלֵלוֹת (Jes. 17, 6) ومعنى ثالث

עֲלִילוֹת דברים (Deut. 22,14) נורא עֲלִילָה על בני אדם (Ps. 66, 5) וְעוֹלֵל למו כאשר עוֹלַלְתָּ לי (Lam. 1, 22) את אשר הִתְעַלַּלְתִּי במצרים (Ex. 10, 2) רוע מַעַלְלֵיהֶם (Jer.21,12) ومعنى رابع אשר לא עלה עליה עוֹל (Num.19,2) ופרקת עֻלּוֹ a (Gen. 27, 40) אוסיף על עֻלְּכֶם (I Reg. 12,11) הקשה את עֻלֵּנוּ (ib. 12, 4) وقيل ان וְעוֹלַלְתִּי בעפר קרני (Job 16, 15) من هذا المعنى

עמם עמותי او עממתי على الاصل ארזים לא עֲמָמוּהוּ (Ez. 31, 8) כל סתום לא עֲמָמוּךָ (ib. 28, 3) ولو قيل עמוך لكان حسنا ويمكن ان يكون منه יוּעַם זהב (Lam. 4, 1) ولو وُصل لشدّ יוּעַמּוּ ومعنى اخر עם עַמִּים הר יקראו (Deut. 33, 19) אחריך בנימין בַּעֲמָמֶיךָ (Jud. 5, 14) ואת עַמְמֵי הארץ (Neh. 9, 24) وעממים

ענן ענן אענן מענן והיה בְּעַנְנִי עָנָן (Gen. 9, 14) الاصل فيه التشديد b فأُسقط استخفافا فافهم

עסס עסס עסותי וְעַסּוֹתֶם רשעים (Mal. 3, 21) ושם עִסּוּ (sic!) דדי בתוליהן (Ez. 23, 3) יעום יעוסו עום עוסו עוסי ويمكن ان يكون منه עָסִיס c

עשש עָשְׁשָׁה מכעס עיני (Ps. 6,8) ועצמי עָשֵׁשׁוּ (ib. 31,11) עָשׁ יאכלם (Jes. 50, 9) والجمع עשים بالتشديد

a) A quotes Jes. 10, 27. b) B تشديده. c) e. g. Joel 1, 5.

פזז וַיָּפֹזּוּ זרועי ידיו (Gen. 49, 24) כתם פָּז (Cant. 5, 11)
قيل ان منه מְפַזֵּז ומכרכר (II Sam. 6, 16)

פלל פללתי ראות פניך לא פִלָּלְתִּי (Gen. 48,11)
ויעמוד פנחס וַיְפַלֵּל (Ps. 106, 30) וּפִלְלוֹ אלהים
(I Sam. 2,25) اسقط منه التشديد استخفافا פקו פְּלִילִיָּה
(Jes. 28, 7) ונתן בִּפְלִלִים (Ex. 21, 22) וְנִפְלַל חלל
(Ez. 28, 23) ومعنى اخر תְּפִלָּה לדוד (Ps. 86, 1) וַיִּתְפַּלֵּל
משה (Num. 11, 2)

פסס כי פַסּוּ אמונים (Ps. 12, 2)

פתה הפתותי וַהֲפִתִּיתָ בשפתיך (Pr. 24, 28) اتى شاذًا
على ما ذكرت[a] فى صدر الكتاب ومعنى اخر פַּת לחם
(Gen. 18, 5) ואכל פִּתִּי לבדי (Job 31, 17) מִפִּתּוֹ תאכל
(II Sam. 12, 3) פִּתְּךָ אכלת תקיאנה (Pr. 23, 8) וּבִפְתוֹתֵי
לחם (Ez. 13, 19) פָּתוֹת אותה פִּתִּים (Lev. 2, 6) פתתי
بادغام التاء الساكنة التى هى لام الفعل فى تاء الفاعل
الشديدة אפתות פותת פתות פתי פתו بادغام عين
الفعل فى لامه ووزنه שמרי שמרו هذا على الاصل وعلى
الوجه الاخر المستعمل פתותי אפות יפות יפותו פותו
او פָּתוֹ פותי او פָּתִי

צחח צְחִיחַ סלע (Ez. 24, 7) שכנו צְחִיחָה (Ps. 68, 7)

---

a) A وصفت.

צלל כְּצֵל עובר (Ps. 144,4) סר צִלָּם מעליהם (Num. 14,9)
צִלְלֵי ערב (Jer. 6, 4) ונסו הַצְּלָלִים (Cant. 4, 6) וחורש
מֵצַל (Ez. 31, 3) على مثال מֵסַב קלע (I Reg. 6, 29)
ومن هذا المعنى על מְצִלּוֹת הסוס (Zach. 14, 20) ومعنى
اخر צָלֲלוּ כעופרת (Ex. 15, 10) وقيل ان منه כאשר
צָלְלוּ שערי ירושלים (Neh. 13, 19)

צרר צָרוֹר את המדינים (Num. 25, 17) כי צוֹרְרִים
הם (ib. 25,18) וְצוֹרְרֵי יהודה (Jes. 11,13) צוֹרֵר היהודים
(Esth. 3, 10) ותהיינה צְרוּרוֹת (II Sam. 20, 3) ويقرب من
هذا المعنى צְרוּרוֹת בשמלותם (Ex. 12, 34) צְרוֹר הכסף
(Pr. 7, 20) צָרַר רוח (Hos. 4, 19) ويمكن ان يكون من
هذا الاصل وهذا المعنى וְהֵצַר לך (Deut. 28, 52) וַהֲצֵרוֹתִי
לאדם (Zeph. 1, 17) וַיָּצֵרוּ להם (Neh. 9, 27) على ان
يكون اصلها التشديد ويمكن ان يكون ايضا منه צַר
ומצוק (Ps. 119, 143) כי אין הַצָּר שוה (Esth. 7, 4) צָרִים
(Lam. 1, 7) יום צָרָה (II Reg. 19, 3) צָרוֹת רבות (Ps. 71, 20)
على ان يكون الاصل فى צרים צרה צרות التشديد ومعنى
اخر לִצְרוֹר לגלות ערותה (Lev. 18, 18) וכעסתה צָרָתָהּ
(I Sam. 1, 6) اصله التشديد *a*

---

a) B.

קבב קבותי קבו וְקָבוֹתוֹ לי משם (Num. 23, 27) اصله וקבבתו לי מה אֶקֹב לא קַבֹּה אל (ib. 23, 8) اصله מה אקבב לא קבבה تشديد القاف فى מה אקוב عوض من النقصان واختاروا فى الالف السגול على التشبيه بالف المتكلّم اللاحقة بالافعال الخفيفة السالمة من التغيّر والنقصان ولو قيل אֶקוֹב لكان حسنا לָקוֹב אויבי (ib. 23,11) לכה קָבָה לי (ib. 22, 11) يمكن ان يكون امر (*sic!*) من فعل ثقيل קבב יקבב وأصله קבבה فخفّفت الباء المشدّدة *a* استثقالا لشدّتها فالتقت *b* باءان خفيفتان *c* فقامت الواحدة مقام اثنتين *d* على ما اعلمتك من عادتهم فى المثلين وأمّا וְקָבְנוֹ לי משם (ib. 23, 13) فأصل اخر اعنى קבן وكذلك וַיִּקֹּב בן האשה (Lev. 24, 11) וְנֹקֵב שם ה׳ (ib. 24, 16) اصل اخر اعنى נקב

קלל הן קַלֹּתִי (Job 40, 4) כי קַלּוֹתָ (Nah. 1, 14) יקול יקולו والانفعال וְנָקַל זאת (II Reg. 3, 18) וּנְקַלֹּתִי עוד מזאת (II Sam. 6, 22) נקלות נקלונו על נְקַלָּה (Jer. 6,14) والاصل فى قاف וַתֵּקַל גברתה (Gen. 16, 4) וָאֵקַל בעיניה (ib.16,5) ובוזי יֵקָלּוּ (I Sam.2,30) التشديد لانّها موضع اندغام نون الانفعال فأُسقط استخفافا ومعنى اخر קַל הוא (Job 24,18)

---

a) A الشديدة. *b*) B فالتقا. *c*) A خفيفان.
d) Mss. אתנתאן.

קַלִּים הָיוּ (Lam. 4, 19) والانفعال יִקַּלּוּ רודפיכם (Jes. 30, 16)
وأصله יקללו ومعنى ثالث הברכה וְהַקְּלָלָה (Deut. 30, 1)
יקלל וּמְקַלֵּל אביו ואמו (Ex. 21, 17) ومعنى رابع[a] נחשת
קָלָל (Ez. 1, 7)

קנן צפרים יְקַנֵּנוּ (Ps. 104, 17) שמה קִנְּנָה קִפּוֹז
(Jes. 34, 15) ודרור קֵן לה (Ps. 84, 4) כי יקרא קַן צפור
לפניך (Deut. 22, 6) קִנִּים תעשה את התבה (Gen. 6, 14)
קנה קני קנו

קצץ וְקַצּוֹתָה את כפה (Deut. 25, 12) יקוץ יקוצו קוץ
קוצי קוצו والثقيل קִצֵּץ עבות רשעים (Ps. 129, 4) וְקִצֵּץ
פתילים (Ex. 39, 3) מקצצים

קשש הִתְקוֹשְׁשׁוּ וָקוֹשׁוּ (Zeph. 2, 1) مشدّد ومعنى ثانى
לְקֹשֵׁשׁ קש (Ex. 5, 12) מְקוֹשֶׁשֶׁת שנים עצים (I Reg. 17, 12)
מְקוֹשֵׁשׁ עצים (Num. 15, 32) والجمع קשים بالتشديد
او קששים

רבב רבותי רַבּוּ משערות ראשי (Ps. 69, 5) וְרַבָּה
עליך (Ex. 23, 29) רַב לך (Deut. 3, 26) עוד העם רָב
(Jud. 7, 4) רַבִּים יחלו פני נדיב (Pr. 19, 6) על ארץ
רַבָּה (Ps. 110, 6) לָרוֹב על פני האדמה (Gen. 6, 1) רֻבֵּי
תורתי (Hos. 8, 12) ويقال ان من هذا المعنى רְבָבָה

a) A اخر.

כצמח השדה (Ez. 16, 7) ومعنى اخر יסבו עלי רַבָּיו (Job 16,13) השמיעו אל בבל רַבִּים (Jer. 50,29) والثقيل فى هذا المعنى רובב רובבתי רובבו وقد كرهوا تحريك[a] المثلين فى هذا الفعل فأسكنوا الاوّل وأدغموه فى الثانى الشديد וימררוהו וָרֹבּוּ (Gen. 49,23) فعل ماضى اصله רובבו والامر المتّصل بواو الجماعة من هذا الاصل اعنى רבב مثل سواء الّا ان اصل الامر רבבו وأصله هو רובבו لانّ רבו الذى هو امر اذا لم يتّصل بالواو كان רוב والاصل فيه רבוב ولولم يتّصل ורובו بالواو لكان רובב وإذا اردت الامر من هذا الفعل الثقيل اعنى רובב רובבתי قلت רובב רובבו مثل الماضى سواء وقد وجدته فى الماضى רבו וימררהו וָרֹבּוּ (Gen. 49, 23) وأصله רבבו كما اعلمتك فالقياس يجوز ان يكون الامر רובו وأصله רובבו فيقال רבו فى الامر والماضى كما يقال רובבו فى الامر والماضى

רדד רדדתי הָרוֹדֵד עמי תחתי (Ps. 144, 2)

רכך רכותי רַכּוּ דבריו משמן (Ps. 55, 22) רַךְ לבבך (II Reg. 22, 19) כי הילדים רַכִּים (Gen. 18, 7) רַךְ וטוב (ib. 33, 13) רַכָּה וענוגה (Jes. 47, 1) ועיני לאה רַכּוֹת (Gen. 29,17) לא רֻכְּכָה בשמן (Jes. 1,6) والثقيل ואל הֵרַךְ

---

a) B بتحريك.

לִבִּי (Job 23, 16) הרכותי ארך ירך הרך הרכו הרכי ,والاصل הרכיך הרכבתי ארכיך ירכיך הרכך הרכיכו הרכיכי ,والانفعال פן יֵרַךְ לבבכם (Jer. 51, 46) اصله פן ירכך والاصل فى الراء التشديد وأمّا והבאתי מֹרֶךְ (Lev.26,36) فما اظنّه من هذا الاصل

רמם וְרִמָּה תכסה עליהם (Job 21, 26) قيل ان منه וַיָּרֻם תולעים (Ex. 16, 20) ولو وُصل قيل וירומו بالتشديد

רנן רנותי וְתָרוֹן לשון אלם (Jes. 35, 6) יָרֹנּוּ יושבי סלע (ib. 42,11) תרונה יָרוֹן ושמח (Pr. 29, 6) כי רִנְנַת רשעים מקרוב (Job 20,5) בואו לפניו בִּרְנָנָה (Ps. 100,2) כנף רְנָנִים נעלסה (Job 39, 13) פצחו רִנָּה (Jes. 14, 7) בְּרָן יחד (Job 38, 7) רָנֵּי פלט (Ps 32, 7) מִתְרוֹנֵן מיין (ib. 78,65) والثقيل جاء على الاصل הַרְנִינוּ לאלהים עוזנו (ib. 81, 2) הַרְנִינוּ גוים (Deut. 32, 43) ולב אלמנה אַרְנִין (Job 29, 13) وثقيل اخر רַנֵּן ובאו וְרִנְּנוּ במרום ציון (Jer. 31, 12) רַנֵּן יְרַנֵּנוּ (Ps. 132,16)

רסס לָרֹס את הסלת (Ez. 46,14) רְסִיסֵי לילה (Cant. 5,2)

רצץ את מי רַצּוֹתִי (I Sam. 12,3) ולא רַצּוֹתָנוּ (ib. 12, 4) ירוץ ירוצו וְתָרוּץ גלת הזהב (Ecc. 12, 6) ويمكن ان يكون منه וְנָרוֹץ הגלגל אל הבור (ib.) ولو اتّصل لشدّ

والثقيل כי רִצַּץ עזב דלים (Job 20, 19) وثقيل اخر וירעצו וַיְרֹוצְצוּ (Jud. 10, 8)

רקק הָרַקּוֹת והרעות (Gen.41,20) וּרְקִיקֵי מצות (Ex.29,2) وليس من هذا الاصل השבלים הָרֵקוֹת (Gen. 41, 27) فاعلمه

רשש כי תאמר אדום רֻשַּׁשְׁנוּ (Mal. 1, 4) يمكن ان يكون منه מִתְרוֹשֵׁשׁ והון רב (Pr. 13, 7) יְרוֹשֵׁשׁ ערי מבצריך (Jer. 5, 17)

שבב כי שְׁבָבִים יהיה עגל שומרון (Hos. 8, 6) يمكن ان يكون منه וְשׁוֹבַבְתִּיךָ וששאתיך (Ez. 39, 2) לְשׁוֹבֵב שדינו יחלק (Mic. 2, 4) ومعنى اخر ולא יגה שְׁבִיב אשו (Job 18, 5)

שגג על שִׁגְגָתוֹ אשר שָׁגָג (Lev. 5, 18) שגגה

שדד שדותי او שדדתי على الاصل זו שַׁדּוּנִי (Ps. 17, 9) ישוד יָשׁוּד צהרים (ib. 91, 6) וסלף בוגדים יְשָׁדֵּם (Pr. 11, 3) הוי שׁוֹדֵד ואתה לא שָׁדוּד (Jes. 33, 1) לִשְׁדוֹד את כל פלשתים (Jer. 47,4) נהפך לְשַׁדִּי (Ps. 32,4) שוד ושבר גדול (Jes. 59, 7) والثقيل שדד ישדד מְשַׁדֵּד (Pr. 19, 26) وثقيل اخر שודד שודדתי יְשֹׁדֵד מצבותם (Hos. 10,2) والانفعال נשד נשדו נשדותי נשדותם נשדונו بالחלם او נשדונו بالשרק فقد يقوم احدهما مقام الاخر

فى بعض التصريف שָׁדוּד נְשַׁדֻּנוּ (Mic. 2, 4) وأصله נשדדנו ישד ישדו ويمكن ان يكون فى שדוד נשדנו وجه اخر غير ما قلت اذ كان بالשרק ولم يكن بالחלם على الوجه المعروف بأن نقول ان معناها נשדו ממנו على مذهب *a* الكلمة الواحدة التى معناها كلمتان مثل בָּנַי יְצָאֻנִי (Jer. 10, 20) التى معناها יצאו ממני ومثل יְשֻׂשׂוּם מדבר (Jes. 35, 1) التى معناها ישושו בם ومثل בִּשְּׁלָם הבשר (I Reg. 19, 21) التى معناها בשל להם הבשר وعن جماعة בִּשְׁלוֹם بمعنى בשלו להם وبهذا الوجه لا يمكن ان تحرّك الدال فى נשדונו الّا بالשרק لانّ الواو بعدها واو الجماعة ويكون اصله נשדדונו بهذا التخريج لا נשדדנו

שדד יְשַׂדֶּד לו יעקב (Hos. 10, 11) וִישַׂדֵּד אדמתו (Jes. 28, 24)

שחח תחתיו שָׁחֲחוּ (Job 9, 13) שַׁחוּ גבעות עולם (Hab. 3,6) שַׁחוֹתִי (Ps. 38,7) כי יָשֹׁחוּ במעונות (Job 38,40) اصله التشديد ידכה יָשֹׁחַ (Ps. 10, 10) וְשַׁח עינים יושיע (Job 22, 29) والانفعال וַיִּשַּׁח אדם (Jes. 2, 9) וַיִּשַּׁחוּ כל בנות השיר (Ecc. 12, 4) اصلهما ויששח ויששחו

a) A معنى.

שכך שכותי ישוך וַיָּשֹׁכּוּ המים (Gen. 8,1) כְּשֹׁךְ חמת
המלך (Esth. 2, 1) שָׁכָכָה (ib. 7, 10) والثقيل וַהֲשִׁכֹּתִי
מעלי (Num. 17, 20) ישך אשך ישכו

שלל וְשָׁלַל שְׁלָלָהּ (Ez. 29, 19) כי אתה שַׁלּוֹתָ גוים
רבים יְשָׁלּוּךָ כל יתר עמים (Hab. 2, 8) اصلهما שלּלת
ישללוך אֶשְׁתּוֹלְלוּ אבירי לב (Ps. 76, 6) ومعنى اخر او
قريب من الاوّل שֹׁל תָּשֹׁלּוּ לה (Ruth 2, 16)

שמם שמותי ישום יָשֹׁמּוּ ישרים על זאת (Job 17, 9)
שום שומי שֹׁמּוּ שמים על זאת (Jer. 2, 12) שַׁמָּה
ושערורה (ib. 5, 30) משמה אשר שם שַׁמּוֹת בארץ
(Ps. 46, 9) לְשַׁמָּה תהיה (Hos. 5, 9) על הר ציון שֶׁשָּׁמֵם
(Lam. 5, 18) לאמר שָׁמֵמוּ (Ez. 35, 12) ويمكن ان يكون منه
יִשֹּׁם וישרק (Jer. 19, 8) وجعل تشديد الشين عوضا من
النقصان وأمّا תִּשּׁוֹמֵם (Ecc. 7, 16) فتشديد الشين لانّه
תתשומם والثقيل וַהֲשִׁמֹּתִי אני את הארץ (Lev. 26, 32) ואת
נוהו הֵשַׁמּוּ (Ps. 79, 7) ישם אל האשדודים וַיְשִׁמֵּם
(I Sam. 5, 6) وما لم يسمّ فاعله הוּשַּׁם بتشديد الشين
عوضا من النقصان وضمّ الهاء بשרק او بקמץ חטף
لانّهما واحد فى بعض التصريف فإذا وُصل بقيت شدّة
الشين كما كانت وردّ المثل مندغما כל ימי הָשַּׁמָּה
(Lev. 26, 34) ولو قيل הוּשַּׁמָּה بساكن لين بعد الهاء

وتخفيف الشين لكان حسنا لانّه حسن أن يقال הוֹשַׁם
بساكن لين بعد الهاء للتعويض وتخفيف الشين والتعويض
بالساكن هو الاكثر والاعرف فافهم والانفعال נשם וְנָשַׁמּוּ
הכהנים (Jer. 4, 9) נָשַׁמָּה כל הארץ (ib. 12, 11) ישם
ישמו והארץ הַנְשַׁמָּה (Ez. 36, 34) וערים נְשַׁמּוֹת
(Jes. 54, 3) الاصل נשמם ונשממו נשממה ישמם ישממו
הנשממה נשממות

שנן שנן אם שַׁנּוֹתִי ברק חרבי (Deut. 32, 41) ישון
ישונו וחץ שָׁנוּן (Pr. 25, 18) שָׁנְנוּ לשונם (Ps. 140, 4)
ويقرب منه וכליותי אֶשְׁתּוֹנָן (ib. 73, 21) ومعنى اخر
וְשִׁנַּנְתָּם לבניך (Deut. 6, 7) למשל וְלִשְׁנִינָה (ib. 28, 37)

שסס שסותי שַׁסּוּהוּ כל עוברי דרך (Ps. 89, 42) فتح
الشين يدلّ عليه انّه من שסס וַיָּשֹׁסּוּ אתם (Jud. 2, 14)
والانفعال נשם וְנָשַׁסּוּ הבתים (Zach. 14, 2) יִשַּׁסּוּ בתיהם
(Jes. 13, 16)

שקק שקותי בעיר יָשֹׁקּוּ (Joel 2, 9) כמשק גבים שׁוֹקֵק
בו (Jes. 33, 4) ונפשו שׁוֹקֵקָה (ib. 29, 8) ويمكن ان يكون
וַתִּשַּׁק ידי לפי (Job 31, 27) انفعال (*sic!*) منه وأصله ותשקק
ويمكن ان يكون من هذا الاصل فى معنى اخر פקדת הארץ
וַתְּשֹׁקְקֶהָ (Ps. 65, 10) ولعلّه ان يكون من المعنى الاوّل
بوجه وأمّا וְהֵשִׁיקוּ היקבים (Joel 2, 24) فليس منه

שרר שָׁרְרֵךְ אגן הסהר (Cant. 7, 3) לא כרת שָׁרֵּךְ (Ez. 16, 4) רפאות תהי לְשָׁרֶּךָ (Pr. 3, 8) ومعنى اخر בִּשְׁרִירוּת לבי אלך (Deut. 29, 18)

שרר כי תִשְׂתָּרֵר עלינו גם הִשְׂתָּרֵר (Num. 16, 13) ويمكن ان يكون منه וַיָּשַׂר אל מלאך (Hos. 12, 5) בי שָׂרִים יָשׂוֹרוּ (Pr. 8, 16) ويكون التشديد اصل שרים ישורו

תזז يمكن ان يكون من هذا الاصل התז הסיר הֵתַז (Jes. 18, 5)

תכך תּוֹךְ ומרמה (Ps. 55,12) מִתּוֹךְ ומחמס (ib. 72,14) ראש ואיש תְּכָכִים (Pr. 29, 13)

תלל תֵּל עולם (Deut. 13, 17) על תִּלָּם (Jos. 11, 13) ונבנתה עיר על תִּלָּהּ (Jer. 30, 18) הר גבוה וְתָלוּל (Ez. 17, 22) ولعلّ ان يكون من هذا الاصل [a] וְתֹלָלֵינוּ שמחה (Ps. 137, 3) بوجه من الوجه

תמם תמותי ויהי כאשר תַּמּוּ (Deut. 2, 16) כי אם תַּם הכסף (Gen. 47,18) תַּם עונך (Lam. 4, 22) וַתִּתֹּם השנה ההוא (Gen. 47, 18) וַיִּתֹּם הכסף (ib. 47, 15) תִּתֹּם חלאתה (Ez. 24, 11) تشديد التاء للتعويض עד תֻּמָּם

---

a) B المعنى.

(Jos. 8, 24) עַד תֹּם כל הדור (Num. 32, 13) כְּתָם פרח
(Jes. 18, 5) תָּם صفة والجمع תַּמִּים بالتشديد שנה
תְמִימָה (Lev. 25, 30) פעילה وامّا כי לא תָמְנוּ (Lam. 3, 22)
فقد جاء شاذّا عن القياس والوجه فيه תמונו او תממנו
على الاصل والثقيل וַהֲתִמּוֹתִי טמאתך ממך (Ez. 22, 15)
כְּהָתֵם הפושעים (Dan. 8, 23) כַּהֲתִמְךָ שודד תושד
(Jes. 33, 1) اصله التشديد فأُسقط استخفافا יתם יתמו
وقد جاء معوضا بتشديد التاء וַיִּתֹּם הכסף (Gen. 47, 15)
والانفعال יִתַּמּוּ חטאים (Ps. 104, 35) במדבר הזה יִתַּמּוּ
(Num. 14, 35) وقد يمكن ان يكون וַתִּתֹּם השנה ההוא
(Gen. 47, 18) וַיִּתֹּם הכסף (ib. 47, 15) תִּתֹּם חלאתה
(Ez. 24, 11) النوع الاخر من الانفعال وقد ذكرته فى صدر
الكتاب والقياس اذا اتّصلت بالواو תתמו יתמו بتشديد
التاء والميم وساكن المدّ الّا انّهم قد قالوا וַיִּתְּמוּ ימי בכי
אבל משה (Deut. 34, 8) على غير القياس اسقطوا شدّة
الميم وساكن المدّ استخفافا وعوّلوا على شدّة التاء الدالّة
على الانفعال ومعنى ثانى תָּם וישר (Job 1, 1) יונתי
תַמָּתִי (Cant. 5, 2) والجمع תמים תמות بالتشديد على
الاصل ايضا وامّا זכר תָּמִים (Lev. 1, 3) תורת ה׳ תְּמִימָה
(Ps. 19, 8) فهو פעיל פעילה والجمع תמימים בְּתָם לבבי
(Gen. 20, 5) תום וישר יצרוני (Ps. 25, 21) ואני בְּתֻמִּי

אלך (ib. 26, 11) לא אסיר תֻּמָּתִי ממני (Job 27, 5)
תפף תֹּף וחליל (Jes. 5, 12) בְּתוֹף וכנור (Ps. 149, 3)
בְּתֻפִּים ובמחולות (Ex. 15,20) עוד תעדי תֻפַּיִךְ (Jer. 31,3)
מְתוֹפְפוֹת על לבבהן (Nah. 2, 8) בתוך עלמות תּוֹפֵפוֹת (Ps. 68, 26) ✻

✻ تمّت الافعال ذوات المثلين ✻

Date Due

FACULTY

PJ7741 .J92A63
The weak and geminative verbs in
Princeton Theological Seminary–Speer Library
1 1012 00002 4929